มหาสมุทร

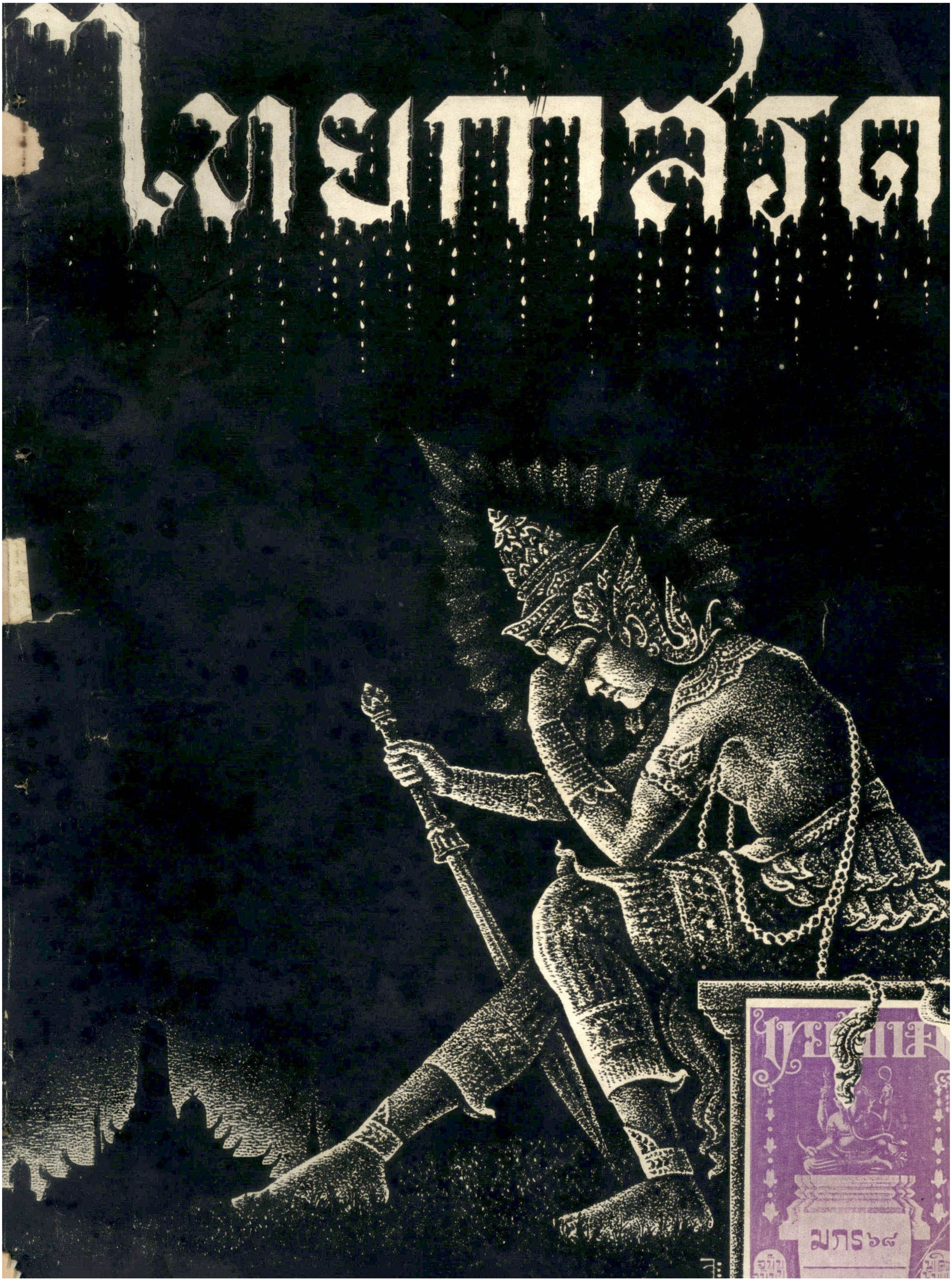

มหาสมุทร

สวนกุหลาบ วิทยาลัย

สวนกุหลาบวิทยา

เปน หนังสือ พิมพ์ ราย เดือน ของ โรง เรียนสวนกุหลาบวิทยาลัย บรรจุเรื่อง ต่าง ๆ อันเปนสาระ เหมาะแก่สุภาพชนทุกชั้นและวัย และเหมาะสำหรับการ ยอก ข่าว ประกาศ แจ้ง ความ เผย แผ่สินค้าและข่าวคราวได้เปนอย่างดี เชิญยอกรับและตกลงได้ ที่

ขุนจำนงพิทยประสาท.

สำนักงาน

โรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัย.

หน้าผี หลวงสารานุประพันธ์ เจ้าของเรื่องแพรดำ เปนผู้เรียบเรียงซึ่งเคยปรากฏใน "เสนาศึกษา" บ้างแล้ว (แต่ยังไม่จบ) บัดนี้ได้รวบรวมเปนเล่มจบบริบูรณ์ออกแล้ว ราคาเล่มละ ๑ บาท ๕๐ สตางค์

อธิบายภูมิสาตร์เรื่องโลกกลม

เมื่อข้าพเจ้ายังเปนเด็กนักเรียน ครูสอนว่าโลกที่เราอยู่นี้กลม หมุนเวียนไปรอบ ๆ ทำให้ข้าพเจ้าไม่มองเห็นจริงเลย, เผ้าแต่พิศวงไม่รู้หาย จนตราบเท่าถึง ทุกวันนี้ ข้าพเจ้ามา ดำริห์เบีดการค้าขายของเล่น, ของใช้, ของแต่งกาย, เครื่องเชี่ยน, ของรับประทาน, เครื่องยาบำบัดโรค, เครื่องหอม, ต่าง ๆ รวมความว่าถ้าท่านไปถึง **ห้างไพทีตรีมิตร์** ตำบลประตูผี่แล้วจะต้องการอะไร ๆ ก็มี่ขายให้ท่านทุกอย่างราคาหรือก็ถูกกว่าที่เขาประกาศขายของลดราคากันด้วยซ้ำ นี่แหละเปนความเข้าใจอย่างใหม่ของข้าพเจ้าว่าโลกที่เราอยู่นี้กลมและหมุนได้จริง เหตุว่าความหมุนเวียนของบุคคลเราไม่มี่ที่สุด

ณวันที่ ๗, ๘, ๙, กุมภาพันธ์ ศกนี้ ข้าพเจ้าจะขายลดราคาให้ถูกที่สุด สำหรับการเบีดร้านใหม่

ห้างไพที่ตรีมิตร์ เลขที่ ๘๙๗–๘๙๙–๙๐๑ ตำบลประตูผี่

(ฉบับพิเศษ มกร พ.ศ. ๒๕๖๙)

คำนำ	น่า	พิเศษ
บทละคอนร้องเรื่องพระร่วง	น่า	๑๓๗๙
บทละคอนร้องเรื่องพระเกี่ยรติรถ	น่า	๑๔๑๑
บทละคอนร้องเรื่องสาวิตรี่	น่า	๑๔๓๕
บทละคอนเรื่องชุนช้างชุนแผน ชุดแต่งงานพระไวย	น่า	๑๔๗๑
บทละคอนเรื่องรามเกี่ยรติ์ ตอนอภิเษกสมรส	น่า	๑๔๗๗
บทละคอนรำเรื่องพระเกี่ยรติรถ	น่า	๑๔๙๕

อาทิตย์
จันทร์
อังคาร
พุธ
พฤหัสฯ
ศุกร์
เสาร์

คำนำ

คณะเจ้าของหนังสือพิมพ์ไทยเขษม มาหารือข้าพเจ้าว่า แต่ก่อนมาหนังสือพิมพ์ไทยเขษมซึ่งออกประจำเดือนมกราคม เคยขอนานิพนธ์ของนักประพันธ์ซึ่งมีชื่อเสียงมาคิดรวบรวมพิมพ์เปนฉบับพิเศษฉลองพระเดชพระคุณ เนื่องในงานเฉลิมพระชนม์พรรษาพระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราวุธ พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ถึงคราว พ.ศ. ๒๔๖๘ นี้ เดิมก็ได้ปรารภจะสนองพระเดชพระคุณเหมือนหนหลัง แต่เผอิญพระองค์ทรงพระประชวรเสด็จสวรรคตในเดือนพฤศจิกายน เกิดเปนเหตุวิปโยคทุกข์อันใหญ่หลวงแก่ประชาชนชาวสยามทั่วไป เมื่อความโศกเศร้ามาเพิ่มพูลความรู้สึกรำลึกถึงพระเดชพระคุณเกิดขึ้นแก่คณะเจ้าของหนังสือพิมพ์ไทยเขษม จึงปรารภกันว่า ฉบับพิเศษซึ่งเคยพิมพ์ในงานเฉลิมพระชนม์พรรษามาแต่ก่อนนั้น ควรจะพิมพ์ให้เปนฉบับพิเศษเฉลิมพระเกียรติยศและเปนที่รำลึกถึงในพระบาทสมเด็จ ฯ พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวโดยฉเพาะ ถ้าแลรวบรวมได้เรื่องหนังสือซึ่งพระองค์ได้ทรงพระราชนิพนธ์มาพิมพ์เปนฉบับพิเศษนั้นด้วย จะเปนการสมควรหนักหนา ผู้เปนสมาชิกในคณะหนังสือพิมพ์ไทยเขษม จึงช่วยกันสืบหาพระราชนิพนธ์รัชกาลที่ ๖ ได้เรื่องต่าง ๆ ซึ่งทรงพระราชนิพนธ์ไว้ใหม่บ้าง ทรงแก้ไขพระราชนิพนธ์ซึ่งได้เคยพิมพ์แล้วบ้าง รวมกัน ๖ เรื่อง แล้วนำมาหารือข้าพเจ้าว่าหนังสือซึ่งปรารภจะพิมพ์นั้น จะสมควรหรือประการใด.

ข้าพเจ้ามีความยินดีอนุโมทนาทั้งความปรารภและความพยายามของคณะหนังสือพิมพ์ไทยเขษม ในการซึ่งจะพิมพ์ฉบับพิเศษสนองพระเดชพระคุณในพระบาทสมเด็จ ฯ พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เห็นว่าเปนความคิดดีด้วยประการทั้งปวง ด้วยพระบาทสมเด็จ ฯ พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระเกียรติปรากฏว่าเปนนักประพันธ์ของไทยที่สำคัญพระองค์หนึ่ง มีหนังสือซึ่งได้ทรงพระราชนิพนธ์ไว้มาก สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวซึ่งทรงรับรัชทายาทก็ได้ทรงพระราชดำริห์ความข้อนี้ และมีพระราชประสงค์จะเผยแผ่พระราชนิพนธ์ของสมเด็จพระบรมเชษฐาธิราช ให้ปรากฏอยู่เปนอนุสาวรีย์เฉลิมพระเกียรติยศอย่างหนึ่ง ได้ โปรด

เกล้า ฯ ให้รวบรวมพระราชนิพนธ์ฉบับพิมพ์ทั้งหลาย เพื่อจะพระราชทานเปนที่ระลึกในงาน
พระบรมศพอยู่ส่วนหนึ่งแล้ว ถ้ามีผู้รับพิมพ์พระราชนิพนธ์ซึ่งหาได้ใหม่เพิ่มเติมขึ้นอีก
ก็ชื่อว่าโดยเสด็จในทางที่สมควร เพื่อเฉลิมพระเกียรติยศ ในพระบาทสมเด็จ ฯ พระมงกุฎ
เกล้าเจ้าอยู่หัว แม้สาธุชนทั้งหลายก็คงจะอนโมทนาสาธุการทั่วกัน.

หนังสือพระราชนิพนธ์ซึ่งคณะไทยเขษม หาฉบับได้มา เพื่อจะพิมพ์ในฉบับพิเศษ
ซึ่งกล่าวนี้ ๖ เรื่องด้วยกัน คือ

๑. บทละคอนร้องเรื่องพระร่วง
๒. บทละคอนร้องเรื่องพระเกียรติรถ
๓. บทละคอนร้องเรื่องสาวิตรี
๔. บทละคอนเรื่องขุนช้างขุนแผน ชุดแต่งงานพระไวย
๕. บทละคอนเรื่องรามเกียรติ์ ตอนอภิเษกสมรส
๖. บทละคอนรำเรื่องพระเกียรติรถ

หวังใจว่าผู้ได้รับสมุดพระราชนิพนธ์เล่มนี้ไปจะพอใจทั่วกัน

วังวรดิศ

วันที่ ๒๕ มกราคม พระพุทธศักราช ๒๔๖๘

บทละคอนร้อง

เรื่อง

พระร่วง

สมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทร

มหาวชิราวุธ

พระมงกุฎเกล้าเจ้าแผ่นดินสยาม

ทรงพระราชนิพนธ์

พ. ศ. ๒๔๖๓

ตัวละคอน

ไทย.

พระร่วง, พ่อเมืองละโว้.

นางจันทน์, มารดาพระร่วง.

หลวงเมือง, หัวน่ากรมการเมืองละโว้.

นายบุญ
นายมิ่ง } ทนายคนสนิทของพระร่วง.

นายมั่นยืนยาว, พรานบ่า.

พระมหาราชครู, เมืองสุโขทัย.

นอกจากนี้มีกรมการเมืองละโว้, ขุนนางเมืองสุโขทัย, ทนาย, สาวใช้, พลเมือง, และศิษย์วัด.

ขอม.

พญาเดโช, แม่ทัพขอม.

นักคุ้ม
นักสุวรรณ } นายทหารขอม.

ทหารขอมที่ ๑.

ทหารขอมที่ ๒.

นอกจากนี้มีไพร่พล.

พระร่วง

องก์ที่ ๑

ฉาก: หอนั่งในคุ้มพระร่วง, เมืองละโว้.

(เมื่อเปิดม่าน หลวงเมือง, กรมการนั่งอยู่พร้อม, คอยเฝ้าพระร่วง.)

บทร้อง_กรมการ.

(สิงห์โต)

อันพวกเราชาวละโว้ลูกผู้ชาย
ล้วนจงรักเจ้านายอย่างเต็มที,
ท่านว่าไรเราไซร้ก็เห็นดี,
ยอมสละชีวิเพื่อรับใช้.
หลายปีมาเป็นข้าเจ้ากรุงขอม,
ต้องยินยอมสารพัดขัดมิได้,
ยิ่งนึกยิ่งแสนจะแค้นใจ
เกิดเป็นไทยต้องเป็นทาสอนาถนัก.
จนพระร่วงปลุกไทยจิ่งใจกล้า
ทนงท้าอ้ายขอมอัประลักษณ์;
ไม่ขอยอมพ่ายแพ้แก่อ้ายยักษ์
ขอต่อสู้ให้ประจักษ์จริงสักครา.

(พิณพาทย์ทำเพลงเสมอ, พระร่วงออกมานั่งเตียง.)

บทร้อง_พระร่วง.

(กล่อมพญา)

เรานึกตกด้วยกิจการ
จึ่งเชิญท่านทั้งหลายมาปรึกษา;
สุโขทัยได้ตอยสารา
ว่าไม่สามารถผูกไมตรี,
เพราะว่าขุนหลวงทิวงคต,
ย่อมว้าเหว่ทั้งหมดทั่วกรุงศรี;
เราก็หมดที่หวังในครั้งนี้
มิรู้ที่จะทำประการใด.
เราได้ทำกำแหงแข็งกล้า,
ขอมจะยกโทษาให้ไฉน?
คงจะส่งกองทัพมาฉับไว
เพื่อจับตัวเราไปลงโทษทัณฑ์.
อันเราจะต้านทานขอม
ที่พรั่งพร้อมอาวุธแข็งขัน,

ทั้งทหารเขาชาญเชิงประชัน,
จะสู้กันมีแต่แพ้กำลัง.
เพราะถึงแม้ว่าไทย เราใจกล้า,
เพลงสาตราอาวุธใม่แขงขลัง;
อีกจำนวนน้อยแท้แพ้พะลัง,
จะคิดตั้งยุทธยงก็คงตาย.

บทร้อง_หลวงเมืองและกรมการ.

(สามเส้า)

หลวงเมือง. อันตูข้าไซร้ ใม่ย่อท้อ
ต่อพวกศัตรูทั้งหลาย;

กรมการ. ขออาสาพ่อเจ้าจนตัวตาย
ยอมถวายชีวันฉันพลี.

หลวงเมือง. เลือดเนื้อร่างกายถวายไว้
ภายใต้ยุคลยทศรี;

กรมการ. ใม่ ขอ ยอม ให้ ขอม ชาติ อัปรีย์
มาย่ำยีเหยียบเล่นเช่นเดิมมา!

หลวงเมือง. อนึ่งที่จะจัยองค์พ่อเจ้า
เอาไปเหมือนหนึ่งทาสา,
เปนอันยอมใม่ได้,

กรมการ. ใครขืนมา
พวกข้าจะขอต่อตี.

หลวงเมือง. สู้กว่าจะหมดลมปราณ,

กรมการ. มิให้เคืองรำคาญบทศรี!

หลวงเมือง. เกิดมาแล้วต้องตายวายชีวี;

กรมการ. ขอตายเพราะภักดีต่อเจ้านาย!

บทร้อง_พระร่วงกับหลวงเมือง.

(ตลุ้มโป่ง)

พระร่วง. อันท่านภักดีต่อเราไซร้,
เราขอขอบใจท่านทั้งหลาย;
อันแสดงพรั่งพร้อมจะยอมตาย,
มอบกายแก่เราเช่นนี้ไซร้.
ถ้าแม้มีปราถนาพร้อมอยู่
จะต่อสู้, ตัวเราหาขัดใม่;
เราขอเพียงแต่อย่าชล่าใจ,
กล้าเกินไปเราอาจจะเสียที.

หลวงเมือง. แม้พ่อเจ้ามีสิ่งยุทโธบาย,
โปรดขยายแก่ข้าบทศรี;
ข้าผู้จงรักจิตภักดี
จะทำตามวาทีที่สำแดง.

บทร้อง_พระร่วง.

(สร้อยสนตัด)

พวกขอมพร้อมพรั่งกำลังพล
เริงรณสาตรากล้าแขง;
ควรเราจะคิดซ่อมกำแพง
ตกแต่งคูค่ายทั้งหลายไว้,
เผื่อว่าทัพขอมยกมา
จะได้ยึดสารามั่นได้,

แล้วรีบส่งม้าเร็วไป
ยังกรุงสุโขทัยธานี.
เมื่อสุโขทัยรู้ว่าขอม
มาล้อมละโว้บุรีศรี,
บางทีจะส่งโยธี
มาช่วยราวีศัตรูเรา;
เพราะถ้าละโว้เสียเมือง
ก็อาจระคายเคืองไปถึงเขา,
ขอมอาจยุ่โจมโรมรันเอา
ผู้คนของเขาพลอยเดือดร้อน.

บทร้อง_หลวงเมืองและกรมการ.

(พราหมณ์ดีดน้ำเต้า)

หลวงเมือง. ตูข้านี้เห็นชอบกลด้วย;

กรมการ. ต้องช่วยกันแต่งเมืองไว้มั่นก่อน,

หลวงเมือง. ถ้าหาไม่ศัตรูยกจู่จร

กรมการ. มาถึงนครจะเสียที.

หลวงเมือง. ตูข้าขอลาไปรีบแต่ง
คูค่ายกำแพงบุรีศรี,

กรมการ. จะจัดแจงแบ่งปันซึ่งหน้าที่
ควบคุมชาวบุรีให้ทำงาน.

(หลวงเมืองและกรมการกรายลา, แล้วเข้าโรง.)

บทร้อง_พระร่วง.

(แขกลพบุรี)

ดูเอาเถิด! ชาวไทยใจหาญฮึก;
นึก ๆ ก็แสนจะสงสาร,
จะต่อสู้ทัพขอมชัยชาญ,
จะทนทานได้เพียงสักเท่าไร?
พวกเรามีแต่เพียงหยิบมือ
ฤาว่าจะทนกำลังได้;
ละโว้จะมีเภทภัย
ก็เพราะตัวกูไซร้ทนงตน.
เมื่อคิดเอาเปรียบแก่ข้าหลวง,
มิได้ตรองดูปวงเหตุผล
ให้ถ้วนถี่, อวดดีทนงตน,
จะอับจนเพราะเราอหังการ์!

(นายมั่นยืนยาวออก, หน้าตาตื่น, เหลียวซ้ายแลขวา, แล้วไหว้พระร่วง.)

บทร้อง_พระร่วง.

(ร่ายนอก)

เอะ, ออมั่น, ฉันใดทำหน้าตื่น?
ถืออีนกลัวใครทำไมหวา?
กูเห็นแต่ไหนแต่ไรมา
มึงกล้าสิ้นดีใม่มีกลัว.

บทร้อง_นายมั่น.

(สารถี)

ที่ตูข้าริบมาในคราวนี้,
เพราะจงรักภักดีต่อทูนหัว;
ที่มานี่มิใช่ภัยตัว,
พ่อเจ้าอย่ามัวตายใจ.
บัดนี้พญาเดโช
คุมทัพใหญ่โตหาน้อยไม่,
จะมาจับพ่อเจ้าเอาไป
ลงโทษที่ในนครชม;
เขาว่าคิดคดขบถเจ้า,
จึงจะเอาประจานเสียให้สม,
เพื่อตัดการที่ไทยใจนิยม;
เปนล่มจมแม่นแล้วในคราวนี้.

บทร้อง_พระร่วง.

(สี่บทสองชั้น)

อันข้อที่กูเกรงอยู่แล้วนั้น,
ก็เปนอันมีมาถึงที่;
อันพวกขอมยกมาในคราวนี้
มุ่งเอาชีวิตแต่ตัวกู.
แม้กูจะอยู่ต่อต้าน
พวกไทยใจหาญคงต่อสู้;
ไหนจะยอมพ่ายแพ้แก่ศัตรู,
กูยังอยู่คงประยุทธ์สุดกำลัง.
แต่ชาวไทยไม่ชาญการณรงค์,
เหลือทนงสู้ขอมกำลังขลัง;
เหมือนแสร้งให้ไปตายวายชีวัง,
ต้องคิดกลประทังศัตรูไว้.

บทร้อง_นายมั่น.

(ร่ายนอก)

แม้พ่อเจ้ามีกลอุบาย,
โปรดขยายความแจ้งแถลงไข,
ให้ข้านี้รู้เค้าเข้าใจ;
จะใช้ข้าฉันใดก็ยอมรับ.

บทร้อง_พระร่วง.

(เขนง)

ตัวมึงจงแสร้งทำหลง
เดิรตรงเข้าไปให้ขอมจับ,
แล้วจงเล่าความไปให้แม่ทัพ
ประหนึ่งรับสารภาพจริงใจ;
ว่ากูได้รู้ข่าวคราว,
สุทกหนาวเกรงกลัวหาน้อยไม่;
จึงรีบหลีกลี้หนีไป
สู่แดนสุโขทัยธานี.
ขอมคงจะตามกูไป,
คงจะไม่ช่วงชิงบุรีศรี;
ชาวละโว้จะได้อยู่ดี,
ไม่ต้องยับยี่พลอยตาย.

บทร้อง_นายมั่นกับพระร่วง.

(สระสม)

นายมั่น. ทูนหัว! ฉันใดใช้เช่นนี้?

พระร่วง. ถ้าภักดีจงทำเช่นกูหมาย.

นายมั่น. อนิจจาพ่อเจ้ามุลนาย,
จะไปวายวอดบ่นอยู่คนเดียว.
ที่ไหนขอมจะยอมไว้ชีวาตม์?
มันร้ายกาจทารุณฉุนเฉียว.

พระร่วง. ถึงจะตายก็ตายแต่คนเดียว,
กูจะเที่ยวซ่อนเร้น.

นายมั่น. เห็นไม่พ้น!
มันคงจงล้างต่อเปนแน่,
สาระแนตามไปทุกแห่งหน.
ขอเชิญอยู่ท่ามกลางประชาชน,
ทั่วทกตนช่วยกันรบอะมิตร์.

พระร่วง. แม้กูขืนอยู่ณที่นี้,
อันละโว้บุรีศึกคงติด;
กูต้องไป, ล่อให้ประจามิตร์,
ตามติดตัวก.

นายมั่น. อยู่เปนไร!
อนิจจา! ทูนเกล้าทูนหัว,
ช่างไม่นึกถึงตัว.

พระร่วง. นึกไม่ได้.
ถึงแม้จะประสพพยภัย,
กูก็ยอมบรรลัยลำพังตน;
ขอเพียงให้เวียงละโว้รอด,
ให้ชาวเราปลอดภัยอีกหน.

นายมั่น. ทูนหัวประเสริฐเลิดคน,
จะวายชนม์ผู้เดียวอนาถครัน.

พระร่วง. อย่าขัดกู! คราวนี้สำคัญนัก,
มึงเคยรักกูนี้เปนแม่นมั่น;
จงทำตามคำกูแนะนำนั้น,
โดยฉับพลัน, หาไม่จะเสียการ.

บทร้อง_นายมั่น.

(ร่ายนอก)

เมื่อทนหัวยืนยงตรงความคิด,
ตูข้าจำจิตรับบรรหาร;
ข้าจะประพฤติกิจการ
ตามพจมานบัญชา.

บทร้อง_พระร่วง.

(ต่อยหม้อ)

คิดแล้ว! อนึ่งอย่าขยาย
ข้อความแพร่งพรายไปนะหวา.
กูจะไปจัดแจงแต่งกายา
ทำทีเหมือนว่าประพาสไพร.
จะไปกับทนายคนสนิท,
เพื่อมิให้คนคิดสงสัย.

คอยส่งกูก่อนแล้วจึ่งไป
ไว ๆ สู่ทัพศัสกร.

(นายมั่นรับคำแล้ว, พระร่วงก็เข้าไปในเรือน.)

บทร้อง–นายมั่น.

(บี่แก้วน้อย)

อนิจจา ! พ่อเจ้าทูนหัว
ช่างยอมตัวฝ่าภัยใม่ย่อหย่อน;
เพราะเธอรักประชานรากร,
จะสู้รบจู่ตรงเข้าพงไพร.
หวังเอาตนเปนประหนึ่งเหยื่อ
ล่อเสือขอมร้ายมุ่งหมายให้
ติดตามตัวเธอเช่อไป.
นายไหนจะมีเหมือนนายเรา ?
แค้นใจอ้ายขอมสามาญ,
ทั้งสงสารพระร่วงทรวงเศร้า;
จะต้องตายเสียแม้แต่ยังเยาว์,
ชาวละโว้คงเศร้าโศกครัน.

(ฝรั่งควง)

ขอให้เทวาสุรารักษ์
ช่วยพิทักษ์พ่อเจ้าจอมขวัญ;
อย่าให้ขอมหยาบหยามตามทัน,
ขอให้มันมอดม้วยกลางพนา !

(พระร่วง ออก, แต่งตัว อย่าง ๆ ไปเที่ยว ป่า, มีดาพสพายเฉียงบ่า, มีดเหน็บที่ผ้าคาด, มือถือธนู.)

บทร้อง–พระร่วง.

(โอ้ลาว)

ถึงเวลาจำไป, ใจจะขาด;
เปนกรรมจำคลาดจากเคหา !
โอ้แสนสงสารมารดา
ผู้สุดเสนหายอดรัก !
อยู่หลังจะนั่งแต่กำสรวล,
โหยหวลถึงลูกผูกสมัค;
แต่ไร ๆ ไม่เคยจะพ้นพักตร์
มาต้องหักใจร้างห่างไป.
ครั้นจะไปกรายไหว้อำลา,
กลัยาคงเหนี่ยวไว้จงได้;
จำเปนจริง ๆ ต้องทิ้งไป
เหมือนไม่รักใคร่ใยดี.
ขอฝากเทวาสุรารักษ์
ช่วยพิทักษ์มารดามาระศี;
ลูกต้องขอลาในคราวนี้,
ถ้าบุญมีคงได้กลับมา.

(พิณพาทย์ทำโอด. พระร่วงร้องไห้, นายมั่นปลอย. น่าพาทย์เปลี่ยนเปนทยอย. นายมั่นประคองพระร่วง, พากันค่อย ๆ เดินเข้าโรง.)

(บี่ดม่าน)

องก์ที่ ๒.

ฉาก: ลานหญ้า ใน กลาง ป่า, ที่พักกองทัพขอม.

(นักสุวรรณนั่งอยู่บนตอไม้; นอกจากนั้น มีทหารขอมอีกหลายคนนั่งบ้าง, ยืนบ้าง, จัดหมู่ให้ดีงาม และเหมาะกับ การที่ จะร้อง เสียงเข้ากลมเกลียว กันได้สดวก. เมื่อ จวน จะเย็ด ม่าน พิณพาทย์เริ่มทำเพลงเขมรโล้เรือ. พอเย็ดม่านพวก ทหารขอมร้อง พร้อมกันทีเดียว.)

บทร้อง_หมู่ทหารขอม.

(เขมรโล้เรือ)

อันพวกเราเดิรทางมากลางย่าน
ดูก็ผ่านแต่ดงพงพฤกษา,
ไม่ได้พบผู้คนในมรรคา,
แม้สิงห์สาราสัตว์แทบไม่มี.
ในกลางวันสุริยันประชุมแสง
ราวกับแสร้งแผดเผาเราร้อนจี๋;
พอตกค่ำสนธยาในราตรี
น้ำ ค้าง พราว หนาว อิน ทรีย์ แทบ
วางวาย.
มิหนำซ้ำเจ้าไทยใช้ โขมด
มาเที่ยวโลดหลอนหลอกออกใจหาย;
ในที่มืดเลเห็นเปนประกาย,
กลัวจะตายพรายป่ามาหลอกกัน.
มิหนำซ้ำรางควานคลานโจ้ง ๆ
เปนเสือโคร่งกำยำรูปล่ำสัน,
ครั้นพวกเราฉวยหอกออกไล่มัน,
เสียงร้องปืบป่าลั่นแล้วหายไป.
โอยเหลือทนทุกคนแสนเดือดร้อน,
ต่างอดนอนทั้งทัพไม่หลับไหล;
อันว่าพระร่วงพ่อเมืองไทย
ทรงอิทธิฤทธิไกรมากเต็มที!

บทร้อง_นักสุวรรณกับทหาร.

(เขมรไทรโยก)

นักสุวรรณ. พวกมึงอย่ารุ่นเลยนาหวา;
ไม่ช้าถึงละโว้บุรีศรี!

ทหาร. เออ! จริงเออ! เออ_ถูกดังนายว่า!

นักสุวรรณ. ถึงแล้วเมื่อใดคงได้มี
อาหารดี ๆ อย่างพอใจ.

ทหาร. ถูกดังนายว่า ถ้าถึงเวียงชัย
ประสงค์สิ่งใด คงได้ขบกิน,
คงได้กรุบ ๆ กรุบ ๆ เคี้ยวกิน!

นักสุวรรณ. อีกทั้งผู้หญิงยิ่งเรือ
ก็มีมากเหลือเพื่อสมถวิล;

ทหาร. เออ! จริงเออ! เออ_ถูกดังนายว่า!

นักสุวรรณ. คงได้ประโลมโฉมยุพิน,
ทั้งนอนกินอิ่มหนำแสนสำราญ.

ทหาร. เที่ยวหาสาวๆ เนื้อขาวสคราญ พูดเสียวเกี้ยวพาน จูบฟอดพอใจ,
จะจูบฟอดๆ ฟอดๆพอใจ!

(พิณพาทย์ทำเพลงคุกพาทย์. เสียงเอะอะในโรง. นักสุวรรณและทหารที่อยู่บนเวทีต่างฉวยอาวุธและลุกขึ้นยืนเตรียมตัวพร้อม. นักคุ้มกับทหารจับตัวนายมั่นออกมา, และเดโชก็ออกอีกทางหนึ่ง, พร้อมกันถึงกลางเวทีเมื่อจบน่าพาทย์.)

บทร้อง_เดโช.

(ร่ายนอก)

เฮ้ยเจ้าคนไทยอย่างไรหวา,
ตัวมึงนี้มาแต่หนไหน?
วิ่งวุ่นผลุบผลับถึงทัพชัย,
ประสงค์สิ่งใดจงตอบมา.

บทร้อง_นายมั่น.

(ร่ายมโนห์รา)

เจ้าคุณทูนหัว ข้าเจ้านี้กลัว จริงๆ เจ้าข้า,
ข้าเจ้าซัดเซ พเนจรมา มิได้รู้ว่ามาแห่งหนใด.
พอเดินถึงนี่ พวกพลโยธิ ตรูตรีออกไป,
ข้าเจ้าแสนคร้าม อะรามตกใจ ก็วิ่งวุ่นไป หมายเข้าป่าดง.
พวกท่านสกัด ข้าเจ้าเลี้ยวลัด เล็ดลอดจากวง,
เขาไล่ตามล้อม ห้อมดังจำนง จนข้าเจ้าตรง มายังที่นี้.

บทร้อง_เดโช.

(เขมรพระประทุม)

กูยังสงสัยคำให้การ;
ชรอยเจ้าจะหาญมาสู่ที่
ตั้งทัพของกูทุ่งที;
โทษตัวมึงนี้ถึงชีวา.
จงตอบกระทู้ที่กูถาม,
บอกความตามจริงเจียวนะหวา;
พวกไทยละโว้ภารา
เตรียมการยุทธนาไว้อย่างไร?

บทร้อง_นายมั่น.

(ลำชาตรี)

โอย! เจ้าประคุณ ทูนหัว,!
ข้าเจ้านี้กลัวท่านผู้ใหญ่.

เจ้าประคุณลูกขอชีวิตไว้,
จะบอกความจริงให้ทุกสิ่งอัน.
พระร่วงนั้นไซร้ได้รู้เหตุ
ว่าทัพมาสู่เทศเขตขัณฑ์,
เกรงกลัวยารมิมากครัน
จึ่งพลันเอาตัวรอดพ้น,
รีบลีหนีไปเข้าสู่ป่า;
เจ้าประคุณกรุณาอย่าฉงน.
ละโว้ไซร้มิได้เตรียมรับพล
ประชาชนไม่รู้เรื่องอะไร.

บทร้อง_เดโช.

(เขมรปากท่อ)

ชะ ๆ อ้ายร่วงผู้วิเศษ,
คิดก่อเหตุกำเริบเติบโตใหญ่;
เห็นเขาเอาจริงก็ตกใจ
มุดหัวหนีไปเพื่อรอดตาย.
ชะ ๆ ชาติไทยทำใจหาญ,
จะคิดการนิดเดียวก็ฉิบหาย;
ชาติมันขี้ขลาด, ชาติวายร้าย,
ราวกระต่ายรี่ ๆ หนีเข้ารู!

บทร้อง_นายมั่น.

(ศัพทัย)

อ้ายขอม!
มึงเห็นเขายอมนั่งนิ่งอยู่,
อ้ายชาติสู่รู้ ดูดำเมามัว;
เสือนอนอยู่ไซร้ เข้าใจว่ากลัว,
มึงไม่รู้ตัว เขาแกล้งนิ่งไว้.
คอยดูเถิดหวา ไม่ช้าเท่าใด
จะเห็นว่าไทย กล้าได้ถึงดี!

บทพากย์_เดโช.

เหม่! พรานมึงกล้าพาที ส่งเสียงอึงมี่; ดูถูกกูฤาฉันใด?

บทร้อง_นายมั่น.

(ชมดงนอก)

ทูนหัวอย่าเพ่อเอาโทษา.
ข้าเจ้าเปนชาวบ้านเหมือนบ้าใบ้,
ที่ข้าพูดไปนั้นเพราะผันใผ่
ถึงเสือใหญ่ข้ายิงยังไม่ตาย;
มันแสร้งทำนอนนิ่งไม่ติงตน,
จึ่งลูกน้อยซุกซนเดินฉุยฉาย
เข้าไปใกล้, ทันใดอ้ายโคร่งร้าย
ตะครุบปุบ, เด็กฉิบหายเลือดโทรมตัว.

บทพากย์โต้ตอบกัน.

เดโช. อ้ายบ้านี่มาเมามัว แต่ถึงการตัวได้ยิงสมิงใดกัน?
เรื่องกูอยากรู้อยู่นั้น คือคนสำคัญนั้นมันได้ไปหนใด?

นายมั่น. พระร่วงท่านจู่จรไป ยังสุโขทัย,
เพื่อพ้นจากเขตอาณา.

เดโช. มึงพูดนี่แน่ฤาหวา?

นายมั่น. จริง ๆ เจ้าข้า,
ได้ยินท่านกล่าวฉันนั้น.

เดโช. นักเม้ดูพรานนี่พลัน. เคยเห็นหน้ามัน
ณเวียงละโว้ฤาไฉน?

นักคุ้ม. ข้าไม่รู้จักพรานไพร.

เดโช. เออกูเบาใจ!
สงสัยว่ามันแปลงมา.
กูมีความคิดอยู่นา; ฟังหน่อยเถิดข้า
จะบอกให้เจ้ารู้ความ.
เข้าใจแล้วจงทำตาม, สงสัยก็ถาม
จะตอบให้ดังใจจง.

บทร้อง_เดโช.

(เขมรเบ่าใบไม้)

เมื่อหัวน่าเลี่ยงลี้หนีแล้วไซร้
ชรอยไทยจะวายคลายความหลง,
น่าจะสิ้นเหิมหาญการทนง,
แล้วและคงระยอบย่อต่อไป.
สำคัญอยู่ที่ตัวอ้ายพ่อเมือง
มันจะก่อกระเดื่องขึ้นอีกได้;
แต่อ้ายร่วงหลบลี้หนีไป
สู่แดนสุโขทัยธานี,
ซึ่งอยู่ภายนอกอาณาจักร์,
จะฮึกฮักตะบึงไปถึงที่,
สุโขทัยกำลังสะพรั่งดี,
จะต่อติดงยากลำยากนัก.
จำกูจะคิดซึ่งอุบาย
ลอบล้างทำลายปรปักษ์;
กูจะลอดดอดไปมิให้พัก,
ลอบลักสังหารผลาญชีวา.

บทร้อง_นักคุ้มกับเดโช.

(เขมรเอวบาง)

นักคุ้ม. อันเจ้าประคุณจะคิดไป
โดยลำพังไซร้, ข้าเกรงว่า
ถ้าแม้เพลี่ยงพล้ำลงคงมรณา
พวกข้าจะพลอยเดือดร้อน.

เดโช. อย่าขัดเลยเจ้าเอย, คราวนี้ไซร้
กูตั้งใจแม่นมั่นไม่ผันผ่อน
กูได้ทูลแด่องค์พระภูธร
ว่าจะจับตัสกรโดยฉับพลัน;
แม้ว่าพระร่วงยังคงอยู่
กูไม่ขอคืนสู่เขตขัณฑ์;
อันถ้อยคำทำนูลพระทรงธรรม์
ต้องถือมั่นจนกว่าจะบรรลัย.
ฉนั้นก็ขอแรง, นะนักคุ้ม,
ให้เจ้าอยู่ควบคุมทัพใหญ่,

ตัวกูจะปลอมแปลงไป
กระทั่งสุโขทัยธานินทร์.
จะแต่งกายให้เหมือนคนไทย
เล็ดลอดดอดไปสมถวิล,
ลี้ลับเหมือนกับกูดำดิน;
คงจะสิ้นเสียนหนามดัสกร.

(พิณพาทย์ทำเสมอมาร. เดโชเดินเข้าโรง; คนอื่น ๆ ไหว้.)

(บีฑาม่านครู่ ๑. เมื่อบีฑาม่านอีก เปลี่ยนเป็นเวลากลางคืน, มหาดเล็กนอนหลับอยู่หลายคน. กลางเวที นายมั่นนั่งกอดเข่าอยู่, กับมหาดเล็กอีก ๒ คนนั่งเล่นดวดกันอยู่.)

บทร้อง_นายมั่น.

(บังใบ)

โอ้ว่าอนิจจานายของกู!
อ้ายศัตรูใจฉกรรจ์ไม่ผันผ่อน;
มันโทโษโมหันหมายฟันฟอน,
เร่งร้อนรีบไป, อ้ายพาลา!
อ้ายพญาเดโชมันแปลงกาย
ให้ละม้ายเหมือนไทยเซ่นว่า,
เลือกสรรอาวุธสาตรา
ซ่อนในกายาเรียบร้อย.
มันอุตส่าห์มุ่นเกล้าเผ้าผม
อย่างไทยนิยมใช้สรอย;
แล้วรีบเลี้ยวลดสกดรอย
ไต่ต้อยติดตามพระร่วงไป.
ส่วนกูนี้แทยดาลโทโษ,
แต่ทำโง่เพื่อตัดสงสัย;
สู้เสงี่ยมเจียมตัวนิ่งไว้,
แต่ในใจคลั่งคลุ้มกลุ้มจริง ๆ!
อ้ายพญาเดโชมันบังอาจ
สยประมาทชาวไทยก็ยอมนิ่ง;
แต่คราวนี้แม้ไม่ไหวติง,
เหมือนทิ้งมูลนายให้วายชนม์.

(ร่ายนอก)

ต้องคอยมองหาช่องจะแหกล้อม,
รอให้ขอมนอนหลับทุกแห่งหน,
จึงจะเล็ดลอดหนีจากรี้พล;
จะลองใช้เล่ห์กลดูสักที.

(พิณพาทย์ทำเพลงฉิ่ง, ใช้ไม้นวมตาเบา ๆ, เพื่อมิให้กลบเสียงเจรจา. นายมั่นแกล้งทำคราง แล้วสั่นสท้าน, จนทหารขอมที่ตื่นอยู่นั้นเหลียวมาเห็น.)

เจรจา

ทหารที่ ๑. เฮ้ย, พรานไพร, มึงเป็นอะไรไปหวา?

นายมั่น. เต็มทีนักเพื่อน! ทำไมเพื่อนไม่กองไฟขึ้นผิงกันบ้างเล่า?

ทหารที่ ๑. นายเขาห้ามไม่ให้กองไฟ; เขาว่าพวกไทยผ่านไปมา จะรู้เข้าว่าเราตั้งอยู่ที่ไหน.

นายมั่น. อะไร, เพื่อน! ที่นี่กลางไพรไกลบ้านผู้เรือนคน; ใครมันจะสัประคนมาในกลางป่ากลางดงในเวลานี้? ไม่มีใครมาดอกเพื่อน.

ทหารที่ ๑. จริงอยู่, แต่นายท่านสั่งว่าไม่ให้กองไฟ_

นายมั่น. เป็นไรไป? นายท่านหลับแล้ว. กองแต่ย่อม ๆ พอผิงกันสามคนเท่านั้นก็แล้วกัน; แสงมันจะสว่างไปสักปานใดเทียว.

ทหารที่ ๒. จริงนะ. พรานเขาว่าถูก. นายท่านนอนในเพิงที่พักของท่าน จะรู้จักหนาวอะไร. เรานั่นสิต้องอยู่ตากน้ำค้าง, หนาวจนคางสั่นฟันกระทบกันดังกราว ๆ. หรือเพื่อนไม่หนาว?

ทหารที่ ๑. ก็หนาวเหมือนกัน.

ทหารที่ ๒. ถ้าเช่นนั้นก็กองไฟขึ้นผิงกันดีกว่า.

ทหารที่ ๑. มิ่งไปหาไม้มาสิ; พี่นี่ที่ทางเตาหุงข้าว.

ทหารที่ ๒. ข้ารู้แล้ว; ข้าจะไปเอามาอย่าร้อนใจ. (เข้าโรง.)

ทหารที่ ๑. นี่แน่พราน, แกเล่านิทานไปอีกได้ไหม?

นายมั่น. จะให้เล่าเรื่องอะไร?

ทหารที่ ๑. เล่าต่อเรื่องที่เล่าค้างอยู่เมื่อหัวค่ำไม่ได้หรือ? เรื่องเจ้าไทยอะไรรักลูกเจ้าเมืองที่เป็นคู่วิวาทกันน่ะ.

นายมั่น. อ๋อ! เรื่องพระลอนะหรือ?

ทหารที่ ๑. นั่นแหละเพื่อน. เล่าต่อออกได้ไหม?

นายมั่น. ได้สิเพื่อน; แต่ขอผิงไฟให้อุ่นเสียหน่อยก่อนจึงจะมีแก่ใจเล่า

ทหารที่ ๑. ก็อย่างนั้นสิ! อ้อ, เขาเอาฟืนมาแล้ว.

(ทหารที่ ๒ หอบไม้ออกมา; ทั้ง ๓ คนจึงช่วยกันกองไฟแลจุดขึ้น.)

ทหารที่ ๑. คอยระวังไฟอย่าให้มันโชนนักนะ, จะเกิดความ.

นายมั่น. อย่าวิตก! ข้าจะพยายามระวังให้. การกองไฟข้าสิเป็นมือขวา.

ทหารที่ ๑. แล้วก็เล่านิทานไปพลางสิ.

ทหารที่ ๒. ดี! จะได้แก้ง่วง.

(สอง ทหาร ลงนั่ง เล่น ดวด แล ฟัง นิทาน

พลาง. พิณพาทย์หยุด.)

บทเสภา_นายมั่น.

◎ จะกล่าวถึงพระเพื่อนพระแพงสอง
กัลยาพี่น้องโฉมเฉิดฉาย
คอยพระลอประเสริฐล้ำเลิดชาย
คอยก็หายเงียบไปไม่เห็นมา
จึงตรัสแก่พี่เลี้ยงเคียงสวาท
พี่รีบโรยสองนาฎเสนหา
อันพระลอน้องรอไม่เห็นมา
ยิ่งรอช้าน้องผอมเพราะตรอมใจ
ถ้าแม้พี่ยังมิเมตตาน้อง
ขอเชิญสองพี่รีบไปศาลใหญ่
ทูลเตือนพระบู่เจ้าของเราไซร้
ขอให้โปรดเมตตาปราณี ฯ
◎ ครานั้นรีบโรยยังคมกัล
แล้วชวนกันตั้นไปส่ไพรศรี
ถึงน่าผากัลยาทูลคดี
ตามที่สองอรไทยช่ใช้มา ฯ
◎ ครานั้นจึงองค์พระบู่เจ้า
ตอบว่าเราทำแล้วเหมือนเช่นว่า
บัดนี้พระลอก็ได้มา
ถึงกาหลงธารามิห่างไกล
เอาเถิดจะล่อพระลอราช
มาถึงสองนางนาฎอย่าสงสัย
สองนางจงรีบกลับคืนไป
บอกสองหลานเราให้เตรียมกายา
ตรัสแล้วบู่เจ้าจึงรำลึก
ถึงฝูงไก่ไพรพฤกษ์แสนสง่า
บู่รำลึกถึงไก่ไก่ก็มา
บ่รู้กี่คณามาทันที
พระบู่เลือกไก่งามและทรามแรง
สร้อยแสงแดงพะพรายกระจายสี
ขนเขียวลายยะยับชลับชี
สองยี่กสี่สลับเยญจรงค์
เลื่อมลายหงสยาทดังเลขา
อันขอบตาแดงชาดผาดพิศวง
หงอนแพรวพรายพรรณกระสันทรง
สองเท้าแม้นทองลงฉลุลาย
บู่จึงใช้ผิลงในตัวไก่
สำเร็จเสร็จได้ดังมุ่งหมาย
บู่ก็สั่งไก่แก้วอันแพรวพราย
ไปนำลอผันผายสู่เวียงพลัน ฯ
◎ ครานั้นไก่ขลังฟังบู่เจ้า
ก็ร้องเร้าสำเนียงซานขัน
เสียงแจ่มจ้ากลท้าดวงตวัน
ขยับยักสุพรรณกระพือพอง
มิช้าพลันจรจรัลจากเชิงผา

สู่ป่าผาดโผนโจนผยอง
ย่ำมิ่งก็ถึงที่ผ่องคลอง
หยุดยืนขันสนั่นก้องเริยกทรงชัย ฯ
◎ คราน้ันพระลอพอพ้องขัน
ก็เผยแกลแลพลันเห็นตัวไก่
โฉมสำอางร่างงามอร่ามไป
นึกอยากได้ ไก่แก้วแววจินดา
พระเสด็จลุกขึ้นแต่งพระองค์

ริบร้อนทรงสนับเพลาภูษา
จับพระแสงคู่หัดถ์ยัดเดียวมา
ถึงยังน่าที่ประทับด้วยฉับพลัน ฯ

(ส่งเชิดฉิ่ง)

◎ ยัดดลขุมพลรุกไล่
หวังได้ ไก่งามยิ่งเปนมิ่งขวัญ
ไก่ล่อพระลอพอจวนทัน
ก็โผนพลันเข้าสู่พงพิ ฯ

(ระหว่างพิณพาทย์รับ นายมั่นโรยยาและพัดควันไปทางทหารขอม, ซึ่งง่วงอยู่แล้ว, ก็หาวหวอด ๆ และโงก, แล้วในที่สุดลงนอนหลับไปทั้งสองคน. นายมั่นเห็นหลับแน่แล้ว ก็ค่อย ๆ ย่องไปจนห่างจากที่ทหารขอมนอนอยู่, แล้ววิ่งหนีเข้าโรงไป.)

(บีดม่าน.)

องก์ที่ ๓

ตอนที่ ๑

ฉาก: สวนดอกไม้ที่ใกล้คุ้มพระร่วง,เมืองละโว้.

(นางจันทน์นั่งร้อยดอกไม้อยู่บนแคร่; พวกสาวใช้นั่งเรียงรายอยู่ตามควร. พิณพาทย์เริ่มเล่นเพลงลีลากะทุ่ม, และพอเบิดม่านพวกสาวใช้ก็เริ่มร้อง.)

บทร้องหมู่_สาวใช้.

(ลีลากะทุ่ม)

พิศดูมาลีที่ในสวน
งามล้วนหลาก ๆ มากมวลสี,
ราวกับช่างเขียนฉลาดวาดไว้ดี
สำหรับที่ล่อตาน่าพอใจ.
ยามตวันฉันฉายกายเราร้อน,
พอเห็นมาลากรสีสดใส
ก็ชวนลืมความร้อนอ่อนหทัย,
เพราะมัวใฝ่ภิรมย์ชมมาลา.
อันนงรามยามสาวราวดอกไม้,
สำรวยกายสะพรั่งดังเลขา;
ถึงบุรุษจะเหนื่อยแสนเมื่อยล้า,
พอเห็นหน้างามสรรพกลับสำราญ.

บทร้อง_นางจันทน์.

(ลมพัดชายเขา)

อันมาลีแม้สีแสนสดใส,
ถ้าแม้ไร้กลิ่นสุคนธ์วิมลหวาน,
พอหัดถ์จับยับหน่อยก็เสียการ
มิทันยานก็หมองลอองนวล;
แต่หากมีกลิ่นหอมอันออมอบ,
ถึงเหี่ยวแล้วก็ตระหลบสุคนธ์หวล,
เพราะเมื่อกลิ่นไม่สิ้นก็ยังยวน
ยั่วใจชวนเชยหอมคงดอมดม.
อันนารีรูปงามทรามสวาท,
ถ้าแม้ไร้มรรยาทอันงามสม,
คงไม่มีชายดีจะอยรม,
มีแต่ชมเพื่อพลางแล้วร้างไป.

(นายมั่นออกโดยด่วน, และนั่งลงใกล้นางจันทน์.)

บทร้อง_นางจันทน์.

(ร่ายนอก)

เอ๊ะนายมั่นฉันใดตลิตลาน
ดูประหนึ่งเกิดการณ์อันเติบใหญ่;
มีเหตุเภทพาลประการใด,
จงบอกให้เราแจ้งแห่งคดี.

บทร้อง_นายมั่น.

(สองไม้)

ข้าขอโทษโปรดเถิดพระแม่เจ้า
ที่ข้าเข้ามาถึงณสวนศรี,
แต่ว่าเหตุสำคัญมันเกิดมี,
เห็นควรที่แม่เจ้าจะทราบไว้.
ด้วยท่านท้าวเจ้าพระนครขอม
เห็นชลอมที่เราเอาน้ำใส่,
ก็เห็นว่าพ่อเมืองกระเดื่องใจ
จะชวนไทยทะแมงและแขงเมือง
ท้าวจึ่งใช้พญาเดโชชัย
คุมพหลพลไกรเปนทัพเชื่อง,
รีบมาละโว้ระงับเรื่อง,
และจับตัวพ่อเมืองไปลงทัณฑ์. (รับ)
ตูข้ารู้เรื่องก็แสนห่วง,
รีบมาบอกพระร่วงผู้ขอมขวัญ,
ฝ่ายเธอก็คิดอุบายพลัน
เพื่อให้เซตาขัณฑ์นั้นแผ้วภัย.
ท่านรีบแต่งองค์ลงจากเรือน
คล้อยเคลื่อนเข้าไปในบ้านใหญ่,
ส่วนตูข้านี้ท่านใช้ ให้
ไปสู่ทัพขอมด้วยฉับพลัน.
ให้บอกแก่แม่ทัพว่าพระร่วง
ได้ลุล่วงประเวศจากเซตาขัณฑ์,
หวังให้ตามท่านไปในไพรวัน,
และเช่นนั้นละโว้จะปลอดภัย. (รับ)
ข้าเจ้าก็ทำตามท่านสั่ง,
รีบรุดไปยังกองทัพใหญ่,
และให้การตามท่านได้สั่งไว้;
ขุนพลขอมจัญไรก็สั่งการ,
ดื่อมอบให้นายนักคุ้ม
เปนผู้อยู่ควบคุมทวยหาญ,
ฝ่ายอ้ายเดโชวิชาชาญ
ย่มินานแปลงกายให้คล้ายไทย,
แล้วรีบจรจู่เข้าสู่ดง
ตามองค์พระร่วงผู้เปนใหญ่.
ตูข้ารีบกลับละโว้ไซร้
เพื่อทูลอรไทยถึงเจ้านาย. (รับ)

บทร้อง_นางจันทน์.

(คำหวาน)

ได้ฟังครั้งนี้อนาถจิต
เหมือนใครปลิดหทัยน่าใจหาย!
อนิจจาตัวกูช่างดูดาย,
ลูกชายหายไปก็ไม่รู้.
กรรมจริงๆ ไร้ผัวตัวผู้เดียว,
จะแลเหลียวก็เห็นแต่ลูกอยู่;
กูไม่ยอมเสียให้แก่ศัตรู,
จะต่อสู้จนกว่าจะวายปราณ.

(กระบอก)

เฮ้ยทนายไวๆ ใครอยู่นอก!

(ทนายออกคน ๑.)

จงไปบอกหลวงเมืองเกณฑ์ทหาร.

กูจะยกไปสู้ศัตรูพาล,
ถึงจะม้วยชนมานก็ตามที.

(ทนายกรายและเข้าโรงไป.)

บทร้อง_นายมั่น.

(นาคราช)

ข้าขอทำนุลพระแม่เจ้า,
อาญาใม่พ้นเกล้าเกศี;
อันการจะหักโหมโจมไพริ
เห็นว่ามิมากครันอันตราย.
อันข้าเจ้าชาวไทยใจหาญฮึก
ใม่ครั่นศึก, ชีวิตยอมถวาย;
อาสาเจ้าของตนจนตัวตาย,
มิให้ขายบาทบงสุ์พระนงคราญ.
อันว่าพระแม่เจ้าจะออกไป
ชิงชัยสามารถแสนอาจหาญ,
ฉวยเพลี่ยงพล้ำซ้ำเสียพระชนมาน,
ทวยหาญจะพากันท้อใจ.

บทร้อง_นางจันทน์.

(ตะนาวแปลง)

ถ้าแม้เสียพระลูกในครั้งนี้,
กูจะครองชีวิได้ไฉน?
โอ้ไร้ผัวอยู่เดียวแสนเปลี่ยวใจ,
ก็อยู่ได้เพราะลูกผูกใจทน.
เสียทั้งลูกทั้งผัวตัวอยู่โทน,
เหมือนไม้โกร่นด้วงไชไร้ดอกผล;
ให้สมบัติพัทยาทั้งสากล
ก็ใม่เปรมกะมลใม่อยากครอง.
สมบัติหญิงสิ่งใดในโลกนี้,
อันสามีดีกว่าสิ้นทั้งผอง,
อกบุตราบุตรเปนที่ปอง
ยิ่งกว่าเงินทองรัตนา.

(หลวงเมือง และ กรม การ หลาย คน ออก มา, ไหว้และนั่งฟังตรัสต่อไป.)

บทร้อง_นางจันทน์และกรมการ.

(สดายง)

นางจันทน์. อ้อหลวงเมือง, รู้เรื่องฤาไฉน?

หลวงเมือง. นายมั่นเขาเล่าให้แล้วเจ้าข้า.
ข้าทั้งหลายขอรับอาสา
ไปรบขอมพาลาด้วยฉับไว.

นางจันทน์. ดีแล้ว, จงรีบไปรวมพล,
ผู้คนสาตราอย่าช้าได้;
อันตัวเราเองก็จะไป,
เพราะแสนแค้นใจอ้ายไพริ.

หลวงเมือง. ไม่จำเปนแท้ ๆ, แม่ทูนเกล้า,
พวกข้าเจ้าจะรบอย่างเต็มที่.

กรมการ. ยอมตายถวายชิ่งชีวี
เปนพลีแน่แท้อย่าสงกา.

บทร้อง_นางจันทน์.

(ตวงพระธาตุ)

เราเชื่อแน่! จริงแท้, จะแพ้ขอม
คงไม่ยอม, ยอมตายเสียดีกว่า!
และในการที่ท่านห้ามเรานา
ก็คือว่าเหล่าท่านภักดีแท้.
แต่อย่าลืม, เราไซร้แม้เปนหญิง,
ก็จะนิ่งอยู่ไฉน? ไม่ได้แน่!
เราเปนไทยเชื้อชาตินักรบแท้,
อีกเปนแม่พระร่วงพ่อเมืองไทย.
เหตุฉนี้จะไปกับกองทัพ,
ชิงชัยไล่ขับประยุทธ์ใหญ่;
ให้อ้ายขอมอาธรรม์จัญไร
พ่ายแพ้ฝีมือไทยโดยพลัน.

บทร้อง_หลวงเมือง.

(แขกหนัง)

ได้ฟังคำดำรัสพระแม่เจ้า,
เหมือนช่วยเร้าฤทธิแรงแห่งดิฉัน;
เมื่อแม่เจ้าตั้งใจไว้เช่นนั้น
ฝ่ายดิฉันจะขัดได้ฉันใด.
ตูข้าได้ข่าวก็รีบเร่ง
รวมพลเก่ง ๆ เปนกองใหญ่,
และพวกพหลพลไกร
ไม่ช้าจะพร้อมเต็มกำลัง.

บทร้อง_นางจันทน์.

(ช้างประสานงา)

อันพหลพลไทยนั้นใจกล้า,
แต่ว่าเพลงสาตราไม่แขงขลัง,
อันจะยกเข้าโหมโรมกำลัง
ดูยังไม่เหมาะแน่ไซร้.
ควรเราจะยกเดิรค่อย ๆ,
ไปคอยอยู่ในป่าใหญ่
ใกล้ที่พักพหลพลไกร
ของขอมนั้นไซร้และคอยที;
จนถึงเวลาดึกสงัด,
พังถนัดว่ามันหลับเต็มที่,
เราจึ่งค่อยโหมโจมตี
โดยพวกไพริมิทันรู้.

บทร้อง_หลวงเมืองและผู้อื่น.

(ร่ายนอก)

หลวงเมือง. ดีทีเดียว, ข้าเจ้าเข้าใจแล้ว;
อันอุบายนางแก้วดีมากอยู่.

กรมการ. ดีนักหนา, ท่าทางพวกศัตรู
ดูจะชุลมุนและวุ่นครัน!

นางจันทน์. ขอท่านกรมการทั้งหลาย จงทำตามอุบายให้พร้อมสรรพ์; บัดนี้เราควรจะชวนกันสวดมนตร์เพื่อมั่นในทางใจ.

(นางจันทน์นั่งคุกเข่าขึ้น, คนอื่น ๆ ก็ลุกขึ้นนั่งเช่นนั้นบ้าง, ผินหน้าตรงออกมาทางด้านหน้าเวที. นางจันทน์นำสวด, แล้วคนอื่น ๆ สวดพร้อมกันต่อไป.)

บทสวด.

(สรภัญญะ)

“โย สนฺนิสินฺโน วรโพธิมูเล
มารํ สเสนํ สุชิตำ วิเชยฺย
สมฺโพธิมาคจฺฉิ อนนฺตญาโณ
โลกตฺตโม ตำ ปณมามิ พุทฺธำ
เอเตน สจฺจวชฺเชน โหตุ เม ชยมงฺคลำ
อฏฺฐมงฺเคน วนฺเทหำ ปาทปีสุ วรุตฺตมำ ฯ”

◎ องค์ใดสงบนั่ง ณพระโพธิพฤกษา
ทรงชัยสุชิตมา- ระและแสนยะพลหาญ
ปัญญาอุดมบัล- ลุพระโพธิเพ็ญญาณ
ข้าขอนมัสการ วรพุทธองค์นั้น
ด้วยสัจจะวาทขลัง ชยะมังคะลานันต์
จงมีณข้าสรร- พะประสิทธิเสร็จสม
กรายบาทะยงสู่องค์ พระวรุตตะโมดม
ทั่วกายประชุมก้ม อภิวันทะเต็มใจ
อีกนบชนกคุณ ชนนีและขอไหว้
เทวาสุราลัย อดิเรกะแรงหาญ
โปรดช่วยขจัดปวง ภยะอันตะรายราน
ขอไทยวิชัยชาญ ชนะพวกศัตรูผอง ฯ

(พิณพาทย์ทำเพลงตระสันนิบาต. เปลี่ยนฉาก.)

(พิณพาทย์ทำเพลงตระนฉาก.)

ตอนที่ ๒

ฉาก: ทางเดินในป่า. (ใช้ฉากเดียวกับตอนที่ ๒ องก์ที่ ๑.)

(พิณพาทย์ทำเพลงกราวนอก. ทหารชาวละโว้, ถืออาวุธครบมือ, เดินผ่านจากขวาไปซ้าย; เมื่อถึงเวลาร้องย่ำเท้าจนร้องจบท่อน ๑ ๆ แล้วเดินต่อไป.)

บทร้องหมู่.

(กราวนอก)

พวกไทยใจหาญไม่คร้านศึก
อึกระทึกโห่ลั่นสนั่นก้อง,
แก่วงดาพวับ ๆ ขยับพลอง,
ชงทิวปลิวพ่องฟะฟูลม.
เสียงเท้าก้าวพร้อมกันตึก ๆ
ดูพิลึกราวดินจะถล่ม,
ตั้งจิตโรมรันฟันระดม
จ้าขอมให้ล่มระยำไป.

อ้ายขอมสันดานมันป่านยักษ์
อัประลักษณ์หาใครจะเปรียบได้,
มันเคยข่มเหงไม่เกรงใจ,
ครานี้จะได้เห็นกัน.
พระร่วงท่านเปรียบเหมือนองค์ราม
คิดปรามปรายยักษ์ที่แข็งขัน,
อ้ายขอมเหมือนพวกทศกัณฐ์
มันจะต้องกุมกระบาลตาย!

(เมื่อจบบทร้องแล้วและจบลูกรัยท่อนท้าย แล้ว, พิณพาทย์เลยทำเพลงเชิด. เปลี่ยนฉาก.)

ตอนที่ ๓

ฉาก: ในป่าที่พักทัพขอม. (ฉากเดียวกับองก์ที่ ๒.)

(เปนเวลากลางคืนดึกสงัด. ที่กลางโรงมีทหารขอมอยู่ยามคนหนึ่ง, ออกง่วง ๆ. พิณพาทย์ทำเพลงเชิดฉิ่ง. นายมั่นค่อย ๆ ย่องออกมา, ด้อมมองอยู่; พอได้ที่จึ่งโดดไปแทงทหารยามขอมด้วยหอกล้มลงโดยไม่ทันร้อง. นายมั่นเป่าเขนงขึ้นเปนสัญญา. เสียงไทยร้อง "ชโย!" เซงแซ่ในโรง, เชิดกลอง. เสียงต่อสู้กันอึงในโรง, นายมั่นก็วิ่งเข้าโรงไป. อึกครู่ ๑ มีทหารขอมกับไทยออกมาจากขวา, รบพุ่งกันพลาง; ไทยรุก, ขอมสู้พลางถอยพลาง, ผ่านไปมาในเวทีสัก ๒ เที่ยว, ในที่สุดจึ่งเสียงไทยร้อง "ชโย!" กึกก้อง. พิณพาทย์เริ่มเพลงกราวรำเพื่อนำเสียงร้อง. พวกไทยร้องพลางเดินพลาง ออกจากทางซ้าย, นางจันทน์และบริวารออกทางขวา, พบกันที่กลางเวที.)

บทร้องหมู่.

(กราวรำ)

ชโยชาวไทยชัยชำนะ,
อ้ายขอมเกะกะแพ้ฉิบหาย;
มันมุ่งยกมาจะทำลาย,
กลับตายเกลื่อนกลาดดายแผ่นดิน.
พวกไทยใจมั่นในธรรมะ
จึ่งชนะได้สมดังถวิล,
อ้ายขอมจัญไรใจทมิฬ
ไร้ธรรมจึ่งสิ้นชีวาพลัน.
บารมีพระร่วงนั้นปกเกล้า,
อีกคุณพระแม่เจ้าเปนมิ่งขวัญ,
มาช่วยคุ้มครองป้องกัน
โรมรันจึ่งชนะอ้ายขอมพาล.
ด้วยเดชตรัย รัตน์กำจัดโทษ,
อีกทวยเทพโปรดให้แรงหาญ,
พวกเราชาวไทยจึ่งชัยชาญ
อาจผลาญไพรินมันกินพัง.

บทร้อง_นางจันทน์.

(กระบอก)

ได้ยินเสียงโห่ลั่นสนั่นป่า
เรารู้ว่าเสร็จสมอารมณ์หวัง,
ปราบปรามไพรีมีกำลัง
ได้สมดังสามารถเปนชาติชาย.

บทร้อง_หลวงเมืองกับผู้ชาย.

(เทพทอง)

หลวงเมือง. อันว่าการยุทธนาในคราวนี้
สำเร็จอย่างดีสมมุ่งหมาย!
ข้าจัดแบ่งกำลังพลกาย
แยกย้ายกันเข้าโจมตี.
ต่างตนต่างหาญแลราญรุก,
ลูกค่. ทุกตนรู้จักน่าที่;
หลวงเมือง. ขอมแผลงเหม่ออยู่ไม่รู้ที่
ลูกค่. ก็บ่นบ่ายยับไปฉับพลัน.

บทร้อง_นางจันทน์.

(ต้นเพลงฉิ่ง)

ขอบใจถ้วนทั่วทุกตัวคน,
ตลอดทั้งพวกพลแข็งขัน;
ขอมแพ้พวกไทยใจฉกรรจ์,
ทัพมันคราวนี้แตกกระจาย.

บทร้อง_นายมั่น.

(ลงสรงมอญ)

แต่ว่าเดโชตัวกั้น
มันเก่งกว่าขอมทั้งหลาย;
ตรายใดมันไซร้ยังไม่ตาย
อันตรายไม่พ้นด้วยดี.
ข้าขอกรายลาริบคลาไคล
ไปยังสุโขทัยกรุงศรี,

พยายามตามขับอ้ายอัปรีย์
ก่อนที่ทำร้ายนายที่รัก.
ขอให้หลวงเมืองไปด้วยกัน
เลือกสรรไพร่พลคนสมัค;
เลือกล้วนกล้าศึกและฮึกฮัก,
ไม่ผ่อนพักจะไปในพรุ่งนี้.

บทร้อง_นางจันทน์.

(ต้นเพลงฉิ่ง)

ดีแล้ว; ขอท่านจงไปรอด
โปร่งปลอดเปนสุขเกษมศรี;
ตัวเราจะเผ่าซึ่งชานี
อย่าทางนี้คอยท่าพระลูกชาย.

บทร้องหมู่_ชายและหญิง.

(ฝรั่งรำเท้า)

ชาย. พวกเราชาวไทยล้วนใจเด็ด,
กล้าเหมือนเพ็ชร์ไม่ยอมใครง่าย ๆ;

หญิง. กล้าเหมือนเพ็ชร์ ฯลฯ

ชาย. ถึงจะมีไพรีมามากมาย
ก็ต่อสู้จนตายไม่อินัง.

หญิง. ก็ต่อสู้ ฯลฯ
ถึงเมียสาวลูกอ่อนนอนผ้าอ้อม
ชายก็ยอมทิ้งได้ ไม่เหลียวหลัง,

ชาย. ชายก็ยอม ฯลฯ

หญิง. แม้ไม่ทิ้งหญิงคงส่งเสียงดัง,
และดันหลังไล่ออกนอกเรือนชาน.

ชาย. และดันหลัง ฯลฯ
เพราะทั้งแม่ทั้งเมียล้วนเลิดไซร้
ผู้ชายไทยใจจึ่งล้วนกล้าหาญ,

หญิง. ผู้ชายไทย ฯลฯ

ชาย. ไม่ห่วงแม่ห่วงเมียจนเสียการ,
มีแก่ใจไปราญรบไพรี.

หญิง. มีแก่ใจ ฯลฯ
หญิงถึงจะรักลูกและรักผัว
ไม่ยอมให้ชายมัวอยู่สุขี,

ชาย. ไม่ยอมให้ ฯลฯ

หญิง. ยุให้ไปยุทธนารบราวี
และต่อตีเข้มขันป้องกันเมือง.

ชาย. และต่อตี ฯลฯ

พร้อมกัน. อันพวกเราหญิงชายทั้งหลายไซร้
อยากให้ไทยชื่อชูฟูกระเดื่อง,
สละชีพเพื่อผดุงความรุ่งเรือง,
ให้ขันชื่อลือเลื่องขจรไกล;
เรายอมเสียชีวารักษาสัตย์,
รักษารัฐสีมาที่อาศัย,
รักษาชาติศาสนาถาวรไว้,
ให้ไทยคงเปนไทยชั่วดินฟ้า.

(บีดม่าน)

องก์ที่ ๔

ฉาก: ลานวัดพระบรมธาตุ, เมืองสุโขทัย.

(เมื่อเปิดม่านพระร่วง, ผนวชเป็นภิกษุ, กวาดลานวัดอยู่.)

บทร้อง_พระร่วง.

(แขกมอญ)

ชรอยกุศลหนหลัง
ยังตามชดเชยตูข้า,
จึงได้เดิรทางรอดปลอดมา
กระทั่งถึงมหาชาน.
ได้เอาชงชัยพระอรหัต
มากระพัดพึ่งอยู่เป็นสุขี;
ถึงแม้ขอมตามมาถึงที่นี้,
บางทีจะไม่กล้าทำร้าย;
เพราะเป็นชีบานาสงฆ์
จะมาปลงชีวันกันง่าย ๆ
ชาวบุรีคงเห็นเป็นโทษร้าย,
เหมือนทำลายศาสนาตะถาคต.

(สร้อยเพลง)

แต่คิดถึงเวียงละโว้โอ้ร้อนจิต,
ศึกจะติด, ราษฎรเดือดร้อนหมด
ฤๅจะรอดเพราะขอมมันยอมงด,
และมัวสกดรอยกู?
ถ้ามันยกเข้าตีเมือง
ก็จะน่าแค้นเคืองมากอยู่;
ชาวเวียงจะเห็นว่าตัวกู
จู่หนีเพราะขลาด, อนาถใจ!

(เดโช, แต่งตัวแปลงเป็นไทย, ออกมาเมียงมอง, เห็นพระร่วงแต่ไม่รู้จัก. จึงไปนั่งลงยกมือไหว้.)

บทร้อง_เดโช.

(ขอมกล่อมลูก)

ประทานโทษโปรดด้วยเถิดเจ้าฯ
ข้ามาหาพระร่วงผู้เป็นใหญ่;
ตูข้านี้เป็นคนไทย,
มาไกลจากละโว้ชานิ.
ทรายว่าพ่อเมืองของข้าเจ้า
เข้ามาผนวชอยู่ที่นี่;
ตูข้าจงรักภักดี
หวังที่จะกราบพระยาทา.
แม้ว่าพระร่วงเจ้าปราณี
บางทีจะรับไว้เป็นข้า;
ขอท่านจงได้เมตตา,
จงโปรดช่วยพาข้าไป.

๙_๑๐_๑๗๖

บทร้อง_พระร่วง.

(ขึ้นพลับพลา)

(พูดข่อง.) เอ๊ะ! ชายนี้นาน่าหลากจิต,
ยิ่งคิดยิ่งออกน่าสงสัย.
บุรุษนี้อ้างตนว่าคนไทย,
แต่ไฉนพูดแกว่งแปร่งทำนอง?
ชรอยขอมจะปลอมแปลงมา;
ท่วงทีมีท่าออกจองหอง!
ต้องมิให้ขอมได้สมปอง,
จำจะต้องซักเชือนเกลือนไว้ที.

(ร่ายใน)

(พูดดัง.) ดูก่อนประสกคนขยัน,
ถ้าฉนั้นจงคอยอยู่นี่;
รูปจะเข้าไปในกุฎิ,
บางทีพระร่วงเธอจะมา. (เข้าโรง.)

บทร้อง_เดโช.

(กำปอ)

ดิละพระร่วงมิ่งอวดดี
ว่ามีซึ่งบุญวาศนา,
ไม่ยำเกรงพระราชอาชญา,
จะถึงอายุขัยในวันนี้.
เขาว่ามีฤทธาวาจาสิทธิ์,
จึงเหิมคิดขบถต่อทรงศีร์;
กูพระกาฬจะผลาญซึ่งชีวิ,
ให้สมที่มิ่งคิดกำเริบใจ!

(พิณพาทย์ทำเพลงรัวสามลา. นายบุญ, นายม, กับศิษย์วัดหลายคนพากันออกมา; นายบุญถือเชือกเส้น ๑, นายมีกับศิษย์วัดบางคนถือพลอง ศิษย์วัดล้อมเดโชไว้, ผู้มีพลองเข้อพลองเตรียมตี; ฝ่ายเดโชเห็นสู้ไม่ได้, จึงยอมให้นายบุญมัด.)

บทร้อง_เดโช.

(ทเลบ้า)

ข้าขอถามสักหน่อยเถิดพ่อคุณ,
จงเอาบุญยอกหน่อยได้หรือใม่?
ข้านี้มีผิดสถานใด,
จึงต้องจับมัดไว้แน่นดังนี้.

บทร้อง_โต้ตอบ.

(บี่นตลิ่งนอก)

นายบุญ. ระยำมังช่างพูดนักน้อยหรือ,
อ้ายขอมมิ่งไขสือ, อ้ายชาติผี!
มิ่งใม่รู้ว่าผิดอย่างไรมิ,
ก้มหัวมากูจะติสอนมิ่งไว้!

เดโช. อ๊ะ, พุทโธ่, ฉันใดใส่ความว่า
ข้าเปนขอมพาลาที่ไหนได้;

ถ้าแลดูคงเห็นข้าเปนไทย,
อยู่ที่ในละโว้มาช้านาน.

นายมิ. โอ้โห! โอ้โห! โกหกแท้!
อ้ายขอมแก่พูดจาอย่างหน้าด้าน.
กูจะบอกอ้ายชาติเดรัจฉาน
ให้รู้การณ์ตามจริงทุกสิ่งไป.
กูนี้เปนทนายคนสนิท
รับใช้ชิดพระร่วงผู้เปนใหญ่,
มึงอย่ามาโยโสโกหกให้
กูนี่เกิดขัดใจตีมึงตาย.

เดโช. อนิจจา! ฉันใดใม่เชื่อฉัน,
จะเอาแต่ตีรันกันง่ายๆ;
เสียแรงฉันถ่อร่างและย่างกาย
เดิรมาเฝ้าเจ้านายด้วยใจรัก.

นายบุญ. จะเท็จจริงอย่างไรได้เห็นกัน;
พวกเราค้นตัวมันให้ประจักษ์.

ลูกคู่. เฮ้ยๆ เฮ้ยๆ! ฮาไฮ้!

(พวกศิษย์ค้นได้มีดกับห่อยาพิษห่อ ๑.)

นายบุญ. มึงเตรียมมาพร้อมไว้, อ้ายใจยักษ์,
โทษของมึงผิดหนักประจักษ์ตา!

ลูกคู่. เฮ้ยๆ เฮ้ยๆ! ฮาไฮ้!

(นายบุญเงื้อดาพจะฟันเดโช, แต่ในขณะนั้นเอง พระร่วง ออกมาทัน และ ยกมือขึ้นห้ามไว้.)

บทร้อง_พระร่วง.

(สามไม้ใน)

ช้า! ช้า! มึงอย่าทำเฉียวฉุน,
ออบุญ, ใม่ควรจะเข่นฆ่า;
เขานั้นรับใช้เจ้านายมา,
และทำตามบัญชาที่รับใช้.
อันกูเปนชีบานาสงฆ์
จะให้ปลงชีพใครหายอมใม่;
เรารู้แล้วว่ามันนั้นเปนใคร
ก็พอแล้วแคล้วภัยในคราวนี้.

(พิณพาทย์ทำเพลงเสมอ. เสียงคนโจทกันในโรง, มีผู้ถามหาพระร่วงและมีผู้ตอบว่า "อยู่ที่วัดนี้." พวกกรมการเมืองสุโขทัยนำนายมั่น, หลวงเมือง, และชาวละโว้ออกมา. พวกชาวละโว้ยืนดีตรงไปไหว้พระร่วง.)

บทร้อง_โต้ตอบ.

(บรเทศ)

หลวงเมือง. ข้าเจ้ามาเห็นหน้าพ่อเจ้าไทย
สิ้นห่วงใยสว่างทุกข์เปนสุขี,
ยามเดิรมากว่าจะถึงที่นี้
บ่มีสุขแม้สักทิวาวาร;
เพราะรู้ว่าเดโชโอ้อวดว่า
มันจะปลอมแปลงมาเพื่อประหาร,

แต่งเปนไทยริยรันดันพนานต์,
อ้ายสามาญมุ่งร้ายเปนพ้นไป.
มันอวดไว้ว่าจะริยมาตะบึง,
มันยังมาไม่ถึงหรือไฉน?

นายมั่น. มันอวดว่าจะดำดินมาไซร้,
นั่นเปนไรนั่งจ๋อพ่อตัวการ!
เออ! ฉันใดนี่ใครจับมันได้?

นายบุญ. พวกเราจับมัดไว้ได้หวาน ๆ!
มันพึ่งได้เข้ามามิช้านาน
พบพ่อเจ้ากลางลาน, มันไม่รู้,
จึ่งทูลถามถึงองค์พระร่วงเจ้า,
เธอรู้เค้าจึ่งบอกให้รออยู่;
แล้วท่านสั่งให้ข้าออกมาดู,
จึ่งได้ตรูกันจับมันมัดไว้.

บทร้อง_นายมั่น.

(เย้ย)

ฉาๆเดโชโอ่อำนาจ,
มึงเก่งกาจยิ่งยวดอวดดีใหญ่,
มึงว่าจะมาสโขทัย
ลับลิ้มให้ใครล่วงรู้;
ลี้ลับเหมือนกับดำดินมา
คิด ๆ ก็น่าหัวเราะอยู่!
มึงเคยทำอำนาจตวาดกู,
บัดนี้สิคุดคู้ขยิบตา.

อ้ายขอมมุ่งร้ายและหมายขวัญ,
แต่ตัวมันกลัยกลายเปนเสียท่า;
บุญนายเรามากเต็มประดา,
อ้ายพาลาจึ่งแพ้บารมี.
ชะ ๆ อ้ายขอมดำดิน,
สิ้นคิดแล้วหรืออย่างไรนี่?
เสียแรงมึงอวดตนเปนคนดี,
ไม่ควรที่จะแพ้ลูกศิษย์วัด!

บทร้อง_เดโช.

(สมิงทองมอญ)

เอ๊ะ! คนไทยกระไรนะเจ้าเอ๋ย,
มาเยาะเย้ยพูดมากปากจัด;
ช่างแคะค่อนว่าสารพัด,
จะชงัดแต่ปากดอกกระมัง?
ไม่ช้านักคุ้มจะคุมทัพ
พร้อมสรรพพลทหารชาญสะพรั่ง,
เข้าตีเมืองละโว้ให้สิ้นพัง.
กูเองเสียชีวังกูก็ยอม!

บทร้อง_นายมั่น.

(ลิงโลด)

ตัวมึงยังหลงงงงมงาย,
กูมีข่าวขยาย, เชย้อ้ายขอม,
มึงเคยเห็นพวกกูเคยคู้ค้อม,
มึงก็ย่อมประมาทจึ่งพลาดไป.

อันทัพของมึงมั่วเผลอ,
เลินเล่อหลับอยู่ในป่าใหญ่;
พวกกูกระหน่ำระยำไป,
สิ้นเสียนจัญไร, อ้ายใจร้าย!

บทร้อง_เดโช.

(ธรณีร้องไห้)

ได้ฟังข่าวคราวนี้เหมือนถูกสับ,
อนิจจา! ย่อยยับน่าใจหาย!
คราวนี้แสนเจ็บแสนอาย,
ต้องขอตายไม่อยู่ดูหน้าคน.
เจ็บนักหนา! ดูราพระร่วงเจ้า,
ท่านจงเอาบุญคุณข้าสักหน;
ข้านี้ถึงที่อับจน,
เสียกลเสียทหารชาญยุทธ์.
ข้านี้เปนผู้ผิดคิดโหดร้าย,
มุ่งหมายฆ่าท่านเปนที่สุด;
ขอตายด้วยคมอาวุธ,
จงสั่งให้กุดหัวพลัน.

บทร้อง_พระร่วง.

(แมลงวันทอง)

ดูราพญาเดโช,
มึงอย่าโทโษโมหัน;
ตัวกูผู้ทรงพรหมจรรย์
จะห้ำหั่นบั่นมึงได้อย่างไร.
จริงอยู่มึงนี้มีโทษผิด,
แต่ชีวิตกูยอมยกให้;
กูจะส่งตัวมึงนั้นไซร้
คืนให้ขุนขอมภูบาล.
ดูราออมั่นผู้ร่วมจิต,
เคยร่วมคิดทุกทางอย่างใจหาญ,
มึงจงคุมขอมนี้เถิดกูวาน
ไปถึงชานนครหลวงด้วยดี;
มอบให้แก่นายประตู,
ยอกว่ากูผู้ข้ายทศรี
คิดถึงพันธุมยดี,
ฝากบรรณาการนี้ลงมา.
อนึ่งจงไปทูลพระแม่เจ้า
ว่าตัวเรามิได้ถูกเข่นฆ่า;
จงไปกุภัยดีนี่นา
กูจะสั่งกิจจาทุกประการ.

(พระร่วงเข้าโรง, พร้อมด้วยนายมั่น, นายบุญ, และนายมี. ส่วนเดโชนั้นพวกศิษย์พาตัวเข้าโรงไปอีกทางหนึ่ง.)

บทร้อง_สลับกัน.

(ลาวสมเด็จ)

มหาราชครู. ท่านช่างดีแท้ ๆ เจ้าประคุณ!
ชาวสุโขทัย. น่านิยมชมบุญขององค์ท่าน!
ชาวละโว้. เออน่ารื่นรมย์ เราแสนนิยม
พ่อเจ้าเอย.

มหาราชครู. อันอ้ายขอมทนงมันจงผลาญ
ชาวสุโขทัย. ท่านยังไม่เอาชีวิตมัน.
ชาวละโว้. เออน่าพอใจ เขาชมเสียใหญ่
พ่อเจ้าเอย.
มหาราชครู. ไม่มีพยาบาทและจองเวร,
ชาวสุโขทัย. เห็นท่านดีจริงเป็นแม่นมั่น.
ชาวละโว้. เออพูดถูกจริง ท่านดีทุกสิ่ง
พ่อเจ้าเอย.
มหาราชครู. น่ารักน่าใคร่ใจดีครัน,
ชาวสุโขทัย. เออเที่ยงตรงทรงธรรม์น่า
เปรมปรีย์.
ชาวละโว้. เออพูดถูกดีชมบารมี พ่อเจ้าเอย.

บทร้อง_พระมหาราชครู.

(พราหมณ์เข้าโบถ)

อันพ่อขุนทูนเกล้าของเราไซร้
ได้เสด็จสวรรค์แต่เดือนสี่;
ไม่มีกษัตริย์ครองบัลลังก์,
เป็นที่ว้าเหว่ใจประชา.
อันพระร่วงทรงคุณบุญมี,
เห็นควรเป็นที่ร่มเกศา,
ควรอัญเชิญขึ้นเป็นพระราชา
ครอบครองอาณาประชากร.

(พวกอมาตย์สุโขทัยแสดงความพอใจเห็นชอบด้วย; แต่หลวงเมืองกล่าวคำทักท้วง.)

บทร้อง_หลวงเมืองกับมหาราชครู.

(ชมตลาด)

หลวงเมือง. ดูราราชครูผู้มีวัย,
ทั้งขุนนางน้อยใหญ่ฟังข้าก่อน;
ท่านจะเชิญพระร่วงเป็นภูธร
ครอบครองนครสุโขทัย.
อันชาวละโว้ภารา
ที่จะให้คิดหาพ่อเมืองใหม่,
ยังไม่แลเห็นว่าบุคคลใด
จะได้เหมือนพระร่วงองค์นี้.

(ยานี)

มหาราชครู. ที่ท่านได้กล่าวมาข้าเห็นจิต,
แต่ต้องคิดรอบคอบจึงควรที่;
สุโขทัยเป็นมหาธานี
ควรเป็นที่ประทับแห่งนริศร์.
ส่วนเมืองละโว้ควรมารวม
ร่วมอาณาจักร์จะสถิต
มั่นคงเพราะองค์พระบพิตร์
จะแผ่ฤทธิ์ปกครองป้องกัน.

(ร่ายนอก)

หลวงเมือง. จริงอยู่คิดดูตามท่านว่า;
เวียงของข้าจะเป็นด่านแห่งเขตขัณฑ์
ชาวไทยไพร่ฟ้าประชานันต์
จะรวมกันยึกแผ่นแน่นต่อไป.

แก้คำผิด

น่า	คอลัมพ์	บรรทัด	คำผิด	คำถูก
๑๓๘๑	๑	๑๒	พราหมณ	พราหมณ
๑๔๐๒	๒	๑๓	ไม่	ใม่
๑๔๐๖	๑	๓	เขา	เฃา
๑๔๑๗	๒	๘	ใสอาค	ใสสอาค
๑๔๑๙	๑	๑๖	อย่างเค็อง	อย่าเค็อง
๑๔๒๘	๒	๒๐	ปรานี๋	ปราณี๋
๑๔๓๘	๒	๑๗	นางสาววิตรี๋	นางสาวิตรี๋
๑๔๓๘	๒	๒	นางสาววิตรี๋	นางสาวิตรี๋
๑๔๔๐	๑	๘	อย่างมี๋อาย	อย่ามี๋อาย
๑๔๔๘		๒๓	บริวารที๋	บริวารที๋
๑๔๖๘	๑	๗	ผ่องใสวิญญาณ์	ผ่องใสในวิญญาณ์
๑๔๗๘	๒	๔	คนธรรม์	คนธรรพ์
๑๔๘๗	๒	๒๔	ของถวาย	สองถวาย

(ร่ายใน)

มหาราชครู. การที่เราปรองดองกันเช่นนี้,
เราทั้งหลายยินดีหาน้อยไม่.
ควรทูลเชิญวันนี้ดีเป็นไร,
จะเป็นที่เปรมใจปวงประชา.

(พระร่วงออก, มีนายมั่นและทนาย ๒ คน ตามหลังออกมา. ฝ่ายคนอื่น ๆ ถวายบังคมสามคาบ, แล้วหมอบอยู่.)

บทร้อง_พระร่วง.

(บุล่ง)

ดูราชาวนครสุโขทัย
เราขอขอบใจท่านนักหนา,
เมื่อเราพลัดพรากจากภารา
ได้มาอาศัยในกรุงนี้,
ก็ได้อยู่เย็นเป็นสุข
นิระทุกข์นิระภัยได้เต็มที่;
เราจะต้องขอลากลับบ้านี
ไปเตรียมสู้ไพรีที่รุกราญ.
แน่ละขอมไหนจะยอมไว้ละโว้
ที่โยโสสามารถอาจหาญ;
ถ้าแม้ทัพสุโขทัยชัยชาญ
ไปทำการร่วมมือได้จะดี.
ถ้าช่วยกันต่อสู้ศัตรูขอม
พรักพร้อมชาวไทยให้เต็มที่;
ประชาไทยจะได้พ้นอสุรี
ให้สมที่ชื่อไทยแต่เดิมมา.

บทร้อง_มหาราชครู.

(ครอบจักรวาฬ)

ขอเดชะฝ่าลอองธุลีบาท
ยงกชมาศปกเกล้าเกศา
ข้าขอกราบทูลพระกรุณา,
ทราบฝ่าพระบาทพระภูธร.
ข้าเจ้าเสนาพฤฒามาตย์
อีกทั้งทวยราษฎร์สโมสร,
ระยอบนอบเคียรถวายกร
ทูลวอนพระองค์ผู้ทรงธรรม์.
ขอเชิญพระองค์ขึ้นทรงราชย์
เถลิงอาสน์สุโขทัยรังสรรค์,
เพื่อผดุงไพร่ฟ้าประชานันต์
เกษมสันต์ทั่วแคว้นแดนไทย.
ขอเชิญจรรโลงแหล่งหล้า
เป็นสง่าดังดวงมณีใส;
พระเกียรติเกรอกแคว้นแดนไกล,
ทวยไทยเกษมสันต์นิรันดร.

บทร้อง_พระร่วง.

(คลื่นกระทบฝั่ง)

ดูก่อนราชครูผู้ฉลาด
อีกทั้งทวยราษฎร์สโมสร,

อันท่านกล่าวพจน์สุนทร
วิงวอนให้เราผ่านชานิ.
เรานิปัญญาย่อหย่อน,
ยังอ่อนความคิดไม่เต็มที;
แต่ใช่ว่าจะคิดหลีกลี้,
ท่านนิยมยินดีพร้อมเพรียง;
เราขัดคำวอนท่านมิได้,
ไม่มีแก่ใจจะโต้เถียง.
เราขอปฏิญญาไม่เอนเอียง,
จะตั้งจิตให้เที่ยงในทางธรรม์.
เราจะบำรุงกรุงไกร
ให้ทวยไทยอิศระเกษมสันต์,
ขอพระไตรรัตน์คุณอนันต์
และเทวัญเปนพยานวาจา.

(พระมหาราชครูให้สัญญา, พราหมณ์ก็เป่าสังข์, และทันใดนั้นเจ้าพนักงานเชิญพระกลดฉวามกั้นถวายพระร่วง, และบรรดาขุนนางและพลเมืองถวายบังคมพร้อมกัน. ส่วนพณพาทย์พอสงขึ้นก็ทำเพลงมหาฤกษ์, จนเมื่อขุนนางและพลเมืองถวายบังคมแล้ว จึงเปลี่ยนเปนพัดชา, และตีเพลงนั้นคลอเสียงร้องต่อไป.)

บทร้อง_พระร่วง.

(พัดชา)

ที่ท่านเชิญเราขึ้นทรงราชย์
เถลิงอาสน์สุโขทัยสโมสร;
เราจะประศาสน์การนคร
ให้ประชานิกรสุขสราญ.
ซึ่งท่านให้อิศริยะยศ
เรามิอาจหาพจน์พอตอบท่าน;
ขอแต่ในเสนาพฤฒามาจาย์
สมัคสมานสามัคคี.
คณะใดศัตรูผู้ฉลาด
หมายมาดทำลายให้เร็วรี่
ก็ยุแยกให้แตกสามัคคี,
เช่นกษัตริย์ลิชชวีวงศ์โยราณ.
พราหมณ์ผู้เดียวรับใช้ไปยุแหย่
สาระแนยุญาติให้แตกฉาน,
จนเวลาศัตรูจู่ไปราญ
มัวเกี่ยงกันเสียการเสียนคร.
แม้ไทยจำนงคงอยู่มั่น,
จงพร้อมกันร่วมจิตสโมสร,
ฝ่ายเราหัวน่านรากร
จะนำไทยไล่รอนศัตรูไทย.

บทร้องส่ง_หมู่ใหญ่.

(เหาะ)

◎ ได้ฟังพระบรรหาร แสนทรายสร้านสู่ดวงใจ,
ขอรับบรรหารไว้ ด้วยภักดิ์ที่เกศา.
ข้าเจ้าเหล่าพศก พร้อมกันยกหัดถ์วันทา,
แลขอปฏิญญา แด่พระองค์ผู้ทรงธรรม์.
ขององค์พระไตรรัตน์ ที่พึ่งสัตว์สาระพัน,
อีกเทวะเทวัญ เป่นพยานณกาลนี้.
ข้าเจ้าผู้เปนไทย จงใจรักและภักดิ์
ต่อองค์พระทรงศิร์ สถิตเกล้าเหล่าประชา,
ขอพึ่งพระสมภาร ทุกวันวารขอเปนข้า,
เต็มใจใฝ่อาสา เพื่อต่อสู้หมู่ไพริ;
ชีวิตไม่เสียดาย ทูลถวายเปนพลี,
ทั้งกล้ารบราวี รักษาชาติศาสนา.
ข้าศึกจะบำราบ จนเลือดอายพสุธา,
เราไทยผู้ใจกล้า ไม่ยอมแพ้แก่ใคร ๆ.
จะทนทรหด กว่าจะหมดลมหายใจ,
หากกรรมจำบรรลัย ขอตายกอดยาทยุคล.
ข้าขอถวายพร ให้ภิรมย์ดำกูล
ในรัฏฐะมณฑล ถิ่นของไทยอันไพบูลย์,
ขอพระผู้จอมไทย เนานานในราไชสูรย์,
ศักดิ์สิทธิ์ฤทธิ์เดชพูน เกียรติเกรอกไกรเลไชโย ฯ

(บีดม่าน)

จบเรื่องพระร่วงเท่านี้.

๙_๑๐_๓๗

บทละคอนร้อง

เรื่อง

พระเกียรติรถ

(แปลงจากบทละคอนรำตอนต้น)

สมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทร

มหาวชิราวุธ

พระมงกุฎเกล้าเจ้าแผ่นดินสยาม

ทรงพระราชนิพนธ์

พ. ศ. ๒๔๖๙

ตัวละคอน

เรียงลำดับตามที่ออกโรง

ท้าวเกียรติราช, ราชาผู้ครองนครเกียรติวดี.

ท้าวภิมาสูร, ราชาผู้ครองนครบาดาล.

สุมันตร์, สารถีของท้าวเกียรติราช.

พระนางอินทิรา, พระมเหษีของท้าวเกียรติราช.

สุชิรา, ข้าหลวงคนสนิทของพระนางอินทิรา.

สุคิตา, ข้าหลวงต้นเสียงของพระนางอินทิรา.

เฒ่าแก่.

พระเกียรติรถ, ยุพราชแห่งเกียรติวดี.

จารุมัต, พระพี่เลี้ยงของพระเกียรติรถ.

ต้นเสียง (ผู้ชาย) ของพระเกียรติรถ.

พระภรัทวาช, พรหมฤษี.

นอกจากนี้มีเสนา, นางกำนัล, และนักดนตรี.

ลำดับฉาก

องก์ที่ ๑:— กลางดงในแดนของท้าวภิมาสูร.

องก์ที่ ๒:— ห้องในปราสาทที่ประทับของพระนางอินทิรา, กรุงเกียรติวดี.

องก์ที่ ๓:— หอนั่งในตำหนักพระเกียรติรถ, กรุงเกียรติวดี.

พระเกียรติรถ

องก์ที่ ๑

กลางดงในแดนของท้าวภีมาสูร.

(ฉาก: ลานในกลางดง, มีต้นไม้ใหญ่มากร่มรื่นทั่วไป. ตรงกลางเวทีมีสระ, มีขันทองลอยอยู่ในนั้น. หลังสระมีแท่นศิลาใต้ร่มไม้ใหญ่.)

(พิณพาทย์ทำเพลงเร็ว. เปิดม่าน. ท้าวเกียรติราช, แต่งเครื่องล่าเนื้อ, ถือขนุและเหน็บพระขรรค์, รำออกมา, ถึงกลางเวทีแล้วลา.)

บทร้อง_ท้าวเกียรติราช.

(แขกมอญ)

◎ เออเดิรหลงมาไกลในไพรสัณฑ์
จะมีใครตามทันก็หาไม่
อีกทั้งตัวกวางทองผ่องอำไพ
ก็หายวับลับไปที่ในดง
สู้อุส่าห์ค้นหาในป่าใหญ่
ยังมิได้พบกวางอย่างประสงค์
เร่าร้อนระหวยระทวยองค์
ตวันส่งส่องแสงแรงระวี ฯ

(แสดงกิริยาอ่อนใจ, นั่งลงบนแท่นศิลา, แล้วจึงร้องต่อไป.)

(แขกไทร)

◎ ยังเสียดายกวางทองผ่องพิลาศ
งามประหลาดระยับสลับสี
เรืองรองราวทองทายอินทรีย์
เขาก่งกอบมณีแพรวพรรณ
ขนแซมแกมเงินเพลินพิศ
ตานิลสนิทเหมือนแสร้งสรรค์
ตรงตามอินทราวิลาวัณ
ได้ฝันเห็นเป็นสิ่งที่ยิ่งปอง ฯ

(แขกลพบุรี)

◎ แสนคิดถึงมิ่งมิตร์พิสมัย
อยู่วังในคอยเราคงเศร้าหมอง
เรากลับไปไม่ได้ตัวกวางทอง
ไปฝากน้องก็คงเศร้าอารมณ์
เราก็ได้อุส่าห์ฝ่าดงไล่
เป็นคราวเคราะห์คิดไว้ก็ไม่สม
จะยุกพงดงดอนร้อนระทม
ร้าวระบมทั้งตัวทั่วไป ฯ

(แขกบรเทศ)

◎ เปนเคราะห์ดีพะเอินเดิรมาปะ
สระน้ำสอาดเหมือนแก้วใส
กำลังเรารอนรุมกลุ้มใจ
เห็นน้ำใสก็แสนจะยินดี
เออขันทองลอยพ่องอยู่ขอบสระ
ชอบกลละ ไม่เคยพบแต่ก่อ
ราวกับใครลอยไว้ณที่นี้
ดูพอดีราวเตรียมไว้ให้กัน ฯ

(เพลงฉิ่ง. ท้าวเกียรติราชลุกไปจะหยิบขัน, แต่ขันลอยหนีเสียทุกที; ท้าวเกียรติราชหาไม้มาเขี่ย, ขันก็ลอยหนีเสียอีก. ท้าวเกียรติราชขัดใจ, จึงทำท่าจะลงในสระเอง.)

(รัว: ท้าวภิมาสูร, ถือตะบอง, โผล่ขึ้นมาจากสระ. คุกพาทย์: ท้าวภิมาสูรแผลงฤทธิ์. ท้าวเกียรติราชรู้สึกว่าตนเสียที, เพราะศรพระขรรค์วางอยู่เสียที่บนแท่นศิลา, ไปหยิบไม่ได้, จึงยืนนิ่งอยู่.)

บทร้อง_ภิมาสูร.

(กระบอก)

◎ เฮ้ยนี่ใครอาจใจเหยียบหัวกู
หนอยแน่ดูถูกเล่นหรือเห็นขัน
เหม่ ๆ มนุษเท่าแมลงวัน
โมหันยังอาจอหังการ์
นี่สระของกูอยู่เปนสุข
มาเที่ยวเล่นสนุกหรรษา
ตัวมึงคือใครไปไหนมา
จงเร่งตอบปุจฉามาโดยตรง ฯ

บทร้อง_เกียรติราช.

(พัดชา)

◎ เราขอโทษเถิดนาพญามาร
ที่ล่วงล้ำแดนท่านเพราะเดิรหลง
เราเปนกษัตร์ขัตติวงศ์
ดำรงกรุงเกียรติวดี
เรานี่มนามเกียรติราช
มาเที่ยวลาดล่าเนื้อในไพรศรี
พอพบกวางทองผ่องโสภี
เราก็รี่รีบตามกวางทอง
อันป่าและสระสอาดนี่
ไม่ทราบว่าเปนที่มีเจ้าของ
จะดูหมิ่นท่านไซร้มิได้ปอง
แต่ผิดแล้วก็ต้องขออภัย ฯ

บทร้อง_ภิมาสูร.

(เขมรปากท่อ)

◎ เราฟังวาทีที่ท่านตอบ
ก็นึกชอบเห็นถูกอัชฌาสัย
เราภิมาสูรเกรียงไกร

เปนใหญ่ในแคว้นแดนยาดาล
เรารู้ว่าท่านมาล่าเนื้อ
จึ่งปลอมตัวไปเพื่อลวงท่าน
เราคือกวางทองผ่องตระการ
ล่อท่านพลัดพรากจากโยธิ
บัดนี้ท่านตกอยู่ในมือเรา
แม้จะเอาชีวิตก็ถึงที่
ท่านมีอะไรไถ่ชีวี
เพื่อให้เรานี้ปล่อยท่านไป ฯ

บทร้อง_สองคน.

(นาคราช)

เกี่ยรติราช. ◎ เวลานี้ก็อยู่กลางไพรสณฑ์
ของดี ๆ ติดตนหามีใม่

ภิมาสูร. อันของเราปองประสงค์ไซร้
มีอยู่ในพระราชฐานี

เกี่ยรติราช. แม้เปนของของเราจะยอมให้
บ่มิได้หวงแหนขุนยักษี

ภิมาสูร. เมื่อยามท่านประเวศพระบุรี
ถ้าแม้มีใครนำอะไรมา
ถวายแด่ท้าวไทในวันนั้น
อย่าเคียงฉันท์จงยกให้ตูข้า
แม้มิยอมให้สัตย์สัญญา
เราจะเข่นฆ่าให้วายปราณ

เกี่ยรติราช. เอาเถิดตัวเรานี้ยินยอม
พร้อมใจยกของนั้นให้ท่าน
จงปล่อยตัวเราไปมิได้นาน
จะได้กลับสถานภารา ฯ

(สามเส้า)

ภิมาสูร. ◎ เรานี้ยังมีความแคลงจิต

เกี่ยรติราช. ขอท่านอย่าได้ คิดกังขา

ภิมาสูร. เราขออภัยเถิดราชา
แต่ว่าขอให้ท่านตรัสสายาส
ว่าจะไม่คืนถ้อยสักน้อยนิด
มิให้ผิดพจนาที่ว่าขาน

เกี่ยรติราช. โอ้ โอ้อนิจจาพญามาร
กระไรท่านนี้หนอไม่ไว้ใจ
เราก็เปนเผ่าพงศ์วงศ์กษัตริย์
ครอบครองสมบัติในกรุงใหญ่

ภิมาสูร. เรา ขอ ให้ สาบาล ครั้ง นี้ ไซร้
เพราะหวังให้สัญญานั้นมั่นคง

เกี่ยรติราช. เราจำเปนต้องยอมประนอมใจ

ภิมาสูร. จงโปรดสาบาลให้ ดังประสงค์

เกี่ยรติราช. แม้วาที่เราถือไม่ซื่อตรง
ก็ขอจงตายยากลำยากเทอญ ฯ

(ภิมาสูรยินดีตรงเข้าไปกอดท้าวเกี่ยรติราช, แล้วหยิบขนุกับพระขรรค์จากแท่นศิลาไปให้.)

บทร้อง_ภิมาสูร.

(ตลุ้มโปง)

◎ เออออย่างนี้สิพระอนชา
สมเปนใหญ่ใจกล้าน่าสรรเสริญ
จงประทับแท่นผาสุขาเทอญ
เดียวกระบวนจะเดิรมายัดใจ ฯ

(ตระนิมิตร์: ภิมาสูรรำจนหมดท่าแล้ว, พอถึงรัวท้ายตระ ภิมาสูรก็ลงในสระหายไป.)

(พอจบรัวก็ได้ยินเสียงพวกเสนาของท้าวเกียรติราชกู่ในโรง, แล้วร้องเพลง, ในชั้นต้นเบา ๆ แล้วดังขึ้นทุกที, สมมตว่าเดิรใกล้เข้ามาเปนลำดับ.)

บทร้อง_สุมันตร์และเสนา.

(โอ้ชาตรี)

สุมันตร์. ◎ โอ้โอ้พระจอมมงกุฎเกศ
พระเสด็จดั้นด้นถึงหนไหน
ข้าอุส่าห์ตามมาในพงไพร

เสนา. เพราะมีใจจงรักและภักดี

สุมันตร์. พระพุทธเจ้าข้าเสนามาตย์
ขอพบพระภูวนาถร่มเกศ
แม้มิพบนริน์ทร์ขึ้นโมลี

เสนา. ขออยู่ในพงพีไม่คืนเวียง

สุมันตร์. จะขอเที่ยวค้นคว้าทุกค่ำเช้า

เสนา. จะขอเฝ้าภู่ก้องถวายเสียง

สุมันตร์. ถึงจะต้องล้มตายกันรายเรียง

เสนา. ไม่ขอเลี่ยงละพระองค์ในดงดอน ฯ

บทพากย์_เกี่ยรติราช.

◎ ยินคำที่เสวกากร
กล่าวพจน์สุนทร
สำแดงซึ่งความภักดี

◎ จับใจเปนพ้นพาที
ดังได้วาริ
สุรามฤตดื่มสราญ

◎ ขุนใดมีซึ่งบริวาร
กอบภักดิการ
ย่อมเกียรติก้องไกวัล

(ลูกยืนขึ้นและร้องเรียกพวกบริวาร.)

◎ มาที่นี่เถิดสุมันตร์
กับพวกพลขันธ์
เราพักอยู่ร่มพฤกษา ฯ

(รัว: เสียงเสนาร้อง "ชโย" อึงมี่, และพากันออกมาเฝ้าท้าวเกียรติราช, แสดงความยินดี.)

บทร้อง_หมู่ใหญ่ (เสนา.)

(เหาะ)

๑๑ ◎ อ้าองค์พระผ่านเผ้า ชีวะเจ้าพระเดชา
ชวงดังพระนารา_ ยัณะเทวะมาตน
◎ ชื่นจิตตะข้าบา_ ทะยุคลพระภูมินทร์
พิงโพธิใม่สิ้น สุขะเยิกกะมลยาน
◎ ข้าบาทะควรตาม พระเสด็จณไพรสาณฑ์
ให้ทันพระภูบาล บ่มิห่างมิเหินไกล
◎ ที่ตามมิติดมา ก็เพราะมิ่งมโนมัย
วาหนพระทรงชัย ตละต้องพระพายผัน
◎ ยามรั สำนึกว่า จระตามพระใม่ทัน
ต่างตนวิตกครัน เพราะพระองค์เสด็จเดียว
◎ นึกถึงประดาพา_ ละมิคาณข่าเปลี่ยว
มิเลี่ยและมิเชียว ผิวะมันประทุษร้าย
◎ ข้าผู้มิตามติด ก็จะผิดและควรตาย
ชีพใช่จะเสียดาย ผิวะได้พิทักษ์ไท้
◎ ตามมาประสพบาท วรนาถบ่มิภัย
จึ่งแสนจะดีใจ และสำนึกมหัศจรรย์
◎ เห็นชัดถนัดบา_ ระมิองค์พระ ทรงธรรม์
ขอทรงเจริญชัน_ มะประดิษฐุระพันปี
◎ การกิจสมทิธิ์สม พระประสงค์พระภูมิ
ลาโภชโยมิ ณยพิตร์เสมอไป ฯ

(พวกเสนาพร้อมกันร้อง “ชโย” อยู่จึ่งมิ.)

(บีดม่าน.)

องก์ที่ ๒

ห้องในปราสาทที่ประทับของพระนางอินทิรา, กรุงเกียรติวดี.

(ฉาก: เปนห้องโถง ๆ ตามแบบห้องในปราสาทโบราณ, ฝาผนังปูน, มีเพียมกั้นด้านหลัง; เสาปูน, ขื่อไม้เขียนลายทรงข้าวบิณฑ์และเชิงชาย, เพดานไม้ทาแดงประดับด้วยดาวทอง; แขวนโคมหวด. มีเตียงตั้งหน้าเพียม.)

(เมื่อเปิดม่าน, พระนางอินทิรา, นั่งอยู่บนเตียง; สุธิรา, สุคีตา, และนางกำนัลนั่งเฝ้าตามระเบียบ.)

บทร้อง_อินทิรา.

(คำหวาน)

◎ โอ้คิดถึงทูลกระหม่อมจอมขวัญ
สู้เสด็จค้นคั้นในป่าใหญ่
ทรงสละพระสุขสนุกใน
นิเวศน์ไปกรำกรากลำยากองค์
เพราะเราเองสิฝันถึงกวางทอง
แล้วทูลความที่ปองใจประสงค์
พระเมตตาอุส่าห์เสด็จดง
โดยจำนงขับกวางณกลางไพร ฯ

(ธรณีร้องไห้)

◎ สงสารทูลกระหม่อมจอมโมลี
ป่านี้พระเสด็จอยู่หนไหน
เคยเปนสุขสนุกณวังใน
ณกลางไพรใครจะบำเรอท้าว
ในกลางวันสุริยันก็เผาองค์
ครั้นค่ำลงหิมะก็หยาดหนาว
ยิ่งคิดไปสงสารจิตราญร้าว
เปนทุกข์ราวอุระจะภินพัง ฯ

(โอด: อินทิราร้องไห้. นางสุธิราคลานเข้าไปปลอบ.)

บทร้อง_สุธิรา.

(ต้นเพลงฉิ่ง)

◎ พระแม่เจ้าอย่าเผ้ากรรแสงโศก
พระจอมโลกไม่ช้าคงคืนหลัง
มิใช่พระเสด็จโดยลำพัง
พร้อมสพรั่งบริพารท่านตามไป
อนึ่งพระบุญญานุภาพยิ่ง
โพยภัยสิ่งใด ๆ ไม่พานได้
พระแม่จงเตรียมองค์ให้พร้อมไว้
ทรงต้อนรับภูวนัยด้วยยินดี ฯ

บทร้อง_อินทิรา.

(แป๊ะสองชั้น)

◎ เราได้ฟังคำตอบแสนชอบจิต
สอนให้คิดหักใจไม่หมองศรี
นึกเชื่อใจในพระยารมี
มิช้าที่จะเห็นประเวศวัง
แต่การรอคอยทูลกระหม่อมแก้ว
ยามคิดถึงขึ้นแล้วก็แทบคลั่ง
สุคิตาจงร้องให้เราฟัง
พอประทังความเหงาและเศร้าใจ ฯ

(สุคิตาออกจากแถวไปเรียกเครื่องสายมาเล่นรับบทขับของตน.)

บทขับลำ_สุคิตา.

(ปลาทอง)

◎ พระเอยพระหน่อนาถ
งามพิลาศดังดวงมณีใส
พระเสด็จจากฟ้าสราลัย
มาเพื่อให้ฝูงชนกมลปรีดิ์ ฯ
◎ ดอกเอยดอกจัมปา
หอมชื่นจิตติดนาสา
ยิ่งดมยิ่งพาให้คิดเอย ฯ
◎ หอมพระเดชทรงยศโอรสราช
แผ่เผยผงาดในแดนไกล
พึ่งเดชพระหน่อไท
เปนสุขสมใจไม่วางวาย ฯ
◎ รูปลม้ายคล้ายพระบิตุราช
ผิวผุดผาดเพียงชนนีศรี
ขอพระจงทรงคุณวิบุลย์ทวี
เพื่อเปนที่ร่มเกล้าข้าเผ้าเทอญ ฯ
◎ ดอกเอยดอกพุทธิชาต
หอมเย็นใจใสอาด
หอมบ่มิขาดสุคนธ์เอย ฯ
◎ หอมพระคุณการุญเปนประถม
เย็นเกล้าเหมือนร่มโพธิ์ทอง
เหล่าข้าทูลลอง
ภักดิ์สนองพระคุณไท ฯ

(เมื่อขับลูกรับแล้ว พระนางอินทิราตรัสชมสุคิตา, ตรัสว่าบทนี้เหมาะสำหรับใช้เปนบทกล่อมพระโอรส, แล้วตรัสสั่งสุธีราให้จัดของบำเหน็จประทาน. สุคิตาถวายบังคมแล้วกลับไปเข้าแถวตามเดิม.)

(เฒ่าแก่ คนหนึ่ง คลาน ออกมา ทางขวา, ถวายบังคมพระนางอินทิราแล้วทูลข่าว.)

บทร้อง_เฒ่าแก่.

(ทเย)

◎ หม่อมฉันมีข่าวดีมาทูลเล่า
พระผ่านเผ้ากลับแล้วถึงกรุงใหญ่

เห็นกระบวนกำลังเข้าวังใน
งามพระองค์ทรงชัยราวองค์อินท์ ฯ
(พระนางอินทิราดิพระทัย, ตรัสสั่งให้
ข้าหลวงเตรียมพระสุธารส, และให้นางสุธิรา
ไปหยิบพระสุคนธ์มาเตรียมไว้ ให้ทรง. ระหว่าง
นี้ร้องเพลงต่อไปนี้.)

บทร้อง_อินทิราและคณานาง.

(สีนวลใน)

อินทิรา. ◎ นางเล็ก ๆ จงช่วยกันดีใจ
ที่ได้ชื่นชมสมถวิล

สุธิรา. พระแม่เจ้าบุญโศลกล่างโศกสิ้น

นางกำนัล. ข้าหลวงพระเทวินพลอยยินดี

อินทิรา. เมื่อยามคอยแสนละห้อยสร้อยเศร้า

สุธิรา. พวกข้าเจ้าพลอยโศกด้วยโฉมศรี

นางกำนัล. เหมือนดอกไม้ร่วมซ่อพอระวี
เผามาลีก็พร้อมกันโรยรา

อินทิรา. เออช่างเปรียบประเทียบจริง ๆ หนอ
เราร่วมจิตเหมือนช่อแห่งยุบผา

นางกำนัล. ยามเย็กยานพร้อมยานตระการตา
ยามโรยราพร้อมราสง่าเทรา ฯ
(ในระหว่างเครื่องรับคำท้าย ท้าวเกียรติ
ราชออก. พระนางอินทิราดิใจไปต้อนรับและ
เชิญไปประทับบนเตียง; แล้วนางสุธิราเชิญขัน
พระสุคนธ์มาตั้งถวาย, และนางกำนัลเชิญ
พระสุธารสมาตั้งถวายตามเวลาอันควร, และ
และเปลี่ยนกันอยู่งานพัดข้าง.)
บทร้อง_เกียรติราช.

(ชาตรีใน)

◎ สายสวาท
ใจแทบขาดเมื่อยามคิดถึงเจ้า
ตั้งแต่ย่ำสุริยนจนรุ่งเช้า
แสนจะเปล่าเปลี่ยวใจไม่นิทรา
แม้งีบไปใจกระสันจนฝันเห็น
เจ้าสีเนื้อเย็นนอนแนบแอบข้างขวา
เออนโอษฐ์เพรียกเรียกนามเจ้าแก้วตา
แล้วพลิกมาพบหมอนก็ถอนใจ
แสนจะห่วงเจ้าดวงชีวิตพี่
อยู่ทางนี้เป็นสุขหรือไฉน
ฤๅเป็นห่วงสามีที่แรมไพร
ทรามไวจงเล่าให้ผัวฟัง ฯ

บทร้อง_อินทิรา.

(อาถรรพ์)

◎ ผ่านฟ้า
อันตูข้าเหมือนคนที่ถูกขัง
พอเสด็จจรดลไปพ้นวัง
จะนอนนั่งก็มีแต่โศกใจ
รู้สึกผิดที่คิดไปนอกทาง

อยากได้กวางสุวรรณอันผ่องใส
พระจึ่งต้องจรจู่เข้าสู่ไพร
โทษผู้อื่นไม่ได้นอกจากตัว ฯ

บทร้อง_เกี่ยรติราช.

(โอ้โลมใน)

◎ ชื่นจิต
เจ้ายอดชีวิตของผัว
ถึงลำยากเท่าใดพี่ไม่กลัว
แก้วพี่อย่ามัวตำหนิตน
สิ่งใดที่นิ่มน้องปองประสงค์
พี่ก็คงเสาะแสวงทุกแห่งหน
เว้นแต่ดวงอินทุสุริยน
จะปลิดจากเวหน์ก็จนใจ
ขอโทษน้องที่ต้องมามือเปล่า
คิดถึงเจ้าโฉมตรูเหลืออยู่ได้
อย่างเคืองเลยทรามสงวนนวลใย
ว่าง ๆ พี่จะไปอีกสักที ฯ

บทร้อง_อินทิรา.

(สามไม้ใน)

◎ ทูลเกศ
อย่าเสด็จอีกเลยยังไพรศรี
เมื่อครั้งก่อนตูข้าบ้าไปที่
แต่บัดนี้รู้สึกนึกอาย
ทางนี้ราชลาภได้บังเกิด
แสนประเสริฐข้าเตรียมไว้ถวาย
สุชีราอย่าช้าอย่าดูดาย
ไปนำของถวายนั้นออกมา ฯ

(สุชีราถวายบังคมแล้วคลานเข้าโรง.)

เจรจา.

เกียรติราช. ยอดรักพี่วันนี้ดูกรุ้มกริ่ม
ทั้งแย้มยิ้มละไมอยู่ในหน้า
ของที่ว่าเตรียมไว้ให้พี่ยา
คงเป็นของมีค่าและเลิศดี

อินทิรา. อันของดีที่เตรียมไว้ถวาย
ดีกว่าของทั้งหลายในกรุงศรี
แพงกว่าทรัพย์นานาบรรดามี
ภูษดีคงโปรดเป็นมั่นคง ฯ

(สุชีราออก, นำพระนมเชิญพระกุมาร ออกมาด้วย. ท้าวเกียรติราชพอเห็นพระกุมาร ก็ตกใจ.)

บทร้อง_สลับ.

(อกทเลสองชั้น)

เกียรติราช. ◎ โอ้ตัวกูเสียรู้อสุรา
มิรู้ว่านี่คือสิ่งประสงค์
แม้รู้ไม่ให้มันเป็นมั่นคง
จะสู้ตายในดงไม่กลับมา

อินทิรา. เอ๊ะอะไรทรงชัยตรัสเช่นนั้น
กระหม่อมฉันสุดแสนจะกังขา

เกียรติราช. อันตัวพี่โฉดเขลาเบาปัญญา
ไม่ควรครองชีวาอยู่ต่อไป (สลบ.)

อินทิรา. โอ้ว่าพระทูลกระหม่อมแก้ว
พระประชวรไปแล้วหรือไฉน
(นวดพันพระสามิ.)
สุธีราอย่าช้าจงรีบไป
ที่ห้องในรีบยกโอสถพลัน
(สุธีราเข้าโรง.)
ทูลกระหม่อมจอมเกศเสด็จดง
คงจะทรงเหนื่อยมากเป็นแม่นมั่น

นางกำนัล. น่าสงสารพระองค์ผู้ทรงธรรม์
สงสารพระจอมขวัญยอดนาร

อินทิรา. ผันพระพักตร์มาตรัสกับเมียหน่อย
หม่อมฉันคอยพยาบาลอยู่นี่

เกียรติราช. ถึงตัวท่านจะผลาญซึ่งชีวี
ตัวเรานี้ยอมเต็มใจตาย

อินทิรา. ทูลหม่อมแก้วกรรมละพระทรงเพ้อ

เกียรติราช. จะให้เราอวยเออนั้นอย่าหมาย

นางกำนัล. อนิจจาน่ากลัวยี่ศาจร้าย
จะเซาสงพระกายดอกกระมัง ฯ

(สุธีราเชิญพระโอสถออกมาส่งให้พระนาง

อินทิรา. พระนางถวายให้ท้าวเกียรติราช

เสวย. ท้าวเกียรติราชเสวยพระโอสถแล้วลุก

นั่งขึ้นได้.)

เจรจา.

อินทิรา. ทูลหม่อมแก้วประชวรเป็นอะไร ?

เกียรติราช. พี่ขัดใจตัวเองจนแทบคลั่ง !

อินทิรา. พระประชวรไข้ป่ามากระมัง ?

เกียรติราช. มิใช่ดอกกำลังเป็นไข้ใจ.

อินทิรา. มีผู้ใดได้ทำให้กริ้วโกรธ,
เป็นโทษผิดหม่อมฉันหรือไฉน ?

เกียรติราช. มิใช่ดอกโฉมตรูผู้กลอยใจ,
จะเล่าให้น้องทรายทุกสิ่งอัน.

บทร้อง_เกียรติราช.

(ชมดงนอก)

◎ พี่ไปป่าแล้วนานจึงพานพบ
ประสพกวางทองเช่นน้องฉัน
พี่ขับม้าตามกวางกลางไพรวัน
ไม่มีใครไปทันตัวพี่ยา
พี่ตามไล่ไปทางกลางป่าเปลี่ยว
ประเดี๋ยวกวางหายวับลับพฤกษา
พี่ตามค้นจนละเหี่ยเพลียกายา
จนถึงลานกลางป่าที่ร่มเย็น
ได้พบสระน้ำใสดีใจครัน
มิช้าพลันพี่จึงเตรียมลงเล่น
มิทันลงมีเหตุพะเอินเป็น
เห็นกุมภัณฑ์โผล่มาจากวาริ ฯ

(บี่นตลิ่งนอก)

◎ แล้วขุนยักษ์ส่งเสียงเปรี้ยงตวาด
ว่าพี่ผิดจะพิฆาตตัวพี่
เว้นแต่ถ้าหาของอันเลิศดี
ไถ่ชีวีมันจึ่งจะปล่อยไป
มันบอกว่ามันปองของสิ่งหนึ่ง
ซึ่งมีอยู่ในราชวังใหญ่
คือเมื่อวันประเวศเวียงชัย
แม้ ผู้ ใดนำของมากำนัล
ซึ่งมิได้เคยเห็นแต่ก่อนก็
อสุรีมันขอของนั่น
ก็บัดนี้พี่กลับถึงวังจันทร์
น้องก็พลันพาลูกมาให้ดู
ดังนี้แม้จะดำรงตรงประทาน
ที่สาบาลแก่ยักษ์นั้นยากอยู
จะต้องให้ลูกยาผู้ตาตรู
หาไม่ตูพี่ต้องมรณา ฯ

บทร้อง_อินทิรา.

(กบเต้น)

◎ โอ้ว่าพระทูลกระหม่อมแก้ว
เมียอาภัพจริงแล้วเป็นหนักหนา
ต้องเลือกเสียทรงธรรม์ผู้ภรรดา
หรือเสียลูกเสนหายอดยาใจ
แม้ตายได้จะตายถวายแทน
ไม่หวงแหนชีวิตปลิดไปได้
แต่นี่แสนลำบากยากใจ
จะผ่อนผันฉันใดไม่ได้การ ฯ

(โอ้ชากูณฑ์)

◎ โอ้มีกรรมจำเลือกตามใจยักษ์
อัประลักษณ์ทนงไม่สงสาร
ขอพระองค์จงถือตามสาบาล
ให้กุมารแก่ยักษ์พาลา
อันจะยอมให้พระองค์ทรงพล
เสียพระชนม์เหมือนแสร้งแกล้งฆ่า
ขอยอมเสียลูกแก้วแววตา
และกั้นกลืนชลนาตัดอาลัย ฯ (โอด.)

บทร้อง_เกี่ยรติราช.

(สี่บท)

◎ พี่ยินยอมไม่ได้ตามใจเจ้า
จะสละลูกเราเห็นไม่ได้
พึ่งกำเนิดเกิดมามิทันไร
จะบรรลัยก็น่าอนาถนัก
ตัวพี่มีราชโอรส
ทรงยศไว้ครองอาณาจักร์
จะมายอมยกให้ ไปแก่ยักษ์
ไม่ควรพักคำนึงถึงข้อนั้น
พี่เองจะริบออกไปบ้า
ยอมให้ยักษ์เข่นฆ่าให้อาสัญ
ขอฝากโอรสยศอนันต์
ให้แจ่มจันทร์ถนอมต่อไป ฯ

บทร้อง_อินทิรา.

(นางครวญ)

◎ โอ้ว่าภูบาลผู้ผ่านฟ้า
หมดเมตตาเมียแล้วฤๅไฉน
จะหาลูกหญิงชายหลายคนได้
ถ้าแม้พระภูวนัยยังโปรดปราน
อันจะหาทูลกระหม่อมจอมเกศ
แม้จะไปถึงเขตแมนสถาน
หรือหาในพสุธาและยาดาล
ตลอดกาลไม่มีเหมือนภูธร ฯ

บทร้อง_เกี่ยรติราช.

(ทองย่อน)

◎ ดูก่อนโฉมตรูคู่ชีวิต
มิ่งมิตรภักดิ์ศรีสมร
ได้ฟังคำร่ำพจน์สุนทร
บังอรกล่าวสิ้นสรรพแสนจับใจ
แต่ตัวพี่มีโทษที่โฉดเขลา
จะมาเอาตัวรอดหาควรไม่
เอาเถิดคราวนี้ขอพี่ไป
เพื่อมิให้เสียสัตย์สาบาล ฯ

บทร้อง_อินทิราและกำนัล.

(โอ้)

อินทิรา. ◎ โอ้ว่าพระร่มโพธิ์ทอง
จะเสด็จจากน้องไม่สงสาร
ชรอยกรรมทำไว้แต่ก่อนกาล
ตามมาผลาญตูข้าในคราวนี้

นางกำนัล. โอ้พระมิ่งมารดาของข้าเจ้า
ทุกวันวารเคยเฝ้าบทศ์ริ
พระจะทิ้งข้าไปในคราวนี้
ฤๅจะมีความสุขอีกต่อไป

อินทิรา. ข้าพระยาทผู้ราชชายา
จะขอตามราชาสู่บ้าใหญ่

นางกำนัล. ข้าพระยาทข้าหลวงทั้งปวงไซร้
จะขอตามเสด็จไปทุกตนตัว

อินทิรา. ถึงจะตายไม่เสียดายชีวาร่าง
ไม่ขอห่างเหินองค์พระทูลหัว

นางกำนัล. อันโพยภัยอันใดข้าไม่กลัว
สละตัวและชีพถวายนางฯ (โอด.)

บทร้อง_เกี่ยรติราช.

(ตนาว)

◎ โอ้มิ่งมหิ่ยิ่ยอดรัก
อย่าโศกนักนวลน้องจะหมองหมาง
พี่จะวอนยักษ์ดูที่บ้าง
บางทีอสุรจะผ่อนปรน
เพราะเมื่อพี่กล่าวคำสัญญาไซร้
บ่มิได้ รู้เลศเหตุผล
จึงเสียทียักษ์ผู้แสนกล
ถ้ายักษ์ไม่ผ่อนปรนก็จนใจ
จงจัดให้ลูกยามิอาจารย์

สอนวิชชาชาญน้อยใหญ่ ขอนวลน้องครองใจไว้จงดี
ให้รอบรู้จริง ๆ ทุกสิ่งไป แม้ โชคมิพี่คงได้กลับมา
เพื่อสมควรเปนใหญ่ในธานี ๆ แม้เปนกรรมจำม้วยชีวังสังขาร
(มอญร้องไห้) เจ้าจงดูกุมารต่างหน้า
◎ บัดนี้พี่จำจากพรากมิ่งมิตร์ ไปครั้งนี้พี่ไปแต่กายา
ขอจุมพิตแล้วลามาระสี ดวงชีวาคงจอดที่ยอดรัก ฯ

(ทยอย: ท้าวเกียรติราชลามเหยี่ด้วยความอาลัย. เมื่อท้าวเกียรติราชเข้าโรงแล้ว, พระนางอินทิราซบตัวลงบนเตียง. โอด: คณานางร้องไห้กันหมด;)

(บีดม่าน.)

องก์ที่ ๓

หอนั่งในตำหนักพระเกียรติรถ, กรุงเกียรติวดี.

(ฉาก: เปนเรือนฝากระดาน; ด้านหลังมีน่าต่างรายเปนแถว, ไม่มีประตู; ทางเข้าออกใช้ทางหลีบขวาหรือซ้าย; พื้นมีเปนยกพื้นขึ้นโดยตลอดด้านหลังเวที, มีพื้นชั้นลดเปนพื้นระเบียงอีกชั้น ๑, แล้วจึงถึงพื้นเวที ซึ่งสมมตเปนพื้นนอกชาน. บนพื้นชั้นบน, ข้อนไปข้างขวา, ตั้งพระแท่นบรรทมเล่น, มีหมอนขวาน, และพานหมาก, กระโถนเล็ก, ขันน้ำ; น่าพระแท่นมีกระโถนใหญ่. เครื่องปูลาดมีเสื่ออ่อนทั้ง ๒ ชั้น, ชั้นบนมีราชอาสน์เย็บปูทับเสื่ออ่อนตรงน่าต่างช่องกลาง.)

(เมื่อเปิดม่าน พระเกียรติรถนั่งเสวยอยู่ที่ราชอาสน์, มีจารุมัตและมหาดเล็กหมอบปฏิบัติอยู่ตามตำแหน่ง. สมมตว่าเสวยถึงเครื่องหวานแล้ว. มีต้นเสียงและเครื่องสายผู้ชายนั่งที่ระเบียง, กำลังบรรเลง.)

บทขับลำ_ต้นเสี่ยง.

(เขมรโพธิสัตว์สามชั้น)

◎ โอ้ศกุนตลาน่าสงสาร
พระภูบาลช่างกระไรไม่รู้จัก
เสียแรงยอมเสียองค์เพราะหลงรัก
พระทรงศักดิ์ลืมได้ ไม่ใยดี
พระลืมคำร่ำลาพาที่สั่ง
ณริมฝั่งน้ำมาลินีศรี
ลืมเมื่อดมชมเล่นเช่นมาลี
ภูมีทิ้งมาลาก็ราโรย ฯ

(พระเกียรติรถ โยกพระหัตถ์ไล่เครื่องเสวย, มหาดเล็กถอนเครื่องเชิญเข้าโรง. คงเหลือแต่จารุมัตกับนักดนตรี.)

เจรจา.

เกียรติรถ. เออลำนี้เพราะดีเปนหนักหนา,
ทั้งบทกลอนวอนว่าอย่างหวลโหย;
สงสารนางพ่างเพียงผกาโรย,
ลมใม่โชยเชยชื่นย่นงาม.
เราฟังๆ ก็นั่งเหี่ยวใจแทน,

อีกเพลงแสนขัยใจให้วายหวาม,
เห็นใจนางเราพลางพลอยทุกข์ตาม,
เพราะมีความทุกข์ร้อนอยู่ก่อนแล้ว.

จารุมัต. ที่เรียกนักลำมาณคราน้
ก็หวังที่จะให้พระทัยแผ้ว;
แต่ถ้ากลับเสริมศัลย์นั้นแล้ว
ทูลหม่อมแก้วไม่ควรพึ่งต่อไป.

(จารุมัตยอกให้นักดนตรีไป. พระเกี่ยรติรถไปนั่งเตียง.)

บทร้อง_เกี่ยรติรถ.

(ตนาวแปลง)

◎ โอ้พี่เอ๋ยพี่เคยได้ช่วยน้อง
ได้บำบัดขัดข้องทั้งน้อยใหญ่
ครั้งนี้น้องอัยจนเปนพ้นไป
ราวกับไฟผลาญเผาเร่าร้อนนัก
เปนทุกข์แทบจะตายวายชีวาตม์
เพราะพระราชบิดาประชวรหนัก
และนายแพทย์ทั้งหลายมากรายนัก
มิอาจจักเยียวยาพระบิดร
อยากทรายพระอาการพระผ่านเกล้า
พี่จงเข้าไปวังสำโมสร
พึงดูพระอาการพระภูธร
แล้วรีบร้อนมายอกแก่น้องยา ฯ

บทร้อง_จารุมัต.

(คลื่นกระทบฝั่ง)

◎ เมื่อตอนเช้าข้าเข้าไปนิเวศน์
ถามนายแพทย์พิเศษได้ความว่า
พระอาการภูมินทร์ยิ่งนรา
ไม่หนักลงแต่ว่าไม่ถอยทอน
ทรงทุกข์เวทนาแสนสาหัส
มิได้รัสเผ้าทอดฤทัยถอน
พระกายผ่าวราวพิษไฟฟอน
พระภูษรปวดเจ็บทั่วพระกาย ฯ

บทร้อง_เกี่ยรติรถ.

(บังใบ)

◎ สงสารพระบิตุรงค์ทรงยศ
อยากใคร่ปลดพระโรคให้เหือดหาย
ถึงแม้ว่าตนเองจะต้องตาย
ยอมถวายชีวันนิรันดร์
เสียแรงรู้วิชชาชาญฉลาด
ไม่สามารถช่วยองค์พระทรงศิริ์
ร้อนใจเปนพันพันทวี
สุดที่จะกลั้นชลนา ฯ

(โอด: พระเกี่ยรติรถซบหน้าลงกับหมอน, ร้องไห้. จารุมัตคลานเข้าไปปลอบ.)

บทร้อง_จารุมัต.

(จีนขวัญอ่อน)

◎ อ้าพระยุพราชผู้อาจองค์
อย่าทรงโศกนักนะพระเจ้าข้า
ควรจะคิดหาอุบายนานา
ช่วยบำบัดโรคาพระยิคร
พระทรงฤทธิ์เป็นศิษย์มีอาจารย์
ควรทรงจำคำท่านได้ สั่งสอน
ว่าเมื่อใดภัยพาลมารานรอน
กุมสติไว้ก่อนจึงสู้ภัย
วิทยาเปรียบด้วยกำลังเหมาะ
สุจริตคือเกราะกำบังได้
ปัญญาคืออาวุธยุทธวิชัย
สติไซร้คุมพลยุทธนา ฯ

บทร้อง_เกี่ยรติรถ.

(ต่อยหม้อ)

◎ คำของพี่เตือนให้คำนึง
ถึงองค์พระอาจารย์ฌานกล้า
เมื่อยามเราเข้าไปยังคมลา
ท่านให้ผ้าประเจียดยันตร์ลง
เมื่อใดมีทุกข์โศกหรือโรคเบียฑ
ผ้าประเจียดจะช่วยสมประสงค์
ให้จับผ้าและคนึงถึงพระองค์
ท่านจะตรงมาช่วยด้วยไมตรี
พี่จงไปเรียกเครื่องบูชา
มาให้แก่น้องทันที
น้องจะได้บูชาพระมุนี
บางทีจะสมหทัยจินต์ ฯ

(จารุมัตไปยังหลีขวาและเรียกมหาดเล็ก.)

เจรจา.

จารุมัต. มหาดเล็ก, รีบจัดเครื่องบูชา,
ทั้งขูปเทียนมาลาพร้อมสิ้น;
รีบไปจัดไว ๆ ดังใจจินต์,
หน่อนรินทร์จะทรงนมัสการ.
(สั่งแล้วกลับขึ้นไปยังพ้นหอประทับ.)

ข้าพระบาทยินดีที่พระองค์
ทรงรำลึกถึงพระมุนีท่าน,
เพราะเชื่อว่าองค์พระสิทธาจารย์
คงประสาทกิจการได้สมปอง.

เกี่ยรติรถ. ขอบใจพี่นักหนาในคราวนี้;
อันตัวพี่เออเพื่อถ้วนทั้งผอง;
แลเห็นได้ประจักษ์ว่ารักน้อง,
เตือนให้ครองสติไว้ตริการ.

(มหาดเล็กคน ๑ เชิญเครื่องบูชา, อีกคน ๑ เชิญเทียนชนวนจุดแล้วออกจากทางขวา. จารุมัตถอนราชอาสน์ออกมาให้ห่างน่าต่าง, ให้ตั้งเครื่องบูชาตรงน่าต่างกลาง. พระ

เกียรติรถลงจากเตียงมานั่งน่าเครื่องบูชา; มหาดเล็กถวายเทียนชนวน, ทรงจุดเครื่องบูชาแล้ว, มหาดเล็กรับเทียนชนวน, แล้วคลานกลับเข้าโรงพร้อมกันทั้งสองคน, คงเหลือแต่จารุมัตหมอบอยู่ที่ระเบียง. เมื่อพระเกียรติรถจุดธูปเทียนที่เครื่องนมัสการนั้น, พิณพาทย์เริ่มทำเพลงสาธุการ. พระเกียรติรถรำพอสมควร; ส่วนจารุมัตไหว้แต่เมื่อแรกพิณพาทย์ขึ้น, แล้วก็หมอบนิ่งอยู่. เมื่อจบน่าพาทย์สาธุการลงแล้ว, พิณพาทย์หยุด, พระเกียรติรถจึงยกผ้าประเจียดขึ้นจบเหนือหัวแล้วถือไว้ในมือ, และกล่าวคำสดุดีต่อไปนี้.)

บทสดุดี_เกี่ยรติรถ.

(สรภัญญะ)

๑๕ ◎ ยอกรประณตพระหริรักษ์ ชิตะยักษะแรงราน
บังคมพระเทวะหรชาญ ชยปราบกะลิสูญ
◎ อีกไหว้พระชาตวรพรหม จตร์พักตระไพบูลย์
อีกทั้งคเณศะอนุกูล นรให้ประสงค์สม
◎ ไหว้ โลกะยาลอมรอา_ ทิสุเรนท โรดม
อัคนีและท้าววรุณะยม พหุอิทธิฤทธา
◎ ตุข้าระลึกณวรพรหม มุนีผู้พระครูบา
ขอให้ชทราบณวรญา_ ณะวิถีย่เนินนาน
◎ ว่าศิษย์หทัยประดุจะเพลิง พิษะเร้าและเผาผลาญ
หวังเอาพระคุณครูวิศาล และระงับทุขาดูร
◎ อ้าองค์มหาภรทะวา_ ชะมุนินทะจงกูล
เกอศิษย์ณคราทชะและพน สิริสัพพะโสตถิ ฯ

(ตระนิมิตร์: ดับไฟหมด, แล้วรูปพระภรัทวาชมุนีจึงค่อยปรากฏขึ้นทีละน้อยทีนอกน่าต่างช่องกลาง. เมื่อกระจ่างแล้วเห็นพระมุนีนั่งอยู่บนกลิยเมฆ. เปิดไฟทั่วไปเมื่อจบรัวท้ายตระ. พระเกียรติรถและจารุมัตไหว้พระมุนี.)

บทร้อง_เกี่ยรติรถ.

(ฝรั่งควง)

◎ อ้าพระพรหมพงษ์ผู้ทรงญาณ
ข้าขอนมัสการก้มเกศี
การที่พระเสด็จณที่นี้
เห็นถนัดว่ามีมากเมตตา
ข้าน้อยมีทุกข์แสนขุกเข็ญ
เห็นแต่พระอาจารย์ฌานกล้า
ที่จะเปนที่พึ่งของนัดดา
เจ้าตาโปรดเปล่งอุทานให้บานใจ ฯ

บทร้อง_พระภรัทวาช.

(ตวงพระธาตุ)

◎ ตานั่งบำเรอพระอัคนี
มีประหนึ่งเงาดำลำใหญ่
ครั้นเพ่งเล็งดูต่อไป
เห็นเปลวไฟเปนหน้าหลานรัก
เล็งดูรู้เค้าว่าเศร้าจิต
ราวกับพิษเพลิงสุมรุมหนัก
จึ่งริบมาช่วยด้วยใจรัก
จงบอกเหตุให้ประจักษ์โดยพลัน ฯ

บทร้อง_เกี่ยรติรถ.

(สารถี)

◎ ตูข้าเข้าครานี้มีทุกข์หนัก
ดังต้องศรสลักแทบอาสัญ
เพราะพระบิตุรงค์ทรงธรรม์
ประชวรมาหลายวันมิได้คลาย
แพทย์ทั่วเวียงชัยได้รักษา
หลายหยกหลายยาแล้วไม่หาย
พระบิดาเร่าร้อนสท้อนกาย
บ่มีวายว่างทุกข์เวทนา
ขอให้พระองค์ผู้ทรงญาณ
เมตตาต่อหลานเถิดเจ้าข้า
โปรดช่วยเพ่งพิจารณา
พระบิดาประชวรเพื่อเหตุใด ฯ

บทร้อง_พระภรัทวาช.

(ยานี)

◎ ตานี้เล็งดูรู้ โดยญาณ
เหตุเพราะอดีตกาลเปนข้อใหญ่
เมื่อยี่นัดดาประสูติไซร้
ภูวนัยได้หลงสู่แดนยักษ์
เพราะไล่ตามกวางทองผ่องโสภา
ซึ่งองค์พระมารดาประสงค์หนัก
พระบิดาตกไปในมือยักษ์
มันไม่พักเมตตาปรานี
มันยังคับราชาให้สาบาล
ว่าจะยกตัวหลานให้ยักษี
จอมกษัตริย์ขอผัดญี่สิบปี
ณยัดนี้สิถึงกำหนดกาล ฯ

(แมลงวันทอง)

◎ พระบิดาได้ตั้งพระทัยไว้
จะไม่ยอมยกให้ซึ่งตัวหลาน
พระเสียสัตย์วาทีที่สาบาล
พระองค์ท่านจึ่งทรงพระประชวร
ต้องทุกข์เวทนาแสนสาหัส
สารพัดภายในให้ปั่นป่วน
อันโอสถเภสัชมากมวญ
มิอาจแก้ประชวรพระทรงชัย
นอกจากพระองค์จะทรงยอม
ประนอมยกตัวนัดดาให้
แก่ขนกุมภัณฑ์ตนนั้นไซร้
จึ่งจะพ้นโรคภัยยายี ฯ

เจรจา.

เกียรติรถ. เปนพระคุณถนัดที่ตรัสเล่า,
ข้าพระเจ้ามิเคยรู้เหตุนี่;
ไม่เคยฟังพระชนกชนนี
คำรัสเล่าเรื่องนี้เลยสักครั้ง.

ภรัทวาช. พระ ไม่อยากให้หลานนี้ทรายเรื่อง
เพราะเกรงจะระคายเคืองและ
แค้นคั่ง,
อีกทรงเกรงว่านัดดาจะตึงตัง
มิรอรั้งรีบครรไลไปหายักษ์

เกียรติรถ. ทรงทายถูก, เพราะลูกที่ดีแท้
ต้องรู้คุณพ่อแม่แน่ตระหนัก;
เมื่อได้รู้เหตุการณ์หลานใจภักดิ์
ควรรีบไปหายักษ์มิรอนาน.
อสุรินทร์ชื่อไรพระเจ้าข้า ?

ภรัทวาช. ชื่อกิมาสุรไกรผู้ใจหาญ,
เปนราชาครองแคว้นแดนยาตาล,
และรมณียะสถานของมันไซร้
อยู่ที่ในกลางป่ามหาวัน,
ระยะนั้นร้อยโยชน์จากกรุงใหญ่.

เกียรติรถ. ตัวหลานนี้ควรที่จะรีบไป.
เห็นอย่างไรพ่ยา ?

จารุมัต. ข้าเห็นควร.
ท่านสุมันตร์สารถีมนตรีเชษฐ
ได้เคยตามเสด็จภูมิศวร,
คงรู้จักถิ่นดง.

เกียรติรถ. พี่จงด่วน,
ยอกสุมันตร์จัดกระบวนเพื่อน้องไป.

(จารุมัตไหว้พระ เกียรติรถ และไหว้พระภรัทวาช, แล้วเข้าโรงทางซ้าย.)

บทร้อง_ภรัทวาช.

(พราหมณ์ดีดน้ำเต้า)

◎ ช่างกระไรใจกล้านัดดากู
กตัญญูน่ารักหาน้อยไม่
มิเสียทีได้สั่งสอนไว้

อันสัตยวานกุมารนี้
น่าเสียดายเธอมีอายสั้น
และภายในหนึ่งปีนี้เท่านั้น
จะต้องม้วยชีวันวางวาย. ฯ

บทร้อง_ท้าวอัศวบดี.

( )

◎ อนิจจา! สาวิตรี, ฉันหนอ
ได้ทรายเหตุตัวพ่อพลอยใจหาย
สงสารลูกผูกจิตคิดรักชาย
จะมิได้สมหมายแล้วคราวนี้
อันองค์พระนารทกล่าวพจน์แจ้ง
ทายแถลงต้องเช่งท่านเต็มที่
ลูกหญิงจงตริไตรตูให้ดี
คิดเลือกหาสามีเป็นไร. ฯ

บทร้อง_สาวิตรี่.

( )

◎ โอ้ว่าพระบิดายังเกิดเกศ
ทรงเดชดำรัสเช่นนั้นได้
ลูกยาศก์ตกได้เพียงหนเดียวไซร้
ทั้งบตรียกให้ได้หนึ่งครั้ง
อนึ่งลั่นวาจาว่ายกให้
ก็ได้เพียงครั้งเดียวเป็นที่ตั้ง
สามีอย่างนี้ทำได้เพียงหนึ่งครั้ง
ขอพระองค์ทรงฟังลูกจงดี
ถึงเจ้าชายจะมีอายุสั้น
หรือไร้ปวงคุณธรรม์เสื่อมศักดิ์ศรี
หม่อมฉันได้ปลงใจเลือกเธอนี้
ไม่ขอให้สามีอื่นมาครอง. ฯ

บทร้อง_พระนารท.

( )

◎ ดูกรนรเศรษฐูเดชเกรียงไกร
หฤทัยสาวิตรีไม่เป็นสอง
เธอตั้งจิตพันธ์ผูกถูกทำนอง
ไม่หวั่นไหวจากคลองวิถีธรรม์
คุณสมบัติเช่นนี้มีเป็นคู่
อยู่ในสัตยวานผู้เลอสรร
พระกับนางควรอยู่เป็นคู่กัน
ยกให้เถิด, ราชัน, คงเหมาะดี. ฯ

บทร้อง_ท้าวอัศวบดี.

( )

◎ ข้าขอยอกรบังคม
ไหว้องค์พระพรหมฤษี
และขอทำตามคำพาที
ของพระมุนีผู้อาจารย์
ดูกรสาวิตรีศรีใส
พ่อยินยอมตามใจพระคุณท่าน
และจะยกตัวเจ้าเยาวมาลย์
ให้พระสัตยวานเพื่อครองกัน. ฯ

บทร้อง_พระนารท.

( )

◎ สาธุราชามหาศาล
ขอให้การอาวาห์เกษมสันต์
และให้สองครองคู่อยู่ด้วยกัน
ถ้วนทุกสิ่งมิ่งขวัญบันดาลมิ. ฯ

บทร้อง_พวกหญิงและชาย.

( )

พร้อมกัน. ◎ ข้าเจ้าเสวกาและข้าหลวง
ทั่วทั้งปวงปริดิ์เปรมเกษมศรี
ถวายพรอำนวยด้วยยินดี
แด่พระราชบุตรีสุชาดา

หญิง. ขอทรงเจริญสิริสวัสดิ์
สารพัดประเสริฐเลิดแหล่งหล้า

ชาย. พระชนม์ยืนยิ่งกว่าร้อยพรรษา
และโรคาทุกอย่างจงห่างไกล

หญิง. ขอให้พระวรรณะฉวีผ่อง
ใม่มีหมองคงดีสีสดใส

ชาย. ผู้ใดเห็นจงเป็นที่ถูกใจ
และทั่วไปเนืองนิตย์จิตเมตตา

หญิง. แต่ขัตติ์จงมีแต่ความสุข

ชาย. นิรทุกข์นิรภัยในเบื้องน่า

หญิง. จนสำเร็จทุกสถานการอาวาห์

ชาย. และสองร่วมเสน่หาอยู่แน่วนาน

พร้อมกัน. อันความรักจรูญสู่ที่รัก
ย่อมผูกจิตสมัคสองสมาน
ขอสององค์จงทรงพระสำราญ
เกษมสานต์อย่างน้อยกว่าร้อยปี. ฯ

(บีดม่าน.)

ให้หลานหมั่นรำพึงถึงบุญคุณ
อันว่าผู้มั่นอยู่ในทางธรรม์
เหมือนมีเครื่องคุ้มกันกายาอุ่น
เพราะธรรมานิสงส์คงค้ำจุน
บำรุงบุญบำราบยาปมลาย ฯ

บทร้อง_เกี่ยรติรถ.

(บุล่ง)

◎ ชีวิตข้านี้หนอขอปลดปลิด
แลกชีวิตบิตุรงค์ภุาสาย
พระประทานกำเนิดเกิดเปนชาย
ควรถวายชีวิตแด่ภธร
ข้าจะริบรัดไปในวันนี้
จากเกี่ยรติวดีสโมสร
ขององค์พระอาจารย์ประทานพร
เพื่อป้องกันดัสกรในกลางไพร

บทร้อง_ภรัทวาช.

(ครอบจักรวาล)

◎ ดูรานัดดาผู้ยอดรัก
ที่สมัคไปหายักษ์
ไปเถิดหลานยาอย่าช้าที
อย่าได้มียำเยงเกรงภัย
ตาให้ประคำอันล้ำเลิด
เปนเครื่องรางประเสริฐศริใส
ประคำอยู่คู่กายตรายใด
ศัตรูจะปราชัยทุกเวลา ฯ

(พระเกี่ยรติรถไหว้, แล้วลุกยืนชันเอ็อมมือออกไปรับประคำ.)

คำอำนวยพร_พระภรัทวาช.

◎ สพฺพ ทุกฺขา วินสฺสนฺติ, สพฺพ โรคา วินสฺสนฺติ, สพฺพ ภยา วินสฺสนฺติ ฯ

◎ หริ เตเชน, หร เตเชน, ธาตุ เตเชน,
อินฺท เตเชน, พฺรหฺม เตเชน, เทว เตเชน ฯ

◎ ทิวาตปติ อาทิจฺโจ รตฺติมา ภาติ จนฺทิมา
สนฺนทฺโธ ขตฺติโย ตฺยี ฌายิ์ ตปติ พฺราหฺมโณ
อถ สพฺพมโหรตฺตำ เทโว ตปติ เตชสาติ ฯ

◎ สิทฺธิกิจฺจำ
กิจใดใฝ่ประสงค์ สมจำนงอย่าค้าง
อย่าเริดอย่าราร้าง สิทธิได้ ทั้งผอง

◎ สิทฺธิ กมฺมำ
การใดหฤทัยปอง สนองพระเดชเจ้าหล้า
จงสิทธิอย่าช้า เสร็จถ้วนโดยพลัน

◎ สิทฺธิ ลาโภ นิรนฺตรำ
ขอลาภทุกสิ่งสรรพ์ จงนิรันดร์หลั่งล้น
ดังนทีธารท้น อย่ารู้ขาดสาย เลยนา

◎ สิทฺธิการิย มหาเทโว
ปรเมศวร์เผด็จมารมอด ฉันใดปลอดภัยแผ้ว
ขอยุพราชแคล้ว คลาดพ้นภัยพาล ฉนั้นแล

◎ สิทฺธิ เตโช ชโย นิจฺจำ
พระเดชแผ่ทั่วทิศ ประจามิตร์หย่อนห้าว
จงชำนะทุกด้าว ทั่วทั้งเมทนี

◎ สพฺพ สิทฺธิ ภวนฺตุ เต
ขอพรข้าประสาท แด่ยุพราชนี่ไซร้
จงสรรพะสิทธิได้ ดั่งข้าอำนวย โสตถิเทอญ ฯ

(รัว: ยิดไฟในเวทีหมด, นอกจากที่ฉายตัวพระภรัทวาช, ซึ่งค่อย ๆ เลื่อนไปทีละน้อยจนหายไปแล้ว, จึงเยิดไฟหมด.)

(พอจบรัว, จารุมัตนำสุมันตร์กับเสนาผู้ใหญ่อีก ๔ คน ออกทางซ้าย, ขึ้นไปบนระเบียงและไหว้พระเกียรติรถ.)

บทร้อง_สุมันตร์และเสนา.

(สระสม)

สุมันตร์. ◎ ขอเดชะพระกรุณาข้าพระบาท
ยังคมทูลยุพราชนาถา
ได้ทราบว่าจะเสด็จจากภารา
เข้าไปสู่แดนป่ามหาวัน
ข้าพระบาทขัดห้ามมาครานี้
ก็เพราะใจภักดิ์เปนแม่นมั่น

เสนา. อันว่าในแนวป่ามหาวัน
เปนแน่นอนอันตรายนัก

สุมันตร์. ข้าเคยตามเสด็จพระบิตุเรศร์
จึงชำนาญเข็ดกลัวภยันอันมากหลาย

เสนา. อันพระองค์ผู้ประเสริฐเลิศชาย
จะเปนอันตรายเปนแม่นยำ

สุมันตร์. แม้สิ้นพระบิตุรงค์ทรงธรรม์

เสนา. ปวงข้าขอยชัณฑ์จะระส่ำ

สุมันตร์. ถ้าแม้สิ้นพระองค์ลงอีกซ้ำ

เสนา. จะมีหน่ำยุ่งใหญ่ไม่เปนการ ฯ

บทร้อง_เกี่ยรติรถ.

(สร้อยสนตัด)

◎ ชรอยท่านนี้ไซร้ไม่ทราบเหตุ
ว่าพระบิตุเรศร์มหาศาล
ได้ประชวรเพราะทวนคำสาบาล
พระอาจารย์ท่านแถลงแจ้งกิจจา
ว่าคราวนี้ไม่มีที่แก้ไข
นอกจากให้ตัวเราเข้าสู่ป่า
เพื่อการุญวาทิราชา
ได้ทรงปฏิญญาไว้แล้วนั้น ฯ

บทร้องสลับ

สุมันตร์, เสนา, และจารุมัต.

(พม่าเห่)

สุมันตร์. ◎ ขอพระองค์ทรงตริให้ดีก่อน
อย่าเพ่อทรงริบร้อนสู่ไพรสัณฑ์

เสนา. โปรดบรรเทาความร้อนจิตหม่อมฉัน

สุมันตร์. ผู้จะสิ้นชัตติวงศ์พงศ์พันธุ์
มีองค์เดียวเท่านั้นในกรุงไกร

เสนา. เสนานันต์ว้าเหว่เปนพ้นไป

สุมันตร์. แม้ขุนหลวงเสด็จทิวงคต
ก็หวังเชิญโอรสขึ้นเปนใหญ่

เสนา. หวังพึ่งพระทรงยศต่อไปได้.

สุมันตร์. แม้ต้องเสียพระองค์ลงอีกไซร้
จะได้ใครร่มเกล้าประชากร

เสนา. จะโศกศัลย์ทั่วไปแทบม้วยมรณ

จารุมัต. ขอโทษที่ข้าเจ้าผู้เยาว์วัย
จะกล่าวแก่ท่านไซร้เหมือนเหิมสอน
สุมันตร์และเสนา. ไม่เปนไรข้าขอฟังท่านก่อน

จารุมัต. ยุพราชท่านจะเสด็จจร
สู่ดงดอนเพราะหนักด้วยภักดิ์
สุมันตร์และเสนา. เราเดือดร้อนเกรงภัยจะยายิ่
จารุมัต. แม้พระไม่เสด็จณเขตไพร
ไฉนจะอาจช่วยพระทรงศิร์
สุมันตร์และเสนา. ข้อนั้นเราเข้าใจอยู่เต็มที่
จารุมัต. ไม่เสด็จเหมือนช่วยผลาญชีวี
แห่งพระภูบดีให้บรรลัย
สุมันตร์และเสนา. อุบายอื่นไม่มีหรือฉันใด ฯ

บทร้อง_เกี่ยรติรถและสุมันตร์.

(ร่ายนอก)

เกียรติรถ. ◎ อย่ามัวเถียงกันเสียเวลาเปล่า
เราจะเข้าสู่ดงให้จงได้
ถ้าแม้ท่านสารถีมิเต็มใจ
เราก็จะต้องไปโดยลำพัง
สุมันตร์. แม้พระองค์ประสงค์เช่นนั้นไซร้
ข้าจำใจทำตามซึ่งรับสั่ง
ข้าขอนำเสด็จจากเขตวัง
ไปกระทั่งถึงป่ามหาวัน ฯ

(เสนาทั้งห้าคนถวายบังคมพร้อมกัน.)

บทร้อง_เกี่ยรติรถ.

(ช้างประสานงา)

◎ จงริบจัดพหลพลไกร
ให้ได้ห้าร้อยแข็งขยัน
เลือกล้วนกล้าหาญชาญฉกรรจ์
อย่าให้ย่นย่อท้อต่อไพรี
ทหารผองต้องคอยรักษาเรา
จนกว่าจะได้เข้าถึงไพรศรี
เมื่อถึงแล้วจะให้โยธี
กลับคืนบุรีไม่รั้งไว้ ฯ

(สุมันตร์รับรับสั่งแล้วเข้าโรงทางซ้าย พร้อมด้วยเสนาทั้ง ๔ คน. พระเกียรติรถลุกยืนขึ้น.)

บทร้อง_เกี่ยรติรถ.

(โอ้ร่าย)

◎ ที่ตัวเราจำไปในบัดนี้
ก็เพราะความภักดีเปนยิ่งใหญ่
ถ้าหาไม่ฤาจะจากกรุงไกร
พรากพระภูวนัยและมารดร
รำลึกถึงพระคุณการุญเลี้ยง
เคยกล่อมเกลี้ยงแต่เยาว์เฝ้าสั่งสอน
แสนอาลัยสององค์คงเดือดร้อน.
แต่จำจรจึ่งนิราศพระยาทไปฯ (โอด.)

(เกียรติรถร้องไห้. จารุมัตพยุงพาเดินเข้าโรงทางขวา.)

(บีดม่าน.)

บทร้อง_ท้าวอัศวบดี.

( )

◎ จริงแล้วพระสิทธาเจรจาชอบ
ถูกระบอบโบราณแล้วเจ้าข้า
ตัวของโยมมิ่หารชาญศักดา
ทั้งอมาตย์ปริชาขุนคลังชาญ
อนึ่งนางมาลวิศริวิไลย
เปนชายาถูกใจทุกสถาน
อีกทั้งสาวิตริศรินงคราญ
ก็บุญปลอดยอดสงสาร เลิดบุตริ
เดิมดินันไร้บุตร์จึงสุดโศก
สละโลกเข้าผนวชในไพรศริ
กอบตะบะเสมอเปรออัคคิ
สิบแปดปี่จึงสมอารมณ์ปอง
องค์พระสาวิตริศริวิลาศ
ชประสาทบุตริไม่มิ่สอง
อันนงรามงามสพรั่งดังจำลอง
รูปเทวิศริลอองลออตา. ฯ

(เมื่อถึงท้ายบทร้องของท้าวอัศวบดี, อมาตย์ผู้ใหญ่ออก, คลานเข้าไปถวายบังคม ท้าวอัศวบดี, แล้วคอยฟังรับสั่งอยู่.)

บทร้อง_ท้าวอัศวบดี.

(ร่ายใน)

◎ ดูราอมาตย์กตัญญู
ขดาถูกลบกรุงแล้วหรือหวา
เมื่อยามเดิรทางไปในพนา
ปลอดภัยพาลาหรืออย่างไร. ฯ

บทร้อง_อมาตย์ผู้ใหญ่.

( )

◎ เทวะ, อันพระบุตริเจ้า
เสด็จกลับคืนเข้าถึงกรุงใหญ่
โดยความสวัสดิ์ไม่มีภัย
อันตรายใด ๆ ไม่แผ้วพาล
เสด็จถึงหนใดก็ได้รับ
ประชุคมดิสรรพทุกสถาน
ชนนิยมชมบุญพระนงคราญ
พระวาจาอ่อนหวานจับใจชน
พระบุตริแสนดีมีเคารพ
นอบนบต่อพราหมณ์ทุกแห่งหน
จึงรับพรของทิชามาทุกตน
กอบกุศลทั่วในไตรทวาร
อ้าเทวะพระควรทรงยินดี
ที่ได้มีพระธิดาเช่นองค์ท่าน
หานางใดไม่เท่าเยาวมาลย์
นางเปนยอดนงคราญในโลกนี้. ฯ

บทร้อง_ท้าวอัศวบดี

กับอมาตย์ผู้ใหญ่.

( )

อัศวบดี. ◎ อันกิจการนงคราญมุ่งไปทำ
สำเร็จสมประสงค์ได้เต็มที่
หรือว่าเหตุขัดขวางอย่างไรมี
เจ้าจงชี้แจงให้แจ้งใจ.

อมาตย์. เทวะ, พระราชบุตรี
เสด็จจากไพรศรีคืนกรุงใหญ่
ก็เพราะกิจที่ทรงจำนงไป
สำเร็จได้แล้วดังพระทัยปอง.

อัศวบดี. ฟังเช่นนี้เรื่องลูกถูกอารมณ์
อันว่าการประชุมทั่วทั้งผอง
ก็ตระเตรียมพร้อมนอกพระโรงทอง
จงไปนำนวลละอองเสด็จมา. ฯ

(อมาตย์ผู้ใหญ่ถวายบังคมแล้วคลานเข้าโรงไป. ท้าวอัศวบดีจึงหันไปตรัสแก่พระนารท._หมายเหตุ: ระหว่างนี้ยกเตียงเล็กออกมาตั้งสำหรับนางนั่ง.)

บทร้อง_ท้าวอัศวบดี.

( )

◎ การที่เข้าชิดามาขัดนี้
เป็นโอกาสอันดีที่ลูกข้า
จะได้มากรายบาทพระสิทธา
ก้มกรานเกศาขอรับพร
อันว่าลูกโยมนี้มีเพียงหนึ่ง
จึงต้องรักมากมายสายสมร
สุ้ฉนอมกล่อมเกลี้ยงเลี้ยงบังอร
สั่งสอนทุกอย่างในทางธรรม์. ฯ

บทร้อง_พระนารท.

( )

◎ รูปได้เคยฟังข่าวเขาเล่าลือ
ระบือกระทั่งสรวงสวรรค์
ว่านวลนางสาวิตรีนารีนั้น
ยากจะหาใครทันในแดนดิน
งามรูปงามยศงดงามศรี
อีกทั้งมีมรรยาทงามหมดสิ้น
ธรรมสถิตติดใจไร้ราคิน
เป็นนารีเลิศล้วนอันควรชม
อันนางรูปโสภานั้นหาง่าย
แต่ทั้งกายทั้งใจให้งามสม
ย่อมหายากนักหนาน่านิยม
น่าพิศมชมชื่นรื่นฤดี. ฯ

(เสียงสังข์เป่าขึ้นในโรง และบัณเฑาะตีครู่ ๑, แล้วจึงได้ยินเสียงผู้หญิงร้องพร้อมกัน; ในชั้นต้นไกล ๆ ก่อน, แล้วใกล้เข้ามาทุกที จนในที่สุดจึงออก, และปรากฏว่าเป็นคณานางที่นำสาวิตรีเข้าเฝ้า.)

บทร้องหมู่_คณานาง.

(สิ้นวลใน)

◎ ยอกรถึงเกล้าวันทา
องค์พระชิดามารส์
เสด็จกลับจากป่าพนาลี
เข้าสู่ราชธานีศรีวิไลย
อันองค์สมเด็จพระบิดา
ทรงยินดีปรีดาหาน้อยไม่
ประทับคอยต้อนรับอรไทย
เชิญเสด็จเข้าไปอย่ารอรา
ข้าเจ้าหล่าราชบริพาร
ก็พากันเบิกบานไปทั่วหน้า
พระลูกเธอเลอเลิศเสด็จมา
ก็เย็นเกล้าเหล่าข้าทั่วธานี. ฯ

(เสียงสังข์และบัณเฑาะ์อีกชั้นหนึ่ง, และพิณพาทย์รับเพลงสิ้นวลแล้วเลยออกเพลงเร็ว. กระบวนแห่นางสาววิตรี ออกเป็นลำดับ คือ อมาตย์ผู้ใหญ่นำหน้า, แล้วถึงพราหมณ์เป่าสังข์ ๑ คู่, บัณเฑาะ์ ๑ คู่, พราหมณ์โปรยข้าวตอก ๑ คู่, นางโปรยดอกไม้ ๒ คู่; แล้วถึงตัวนางสาวิตรี, ซึ่งแต่งตัวอย่างนางกษัตริย์เต็มที่; ต่อนางสาวิตรีมีนางข้าหลวงเชิญเครื่องและตามเสด็จตามสมควร. กระบวนหน้าเดินไปจนจวนถึงที่บัลลังก์จึงแยกไปซ้ายขวา. นางสาววิตรีรำเพลงเข้าไปจนถึงใกล้บัลลังก์แล้วจึงรำลา, และนั่งลงหน้าบัลลังก์, ให้พระยิดาและพระฤษี. ท้าวอัศวบดีรับสาวิตรีไปนั่งเตียงเล็กที่เตรียมไว้แล้ว.)

บทร้อง_ท้าวอัศวบดี.

( )

◎ บุตรีหญิงมิ่งขวัญของพ่อเอ๋ย
พ่อดีใจได้เชยมารส์
ตั้งแต่เจ้ายิดาจากธานี
ทั้งพ่อแม่ไม่มีสุขสราญ
เพราะว่าทุกทิวาราตรี
มัวเป็นห่วงยุพดียอดสงสาร
เกรงเมื่อไปในป่าท่าธาร
จะมีภัยแผ้วพาลเจ้าทรามวัย
ตั้งแต่น้อยก็คอยเผ้าถนอม
แม้ยุงรบินตอมคอยปัดให้
นึกถึงลูกเดินป่าพนาลัย
หฤทัยเป็นห่วงดวงสุดา. ฯ

บทร้อง_สาวิตรี่.

( )

◎ อันพระเดชพระคุณการุญเลิศ
แสนประเสริฐวิเศษปกเกศข้า
เมื่อยามข้าเดือดทางห่างพนา
ช่วยคุ้มเกรงรักษาจึ่งปลอดภัย
หมั่นมุ่งจิตคิดแต่แผ่เมตตา
ต่อบรรดาสัตว์ป่าทั้งน้อยใหญ่
ทั้งเส้นสรวงให้พลีแต่ผีไพร
อีกตั้งใจมั่นคงตรงทางธรรม
หมั่นกระทำตามคำที่ครูสอน
ประณมกรไหว้เทพทั้งเช้าค่ำ
คุณชนกชนนีมีประจำ
เปนสิ่งล้ำเลอสรรกันกายา. ฯ

บทร้อง_พระนารท.

( )

◎ ราชะ, อันพระชิดาไท้
รูปเห็นแล้วพอใจเปนนักหนา
ผิวพักตร์ผ่องพรรณดังจันทรา
ลักขณาราวพระศรีอวตาร
กิริยามรรยาทพิลาศล้ำ
ทั้งวาจาถ้อยคำก็อ่อนหวาน
อีกทรงธรรมกำกับในสันดาน
เห็นเปนยอดนงคราญในโลกนี้
เหตุไฉนท้าวไทไม่หาคู่
มาสมสู่อยู่ครองมารศรี
อันองค์พระชิดายอดนารี
จะอยู่หมันเช่นนี้น่าเสียใจ. ฯ

บทร้อง_ท้าวอัศวบดี.

( )

◎ พระมุนีกล่าวนี้โยมเห็นถูก
โยมจะได้หวงลูกก็หาไม่
ตั้งแต่สาวิตรีเจริญวัย
ไม่มีใครมาขอต่อโยมเลย
โยมเห็นว่าถ้าแม้จะนิ่งอยู่
ก็จะดูเหมือนโยมนี้เพิกเฉย
จึ่งวอนเจ้านงรามผู้ทรามเชย
ให้แสวงหาเขยให้ชิดา
โยมบอกแก่ชิดาว่าอนุญาต
ให้ออกไปประพาศในแนวป่า
พยายามเลือกสรรหาภรรดา
ที่ควรคู่กัลยายอดนารี. ฯ

บทร้อง_พระนารทกับท้าวอัศวบดี.

( )

นารท. ◎ เออมหาบพิตร์ทรงคิดถูก
การหาคู่ให้ลูกนั้นควรที่
ก็เมื่อผู้สู่ขอนางไม่มี
ควรให้พระบุตรีเลือกตามใจ.

อัศวบดิ. ข้ายินดีที่สิทธาเห็นว่าชอบ.

นารท. พระองค์ทำถูกระบอบในทางไสย.

อัศวบดิ. อย่างไรเจ้าสาวิตรีศรีวิลัย
ที่ลูกไปกลับมาณคราวนี้
ได้เลือกสรรภรรดาอันเหมาะจิต
มอบชีวิตได้หรือแม่โฉมศรี
หรือว่าข้อขัดขวางอย่างไรมี
จงเล่ามาบัดนี้อย่างมีอาย. ฯ

บทร้อง_สาวิตรี.

( )

◎ ถึงอายบ้างอย่างหญิงก็ตูข้า
เมื่อฟังพระบัญชาของฎาสาย
จะตั้งจิตข่มใจให้ความอาย
นั้นเหือดหายลงได้ ในพริบตา
อันสมเด็จบิตุเรศเดชอุดม
ก็คือองค์พระพรหมของตูข้า
ข้อใดพระดำรัสตรัสสั่งมา
ก็คือเทวะบัญชาต้องทำตาม. ฯ

บทร้อง_พระนารท.

( )

◎ สาธุ! สาธุ! พระบุตรี
ผู้เลิดล้ำนารีในโลกสาม
ตรัสเช่นนี้ถูกต้องทำนองความ
แสนงดงามประเสริฐเลิดจรรยา
พระบุตรีอย่ามีซึ่งอายเหนียม
อันธรรมเนียมเลือกชายไม่ซายหน้า
การที่อยู่เป็นหม้ายนั้นจะพา
ให้ชนนินท์นินทาพระบิดร. ฯ

บทร้อง_สาวิตรี.

( )

◎ ข้าขอทูลแถลงสำแดงเหตุ
แด่องค์พระบิตุเรศผู้ทรงศร
เมื่อข้าไปในบ่าพนาดร
พบบุรุษรูปสุนทรแสนเหมาะตา
รูปทรงแม้องค์ภาณุมาส
มรรยาทน่ารักเป็นนักหนา
ทั้งปรากฏกำลังวังชา
แสนสง่าเปล่งปลอดเป็นยอดชาย
พอแลเห็นดวงใจให้หวามวาย
ยิ่งฟังเสียงยิ่งปลาบปลื้มมิหาย
เห็นว่าควรเป็นคู่อยู่จนตาย
ขององค์พระฎาสายจงปรานี. ฯ

บทร้อง_ท้าวอัศวบดี.

( )

◎ พ่อเชื่อแท้แม่คงไม่เลือกผิด
เพราะวางจิตมั่นใจในโฉมศรี
อันบุรุษประเสริฐเลิดคนนี้
คือใครเล่าบุตรีจงบอกมา.

บทร้อง

พระนารท, ท้าวอัศวบดี, และสาวิตรี.

( )

นารท. ◎ อโห มหา ราชะ !
อันองค์พระบุตรีศรีสง่า
เสียแรงกรากกรำไปพนา
ได้เลือกพระภรรดาผิดเสียแล้ว

อัศวบดี. เอ๊ะไฉนพระสิทธาว่าดังนี้ ?
ว่าอย่างไรสาวิตรีผู้ลูกแก้ว ?

สาวิตรี. กุมารนั้นไม่มีซึ่งวิแวว
ว่าแซเชือนเคลือนแคล้วจาก
ทรงธรรม.

นารท. ก็จริงอยู่เธอนั้นสรรพัตดี
แต่ยกพร่องนั้นมีเป็นข้อขำ.

อัศวบดี. อันตูข้าจงรักพระนักธรรม
พร้อมอยู่เพื่อฟังคำอธิบาย.

สาวิตรี. ส่วนข้าเจ้าเคารพพระมุนี
ผู้เป็นที่พึ่งแห่งชนทั้งหลาย
จะเคารพนบฟังอภิปราย
โปรดขยายความจริงทุกสิ่งอัน. ฯ

บทร้อง_สาวิตรี.

( )

◎ ครั้งหนึ่งในศาลวะชนบท
มีราชาทรงยศแสนสง่า
ทรงพระนามปรากฏกำหนดว่า
ทยุมัตเสนราชาผู้ทรงธรรม์
เป็นที่รักแห่งประชานิกร
ในนครและรอบขอบเขตขัณฑ์
แต่เคราะห์ร้ายนักหนาพระราชัน
พระเนตร์นั้นมืดมลวิกลไป
ยังมีราชศัตรูผู้บังอาจ
ฉวยโอกาสเข้าตีชานีใหญ่
แต่โชคดีทยุมัตเสนมีเป็นไร
รอดได้จากมือศัตรูพาล
เสด็จจากชานีหนีเข้าป่า
พร้อมด้วยพระชายายอดสงสาร
อุ้มโอรสจรดสู่พนานต์
แล้วภูบาลก็ผนวชเป็นโยคี
พระกุมารที่เกิดในกรุงไกร
ได้จำเริญขึ้นใหญ่ในไพรศรี
และพระราชกุมารของท่านนี้
คือผู้ที่ข้าเลือกเป็นภรรดา. ฯ

พระชนกชนนีของเธอนั้น
เที่ยงธรรม์ทรงสัจจะวาจา
โอรสจึงได้นามสัตยวาน
เมื่อกุมารยังอ่อนชันษา
เธอเอาใจฝักใฝ่รักใคร่ม้า
ชอบขี่นรูปอัศวาอาชาไนย
อีกทั้งชอบเขียนภาพอัศดร
เธอจึงได้นามกรเมื่อเติบใหญ่
ว่าจิตราศวะกีตติไกร
และมนุษทั่วไปย่อมจงรัก. ฯ

บทร้อง_ท้าวอัศวบดีและพระนารท.

( )

อัศวบดี. ◎ อันสัตยวานกุมารผู้
กตัญญูต่อบิดาผู้ทรงศักดิ์
กอบด้วยศักดิ์และบัญญาพร้อมพรัก
กรุณาประจักษ์โดยทั่วไป
อีกประกอบวิริยะย่ละลด
เที่ยงธรรมปรากฏหรือไฉน?

นารท. อันสัตยวานกุมารไซร้
มิศักดิ์เกรียงไกรแม้นอาทิตย์
บัญญาแม้นพฤหัสบดีแท้
กล้าหาญแน่แม้นองค์ท้าวโกสีย
ทั้งมีความกรุณาเนืองนิตย์
ดวงจิตปานพระชรณี.

อัศวบดี. กุมารนั้นรักพราหมณาจารย์
และอวยทานหรือเปนคนตระหนี่?
รูปของเธอผ่องใสไร้ราคี
เปนที่น่าพิศวงหรือฉันใด?

นารท. พระกุมารอวยทานตามสามารถ
ดำรงสัตยวาททุกสมัย
อีกทั้งเธอเคารพและรักใคร่
บรรดาพราหมณ์ผู้ใหญ่ผู้ครูบา
เห็นถนัดชัดองค์ทรงราศี
ประดุจท้าวยะยาตีแสนสง่า
พักตร์ก็ผ่องเพียงแขแลต้องตา
รูปโสภาเพียงเทพอัศวิน
รู้จักข่มกิเลสในสันดาน
ทั้งกล้าหาญสุจริตนิจจะศิล
ซื่อต่อมิตร์จิตสอาดปราศมลทิน
น้ำใจจินต์แต่ชอบกอบขันติ.

อัศวบดี. พึงดูตามท่านว่าสารพัด
แจ้งถนัดเธอเลิศประเสริฐศรี
ความยกพร่องนั้นไซร้อย่างใดมี
ขอมุนีจงแถลงให้แจ้งใจ.

นารท. คิดขึ้นมาก็น่าจะหม่นหมอง
ความยกพร่องมีหนึ่งซึ่งเปนใหญ่
จนลบคุณสมบัติทั้งหมดได้
ความยกพร่องนั้นไซร้แสนสำคัญ

องก์ที่ ๒

ฉาก: หน้าอาศรมของท้าวทยุมัตเสน, ในป่า.

(ด้านซ้ายเวทีมีมุขแห่งบรรณศาลายื่นออกมา, มีบรรไดสามขั้นลงมายังพื้น. ด้านขวามีต้นไม้ใหญ่ต้น ๑, มีแท่นศิลาอยู่ใต้ร่มไม้, บนแท่นปูหนังกวาง, มีแท่นกุณฑ์ตั้งอยู่ตรงน่าแท่น, ต่อออกไปทางขวามีหลืบต้นไม้และกอไม้, ด้านหลังแลเห็นป่า. ทางละคอนเดิรเข้าออก ด้านซ้ายมีทางประตูบรรณศาลาลงบรรไดทาง ๑, ทางหลังเวที สมมตว่าผ่านหลังบรรณศาลาอีกทาง ๑, ด้านขวาเข้าออกตามหลืบ. เวลาเบิดม่านสมมตว่าเปนเวลาขวนรุ่ง.)

(เมื่อเบิดม่าน มีสาวิตรีคนเดียว, แต่งอย่างนางพราหมณี, นั่งอยู่บนแท่นใต้ร่มไม้.)

บทร้อง_สาวิตรี่.

(หรุ่ม)

◎ อนิจจาคิดมาน่าใจหาย
ได้มีสุขสบายอย่างเต็มที่
จนขวนวันจะถึงหนึ่งปี
โอ้วันนี้ถึงวันสำคัญไว้
ว่าองค์พระภรรดาผู้ยาจิต
จะต้องปลงปลดปลิดชีพกษัย
อนิจจาเปนกรรมที่ทำไว้
จึงมาต้องทุกข์ใหญ่ในคราวนี้
อส่าห์ย่มตะบะทรมาน
เพื่อเทวามหาศาลโปรดเกศี
อดอาหารนานาสามราตรี
ขอผลจงได้มีสมจิตเรา. ฯ

(พระสัตยวานออกทางประตูบรรณศาลา. เดิรลงบรรไดไปหาสาวิตรี่.)

บทร้อง_สัตยวาน.

(ชาตรี่)

◎ น้องรัก
ผิวพักตร์ผิดรูปซูบเศร้า
ตะบะของน้องรักหนักใม่เบา
นงเยาว์ช่างอุส่าห์อดทน
ระหว่างสามราตรีที่ล่วงแล้ว
พระน้องแก้วใม่เสวยเลยสักหน
มาเสวยเถิดนาแม่หน้ามน
ขอให้พี่ได้ยลน้องสบาย. ฯ

บทร้อง_สาวิตรี่.

(บังใบ)

◎ ทลเกศ
น้องนี้รักทรงเดชฤาสาย
เมื่อใดพระเหินห่างจากข้างกาย
บ่ได้วายคำนึงถึงทรงธรรม์
เจ้าประคุณพระทูลกระหม่อมแก้ว
อย่าทรงแคล้วคลาดไปไกลหม่อมฉัน
ขอยอมตายถวายชิ่งชีวัน
แทนองค์พระจอมขวัญผู้ภรรดา. ฯ

(พิณพาทย์ทำเพลงโอด. สาวิตรีร้องไห้, พระสัตยวานปลอบ, นางก็ซบหน้าลงบนตัก พระสัตยวานและสอื้น. เมื่อจบเพลงโอดแล้ว พระสัตยวานค่อย ๆ พยุงนางให้นั่งขึ้น, แล้วจึงร้องต่อไป.)

บทร้อง_สัตยวาน.

(โอ้โลม)

◎ จอมขวัญ
ยิ่งกว่าชีวันเสนหา
พี่หรือจะพรากจากแก้วตา
เท่ากับฆ่าตนเองให้บรรลัย
พี่เป็นห่วงโฉมตรูอยู่เป็นนิตย์
ไม่ละเลยเชยชิดพิสมัย
ชีวิตพี่ยังมีอยู่ตรายใด
ขอถนอมทรามวัยคู่ชีวัน. ฯ

บทร้อง_สาวิตรี่.

(แป๊ะสองชั้น)

◎ ผ่านฟ้า
ผู้เป็นยอดชีวากระหม่อมฉัน
เห็นแล้วว่าพระองค์ทรงรักครัน
เหตุฉะนั้นเชื่อแท้พระวาที
มิใช่นึกว่าพระองค์จะทรงหน่าย
ไม่นึกว่าฤาสายจะทรงหนี
แต่ว่าสิ่งน้อยใหญ่ในโลกนี้
เห็นอยู่ดีล้วนแต่อนิจจำ. ฯ

บทร้อง_สัตยวานกับสาวิตรี่.

(บุลง)

สัตยวาน. ◎ อันความรักของพี่มีมากน้อย
อยู่เพียงไรไม่ถอยนะร้อยชั่ง
ถึงแม้ว่าพาตนจะวนพง
พี่ยังรักน้องผู้ต้องใจ.

สาวิตรี่. ทุกประเทศเขตแคว้นแดนตรี่
หาภรรดาเช่นนี้มีที่ไหน
ตั้งแต่มาเป็นข้าพระยาทไชร้
หม่อมฉันได้รับสุขทุกคืนวัน.

สัตยวาน. อันตัวพี่นี้เปนเพียงชาวป่า
จึ่งแสนต่ำนวนิดาผู้เลอสรร
สาวิตรี. บุญที่สร้างแต่ปางอดีตนั้น
ช่วยหม่อมฉันมาเปนข้าพระองค์.
สัตยวาน. อันความรักเหมือนน้ำอัมฤต
สาวิตรี. ได้ดื่มแล้วชื่นจิตพิศวง
พร้อมกัน. ระงับโศกโรคสูญพูนพะวง
เพราะรักรื่นยินยงยั่วยวนใจ. ฯ

บทร้อง_สัตยวาน.

(ฝรั่งควง)

◎ อันบุดงค์ที่น้องบำเพ็ญแล้ว
แสนผ่องแผ้วหมดจดและสดใส
ก็ครบสามราตรีบัดนี้ไซร้
ขอทรามวัยมาเสวยโภชนา
ทั้งนมโคน้ำผึ้งซึ่งคั้นใหม่
พี่ก็ได้สารพัดจัดเตรียมหา
ขอเชิญแม่โฉมเฉลาเยาวภา
ไปกินกับภรรดาเช่นอย่างเคย. ฯ

บทร้อง_สาวิตรี่.

(กล่อมพญา)

◎ เชิญเสด็จบัดนี้เถิดทรงธรรม์
หม่อมฉันจะปฏิบัติตามเสวย
อันน่าที่เคยมิไม่ละเลย
จะตั้งเครื่องเสวยภูวนัย
ส่วนหม่อมฉันจะขอรอไว้กว่า
สุริยาจะลับดับแสงใส
จึ่งจะกินอาหารสำราญใจ
ได้ตั้งจิตมั่นไว้แล้วเช่นนี้. ฯ

บทร้อง_สัตยวาน.

(ร่าย)

◎ เมื่อน้องได้ตั้งจิตอธิษฐาน
พี่ก็ไม่คัดค้านมารศรี
ไปเถิดโฉมเฉลาเข้ากุฏี
เพื่อพลีไฟเรือนเหมือนเคยมา. ฯ

(พิณพาทย์ทำเพลงเสมอ. พระสัตยวาน ผู้ชู มือนางสาวิตรี เดิรไป ขึ้นบรรไดบรรณศาลา, เข้าโรง ทางประตู บรรณ ศาลา. บัดนี้เวทีค่อย สว่าง ขึ้น เปน ลำดับ. เสียง พวก พราหมณ์ สวดจาก ใน โรง, ดังขึ้นทุกที, จน ในตอนท้าย พวก พราหมณ์ เดิร ออกมา จาก ทาง ซ้าย หลัง บรรณศาลา. ในระหว่างนี้ มี พราหมณ์ ผู้ ๑ ถือ ใต้จุดไฟ ออกมา จาก บรรณ ศาลา ไป ก่อ ไฟที่ แท่นกูณฑ์, ให้พร้อมสำหรับท้าวทยุมัตเสน ยูชา, และมีโถน้ำมันเนยมาตั้งเตรียมไว้ ที่บน แท่นศิลาด้วย.)

บทสวด_พวกพราหมณ์.

(สรภัญญะ)

◎ อ้าองค์พระทรงฤท_ ชิมหิทชิเดชา
ส่องแสงสว่างมา อภิรักษ์นรากร
สามส่วนประมวลลง ณพระองค์อดิศร
หนึ่งอยู่ณอัมพร พระเสด็จประทานแสง
หนึ่งอยู่ณภายใน ศะริรามนุษแรง
ร้อนเตชะชาตุแห่ง นรเพื่อสราญสานต์
หนึ่งอยู่ณดินคือ วรอัคคิแสงฉาน
ใช้กอบระสาหาร และพลิสุเทพไท
โลกมิดและชนเหงา อุระเศร้าสทกใจ
พอสริโยทัย ก็สว่างและส่างทุกข์
เห็นแสงตวันฉาย ฤก็กายและใจสุข
ษ์กษาณยอดรุก_ ขก็ซร้องประลองเสียง
เหมือนชาวประโคมขับ สิริศัพทะสำเนียง
สรรเสริญประจวบเวียง วรนาถะของตน
เหล่าข้าคณาชี ฤก็ปรีดิทุกคน
มาสวดพระสามน ประจุคมพระยี่นสรวง
ขอโปรดพระอวยพร สิริโสตถิทั้งปวง
โศกสรรพะพลันล่วง พหุภัยพยาธิ์หาย. ฯ

(ในตอนท้ายแห่งบทสวดนี้ ท้าวทยุมัตเสน, นางไสพยา, และบริวารออกจากในบรรณศาลา. ท้าวทยุมัตเสนนั้นสมมตว่าตาบอด, ฉนั้นเวลาเดินางไสพยาต้องจูง. ทั้งสองนี้เดินผ่านเวทีไปนั่งบนแท่นศิลา. บริวารทีตามออกมานั้นเปนนางพราหมณีสาว ๆ ราว ๖ คน. เชิญเครื่องต่าง ๆ ไปนั่งกับพื้นใกล้ ๆ แท่น. พอท้าวทยุมัตเสนนั่งเรียบร้อย ก็พอสวดจบพอดี, ท้าวทยุมัตเสนจึงสวดต่อไป.)

บทสวด_ท้าวทยุมัตเสน.

(ทำนองโองการแช่งน้ำ)

◎ โอมพระสุรย์ศริแก้ว แผ้วผ่องพรรณราย
ฉายรัสมิจากฟ้า ส่องข้างตรทิศ
ทรงฤทธิเดชะ ให้เทวะเทวัน
พลันระงับเข็ญขุก ชนเปนสุขทั่วหล้า
ข้าขอเชิญเสด็จ เตร็จลงจากอัมพร
จรมาสู่เปลวเพลิง อันเถกิงในกูณฑ์
พูนเพิ่มสุขข้าไซร้ อีกเพื่อข้ายาทได้
นอยน้อมพลิ. ฯ

(ตักน้ำมันเนยหยอดในไฟ ๑ ช้อน, แล้วว่าต่อ.)

◎ โอมองคินทรงเดช คือสริเยศร์ทรงแข่ง
ภาคสำแดงพิลาศ แก่ข้ายาทที่ใกล้
ขอเทพไท้ฤทธิรงค์ ทรงเปนทูตแห่งสรวง
ทรงรับปวงพลิ ที่ข้ายาทถวาย
หมายให้เทพทุกทิศ รับอามิษพลิกรรม
อีกทั้งธรรมพลิการ พระเพลิงท่านโปรดรับ
แทนเทพสรรพเสร็จแล้ว โปรดประสาทพรแผ้ว
แด่ข้ายาทยงสุ. ฯ

(ตักน้ำมันเนยหยอดอีกครั้ง ๑, แล้วว่าต่อไป.)

◎ โอมสองค์เทวราช นาถโลกยาลสี่ทิศ
อีกเทวฤทธิ์เกรียงไกร สิงในทิพยพิมาน
อยู่สถานแดนดิน ถิ่นมนุษทั่วหล้า
ทั้งในป่าในดง ทั้งในพงพฤกษ์

๙_๑๐_๑๘๒

สิงคิรีโชคเชา ลำเนาน้ำลำละหาน
ขอท่านทุกพระองค์ จงทรงมิเมตตา
กรุณาช่วยมิขาด แด่ข้าขาทน้อยใหญ่
ให้เปนสุขดั่งใจ ทุกข์ภัยพิบัติใด
หลีกพ้นพูนสราญ โสตถิเทอญ. ฯ

(ตักน้ำมันเนยหยอดในไฟอีกช้อน ๑.)

(เมื่อจบบทสวด, พราหมณ์เป่าสังข์, พิณพาทย์ทำเพลงสาธุการ, ท้าวทยุมัตเสนโยกควันขึ้นไปทางฟ้า. สาวิตรีถือช่อดอกไม้, ออกทางประตูบรรณศาลา, ตรงไปที่แท่น, วางช่อดอกไม้ตรงหน้าท้าวทยุมันเสนและกราบ.)

บทร้อง_สาวิตรี.

(.)

◎ อันว่าการพลีที่ประจำ
เวลาเช้าได้กระทำทุกสถาน
หม่อมฉันจึงมาเฝ้าพระภูบาล
และพระแม่ขอประทานซึ่งพระพร
หม่อมฉันได้ ตั้งใจในตะบะ
ไม่เลยละสำเร็จมิย่อหย่อน
ขององค์พระบิตุเรศและมารดร
ประทานพรเพื่อสุขสวัสดิ. ฯ

บทร้อง
ท้าวทยุมัตเสน, นางไสพยา, และลูกคู่.

( )

ทยุมัตเสน. ◎ ด้วยอำนาจกุศลที่กอบมา
สุณิสาจงสุขเกษมศรี
ทุกข์ โศก โรคภัยใดอย่ามี
มากล้ำกรายสาวิตรีผู้ลูกรัก

ไสพยา. จงอยู่ยงคงความเสนหา
สนิชแนบภรรดาผู้ทรงศักดิ์
อย่ามีข้อขัดใจให้หย่อนรัก
สมสมัคจิตสมานสานติ์สบาย.

ลูกคู่. สาธุ! ข้าช่วยอำนวยพร
ขออย่าให้ยังอรต้องเปนหม้าย
ขอให้โฉมเฉลากับเจ้าชาย
ได้ชื่นชมสมหมายสบายนาน. ฯ

(สาวิตรี่กราบท้าวทยุมัตเสนและนาง ไสพยา, แล้วไหว้รับพรพราหมณ์.)

บทร้อง_ท้าวทยุมัตเสนกับสาวิตรี่.

( )

ทยุมัตเสน. ◎ ลูกบำเพ็ญตริราตระดูดงค์
สำเร็จลงดีแล้วทุกสถาน
บัดนี้พ่อขอเตือนเยาวมาลย์
ให้เสวยอาหารเถิดทรามวัย
การที่ลูกอดมาสามราตรี
จนอินทรีย์เศร้าหมองไม่ผ่องใส
จะทนหิวกรากกรำอีกทำไม
อรไทยจะประชวรไม่ควรการ.

สาวิตรี่. ก็ไหน ๆ ได้ทนมาสามวัน
กระหม่อมฉันยังไม่อยากอาหาร
ขออดไว้จนสิ้นทิวากาล
ตั้งจิตอธิษฐานไว้เช่นนี้
ขอพระองค์ทรงกรุณาโปรด
งดโทษแก่ข้าบทศรี่.

ทยุมัตเสน. เมื่อธิดาตั้งใจไว้ด้วยดี
พ่อนี้เห็นงามและตามใจ. ฯ

(พระสัตยวาน, ถือขวานและสพายย่าม, ออกทางประตูบรรณศาลา, ลงบรรไดมาสู่พื้นเวที, ตรงไปยังน่าแท่นศิลาและไหว้พระบิดามารดา.)

บทร้อง_สัตยวาน.

( )

◎ ข้าทูลลาพระบิดาและมารดร
จะจรเข้าไปในป่าใหญ่
เพื่อได้เก็บผลาผลถวายไท้
และตัดไม้มาเปรอพระอัคนี
จะรีบไปไม่ช้ากลับมาเฝ้า
พระผ่านเผ้าบำเรอยทศรี่
ข้าขอฝากวนิดาสาวิตรี่
ไว้รับใช้ทดแทนลูกยา. ฯ

(พระสัตยวานไหว้พระบิดามารดาแล้วกำลังจะไป, ก็พอสาวิตรี่ตามไปจับมือไว้และร้องบทต่อไปนี้.)

บทร้อง_สาวิตรี่และสัตยวาน.

( )

สาวิตรี่. ◎ อ้าทูลกระหม่อมจอมขวัญ
โปรดเมตตาหม่อมฉันผู้เปนข้า
ขอให้ตามเสด็จไปในพนา
เพื่อรับใช้ในป่าพนาดร.

สัตยวาน. น้องก็อดออมมาสามราตรี
เห็นชรอยเทวีจะเหนื่อยอ่อน
อันลู่ทางกลางป่าพนาดร
น้องจะจรลำยากแสนยากนัก.

สาวิตรี. หม่อมฉันคงไม่เหนื่อยเมื่อยล้า
ยามไปกับภรรดาผู้ทรงศักดิ์

สัตยวาน. วิถีไพรไม่ปลอดนะยอดรัก
เพราะมันมักมีหนามตามมรรคา
อีกทั้งมีเสือสิงห์สมิงไพร
เที่ยวเดิรไขว่.

สาวิตรี. คงไม่ทำร้ายข้า
เพราะคงเกรงพระองค์ทรงฤทธา.

สัตยวาน. พี่เปนห่วงแก้วตา.

สาวิตรี. อย่าห่วงเลย!
วันนี้เปนอย่างไรใจไม่อยาก
จะห่างจากภูวนัย.

สัตยวาน. ชื่นใจเอ๋ย!
พี่วิตกเหลือแสนแทนทรามเชย
น้องไม่เคยยุกย่ำผ่าดงดอน
เคยแต่อยู่ปราสาทราชฐาน
ท่ามกลางบริวารสโมสร

สาวิตรี. ถ้ายังทรงเมตตาขอข้าจร
ไปเพื่อนพระภูธรที่กลางไพร
โปรดเถิดนะพระทูลกระหม่อมแก้ว
เปนครั้งที่สุดแล้ว! (ร้องไห้.)

สัตยวาน. (ปลอบสาวิตรี) อย่าร้องไห้!
เอาเถิดแม่นงรามพี่ตามใจ
อยากจะไปไม่ขัดทัดทาน
แต่ว่าน้องต้องขออนุญาต
ชนกนาถชนนีศรีวิศาล
แม้สององค์โปรดเกล้าเยาวมาลย์
คงประทานตามจิตวนิดา. ฯ

(สาวิตรี คลานไปเฝ้าท้าวทยุมัตเสนและ
นางไสพยา, และกราบทูล.)

บทร้อง_สาวิตรี.

( )

◎ อันพระบิตุรงค์ผู้ทรงศีร์
และองค์พระชนนีศรีสง่า
ขอพระองค์ทรงพระกรุณา
แก่หม่อมฉันผู้ข้าจิตภักดิ์
ขอทูลลาเข้าไปสู่ไพรสาณฑ์
พร้อมพระสัตยวานบดีศรี
หม่อมฉันมาเปนข้าผ้าขุลี
ก็ขวนขวายหนึ่งยี่กำหนดกาล
ยังมิเคยได้ออกนอกไปพ้น
เขตมณฑลพระอาศรมสถาน
ขอทูลลาจากสำนักไปสักวาร
ชมพนาต์เพื่อนองค์พระสามี. ฯ

บทร้อง

ท้าวทยุมัตเสนและนางไสพยา.

( )

ทยุมัตเสน. ◎ แม่จะเห็นอย่างไรไสพยา ?
ตั้งแต่พระสุณิสามาอยู่นี่
กิริยาแช่มช้อยเรียบร้อยดี
ย่เคยมีประพฤติให้ขัดใจ.

ไสพยา. พระตรัสถูกลูกเราเขาแสนดี
จะได้มีที่ติก็หาไม่
ไม่เคยกล่าวขอร้องสิ่งใด ๆ
ควรตามใจให้จรกับผัวรัก.
ดูกรสาวิตรีศรีพิลาศ
อันองค์พระบิตุราชผู้ทรงศักดิ์
กับตัวแม่เห็นแท้ว่านงลักษณ์
สามิภักดิ์เที่ยงแท้แน่ฤทัย.

ทยุมัตเสน. อันชิดาอยากไปในไพรสณฑ์
นิรมลจำหนอเปนข้อใหญ่
อย่ากีดขวางทางการงานใด ๆ
ที่ผัวไซร้ต้องทำณคงดอน. ฯ

บทร้อง_สาวิตรี่.

( )

◎ ข้าขอน้อมคำนับและรับคำ
ที่พระองค์ทรงธรรมดำรัสสอน
ขอทูลลาบิตุเรศและมารดร
และรับพระเหนือเกล้าเข้าพงไพร. ฯ

(พระสัตยวาน และนางสาวิตรี่ ไหว้ท้าว ทยุมัตเสนและนางไสพยา, แล้วพระสัตยวาน หยิบขวานถือด้วยมือซ้าย, มือขวาจูงนาง สาวิตรี่, เดินช้า ๆ ไปจากน่าแท่นศิลา. ระหว่างนี้พวกพราหมณ์และผู้หญิงร้องอวยพร พร้อมกัน.)

บทร้อง_หมู่.

( )

◎ ขอให้องค์พระสัตยวาน
และนงคราญสาวิตรีศรีใส
ได้เคียงคู่อยู่สมอารมย์ใจ
ตลอดไปไม่น้อยกว่าร้อยปี
ขอให้มีโอรสยศยง
เพื่อสืบสันตติวงศ์เฉลิมศรี
ให้ลูกเธอทุกองค์ทรงฤทธิ
อีกทั้งมีเกียรติไกรในชมพู. ฯ

(พระสัตยวาน กับนางสาวิตรี่หายเข้าโรงทางหลีกขวา. พอยหร้องหมู่จบลงก็_

(บีดม่าน.)

องก์ที่ ๓

ตอนที่ ๑

ฉาก: ในกลางป่าโปร่งแห่งหนึ่ง.

(ฉากเปนป่าโปร่งอย่างงาม ๆ น่าสบาย, มีต้นไม้ซึ่งมีผลเก็บได้จริง ๆ บ้าง, กับมีต้นไม้สำหรับตัดกิ่งเปนฟืนได้บ้างด้วย, ข้างขวาแห่งเวทีมีต้นใหญ่ต้นหนึ่งซึ่งขึ้นอยู่บนโขดเตี้ย ๆ, และโขดนี้ต้องทำให้มีทลาด ๆ จากขวาลงไปหาซ้ายแห่งเวที เพื่อให้คนนอนลงบนที่นั้นได้. ในตอนที่ ๑ นี้เปนเวลากลางวัน.)

(ก่อนจะเยิดม่านพิณพาทย์ทำเพลงฉิ่ง. พอเยิดม่าน, พระสัตยวานถือขวาน, และนางสาวิตรีถือย่าม, เดินออกมาด้วยกัน; พิณพาทย์หยุด.)

บทร้อง_สาวิตรีกับสัตยวาน.

(ชมดงนอก)

สาวิตรี. ◎ ทอดพระเนตร์นี่แน่ทูลกระหม่อม
ผลมะม่วงสุกงอมติดต้นอยู่
ราวกับหล่อด้วยทองยิ่งมองดู
นึกว่ารสคงชูชื่นอุรา.

สัตยวาน. จริงละแม่แน่แท้รสคงหวาน
แต่ก็คงไม่ปานกนิษฐา
หวานอะไรไม่ปานหวานวาจา
แห่งน้องแก้วแววตาของสามี.

สาวิตรี. อุยย่านี่มีหรือยังไม่จืด

สัตยวาน. เปนไม่มีวันชืดละโฉมศรี

สาวิตรี. อันเวลาล่วงมาถึงเกือบบ่าย

สัตยวาน. ส่วนตัวพี่เห็นเปนหนึ่งวัน.

สาวิตรี. ได้ฟังพระวาทีเช่นนี้ไซร้
ใครจะไม่ลุ่มหลงองค์จอมขวัญ?

สัตยวาน. ใครได้เมียเช่นนี้คู่ชีวัน
จะไม่หลงเมียนั้นได้ฉันใด?

สาวิตรี. ดูเอาสิมาเผ้าทรงเย้ายวน
เวลานี้ไม่ควร.

สัตยวาน. เปนไฉน?
ก็เราอยู่ในกลางระหว่างไพร
จะมีใครเดิรกราย?

สาวิตรี. อายเทวา!

สัตยวาน. อันทวยเทพก็เปรมเกษมสุข
แสนสนุกด้วยความแสนหา
แนบสนิชชิดเทพกัญญา
จะนินทาเรานี้มีหรือน้อง.

สาวิตรี่. ยิ่งเถียงกับผ่านเผ้ายิ่งเข้าตัว
พระทูลหัวแก้ไขไม่ขัดข้อง
เลิกกันที, แม้มีเมตตาน้อง
โปรดทรงเก็บพวาทองโน่นประทาน.

สัตยวาน. แต่ดวงจิตยังปลิดให้น้องได้
ปลิดมะม่วงจะเป็นไรยอดสงสาร
(ไปเก็บผลมะม่วง.)

สาวิตรี่. ดวงหทัยทรงชัยโปรดประทาน
ก็เป็นการตอบแทนแสนสุดดี.
(สัตยวานให้มะม่วงแก่สาวิตรี่.)

สัตยวาน. มะม่วงนี้กำลังทั้งหอมหวาน
เมื่อถึงการเสวยเกิดโฉมศรี
พี่จะต้องตัดไม้ในบัดนี้
เพื่อไปเปรออัคนีเช่นเคยมา. ฯ

(สัตยวานไปตัดกิ่งไม้ทำพืน. สาวิตรีไปนั่งใต้ร่มไม้ใหญ่, หยิบดอกไม้ออกมาจากในย่าม, และมักช่อดอกไม้พลางร้องลำพลาง.)

บทร้อง_สาวิตรี่.

( )

◎ สุมาลีหลาก ๆ มากมวลมี่
ต่าง ๆ สีราวลายวิเลขา
เหมือนแสร้งแต่งล่อแมลงให้บินมา
เพราะหมายว่ามีกลิ่นอันรินรวย
เปรียบเหมือนนางครุณีอยากมีคู่
แต่งกายาล่อชู้ให้เห็นสรวย
เพื่อจะลวงชายหลงและงงงวย
แล้วเอออวยรับรักสมัคกัน
แต่มีบางมาลีสีอ่อน ๆ.
กลิ่นขจรรื่นระยิบลมพาผัน
ภมรินยินดีที่สุคันธ์
เพราะรู้จักเลือกพันธุ์ดีจริง
เปรียบสตรีผู้มีสุขุมชาติ
มรรยาทน่าชมสมกับหญิง
บุรุษดีไพ่ราบรมกล่อมเลี้ยงจริง
เพราะรักยิ่งยงยอดจอดดวงใจ. ฯ

บทร้อง_สัตยวาน.

(ทเลบ้า)

◎ สาวิตรี่, เหตุพี่ทำงานหนัก
หัวจึงปวดยิ่งนักและร้าวใหญ่
ทั้งอวัยวะและหทัย
ไม่สบายเป็นพ้นพรรณนา

พี่ไข้แน่แล้วดวงสมร
ราวกับศรประหารรานเกศา
และเพลิงรุมสุมไหม้ ในอุรา
ราวจะบ้าเพราะพิษอัคนี
ช่วยประคองเถิดน้องผ้างามชื่น
เพราะใม่สามารถยืนแล้วตัวพี่
โอย! โอย! แก้วตาช่วยสามี
ครั้งนี้ไข้กาจแทบขาดใจ! ฯ

(พิณพาทย์ทำเพลงตระสันนิบาต. ขวาน ตกจากมือพระสัตยวาน, และพระสัตยวานเซ. นางสาวิตรีรีบลุกไปพยุงมายังใต้ร่มไม้, แล้ว นั่งลงและประคองพระสัตยวานไว้บนตัก. พระสัตยวาน แสดงกริยาอาการทุรนทุราย มากขึ้น เปนลำดับ, จนในที่สุด เมื่อถึงรัวท้ายตระ พระสัตยวานจึงตัวอ่อนและสิ้นสมฤดี.)

บทร้อง_สาวิตรี.

(โอ้ใน, รับพิณพาทย์)

◎ โอ้ว่าพระทลกระหม่อมแก้ว
มาทิ้งเมียเสียแล้วช่างทำได้
จะเสด็จจรดลณหนใด
ใยไม่ชวนเมียไปเปนเพื่อนทาง
พระมาทิ้งเมียไว้ ไม่นำพา
ปล่อยให้ร้างกลางป่าอันใหญ่กว้าง
เมียอยู่เดียวฟูมฟกอกอ้างว้าง
ขอวายวางชีวิตติดตามไป. ฯ

(พิณพาทย์ทำเพลงโอด. สาวิตรีกอดพระสัตยวานร้องไห้สอึกสอื้น. พิณพาทย์ทำเพลงคุกพาทย์. พระยมออกทางหลยขวา. สาวิตรีเห็นก็ตกใจ.)

บทร้อง_สาวิตรี.

( )

◎ ข้าได้เห็นพระโฉมอันผ่องผุด
ผิดกับโฉมมนุษย์ก็รู้ได้
ว่าพระองค์คงเปนเทพไท
ซึ่งเสด็จครรไลมาทิ้น
อ้าองค์เทวราชพิลาศบุญ
โปรดการุณย์แก่ข้าบทศริ
ที่เสด็จตามถึงที่นี่
พระองค์มีพระประสงค์จำนงใด? ฯ

บทร้อง_พระยม.

( )

◎ ดูราสาวิตรีศรีสมร
อันยังอรภักดิ์เปนยิ่งใหญ่
ต่อองค์พระภรรดาผู้ยาใจ
ย่มิได้หน่ายรักสักเวลา
ทั้งเธอนี้มีโยคะสมบัติ

ปรากฏชัดน่าชมเช่นหนักหนา
เพื่อเหตุนี้เรายอมสนทนา
กับนางแก้วกัญญาสาวิตรี่
ตัวเรานี้คือพระยมราช
ผู้ทรงฤทธิอำนาจอย่างเต็มที่
อันพระสัตยวานกุมารนี้
หมดอายุถึงที่ต้องวายปราณ
เหตุนั้นตัวเราเอาบ่วงมา
เพื่อมัดเชือและคร่าห์สู่สถาน
อย่าเสียใจมากไปไม่เข้าการ
ใช่ว่าสัตยวานจะคืนชนม์. ฯ

บทร้อง_สาวิตรี่และพระยม.

( )

สาวิตรี่. ◎ เทวะพระผู้ควรบูชา
ข้าพระยาทหลากจิตคิดฉงน
ข้าเคยยินผู้เฒ่าเล่ายุบล
ว่ายามคนถึงที่ควรบรรลัย
ย่อมมีทูตของพระองค์ตรงมาคร่าห์
ก็แต่ว่าครานี้เป็นไฉน
จึงเสด็จมาเองเช่นนี้ไซร้
ข้าสงสัยโปรดแถลงแจ้งเหตุการณ์.

พระยม. พระกุมารมีคุณสมบัติ
อีกโฉมดีศรีสวัสดิ์ทุกสถาน
เป็นประหนึ่งห้วงแห่งกฤตการ
พระกุมารไม่ควรทูตคร่าห์ไป
เราจึงได้มาเองณครานี้.

สาวิตรี่. โอ้เทวาษิยดีไฉนใม่
ทรงเมตตาข้าพระเจ้า.

พระยม. จงเข้าใจ
ผัวถึงอายุขัยเราจึงมา.

สาวิตรี่. อนิจจาตูข้าเป็นสตรี
แม้ต้องไร้สามี.

พระยม. อย่าแม่อย่า
มาวอนขอชีวันของภรรดา
ยอมมิได้, กัญญาอย่าร่ำไร. ฯ

(พิณพาทย์ทำเพลงรัว. พระยมเอาบ่วงข้วงลงไปคล้องตัว "ปราณ" ซึ่งซ่อนอยู่ก่อนแล้วข้างหลังพระสัตยวาน_ฉุดให้ยืนขึ้น, นางสาวิตรี่ก็วางศพพระสัตยวาน และ ลุกขึ้น บ้าง. พิณพาทย์เปลี่ยนเป็นเพลงเข้าม่าน. พระยมจูง "ปราณ", สาวิตรี่เดินตาม, เข้าโรง.)

๙_๑๐_๑๔๓

ตอนที่ ๒

ฉาก: ทางเดินในป่าทึบ.

(สำหรับตอนนี้ต้องการให้เปลี่ยนฉากได้เร็ว ๆ, ฉนั้นควรมีม่านหลังเขียนเปนป่าทึบ, ให้เห็นแปลกกับฉากตอนที่ ๑, และม่านนี้เตรียมไว้พร้อมให้หย่อนลงได้เพื่อบังเวทีเสียกึ่งหนึ่ง, คงเหลือแต่กึ่งข้างน่าไว้เปนที่ตัวละคอนออกในตอนที่ ๒ นี้. การเปลี่ยนฉากไม่ใช้ปิดม่านน่าเวที, ใช้เปลี่ยนมืด.)

(พอเปลี่ยนฉากเสร็จแล้วและไฟสว่างขึ้นแล้ว, พระยมจูงตัว "ปราณ" เดินออกมาจากทางขวา, นางสาวิตรีเดินตามหลัง. ถึงกลางโรง พระยมหยุดและหันไปพูดกับนางสาวิตรี.)

บทร้อง_พระยม.

( )

◎ สาวิตรี, หยุดเถอญ, เธอเดินมา
โดยมรรคาลำบากหาน้อยไม่
บัดนี้นางทรามสงวนควรกลับไป
เพื่อจะได้กอบกิจกรณีย์
บำเพ็ญการกุศลสราทธพรต
สำหรับองค์ทรงยศยิ่งศิริ
เธอพ้นแล้วจากปวงกรณีย์
อันพึงมีต่อองค์พระภรรดา. ฯ

บทร้อง_สาวิตรี.

( )

◎ พระภรรดาถูกพาไปหนไหน
หม่อมฉันขอตามไปพระเจ้าข้า
หรือเสด็จไปเองในมรรคา
ข้าก็จะขอตามเสด็จไป
ด้วยอำนาจแข็งแรงแห่งตะบะ
และสำมาคาระวะต่อผู้ใหญ่
อีกพระองค์กรุณาแก่ข้าไท
คงไม่มีสิ่งใดกีดทางจร

อันผู้ใดใฝ่ธรรมเปนเนื่องนิตย์
และรู้จักข่มจิตไม่ย่อหย่อน
ปฏิบัติพร้อมพรั่งดังครูสอน
คงไม่ต้องอนาทรและร้อนใจ
ปราชญ์สรรเสริญว่าธรรมเปนล้ำเลิศ
สุดประเสริฐกว่าทรัพย์ทั้งน้อยใหญ่
ธรรมคุ้มผู้ประพฤติเปนธรรมไซร้
คงต้องได้ผลงามตามตำรา. ฯ

บทร้อง_พระยม.

( )

◎ เราพอใจได้ฟังซึ่งถ้อยคำ
แถลงธรรมคราญคนกหนา
ถูกโวหารสำนวนล้วนปริชา
สมเหตุผลจึ่งน่าให้รางวัล
แม้โฉมยงประสงค์ซึ่งพรใด
จะประสาทตามใจเปนแม่นมั่น
เว้นแต่ขอชีวิสามินั้น
เราไม่ให้แก่มัทร์ขอบ่วยการ. ฯ

บทร้อง_สาวิตรี่.

( )

◎ อันชนกขององค์พระภรรดา
เคยได้เปนราชามหาศาล
เปนเคราะห์ร้ายทรงเดชเนตร์พิการ
ศัตรูพาลชิงไอศวรรยา
ขอประทานให้พระยิตุเรศ
พระเนตร์กลับคืนดีมีสง่า
เพื่อพระองค์ได้ทรงพระเดชา
ประดุจพระสุริยาและอัคคิ. ฯ

บทร้อง_พระยม.

( )

◎ อันพระพรที่ขอยังมิไซร้
เราเต็มใจให้แก่มารสิ
อนึ่งนางได้มาในคราวนี้
ไกลเต็มทีแล้วอนงค์จงกลับไป. ฯ

บทร้อง_สาวิตรี่.

( )

◎ หม่อมฉันอยู่ใกล้องค์พระภรรดา
จะเห็นจะเห็นอยู่เมื่อยล้าหามิได้
พระภรรดาตกอยู่สภาพใด
หม่อมฉันขออยู่ในสภาพนั้น
อนึ่งใกล้พระองค์ผู้ทรงคุณ
เปนจอมบุญแท้จริงทุกสิ่งสรรพ์
การคบผู้ซื่อตรงทรงคุณธรรม์
ย่อมมีผลอนันต์อันเลิศดี
เสวะนากับผู้ประพฤติธรรม
คือคบมิตร์เลิศล้ำและเปนศรี
หม่อมฉันชอบคบธรรมะจารี
จึ่งสู้ลิลาตามเสด็จมา. ฯ

บทร้อง_พระยม.

( )

◎ ถ้อยคำที่เธอกล่าวมานี้
เปนของดีมีข้อควรศึกษา
เสริมปัติสมบูรณพูนปัญญา
แม้ของปราชญ์, ตูข้าจึ่งพอใจ
ดูกรภัฏฏินีศรีสมร
จงขอพรอีกครั้งเราจะให้
เว้นเสียแต่ชีวิสามีไซร้
เธอจะขออย่างไรได้ทั้งนั้น. ฯ

บทร้อง_สาวิตรี่และพระยม.

( )

สาวิตรี. ◎ พระบิดาแห่งพระสวามี
ถูกไพรีไล่ออกนอกเซตขัณฑ์
ขอประทานให้องค์พระทรงธรรม์
ได้พลันกลับทรงราชย์เช่นเดิมมา.

พระยม. ในไม่ช้าราชาพระองค์นั้น
จะได้ครองไอศวรรย์หรรษา
ภัฏฏินีหยุดเทอญอย่าเดือรมา
จะกรากกรำกายาไม่เข้าการ. ฯ

บทร้อง_สาวิตรี่.

( )

◎ อันพระองค์ทรงกำราบสัตว์
น้อยใหญ่
ด้วยวินัยแน่วแน่ทุกสถาน
ทรงคร่าห์สัตว์ทั้งมวลเมื่อควรกาล
มิได้พาลนอกทางอย่างใด ๆ
ฉนี้ชนเรียกเทพวโรดม
ว่าพระยมเทวราชผู้เปนใหญ่
ขอพระองค์กรุณาแก่ข้าไท
และจงได้ทรงสดับคำพิปราย
กรณีย์คนดีมีศีลธรรม์
อันควรทำต่อสัตว์ทั่วทั้งหลาย
คือมิได้ประทุษและปองร้าย
ทั้งด้วยกายวาจาอีกทั้งใจ
ควรเมตตาปราณีเปนที่สุด
แก่มนุษและสัตว์ทั้งน้อยใหญ่
แม้ศัตรูผู้มาขออภัย
ก็ยอมยกโทษให้ด้วยปราณี. ฯ

บทร้อง_พระยม.

( )

◎ ได้ฟังธรรมสุนทรหล่อนขยาย
เปรียบเหมือนผู้ระหายอยู่เต็มที่
ได้ดื่มน้ำเย็นชื่นรื่นฤดี
ตัวเรานี้ชอบแท้สุภัทรา
เธอจงขอพรเปนคำรบสาม
จะประสาทให้ตามปราถนา
เว้นเสียแต่ชีวิตพระภรรดา
ขออะไรไม่ว่าจะตามใจ. ฯ

บทร้อง_สาวิตรี่และพระยม.

( )

สาวิตรี่. ◎ อันองค์พระบิดาของข้าบาท
เปนพระจอมมัทรราษฎร์นครใหญ่
ทรงอำนาจราชศักดิ์อันเกรียงไกร
แต่ท่านไร้ โอรสยศยง
ขอโอรสแด่พระนเรนทร์สูร
สืบสกุลพร้อมพรั่งดังประสงค์.

พระยม. อันองค์พระชนกของอนงค์
จะมิลักร้อยองค์ล้วนเลิศชาย
ยังขืนเราให้พรคำรบสาม
แด่นงรามเสร็จแล้วดังใจหมาย
จงกลับเถิดสาวคำอย่ากรำกาย
อย่าผันผายเลยหนอิกต่อไป. ฯ

บทร้อง_สาวิตรี่.

( )

◎ กระหม่อมฉันอยู่ข้างพระภรรดา
มรรคาบิดยาวก็เดิรได้
จะขอตามเสด็จอิกต่อไป
เทพไทจงโปรดปราณี
พระองค์เปนโอรสอาทิตย์ไซร้
จึ่งเรียกไววัสวัตยดิศรี
ประสาทธรรมสม่ำเสมอดี
จึ่งมีนามว่าธรรมราชา
อันผู้ใดทรงธรรมเที่ยงสถิต
ชนย่อมอยากเปนมิตร์เปนนักหนา
ความใจดีมีจิตมากเมตตา
ย่อมแนะสัตว์นานาไว้วางใจ. ฯ

บทร้อง_พระยมกับสาวิตรี่.

( )

พระยม. ◎ ภัทราชางวานะนางเอย
เรามิเคยพ้องคำนี้ไหน
เอาเถอะแม้ประสงค์พระพรใด
เราจะให้ดังขอใม่รอริ
เว้นแต่ชีวิตพระสัตยวาน.

สาวิตรี่. ขอประทานพรเพิ่มเฉลิมศรี
คือกระหม่อมฉันไซร้ขอให้มี
โอรสเรืองฤทธิ์ถึงร้อยคน.

พระยม. พรนี้นดีประสาทให้
ลูกเธอจะฦาชัยทุกแห่งหน
กลับเสียทีเถิดนางนิรมล
จะเดิรต้นต่อไปทำไมมิ.

สาวิตรี. การดำเนินร่วมทางอย่างเป็นมิตร
กับผู้สุจริตย่อมเป็นศรี
พระองค์เป็นยอดชรรมะจารี
หม่อมฉันนี้จึงตามเสด็จจร
เสวะนาบัณฑิตเป็นกิจชอบ
ประกอบด้วยกุศลสโมสร
อันชรรมะจารีศรีสุนทร
นรากรได้ พึงจิงเย็นใจ.

พระยม. วาจาเจงเป็นคติดีทั้งหมด
มธุรสแกมชรรม์อันผ่องใส
ได้ฟังแล้วก็เพลินเจริญใจ
อ้าทรามวัยประเสริฐเลิดนารี
จงขอพรอีกเป็นคำรบห้า
อันตูข้าไม่ขัดมารสี
จงขอพรสุดประเสริฐเถิดครานี้
จะยินดีให้สิ้นสมจินดา. ฯ

บทร้อง_สาวิตรี.

( )

◎ อ้าพระผู้ประสาทศรีสวัสดิ์
พรพิพัฒน์ประทานแก่ตูข้า
ไหนจะได้สมถวิลจินตนา
แม้ไร้พระภรรดาผู้ยาใจ
ฉนั้นจึงจำต้องขอประทาน
ชีวิตพระสัตยวานคืนชีพใหม่
ดำรงพระวาทีที่ลั่นไว้
สมที่ได้เป็นชรรมราชา. ฯ

บทร้อง_พระยม.

( )

◎ อันวาจาของข้านี้ยืนยง
และข้าคงกระทำเหมือนเช่นว่า!
(เปลื้องข่วงจากตัวปราณ)
นี่เป็นไรเทวีศรีโสภา
เราขอคืนภรรดาให้ทรามวัย
จงปราศภัยไร้ป่วงโรคาพาธ
ผิวพิลาศนวลละอองผ่องใส
จงร่วมรักสมัครสมานใจ
เจริญวัยงดงามสามร้อยปี. ฯ

(พิณพาทย์ทำเพลงเชิด. นางสาวิตรีไหว้พระยมแล้วจับมือ "ปราณ" จูงไปทางขวา, พระยมไปทางซ้าย, ต่างหายเข้าโรง.)

ตอนที่ ๓

ฉาก: เหมือนตอนที่ ๑.

(เมื่อเริ่มตอนนี้สมมตว่าเปนเวลาจวนพลบแล้ว, ฉนั้นควรเยีดไฟสีน้ำเงินไว้พร้อม, แต่เยีดไฟสีแดงด้วย. ไฟแดงควรต่อสายไว้ให้หรี่ลงได้ทีละน้อย ๆ จนหมดไป.)

(เมื่อเปลี่ยนฉากเสร็จ เห็นพระสัตยวานคงนอนอยู่ที่เดิม. นางสาวิตรีออกทางหลียซ้าย, ตรงไปยังที่พระสัตยวานนอนอยู่, นั่งลงแล้วและช้อนตัวพระสัตยวานขึ้นนอนบนตัก. พิณพาทย์ทำเพลงตระนิมิตร์. พระสัตยวานค่อย ๆ พ่นขึ้น, ตาแลดูนางสาวิตรีอย่างตลึงก่อน, แล้วค่อย ๆ ยิ้ม, และในที่สุดยกแขนขึ้นกอดคอนางสาวิตรี. หมายเหตุ: พอพิณพาทย์เริ่มทำตระนิมิตร์เริ่มหรี่ไฟแดงลงไปทีละน้อย, จนเมื่อจบเพลงนั้นให้แสงไฟหมด, คงเหลือแต่ไฟสีน้ำเงิน.)

บทร้อง_สัตยวาน.	บทร้อง_สาวิตรี่.
(สร้อยเพลง)	( )
◎ คู่ชีวิตดวงจิตพี่หวามหวาด	◎ อ้าพระนราศภผู้ภรรดา
คิดว่าฆาตลมปราณแล้วเมือกลี้	พระไสยาอยู่เหนือตักหม่อมฉัน
ที่แท้เพียงหลับไปในที่นี้	และบุรุษที่ตรัสว่าเห็นนั้น
พอลืมตาพอดีเห็นหน้าน้อง	คือพระยมทรงธรรม์เสด็จมา
พี่ฝันไปว่ามียรษหนึ่ง	ยัดีเทพองค์นั้นได้ผันผาย
มารังรังพี่ยาน่าสยอง	พ้นไปแล้วฤาสายอย่ากังขา
ขอจุมพิตนิดเถิดแม่รูปทอง	เสด็จลุกขึ้นเถิดพระภรรดา
พอแก้ความเศร้าหมองเมื่อฝันนั้น. ฯ	จะได้คลาคืนสู่ศาลาลัย
(นางสาวิตรีก้มลงไปหาพระสัตยวานและจุมพิต.)	ตวันตกนานแล้วและยัดี
	ปวงภูตผีเริงร่าในป่าใหญ่

ทั้งเสียงสัตว์ร้ายร้องอยู่ก้องไพร
ทำไห้ ใจหม่อมฉันระริกรัว. ฯ
(พระสัตยวานลุกขึ้นนั่ง, แต่ยังอ่อนเพลีย
อยู่, นางสาวิตรีจึงยังคงประคองตัวไว้.)

บทร้อง_สัตยวานกับสาวิตรี.

( )

สัตยวาน. ◎ ขอโทษเถิดโฉมตรูผู้ชื่นจิต
ทั้งนี้ผิดย่อมมีอยู่ที่ผัว
ในราตรีกลางป่าย่อมน่ากลัว
เพราะมืดมัวทั่วไปไม่เห็นทาง.

สาวิตรี. โดยเหตุที่มีไฟได้ ไหม้ป่า
ต้นพฤกษาหนึ่งติดไฟสว่าง
หม่อมฉันเห็นโดดเด่นอยู่ริมทาง
อยู่ไม่ห่างไกลนักสักเท่าใด
หม่อมฉันจะริบไปเอาไฟนั้น
มาจุดพันขันพลันสว่างได้.

สัตยวาน. น้องจงคอยอยู่นี่พี่จะไป
เอาเชื้อเพลิงมาให้ ไม่ช้าที. ฯ
(พระสัตยวานพยายามลุกขึ้น, แต่กลับ
ทรุดตัวลงอีก; สาวิตรีพยุงไว้.)

สาวิตรี. ทูลกระหม่อมอย่าขืนฝืนพระกาย
ยังไม่ทรงสบายโดยเต็มที่.

สัตยวาน. จริงนะน้อง, อย่างไรในวันนี้
ดูตัวพี่อ่อนเพลียละเหี่ยนัก.

เพราะพระองค์ถูกแดดนั้นแผดเผา
ร้อนไม่เบาแล้วซ้ำทำงานหนัก
คืนนี้ไซร้ฉันใดไม่แรมพัก
อยู่ในป่านี้สักหนึ่งราตรี. ฯ

บทร้อง_สัตยวาน.

( )

◎ อันความปวดดูค่อยถอยลงแล้ว
นะน้องแก้ววนิดามารศรี
พี่คิดถึงพระชนกชนนี
โอ้ป่านี้พระจะคอยตัวพี่ยา
แต่ไร ๆ สองไท้เคยห่วงพี่
ถ้ามานานในที่กลางถิ่นป่า
บางทีเคยเสด็จเตร็จตามหา
เพราะท่านมีพี่ยาอยู่คนเดียว
พระจึงห่วงราวดวงหทัยแท้
ยามห่างองค์มีแต่เผ้าแลเหลียว
พี่เหมือนทานพระกรอยู่อันเดียว
พระเย่าเปลี่ยวที่สุดยามยุตร์ไกล
ทั้งสององค์ก็ทรงชราแล้ว
เสียลูกแก้วไหนพระจะทนได้
แม้พระองค์ทั้งสองต้องมลาย
พี่ก็ไม่ยอมงยู่ดูหน้าคน. ฯ
(พิณพาทย์ทำเพลงโอด. พระสัตยวาน
ร้องไห้; นางสาวิตรีปลอบและเช็ดน้ำตาให้.)

บทร้อง_สาวิตรี่.

( )

◎ อ้าทูลกระหม่อมจอมเกศา
โปรดทรงเชื่อชายาอย่าฉงน
ด้วยอำนาจตะบะสุวิมล
ของหม่อมฉันอันผลคงต้องมี
อีกทั้งทานและการพลีไซร้
คงจะได้ผลงามตามควรที่
ขอบรรดาสิริสุขสวัสดิ์
จงมีแด่พระบิดรและมารดา
อีกทั้งคุ้มกันองค์พระทรงศีร์
ผู้เป็นพระสามีเสนหา
ด้วยอำนาจแห่งสัจจะวาจา
ทรงเจริญชนมาทั้งสามองค์. ฯ

บทร้อง_สัตยวาน.

( )

◎ พี่พอใจได้ฟังน้องตั้งสัตย์
โล่งฤทัย! ขอจบประหง!
(จูบนางสาวิตรี่)
หานางไหนไม่เท่าเจ้าขวัญคง
นวลอนงค์บุญปลอดยอดดวงใจ
เวลานี้มีแสงเดือนเด่น
พอแลเห็นลู่ทางกลางดงได้
ไปเถิดทรามสงวนเราควรไป
พี่พะเดิรไปได้ ไม่ควรรอ. ฯ

(พิณพาทย์ทำเพลงเชิดฉิ่ง, พระสัตยวาน ลุกขึ้นยืน, แต่ดูยังไม่แข็งแรง, นางสาวิตรี่จึงบอกว่าให้ยืนอยู่นิ่ง ๆ ก่อน, และนางไปหยิบขวานด้วยมือซ้าย, แล้วไปข้าง ๆ พระสัตยวาน, บอกให้เอาแขนซ้ายกอดตอนาง และนางเอาแขนขวากอดบั้นเอวสามี, แล้วจึงพากันค่อย ๆ เดิรไปทางซ้าย. ขณะนี้ได้ยินเสียงคนก่นในโรงและร้องเรียกพระสัตยวาน, ทั้งสองจึงหยุดยืนนิ่งอยู่เพื่อฟังให้ถนัด. อีกครู่หนึ่งจึงมีพราหมณ์สองสามคนออกมา, พบพระสัตยวานกับนางสาวิตรี่, ต่างก็แสดงความดีใจ, ร้องตะโกนบอกไปทางในโรงว่าหาพบแล้ว. ต่อนั้นท้าวทยุมัตเสน, นางไสพยา, และอมาตย์ผู้ใหญ่แห่งศาลวะนครจึงออกทางซ้าย, มีคนถือคบเพลิงและมีบริวารหญิงชายตามออกมาด้วย. ท้าวทยุมัตเสนตรงไปกอดพระสัตยวน และนางไสพยาตรงไปกอดนางสาวิตรี่.)

๙_๑๐_๑๘๕

บทร้อง_ทยุมัตเสนและไสพยา.

(พราหมณ์เข้าโบถ)

ทยุมัตเสน. ◎ ยินดีใดไม่เท่าพบลูกแก้ว
แสนผ่องแผ้วใจแท้ ทั้งแม่พ่อ.

ไสพยา. ตั้งแต่ลูกมาพ้นสองตนรอ
เย็นลงไซร้ ใจผ่อเพราะห่วงใย

ทยุมัตเสน. ยิ่งวันนี้สาวิตรีออกมาด้วย
ก็ยิ่งช่วยกันวิตกอกสั่นใหญ่.

ไสพยา. สุณิสาไม่เคยดำเนิรไพร
จึงเกรงว่าอรไทยจะท้อแท้.

ทยุมัตเสน. ถ้าแม้พ่อเสียลูกทั้งสององค์
อันจะคงชีพไปไม่ได้แน่.

ไสพยา. ฉะนั้นพยที่นี่ยินดีแท้
ใจของแม่หมดหมองเห็นสององค์.

ทยุมัตเสน. เปนบุญเราเข้ามาในป่าใหญ่
มิช้านานก็ได้สมประสงค์

ไสพยา. ถ้าต้องหาช้าไปในแดนดง
คงจะยิ่งหม่นหมองทั้งสองรา. ฯ

บทร้อง_สี่คน.

( )

สัตยวาน. ◎ ที่ทำให้สององค์ทรงลำยาก
โทษของลูกผิดมากเปนนักหนา.

สาวิตรี. ประทานโทษโปรดเกล้าเสียสักครา
พระภรรดามิได้ทรงแชเชือน
แต่พระองค์ทรงพระประชวรไป
หม่อมฉันไซร้ ก็ต้องอยู่เปนเพื่อน.

สัตยวาน. ควรจะทิ้งพี่ไว้ ในแถวเถื่อน
รีบกลับเรือนทูลแถลงแจ้งคดี.

ไสพยา. แม่เห็นว่าสาวิตรีนี้ทำผิด
เพราะตัวลูกป่วยไข้ ในไพรนี่
จะทิ้งไว้เดียวหนอก็อาจมี
สัตว์ร้ายมายายีตัวลูกชาย
เออลูกป่วยเปนไรไม่บอกข้าง
สุณิสาอย่าพลางจงขยาย.

สาวิตรี. เมื่อกลับถึงและพักผ่อนสบาย
แล้วจะเล่าถวายทุกสิ่งอัน.

สัตยวาน. อันข้าป่วยครั้งนี้เทียมมรณ์
ได้อาศัยบังอรผู้จอมขวัญ
ช่วยดูแลพอทุเลาเราชวนกัน
รีบผายผันจะกลับยังศาลา.

ทยุมัตเสน. พ่อรู้แล้วลูกแก้วเปนห่วงพ่อ
ดีจริงหนอลูกและสุณิสา
เจ้าทั้งสองเออเพื่อต่อยิดา
เพราะรู้ว่าตาพ่อนี้มืดมล.

สัตยวาน. ข้าวิตกถึงพระยิดาแท้
แต่แล ๆ รู้สึกนึกฉงน
เห็นเมื่อกี้พระจรดล

เหมือนหนึ่งคนธรรมดาข้า
หลากใจ.

ไสพยา. เออพิศดารกลกนี้ช่างสังเกต
ได้เกิดเหตุอัศจรรย์อันยิ่งใหญ่
พระเนตร์แห่งบิตุรงค์ผู้ทรงชัย
กลับสว่างขึ้นได้ดังเดิมมา.

สัตยวาน. ลูกยินดีครานี้ประสิทธิ์โชค
แด่องค์พระบุญโศลกจอมเกศา.

สาวิตรี. สาธุพระธรรมราชา!
เห็นแล้วทรงเมตตาอย่างเที่ยงธรรม์.

สัตยวาน. เอ๊ะ! อะไรทรามวัยใยประภาษ
น่าประหลาดจงแถลงแจ้งแก่ฉัน.

สาวิตรี. ปวงคดีที่จริงทุกสิ่งอัน
เปนแม่นมั่นจะทูลทั้งสามองค์.

ทยุมัตเสน. ส่วนตัวพ่อขอยอกสองลูกยา
ว่ายังมีข่าวน่าพิศวง
ที่ควรลูกจะทราบทั้งสององค์
เชื่อว่าคงยินดีปลื้มปรีดา.

ดูราอมาตย์ผู้มีวัย
จงแถลงข่าวไปให้ลูกข้า
เหมือนเช่นที่ตัวเจ้าได้เล่ามา
แก่ข้ากับไสพยาเมื่อย่ายน้. ฯ

บทร้อง_อมาตย์ศาลวะนคร.

(สองไม้)

◎ ในศาลวะนครนิกรชน
เกิดร้อนรนทั่วทั้งชานิศรี
เพราะว่าเหตุอุกฉกรรจ์นั้นเกิดมี
แก่พวกที่แย่งไอศวรรยา
ได้เกิดมิอมาตย์ผู้ทรยศ
คิดขบถรวมพวกมากนักหนา
ยกเข้าปล้นนิเวศน์ของราชา
และขับขุนนั้นฆ่าเสียวายปราณ. (รับ)
แต่พวกขุนอรินทร์ไม่สิ้นสุด
จึงแย้งยุทธ์กันยุ่งมุ่งประหาร
พวกเขาเองต่างตนต่างรณราน
ต่างมุ่งผลาญชีพกันให้บรรลัย
ชาวบุรีได้ทีจึงรวมกัน
บำราบพวกอาธรรม์มิทนได้
พวกที่แย่งพระราชสมบัติไซร้
ปราชัยหลีกลี้หนีกระจาย. (รับ)
ฝ่ายชาวเวียงเปล่งเสียงขอเชิญไท้
ทยุมัตเสนภูวนัยผู้ภาสาย
ทุกตนเตรียมอยู่พร้อมจะน้อมกาย
มอบถวายราชัยให้ทรงครอง
แต่ก่อนมาพวกข้าพึงพระเดช
บารมีร่มเกศข้าทั้งผอง
ยังภักดีเปนข้าฝ่าลออง
ขอฉลองรองบาทเช่นเคยมา. ฯ (รับ)

บทร้อง
สัตยวาน, สาวิตรี่, และลูกคู่.
(เวศุกรรม)

สัตยวาน. ◎ ฟังข่าวในคราวนี้
ราววารีโสรจสรงข้า
ผ่องใสในวิญญาณ์

ลูกคู่ บ บ. ผ่องใสวิญญาณ์
ข้าผู้น้อยพลอยชื่นบาน.

สัตยวาน. เดชะพระกุศล
อำนวยผลพอเหมาะกาล
ให้เปรมเกษมสานต์

ลูกคู่. บ บ ให้เปรมเกษมสานต์
ทั้งภูบาลและข้าไท.

สาวิตรี่. ยินดีที่พระแม่
ตั้งแต่นี้จะผ่องใส
จะพ้นจากพงไพร

ลูกคู่. บ บ จะพ้นจากพงไพร
ได้ประเวศเขตวังจันทน์.

สาวิตรี่. จะทรงนิรทุกข์
เสวยสุขทุกคืนวัน
ทุกสิ่งเป็นมิ่งขวัญ

ลูกคู่. บ บ ทุกสิ่งเป็นมิ่งขวัญ
ไร้โรคันตรายา. ฯ

บทร้อง_ทยุมัตเสน.
( )

◎ ส่วนพ่อพอใจในคราวนี้
มิใช่เพราะได้มีชัยยศถา
อันตัวพ่อกับแม่แก่ชรา
ปราถนาแต่ความสงบใจ
แต่ยินดีที่พระยี่โยรส
จะได้เพิ่มเสริมยศขึ้นเป็นใหญ่
พร้อมนางสาวิตรีศรีไลย
เป็นคู่ใจคู่พระยารมี
ขอให้เทพช่วยอำนวยพร
แด่ลูกและบังอรเฉลิมศรี
ให้อยู่เย็นเป็นสุขสวัสดี
ศักดิ์สิทธิ์ฤทธิ์เดโชชัย! ฯ

(พิณพาทย์ทำเพลงตระเชิญ. เมฆด้านหลังเวทีแหวกออก, เห็นพระอินทร์, พระยม, พระวรุณ, และ พระอัคนียืนอยู่ในกลีบเมฆ.

หมายเหตุ: ไฟต้องฉายแรงจำเพาะที่เทวดาทั้งสี่, เพื่อให้เป็นเปล่งรัสมี.)

บทร้อง_เทวดาทั้งสี่.
( )

พระอินทร์. ◎ ตัวเราโลกบาลทั้งสี่ทิศ
เรืองฤทธิ์สามารถอำนาจใหญ่

ทั้งสี่ประนอมพร้อมใจ
มาประสาทพรให้ ในคราวนี้
ตัวเราศักรินทร์ยี่นอมร
อานวยพรเดกษตรยทั้งสี่
ให้ทรงศักดิ์กระเดื่องเรื่องฤทธิ์
และไพริปะลาศทั้งนอกใน.

พระยม. ตัวรายมราชประสาทพร
ให้ทรงธรรมถาวรมิหย่อนได้
ครอยครองไพร่ฟ้าผู้ข้าไท
เปนร่มโพธิ์ร่มไทรของฝูงชน.

พระวรุณ. ตัวเราวรุณอุทกราช
ประสาทพรว่าขอให้ มีฝน
ตกดีทั่วไปในมณฑล
เพื่อฝูงชนชื่นบานสราญดี.

พระอัคนี. ตัวเราอัคนีมิเดชะ
ประสาทพระพรเพิ่มเฉลิมศรี
ให้สองค์สมประสงค์ในพลี
เดชกระเดื่องเรื่องศรีทั่วโลกา. ฯ

บทร้อง_หมู่ใหญ่.

( )

◎ ได้ฟังสี่เทวราชประสาทพร
ปวงพุศกนิกรแสนหรรษา
ขอถวายพรเพิ่มมังคลา
แด่สองค์ขัตติยาธิบดินทร์
ขอพระองค์ทรงราชย์ปราศจากภัย
กิจน้อยใหญ่สำเร็จสมถวิล
การทั้งปวงล่วงสมทรงจินต์
ลาภทั้งสิ้นไหลลั่งดังท่อธาร
ทรงมีชัยชำนะอริราช
ผู้ยังอาจประทุษด้วยใจหาญ
อานุภาพบำราบศัตรูพาล
ให้แรงรานเหมือนรามปรายปรามยักษ์
แม้ผู้ใดทุจริตคิดปองร้าย
จงยับยิบฉิบหายเห็นประจักษ์
แม้ผู้ใดสุจริตจิตจงรัก
จงปรากฏยศศักดิ์ยิ่งภิญโญ. ฯ

(บีดม่าน.)

◎ จบบทละคอนเรื่องสาวิตรี่ ฯ

บทละคอน

เรื่อง

ขุนช้างขุนแผน

ชุดแต่งงานพระไวย

(ปรุงขึ้นใหม่โดยใช้บทเสภาเดิมโดยมาก)

สมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทร

มหาวชิราวุธ

พระมงกุฎเกล้าเจ้าแผ่นดินสยาม

ทรงพระราชนิพนธ์

ตำราปูนตำแตงกวา

ขุนช้างขุนแผน

ชุดแต่งงานพระไวย

ช้า ◎ เมื่อนั้น นายขุนช้างผู้ดีเศรษฐีใหญ่ อยู่กับนางวันทองผ่องพิไลย สองใจต่อจิตสนิทกัน ฯ ๒ คำ ฯ

บิ่นตลิ่งนอก ◎ ตั้งแต่สมสองครองกันมา มิได้มีเวลาเดียดฉันท์ เปนใหญ่ในบุรีศรีสุพรรณ วันนั้นยินข่าวเขากล่าวมา ว่าเจ้าพลายงามมีความชอบ ได้ประกอบยศศักดิ์ขึ้นหนักหนา โปรดปรานประทานนางสร้อยฟ้า แล้วจะแต่งศรีมาลายาใจ เปนผู้ใหญ่ควรไปช่วยเขาบ้าง พวกขุนนางได้รู้จักผักไผ่ คอยดูท่าวันทองผู้ต้องใจ ถ้าจะไปด้วยกันนั้นแหละดี ฯ ๖ คำ ฯ

ร่าย ◎ เมื่อนั้น ฝ่ายนางวันทองผ่องศรีรัมพลางทางพูดแก่สามี พรุ่งนี้ฉันจะเข้าไปในเมือง พระนายพลายงามเขาแต่งงาน ฦๅสท้านทั่วกรุงพุงเพ็ง ครั้นมิไปดูไม่ดีเปนที่เคือง ไพร่บ้านพลเมืองจะนินทา ฯ ๔ คำ ฯ

◎ เมื่อนั้น ขุนช้างตอบว่าจะไปผัวไม่ว่าเขานายมหาดเล็กเด็กชา ไปเยี่ยงน่าจะได้พึงเขาขุนนาง แม่อย่าไปมือเปล่าเอาเงินทองเข้าของไปด้วยช่วยเขาบ้าง ผัวไม่นิ่งได้เข้าไปพลาง พรุ่งนี้จะขี่ช้างเข้าไปตาม เจ้าร้อยชั่งผัวจะสั่งไปหน่อยนะ ถ้าพบปะขุนแผนมันไต่ถาม อย่าพูดจาปราไสยอ้ายบ้ากาม ถ้าลวนลามจงด่าให้สาใจ ฯ ๖ คำ ฯ

◎ เมื่อนั้น วันทองทำงอนแล้วค้อนให้ชะ ๆ นายช้างช่างกระไร ไม่ไว้ใจเมียแล้วจึ่งกังวล อยู่กันมาเปนสิบห้าสิบหกปี เคยหรือมีนอกใจไปสักหน ถ้าแม้ว่าชอบสนุกซุกซน หรือจะทนแนบกายนายหัวเงา ฯ ๔ คำ ฯ

◎ ชื่นใจ พี่มิได้สงสัยใจเจ้า แต่ขุนแผนเจ้าชู้อยู่ไม่เบา ฉันเกรงเขาเหิมหาญรำคาญเคือง อันตัวผัวรูปชั่วหัวโม่งเหม่ง ทั้งไม่เก่งชื่นชอลอกระเดื่อง ขุนแผนช่างเชิงชักยักเยื้อง กลัวเกิดเรื่องกระเทือนจิงเตือนใจ ฯ ๖ คำ ฯ

◎ เมื่อนั้น วันทองตอบผัวพะวงสิ้นสงสัย แล้วสั่งข้าหาของด้วยว่องไว ให้เข้าไปไขเบิดกำปั่นพลัน หยิบผ้ายกกับแพรสีชมภู แหวนงูแหวนประดับสรรพสรร กับทองแท่งเอามาสั่

ห้าอัน ทองนั้นจะได้ให้พระหมื่นไวย ผ้ายก กับแพรสีชมภู แหวนงูแหวนประดับไปรับไหว้ ตามสิตามจนคนละใบ อย่าให้ลูกสะใภ้นั้น เย้ยเยาะ แล้วให้ขนฟักแฟงแตงร้าน ข้าวเม่าข้าวสารลูกตาลเฉาะ ทั้งฟักทองเนื้อดีกูเพาะ อีเจาะไปเร่งจัดตัดเอามา ฯ เจรจาติดจำอวด ๘ คำ ฯ

◎ ครั้นเสร็จจัดแจงเข้าของ นางวันทองเรียกน้ำมาล้างหน้า ทาน้ำอบผัดแป้งแต่งทา หวีผมสมหน้าสรวยไม่เบา นุ่งผ้าลายขัดซัดแพรสี งามสง่าท่าทีผัดีเก่า นั่งน่าคนฉ่องมองดูเงา สรวยละเราคราวนี้ไม่อายใคร แล้วร้องตะโกนเรียกบ่าว เลือกสาว ๆ หน้าตาพอดูได้ แล้วลาภัศดาคลาไคล ลงบรรไดไปลงนาวา ฯ เสมอ ๖ คำ ฯ

◎ ให้ข้าขนของลงเรือใหญ่ บ่าวไพร่แวดล้อมอยู่พร้อมหน้า จึ่งลงเรือแล่นล่องท้องชะลา มุ่งตรงอยุทธยาธานี ฯ โล้แล้วเชิด ๒ คำ ฯ

◎ เมื่อนั้น ฝ่ายนายขุนช้างเศรษฐีหลับอยู่จนสิ้นราตรี จึงลุกขึ้นจากที่เตียงงามเปิดประตูเดินออกมานอกห้อง พอรุ่งแจ้งแสงทองผ่องอร่าม สั่งให้ผูกช้างงาสง่างามเชือกพวนล้วนตามผ้าแดงดี ฯ เจรจาติดจำอวด ๔ คำ ฯ

◎ สั่งแล้วอาบน้ำชำระกาย เย้องกรายเข้าไปขยับกระจกหวี เห็นก็แจ้นใจตัวหัวอัยปรีย์ วิ่งไปสีเอาดินหม้อมาพอแรง ปนเข้ากับน้ำมันแล้วขยี้ยก ยังไม่ดำซ้ำอีกออกเปนแสง ดินหม้อไปกว่าฝาหอยแครง แล้วลูกมาทาแป้งเข้าเปนฟาย นุ่งยกอย่างโบราณก้านแย่งห่มสไบสีแดงดูเฉิดฉาย ใส่สายสร้อยทองสรรพรรณราย มุ่งหมายจะอวดพวกผู้ดี ใส่แหวนพิชรีเรือนทองผ่องพิไลย หวังจะให้เขาเห็นเปนเศรษฐี พิศดูทั่วเห็นตัวนั้นสรวยดี จรลีลงจากเรือนมา ฯ เสมอ ๘ คำ ฯ

◎ ขึ้นขี่ช้างตัวดีมีผ้าเท้า มุ่งเข้าไปยังชายป่า อ้ายเถ้ายัวหัวล้านเปนควานมา บ่าวข้าตามแน่นแล่นไป ฯ เชิด ๒ คำ ฯ

◎ เมื่อนั้น ฝ่ายพระไวยหัวหมื่นผู้ใหญ่ถึงเวลาเชิญแขกทั้งหลายไว้ ให้มากินเลี้ยงด้วยยินดี จึ่งร้องเรียกบ่าวข้าหาสำรับ จัดกับผักปลาหาเต็มที่ คาวหวานใส่จานล้วนแต่ดี มิให้มิบกพร่องสิ่งใด ไปเชิญท่านยิดานั้นมาด้วย คอยช่วยรับแขกน้อยใหญ่ พอขุนนางต่างมาครานั้นไซร้ พระหมื่นไวยต้อนรับฉับพลัน ฯ เจรจา ๖ คำ ฯ (พวกขุนนางที่มากินเลี้ยงต่างคนต่างมากัน)

◎ เห็นขุนช้างวางขันยนหอกลาง พร้อมหน้าขุนนางอยู่ที่นั่น ขุนนางที่รู้จักทักทายกัน

พระไวยผันหน้าค้อนไม่พอใจ ฯ เจรจา ๒ คำ ฯ

◎ เมื่อนั้น นายขนช้างจะเก้อก็หาไม่ ครั้นเสร็จทักขนนางทั้งนั้นไซร้ จึ่งกวักเรียกพระไวยมาพาที เออนี่แม่ของเราเขาอยู่ไหน วานพ่อไวยไปบอกออกมานี่ ให้หล่อนพาลูกสะใภ้มาสักที จะได้มีโอกาศรู้จักกัน ฉันได้เตรียมสิ่งของเอามาไว้ จะให้แม่สาวน้อยทั้งสองนั่น ของแกน ๆ อย่างมีที่สุพรรณแต่ว่าฉันยินดีมีแก่ใจ ฉันไม่ใช่ขนนางจะวางท่า ทำภูมเกินหน้าหาควรไม่ โปรดช่วยตามแม่ด้วยเถิดพ่อไวย จะขอบใจคุณพระนายว่าหมายดี ฯ ๘ คำ ฯ

◎ เมื่อนั้น พระไวยเคืองขัดแสนยัดสีตาชะแง้แลดูท่านผู้ดี เห็นท่าทีสะกิดสะเกากัน คิด ๆ ก็อายขายหน้า แต่จะทำดุด่าเดียดฉันท์ หรือก็เป็นวันดีศรีวัน จะดุดันเกรงเสียซึ่งฤกษ์พา เห็นขนช้างพะยักพะเยิดอยู่ ดู ๆ ข้องขัดสยัดหน้า จึ่งเดิรไปร้องเรียกมารดา บอกว่านายช้างมาอยากพบตัว ฯ ๖ คำ ฯ

◎ เมื่อนั้น วันทองโผล่ทีลับแลแลเห็นผัว จึ่งร้องเรียกลูกสะใภ้จากในครัว พาตัวไปไหว้นายขนช้าง ฯ ๒ คำ ฯ

◎ เมื่อนั้น ขนช้างร้องฮือ ๆ ตบมือผาง เออพ่าผู้เข้าทั้งสองนาง แล้วก็วางท่าช้อเป็นพ่อดี เรียกย่าวยกของมาไว ๆ จะรับไหว้สะใภ้ทั้งสองศรี จะหักหน้าท่านพระกาญจน์บุรี ให้ยัดสีกลางชารกำนัล ฯ ๔ คำ ฯ

◎ เมื่อนั้น พระไวยเคืองขุ่นหุนหัน บอกมารดาพาเมียเข้าไปพลัน คนยิ่งขันยิ่งคิดอัยอาย เรียกสำรับมาตั้งที่หอกลาง เลี้ยงขนนางมหาดเล็กสิ้นทั้งหลาย ทั้งของเคียงเรียงรินสุรายา เชิญแขกทั้งหลายกินข้าวปลา ฯ ๔ คำ ฯ

◎ เมื่อนั้น ขนช้างไม่ตะบอยคอยท่า ด้วยเดิรทางหิวโหยโรยรา จึงลุกมานั่งลงที่สุดคน วางใหญ่ใส่ซ้ำล้วนสำทับ จับตาซ่าซ่านทุกเส้นขน หมูไก่ใส่สิ้นกินออกซน กระดูกกระเดี้ยวเคี้ยวบ่นเปนแย้งไป ฯ เส้นเหล้า ๔ คำ ฯ

◎ พวกขนนางต่างยุว่าจุ้จ้าน ยิ่งทะยานยงโย่ยกโถใส่ ฉวยกระโถนปากแตรเดิรแร่ไป ครอบหัวเข้าไว้ลุกเก้กัง มือยึดกันป้องหน้าทำตาปรือ เฮ้ยใครดูกูคือท้าวกุฎสู้ สิ้นอายขายหน้าว่าไม่ฟัง ลุกขึ้นชักเซซังยุ่งไป ฯ เจรจา ๔ คำ ฯ (ตอนนี้ติดการเล่นเบ็ดเตล็ด คือพวกแขกชวนขนช้างรำร้องเล่นไปต่าง ๆ)

◎ เมื่อนั้น วันทองอยู่ในห้องเรือนใหญ่ ได้ยินเสียงอึงคึงไซร้ จึงลุกไปมองดู

เพื่อรู้ที่ โผล่ลับแลแลมองออกมาดู แสนอดสูแทบแซกแผ่นดินหนี ออกจากห้องร้องตวาดชาติอัยปรีย์ ทำได้ไม่มีความอายใจ ฯ ๖ คำ ฯ

◎ เมื่อนั้น ขนช้างว่าอีข้าหาอายไม่ ลูกขึ้นเต้นตึกตักทำหนักไป แม่เจ้าไวยช่วยเปนวานริน พี่จะเปนเจ้าขรัวหณุมาน หางพานดินหดไปหมดสิ้น พี่เคยเปนตัวนายหลายแผ่นดิน แล้วแลยลันเกาซาคว้าวันทอง ฯ ๔ คำ ฯ

◎ วันทองผลักไสพระไวยว่า มาเรียกข้าว่าเจ้าไวยอ้ายของหอง นี่หากคิดอย่าช้างหนึ่งจึ่งลำพอง หาไม่กดคอถวงให้แทบตาย ฯ ๒ คำ ฯ

◎ ขุนช้างกำลังเมายินเกากัน ทุดอ้ายหมาด่าคนเล่นง่าย ๆ มึงจองหองจะถวงหรืออ้ายพลาย หรือถือว่าเปนนายมหาดเล็ก อ้ายอกะตัญญูไม่รู้คุณ คือใครแคะค่อนขนมาแต่เด็ก ด่าทอพ่อได้อ้ายใจเจ็ก เมื่องเล็ก ๆ ใครเลี้ยงมึงเปนตัว ฯ ๔ คำ ฯ

◎ ขัดใจ พระไวยตัวสั่นให้คันหัว อ้ายล้านจะประจานให้เจ็บตัว วาจาชั่วถวดชื่อกูขุนนาง เอานะเล่นไรก็เปนไป ขัดใจกำหมัดซัดปากผาง วันทองร้องหวีดวิ่งเข้ากลาง ขุนช้างล้มคว่ำขะมำไป ฯ ๔ คำ ฯ

◎ เมื่อนั้น วันทองเห็นลูกยาไม่ปราไสย จึ่งร้องไห้งอ ๆ ว่าพ่อไวย อย่าถือใจคนเมาเลยเจ้าคุณ ประทานโทษโปรดเถิดพ่อทูนหัว ไม่รู้ตัวเต็มประดาจึ่งว้าวุ่น พ่อเงื้อดงดอดใจจะได้ยุบ จงอย่าหนหันเห็นแก่มารดา ฯ ๔ คำ ฯ

◎ เมื่อนั้น พระไวยว่าอย่างนี้สิชายหน้าพุทโธ่เอ๋ยไม่ควรให้มันมา ด่าประจานชายหน้าพวกขุนนาง เมื่อรู้แล้วว่าผัวตัวชั้เมาควรจะเอาเก็บไว้เสียห่าง ๆ นี่คุณแม่สาระแนพาอ้ายช้าง มาด่าลูกเล่นกลางอยุทธยา ฯ ๔ คำ ฯ

◎ เมื่อนั้น พระกาญจน์บุรีพยักหน้านี่หากลูกคิดถึงซึ่งมารดา หาใม่ ๆ คณนาแก่ผู้มือ แล้วชี้หน้าว่าแก่นางวันทอง ออน้องเปนวานรินหรือ ช่างไม่อายไม่เจ็บเท่าเล็บมือ แค่นมาโลมให้ลือเล่นกลางคน ผัวเจ้าดูถูกด่าลูกข้า ช่างไม่ว่าห้ามปรามกันสักหน เขาทำผัวตัวเต้นเปนชักยนตร์ แต่ลูกชายหนึ่งคนนั้นทำเนา ฯ ๖ คำ ฯ

◎ พึงว่า วันทองตอบเออฆ่าเสียเถิดเจ้าหลับหูหลับตามาว่าเดา คือใครเล่าเขาโลมให้คนลือ คะข้านี้อวานรินโขน เปนคนโลนเคยเล่นไม่เห็นหรือ พูดเหมือนลูกเล็ก ๆ เด็กอมมือ นี่คนดียังดีเปนคนเมา ซึ่ง

ว่าชังลูกนักรักสามี ข้าเห็นดีด้วยเจ้าช้าง เมื่อไรเล่า มิควรหมื่นก็หมื่นเพราะกินเมา เขาต่อยเอาพอสมแก่หน้าคน ฯ ๖ คำ ฯ

◎ เมื่อนั้น ฝ่ายขุนช้างสร่างมึนลุกขึ้นบ่น แล้วชี้หน้าว่าอ้ายทระชน ต่อยกจนปากแตก เพราะตึงตัว มึงเหมือนทรพีชาติขี้ข้า มันไล่ขวิดยิดายังเกิดหัว เมื่อน้อย ๆ ไม่นึกรู้สึกตัว กูจิกหัวไปขวั้นเอาขอนทับ มิเชื่อพ่ออ้ายไวยคว่ำท้ายทอย ที่ริมไรเปนรอยไม้ซีกสับ กูคิดว่าจะฉิบหายตายลับ มิรู้กลับมาได้ทำดุดัน ฯ ๖ คำ ฯ

◎ พังไข พระไวยชิงแค้นจนตัวสั่น ขะมาแม่แร่มากลางหอพลัน ดีฉันยอกกล่าวท่านทั้งปวงไว้ อ้ายใจยักษ์หักตอคนทั้งเปน เพราะบุญดีหนีเร้นจึงรอดได้ เหน็บรั้งจังก้าเรียกข้าไทย เอาหวาอย่าไว้ชีวิตมัน ฯ ๔ คำ ฯ

◎ พวกทนายหนุ่ม ๆ เข้ารุมถอง เอาจนร้องไม่ออกศอกกลุ้มสัน ถีบตกลงดินดิ้นยัน ๆ พวกขุนนางกางกั้นเกะกะไป ฯ เชิด ๒ คำ ฯ

◎ เมื่อนั้น วันทองกอดผัวทอดตัวไห้ นิ่งแน่แลเห็นไม่หายใจ นางร้องไห้ โฮ ๆ โอ้พ่อคุณ ทั้งนี้รักเมียจึงมาช่วย จนมาม้วยบรรลัยอยู่ใต้ถุน เขาทุบเล่นเช่นปลา ไม่การุญ พ่อสิ้นบุญเสียแล้วกระมังนา ให้คนหามไปวางไว้กลางบ้าน ข้างทยานชิ้นเหยียบสองต้นขา จะนวดพันเท่าไรไม่ลืมตา วันทองกอดกายาสามี ฯ ๖ คำ ฯ

โอ้ ◎ โอ้พ่อร่มโพธิ์เตียของเมียแก้ว พ่อตายแล้วเมียเห็นจะเปนผี อันจะหาน้ำใจในยุรี เห็นสิ้นดีอยู่เพียงพ่อโพธิ์ทอง แต่อยู่มาสิบห้าสิบหกปี หนึ่งคำน้อยไม่มีให้เมียหมอง เมื่อคลอดลูกหนุนหลังนั่งประคอง เห็นเมียร้องพ่อร่ำพิไรวอน เมื่อคราวเมียจับไข้ไม่กินเข้า พ่อนั่งเฝ้าเคียงคอยตะบอยบ่อน เห็นเมียไม่หลับใหลพ่อไม่นอน ครั้นน่ารำพึงคอยตะบอยบ่อน พอกพูดกระพอลืม ครั้นนาหนาว ๆ แลนตลอดอก พ่อกอดกกเมียนอนซ้อนผ้าห่ม ครั้นน่าฝน ๆ ผ่อยลงพรอยพรม ให้อยู่ร่มยืดรอยน่าต่างเรือน ชายใดในพิภพการรักเมียไม่มีเสมอเหมือน ถึงรูปชั่วใจช่วงดังดวงเดือน นึกรมเตือนให้ตามเมียมาตาย นิจจาเอ๋ยเมื่อมาผัวมาเพื่อน กลับไปเรือนแต่ตัวดูผัวหาย ร่ำพลางนางเสือกลงเกลือกกาย ดังจะวายชีวังไปทั้งเปน ฯ โอด ๑๒ คำ ฯ

ร่าย ◎ ครั้นโศกคลายคลำตัวผัวยังอ่อน ชีพจรเบื้องหลังยังริกเต้น ทรวงอกอุ่นคลายค่อยหายเย็น เอะเห็นฤทธิ์เมาค่อยเบาบาง ฯ เจรจา ๒ คำ ฯ (ตอนนี้ให้ตามหมอมารักษาพยาบาล)

◎ เมื่อนั้น ฝ่ายขุนช้างมันเมาเหล้าค่อยสร่าง ถูกน้ำชะโลมลูบล้าง ประเดี๋ยวคร้างออกมาได้หายใจแรง (เออน) พอพ้นขันพลันกัดฟันเกรี้ยว โกรธาตาเขียวร้องเสียงแข็ง เฮ้ยที่กูจะไม่ว่าเองอย่าแคลง จะสู้ชนกำแพงกว่าจะตาย ถึงตัวกูบรรลัยกระดูกร้อง จะถองเล่นเปล่า ๆ เจ้าอย่าหมาย มึงพวกมากฝากไว้เถิดอ้ายพลาย ถ้าเจ้านายไม่เลี้ยงก็แล้วไป ตัวสั้นเทา ๆ เรียกย่าวข้าจูงมือเมียมาจากบ้านใหญ่ แม่ไปบ้านก่อนอย่านอนใจ ผัวจะไปคอยเผ้าเจ้าชีวิต ฯ ๙ คำ ฯ

◎ พี่งผัว วันทองกลัวจึ่งว่าอย่าให้ผิดคราวนี้เขาโปรดปรานเชี่ยวชาญชิด จงหยุดยั้งชั่งจิตให้จงดี ฯ ๒ คำ ฯ

◎ แก้วตา น้องจงอย่าปรารมภ์ที่ตรงพี่เจ้าจงกลับสุพรรณบุรี ตัวพี่จะเข้าไปวังในพี่ก็เปนข้ามาช้านาน พระภูบาลเมตตาหาน้อยใม่ พูดเสร็จจึ่งลาคลาไคล เข้าไปในวังรัตนา ฯ เชิด ๔ คำ ฯ

◎ จบชุดแต่งงานเพี่ยงนี้ ฯ

บทละคอน

เรื่อง

รามเกียรติ์

ตอนอภิเษกสมรส

สมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทร

มหาวชิราวุธ

พระมงกุฎเกล้าเจ้าแผ่นดินสยาม

ทรงพระราชนิพนธ์

บทพระราชนิพนธ์

ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

พระราชทานเพลิงศพ

นายพลเรือตรี พระยาชลยุทธโยธินทร์ (ปาน บุนนาค)

ณ เมรุวัดเทพศิรินทราวาส

วันที่ ๑๗ มกราคม ๒๔๖๑

รามเกียรติ์

ตอนอภิเษกสมรส

ชุดปราบตาฑะกา

(ลงโรง, ท้าวทศรถนั่งเตียงกลาง, ฃ้างซ้าย ตั้งเตียง ที่นั่ง พระ ราม, พระ ลักษมัณ, พระภรต, พระศตรุฆนะ, ฃ้างขวาตั้งเตียงที่นั่งพระวสิษฐมุนิ, เสนานั่งเฝ้าสองแถวตามระเบียบ, สุมันตร์นั่งหัวแถวฃ้างซ้าย.)

ช้า ◎ เมื่อนั้น ท่านท้าวทศรถเปนใหญ่ครองโกศลราษฎร์เกรียงไกร เปนใหญ่ในแควันแดนคน กรุงอโยชยาปรากฏ ยงยศฦา แรงทุกแห่งหน พร้อมมิ่งศฤงคารรื่นพล ทั้งชนสี่พรรณพึ่งสราญ ฯ ๔ คำ ฯ

ครอบจักรวาฬ ◎ พระเสด็จออกนั่งบัลลังก์รัตน์ ใต้เศวตะฉัตร์ไพศาล สี่องค์โอรสชัยชาญ ก็มาเฝ้าภูบาลพร้อมกัน อีกพระมุนีศรีวสิษฐ ปุโรหิตผู้รู้ทางสวรรค์อมาตย์พร้อมหน้าเสนานันท์ เฝ้าองค์ทรงธรรม์จอมเมือง พระประศาสน์ราชการงานนคร สั่งกำราบดัสกรกาจกระเดื่อง ความสุขบำรุงให้รุ่งเรือง มิให้ระคายเคืองจิตประชา ฯ ๖ คำ ฯ

(จำอวดคน ๑ ออกในท้ายบทนี้, คลานเข้าไปกระซิบกับสุมันตร์, แล้วกลับเข้าโรง.)

ร่าย ◎ ทอดพระเนตร์เห็นเซาเข้ามานั้น จึงตรัสถามสุมันตร์มิยศถา เซานำข่าวราวเรื่องอะไรมา จงแถลงกิจจาอย่ารอรี้ ฯ ๒ คำ ฯ

◎ บัดนั้น สุมันตร์ประณตบทศรี ทูลว่าพระมหามุนี ศรีวิศวามิตร์ทรงญาณ มาถึงซึ่งน่าปราสาท ขอเฝ้าภูวนาถมหาศาล มีข้อเดือดร้อนรำคาญ ขอทูลพระภูบาลทรงชัย ฯ ๔ คำ ฯ

◎ เมื่อนั้น พระจอมอยุชย์เปนใหญ่ จึงตรัสแก่องค์พระวสิษฐไชร้ เชิญไปต้อนรับพระมุนี ฯ ๒ คำ ฯ

◎ เมื่อนั้น พระวสิษฐผู้พรหมฤษี คลาจากพระโรงคัลทันที จรลีสู่น่าปราสาทชัย กล่าวเชิญวิศวามิตร์เข้า ไปเฝ้าทรงฤทธิ์อดิศัย สองมุนีเดิรเคียงครรไล เข้าในพระโรงรัตนา ฯ ๔ คำ ฯ

(เสมอเถร : พระวสิษฐกับพระวิศวามิตร์

รำเข้า ไปเผ้า. ท้าวทศรถและโอรสทั้ง ๔ ลง จากเตียงไปไหว้พระวิศวามิตร์.)

◎ ราชาเชิญวิศวามิตร์ ขึ้นสถิตแท่นทองวิเลขา

(ท้าวทศรถกับพระวิศวามิตร์นั่งเตียงกลาง, คนอื่น ๆ ขึ้นนั่งตามเดิม.)

แล้วจึ่งกัมเกล้าวันทา ปราไสยใต่ถาม ความร้ายดี นานแล้วข้ามิได้ประสพ พบองค์พระพรหมฤษี ที่ท่านอุส่าห์มาครั้งนี้ เปนศรีนคเรศเวียงชัย ท่านมีสิ่งใดใฝ่ประสงค์ เชือเถิดข้าคงถวายให้ แม้มีประสงค์จำนงใด โปรดอย่าเกรงใจจงบอกมา ฯ ๖ คำ ฯ

(ระหว่างนี้มีมหาดเล็กเชิญน้ำร้อน, น้ำเย็น, หมาก ฯลฯ ออกมาถวายท้าวทศรถทรงประเคนพระวิศวามิตร์.)

◎ เมื่อนั้น พระเกาศิกะนันทน์หรรษา กล่าวคำสรรเสริญพระราชา ว่าหาใครไม่เทียบเปรียบปาน ยังมิทันออกปากทูลขอพระองค์หนอบอกให้ทุกสถาน แล้วจึ่งทูลแถลงเหตุการณ์ เพื่อพระภูบาลเข้าพระทัย ฯ ๔ คำ ฯ

พากย์

๑๑ ◎ อ้าจอมมกุฎเกศ วรเดชชภาไกล
ล้ำเลิดประเสริฐใน นรภพบ่มีทัน
◎ ตูข้าพยายาม แต่โอ้พลิกรรม
◎ เหตุสองอสูรพาล ปองล้างพิธีผอง
◎ บางทีพิธีจวน มาล้างพลีการ
◎ ยนเวทีมณฑล อีกเลือดก็ราดเพื่อ
◎ ครั้นรูปจะร่ายมน- ศักดิ์สิทธิ์จะเสื่อมคลาย
◎ จึ่งทิ้งสถานจร ขอให้พระราชัน
◎ ขอพระบิโยรส ไปช่วยบำราบยัก-
◎ เสร็จสมฤดีคิด รูปนี้จะอวยให้
◎ มีแด่พระรามองค์ ให้เกียรติเกรอกสรร-
◎ ยักษ์ใดจะสู้รา- อันเชือสิเปนวิ-
◎ ขอราชะปรึกษา หากเชอประนอมใจ
◎ โปรดให้พระรามรา อันเกียรติยศท่าน

ณะประกอบวิธียัญ ย่มีสมฤดีปอง
พหุฤทธิทั้งสอง เพราะกิเลสกะลีพาล
จะสำเร็จก็สองมาร และกระทำระยำเหลือ
สกะปรกเพราะเศษเนือ พลีผลพินาศสลาย
ตระบำรายอสูรร้าย ณพิธีพลีสวรรค์
ณนครพระทรงธรรม์ ขประทานพระอารักษ์
วรวิระทรงศักดิ์ ยะประลาศประลัยไป
และอมิตร์ปะราชัย พหุพรพิศิษฎ์สรรพ์
ยิยะยุตรทรงธรรม์ พะอำนาจประมวลทวิ
ฆะวะได้ย่พิงมี ระวิเศษณโลกัย
พระวสิษฐะผู้ใหญ่ และพระราชะสมภาร.
ฆะวะไปบำราบมาร ก็จะเกรอกณแดนตริ ฯ

เจรจา.

◎ ทศรถฟังมุนีเธอกล่าวฉนั้น ยิ่งนึกไปยิ่งประหวั่นพรั่นวิญญา พระราชาประทับนิ่งอยู่ครู่ใหญ่ แล้วจึงไหว้ตอบคำพระนักธรรม์ บุตร์ดิฉันยังเยาว์วัยอยู่โดยแท้ มิอายุเพียงแต่สิบหกปี ฉันหรือลูกรักดั่งดวงตา จะสามารถทำการอันยากใหญ่ ดิฉันเอง จะขอไปรับใช้ท่าน จะนำกองโยธาหาญไปราน รอน และบำราบดัสกรอันแรงร้าย อันว่าพลนิกายของข้าไซร้ เชี่ยวชำนาญการชิงชัยเปนนักหนา แต่ว่าแม้จะเอาเจ้ารามไป ก็ขอให้ดิฉันสมทบรบศัตร จะถืออนุศรยืนที่น่าทัพจะรบรับจนกว่าจะวายปราณ ยัญญะการของท่านก็จะสำเร็จ เสร็จสมเจตนามิช้าได้ อันเจ้ารามลูกข้าไซร้อายุเยาว์ มิรู้เท่าถึงการงานสงคราม แม้ยักษ์ทรามฆ่าบุตร์เสนหา อันตูข้าจะคงชีพอยู่ฉันใด ตูข้าไซร้ก็ชราลงมากแล้ว พึงจะได้มีลูกแก้วมาชื่นใจ หรือถ้าจะขอให้จงได้ขอให้ข้า ออกไปกับลูกยาพอช่วยกัน อนึ่งสองกุมภัณฑ์แสนจัญไร เปนลูกเต้าเหล่าผู้ใดใครใช้มัน ขอนักธรรม์จงแถลงให้แจ้งกิจจาเถิดเจ้าข้า ฯ

◎ พระวิศวามิตร์ทูลตอบพระราชัน ว่าสองกุมภัณฑ์นั้นมันมีชื่อว่า สุวาหุมาริจผู้แรงหาญ พญาราพณ์ขุนมารผู้จอมลงกา เปนผู้ใช้มันมาล้างพลี ขอถวายพระพร ฯ

◎ พระราชาว่าข้านี้ไม่มีฤทธิ์ พอต่อสู้ประจามิตร์เช่นท้าวราพณ์ ผู้อาจยำรายเทวดาชาวสรวงสวรรค์ อีกภูตผีคนธรรม์อันศักดาอีกยักษาและนาคโดยทั่วไป อันมนุษจะสู้ได้ที่ไหนเล่า พระผู้เปนเจ้าจะขอบุตร์ข้าไป ก็เท่ากับให้ไปตายวายชีวี ขอพระคุณจงปรานีข้าสักคราเถิดเจ้าข้า ฯ

◎ พระมุนีฟังราชาก็ข้องจิต ทูลว่าบรมบพิตร์ดำรัสไว้ รูปทูลขออะไร จะให้ทั้งนั้น อันเผ่าพระระฆุสุริยวงศ์ จะทรงคืนวาจาหรือว่าไร ถ้าทรงทนความอายได้ กุตามที จงอย่าดีกกโอรสเสนหา อาตมะจะขอทูลลาไปยัดนี้ละถวายพระพร ฯ

◎ ฝ่ายพระวสิษฐมุนีผู้ฉลาด เห็นเกาศิกชกริ้วกราดเช่นนั้นไซร้ ยอกห้ามว่าอย่าเพ่อไปเลยพระคุณ จงการุญรั้งใจไว้อีกสักครู่หนึ่ง แล้วจึงหันไปทูลท้าวทศรถ กล่าวสุนทรพจน์เตือนพระหฤทัย เทวะพระองค์ไซร้เสด็จมากำเนิดในอิกษวากุกลวงศ์ ฉันนี้คืออองค์แห่งธรรมะ จะทรงฝืนธรรมดาหาควรไม่ เสียแรงพระเกียรติเกรอกไกรทั่วไตรภพ ว่าทรงธรรมล้ำลบไม่มีใครทัน ฉนั้นจงอย่าละพระกรุณย์ ได้ทรงเผยพาทีปฏิญญา จะทรงคืนวาจาหาควรไม่ จงได้โปรดให้พระรามรบรากษส อัน

อสูรทั้งมวลหมดใม่มีอำนาจ อาจทำอันตราย พระลูกได้ เพราะเกาศิกมุนีไซร้คงคุ้มครอง ป้องกันพระโอรสเปนแม่นมั่น เกาศิกนั้นเชอกล้าหาญชาญฤทธา เคยชินชื่อฦๅมาแต่หนหลัง พระฤษีเชอแชงชลังในโยคะวิธี มีอำนาจอาจนิมิตร์เทพาวุธ ฤทธิรุทยิ่งกว่าอาวุธใดๆ เชงก็คงประสาทให้แด่พระกุมาร พระลูกคงสู้ศัตรูพาลได้แน่แท้ แลคงปราบอสูรร้ายตายพินาศ ขอพระราชสมภารประทานให้พระราม ราชโอรสไปสู่อรัญ , ตามพระเกาศิกะนันทน์ทูลขอไว้ เฉิดฉวายพระพร ฯ

นาคราช ◎ เมื่อนั้น ท่านท้าวทศรถเปนใหญ่ ฟังปุโรหิตปลอยชอบหทัย ภูวนัยมีราชบัญชา เจ้ารามจงไปสู่ไพรศรี กับพระมุนีฌานกล้า ลักษมัณไปช่วยพิยา บำราบอสุราดังใจปอง แล้วตรัสเรียกพระมหาสังข์ทรงหลั่งน้ำรดพระบุตร์สอง จงไปสวัสดิ์ทั้งพี่น้อง สมปองปราบอริมิชัย ฯ ๖ คำ ฯ

(เมื่อถึงบทเรียกสังข์ พนักงานภูษามาลาเชิญสังข์ออกมาถวายท้าวทศรถ, และอีกคน ๑ เชิญตลับแป้งเจิมไปถวายพระวสิษฐ, พระรามและพระลักษมัณลงจากเตียงไปหมอบตรงน่าเตียงท้าวทศรถ, รับน้ำสังข์แล้วทั้ง ๒ องค์ไปคุกเข่าตรงหน้าพระวสิษฐ.)

แมลงวันทอง ◎ ฝ่ายพระวสิษฐนักบุญยินดีเจิมจุณพระพักตร์ให้ ขอสองกุมารชาญชัย พันภัยพิบัติพาลา ยามสู้ศัตรูแรงฤทธิ์ ขอจงวิชิตยักษา พูนเพิ่มบารมีกษัตราแห่งอโยชยาชานี ฯ ๔ คำ ฯ

ร่าย ◎ เมื่อนั้น พระวิศวามิตร์มุนีศรีจึงทูลพระราชาว่ารูปนี้ ยินดีรับสองพระโอรสจะตั้งจิตเผื่อแผ่แลถนอม ป้องกันภัยพร้อมทุกอย่างหมด ให้สมที่พระองค์ทรงยศ กรุณาปรากฏณครานี้ ว่าพลาง ทาง ถวาย พระพรลาไคลคลาลงจากปราสาทศรี ชวนสองกุมารจรลีคณะชิบริวารท่านตามจร ฯ ๖ คำ ฯ

(เชิด: ท้าวทศรถและบริวารเข้าโรง, พระวิศวามิตร์, พระราม, พระลักษมัณ, และพวกพราหมณ์บริวารเชิดเดิรวนพอควรแล้วป้องหน้า.)

ชมดงนอก ◎ เดิรทางใม่ช้ามาเห็นดงพงใหญ่ต้นไม้แลสลอน ใบดกปรกยังทินกรดูใม่ร้อนเย็นชิดทั้งมิดมล พระรามจึงถามพระสิทธา นั่นดงใดเจ้าข้าน่าฉงน ใม่แลเห็นทางที่ผู้คน จะอาจจรดลในไพร เห็นแต่วิหกผกผันอีกสัตว์หลายพรรณ์เดิรไขว่ หนามดกรกเรื้ออยู่ทั่วไป ไม้ใหญ่เต็งรังยังสุริยา ฯ ๖ คำ ฯ

ร่าย ◎ เมื่อนั้น พระมุนีตอบ ความรามปุจฉา อันแดนพงดงนี้แต่เดิมมา เคยเปน

ภูมิโสภางามงอน หนึ่งชื่อมลัชบรรฦๅ หนึ่งชื่อกะรูษสโมสร ที่สำราญประชานรากร มินครใหญ่น้อยเรียบร้อยดี จนตาฑะกานางยักษ์อัประลักษณ์มาผลาญเสียบ่นชี้ อันนางตาฑะกาตนนี้ มันมีฤทธิแรงกำแหงนัก ผัวมันนั้นชื่อสุนทะราช เชื้อชาติรากษสอัประลักษณ์สุวาหุมาริจทิทรามนัก เปนลูกนางยักษิณีพาลเขืองฉวยเอาซึ่งโอกาส เพื่อพิฆาตอสุรีเหิมหาญ และช่วยแดนสองที่เคยสราญ ให้พันเงื้อมมือมารจัญไร ฯ ๑๐ คำ ฯ

บรเทศ ◎ เมื่อนั้น พระรามพังชอบอัชฌาสัย ตรัสว่าอันหลานนี้เต็มใจ จะรับใช้พระคุณทุกเวลา ตรัสพลางทางก่งแสงชนูดูให้สายตึงดังปราถนา ดีดสายผึง ๆ ประหึ่งท้า เสียงสนั่นลั่นหล้าชาตรี ฯ ๔ คำ ฯ

(คุก พาทย์: พระรามรำจบท่าแล้ว, เข้าโรงพร้อมด้วย พระวิศวามิตร์, พระลักษมัณ, และ พราหมณ์บริวาร. นางตาฑะกาออกเอนยนเตียง.)

สมิงทองมอญ ◎ ยังนั้น ตาฑะกาอัประลักษณ์ยักษี ได้ยินเสียงผึง ๆ องมึก สดุ้งอินทรีย์ตื่นพลัน เอ๊ะอะไรเสียงใดกระทบหู ดูอึงอลจนบ่าลั่น เทวดาภูตผีที่ไหนกันมาแผลงฤทธิ์สนั่นไม่เกรงใจ ลุกขึ้นจัดแจงแต่งกายา ห่มผ้าตะเบงมารมิช้าได้ จับคทากวัดแกว่งดังแสงไฟ ว่องไวดั่นดั้นอรัญมา ฯ ๖ คำ ฯ

(กราว, แล้วเชิด: พระวิศวามิตร์, สองกษัตร์, และบริวารออก; ยักษิณีย่องหน้า.)

ร่าย ◎ ครั้นถึงชายป่าพนาลี เห็นมุนีกับศิษย์อยู่ตรงหน้า อีกเห็นมนุษสองรา ยืนถืออาวุธคอยราวี ตาฑะกาโกรธาประกาศิตเหวยวิศวามิตร์ฤษี ไปพาเด็กใดมาณครานี้ จะมาให้ลองดีหรือว่าไร นี่แน่ทารกทั้งสองมึงจะต้องมรณาอย่าสงสัย ตาขรัวเฒ่าหลอกเอามานี่ไซร้ เหมือนมาให้กูกินดังจินดา แม้เข้ากลัวเจ็บกายอยากตายดี มายืนเร็ว ๆ เข้าเถิดหวา กูจะหักคอพลันมิทันช้า ไม่ให้ทุกข์เวทนาอยู่นาน ฯ ๘ คำ ฯ

◎ เมื่อนั้น พระราฆพลยโลกทุกสถานตอบว่าอียักษีแสนพาล หยาบช้าสามาญเปนพ้นไป เมื่องอยากกินกูพี่น้อง ก็จงลองมาจับดูให้ได้ อิรากษะสิ้นวดดิไป มึงจะบรรลัยไม่รู้ตัว ฯ ๔ คำ ฯ

◎ ยังนั้น ตาฑะกาแกล้งทำยิ้มหัวแต่ที่แท้โกรธาจนตามัว เนื้อตัวก็เริ่มสั่นเทิ้มไป จึงสำแดงแผลงฤทธิ์ศักดา ใช้มวลมายาพักใหญ่ หมายปราบสององค์ผู้ทรงชัย ให้แพ้พินาศในพริบตา ฯ ๔ คำ ฯ

(รัว, แล้วเชิด: มีจำอวดถือก้อนหิน หลาย ๆ ก้อนออกมาขว้าง, และพวกพราหมณ์ บริวารกลัวิ่งอลหม่าน. พระรามยกศรขึ้นจบ, รัว: แผลงไป, ศรไปไล่พวกขว้างหินเข้าโรง แล้วศรถูกมือนางตาฑะกา. นางยักษ์ถอนศร ออกแล้ว, รัวหายเข้าโรง. เชิด: เสืออกไล่ กัดพวกพราหมณ์. พระลักษมัณแผลงศรถูกหู เสือ, เสือเข้าโรงทาง ๑ ตาฑะกาคลำหูแสดง ความเจ็บ, ออกอีกทาง ๑ ถอนศร.)

บี่นตลิ่งนอก ◎ ยักษิณีถูกศรหลาย แห่ง พิษแรงปวดร้าวราวเปนบ้า รุกเข้าไปก็สองกษัตรา ยิงศรต้องกายาอีกทุกครั้ง จำต้องใช้เวทมนตร์คลคาถา จำแลงกายาอย่างแข็งขลัง คิดพลางทางแปลงซึ่งกายัง เปนกาใหญ่กำลังมหิมา ฯ ๕ คำ ฯ

(ตระนิมิตร์: ตาฑะการำจบท่าแล้ว หายเข้าโรง, เชิด: ตัวกายักษ์ออก, ไล่พวกพราหมณ์วิ่งหนีลนลาน. พระรามกับพระลักษมัณรบต่อสู้กับกา, พระรามสั่งพระลักษมัณให้รบไปพลาง, และพระรามเองแผลงศร. น่าพาทย์ศรทนง: ศรถูกกาล้ม.)

ร่าย ◎ เมื่อนั้น พระวิศวามิตร์หรรษาชมพระรามและพระอนุชา ว่าเปนนักรบเอกอุดม ให้ลองฝีมือทำสงคราม ก็ได้ตามจำนงประสงค์สม ไม่ต้องวิตกอกกรม ต่อไปก็คงสมจินตนา อันอ้ายรากษสทั้งสอง คงตองตายด้วยมือหลานข้า วาพลางทางชวนกันไคลคลา ไปอาศรมสถานสำราญใจ ฯ ๖ คำ ฯ

(เชิด: พระวิศวามิตร์, สองกษัตร์และบริวารเดิร วนรอบ ๑ แล้วเข้าโรง. พวกฤษิและ พราหมณ์ศิษย์ พระวิศวามิตร์ ออก นั่งเข้าแถว คอยท่า, แล้ว พระวิศวามิตร์ ออกอีก, พร้อมด้วย สองกษัตร์ และ บริวาร ที่ ตาม หลัง. ย่องหน้า.)

เจรจา.

◎ พระโสมะราชฤษิอาจารย์รอง ผู้ครอบครองบริวารของพระมุนี ซึ่งคอยท่าทางกฎีสถิต เห็นองค์พระวิศวามิตร์ท่านกลับมาก็ปรีดาพาศิษย์ไปต้อนรับ น้อมคำนับกราบเรียนถามความร้ายดี ฯ

◎ พระมุนีกล่าวตอบเฉลยไข ว่าเราได้เข้าไปเฝ้ามหาราช เถลิงอาสน์อโยธยาบุรีศรี ขอปราณีให้โอรสยศยง สองพระองค์นี้มาช่วยปราบยักษา เมื่อเรามาถึงดงพงทึบใหญ่ ตาฑะกาจัญไรมันอวดดี ออกมาต่อฤทธิ์ด้วยสองกุมาร เธอก็ผลาญยักษิณี

ม้วยชีวัน ฉนั้นเห็นเปนศุภะนิมิตร์ อัน
อสุรทนงจิตมาล้างผลาญ พิธีการของเรานี้
เมื่อใด ก็คงต้องประราชัยเปนแน่นอน ฯ

◎ โสมะราชพ่ังอาจารย์ท่านซานไข ก็
ดีใจแสนนิยมชมบารมี ว่าสองกษัตร์เปนจอม
วีระแน่แท้ ตาฑะกาจึ่งพ่ายแพ้พระเดชา
ขอพระคุณอย่าช้าจงเริ่มงาน ยัญญะการที่
ทำค้างอยู่ไซร้ อยู่ข้างนี้เหล่าข้าได้เตรียม
ไว้ดี เชิญพระพรหมฤษีประเดิมยัญเถิด
เจ้าข้า ฯ

◎ พระมุนีเกษมสันต์โสมนัส หันไป
ตรัสแด่พระรามและอนุชา ว่าเธอได้ดำเนิร
มาหลายวันนัก จงไปพักวรกายสบายก่อน
เตรียมพระองค์ไว้รานรอนรากษสกาจ แล้ว
จึ่งกำชัยพระโสมะราชผู้ไว้ใจ จงได้เอา
ใจใส่คอยมองดู แม้เมื่อใดเห็นศัตรูหมู่อสูร
จงไปทูลสองกษัตร์ให้ทรงทราบ จะได้เสด็จ
ออกมาบำราบปราบปรามมัน แล้วนักธรรม์
จึ่งชวนสองนโรดม เข้าสู่พระอาศรมพักสราญ
บัดนั้น ฯ

(เสมอ: พระวิศวามิตร์กับสองกษัตร์ลำ
แล้วหายเข้าโรง. น่าพาทย์กราว: ตรวจพล
ยักษ์, แล้วสุวาหุกับมาริจชิ้นรถ; เชิด: เดิร
พลวนรอบ ๑, แล้วเข้าโรง. พระโสมะราชกับ

พวกฤษีและพราหมณ์ที่เปนศิษย์ออกนั่ง, คอย
ดูเหตุการณ์. ป้องหน้า.)

พากย์

◎ ฝ่ายพระโสมะราชอาจารย์ คอยดูหมู่มาร
อยู่ได้ถึงหกราตรี

◎ ยังไม่เห็นยักษ์อัยปรีย์ มาในไพรศรี
ก็นึกกระหยิ่มอิ่มใจ

◎ ถึงคืนที่หกนั้นไซร้ จึ่งยินเสียงใน
อากาศเสทือนสท้านดัง (รัวกลอง.)

◎ แลดูหมู่ไม้เต็งรัง ยอดไหวลั่นดัง
ถูกพายุพัดรุนแรง (รัวกลอง.)

◎ บ่ได้มีความเคลือบแคลง รู้ว่ายักษ์แผลง
อิทธิฤทธิ์คงมา

◎ จึ่งสั่งศิษย์หนึ่งอย่าช้า จงริบไคลคลา
ไปทูลกษัตร์สององค์

◎ เชิญมาสู้ยักษ์ฤทธิรงค์ ด้วยศรทนง
ถนัดประหัดไพรี

(พราหมณ์คนหนึ่งรับคำสั่งเข้าโรงไป.)

◎ ดายสคอยดูยักษี แต่ว่าราตรี
ก็มืดย่อาจเห็นไกล

◎ ยินแต่เสียงสนั่นลั่นไน อากาศนั้นไกล้
เข้ามาที่ทางกลางพน (รัวกลอง.)

◎ ยังเดี๋ยวรู้สึกราวฝน ตกต้องสกนธ์
แต่เห็นว่าเปนเลือดแดง

(พวกพราหมณ์แสดงกิริยาเกลียด.)

◎ แล้วจึ่งเห็นพวกยักษ์แรง มาเด่นสำแดงอยู่น่าพระอาศรมสถาน ฯ

(รัวสามลา: พลยักษ์ออก, สุวาหุและมาริจขี่รถ. ทัพมายืนกลางโรง. พวกพราหมณ์แสดงความกลัว, เล่นตลก. พระรามและพระลักษมัณออกท้ายรัว.)

◎ ฝ่ายองค์สมเด็จอวตาล เห็นสองขุนมารก็ตรัสแด่พระอนุชา

◎ น้องจงแผลงศรศักดา ไปรอนโยธาอสูรให้สิ้นชีวัน

◎ พี่เองจะยิงศรไป รอนสองนายให้เข็ดฤทธิ์ย่อวดดีหาญ

◎ ว่าพลางทางพระอวตาล แผลงศรชัยชาญไปยังที่สองรากษส

◎ หนึ่งถูกมาริจตกรถ ปลิวลิ่วไปหมดกำลังที่ผู้ยุ่งสาคร

◎ หนึ่งถูกสุวาหุรอน รานชีพม้วยมรณ์อยู่กลางระหว่างโยธี ฯ

(ศรทนง: พระราม และ พระลักษมัณแผลงศร, มาริจตกจากรถแล้วเซหายเข้าโรงไป, สุวาหุตกจากรถตายกลางโรง, และพวกพลยักษ์ตายโดยมาก. เชิด: สองกษัตร์เข้าโรง, พวกยักษ์ที่รอดตายวิ่งหนี, และพวกพราหมณ์ไล่ตามตีด้วยพลองและขว้างด้วยก้อนหิน, เล่นกวนมุกพอสมควร, แล้วหายเข้าโรงหมด.)

◎ จบชุดปราบตาฑะกา ฯ

ชุดอภิเษกสมรส

(พระวิศวามิตร์ออกนั่งเตียงกลาง, พระรามและพระลักษมัณนั่งเตียงเล็กขวา, บริวารนั่งตามระเบียบ.)

ยานี ◎ มาจะกล่าวบทไป ถึงวิศวามิตร์มุนีศรี เห็นสองกษัตราก็ปราณี เธอมีความชอบเปนพ้นไป อันท้าวชนกราชาครองมิถิลากรุงใหญ่ เตรียมจะมีพลีเทพไท ตาจะพาหลานไปสู่นคร เพื่อจะได้ดูชนูรัตน์ของจอมกษัตร์ทรงศร ซึ่งศิวะประทานจอมนคร ในเมื่อก่อนกาลนานมา อันชนูนั้นแสนแข็งขลัง ยังไม่มีใครก่งได้เลยหนา อันรามลักษมัณหลานยา จะไปด้วยกับตาหรือว่าไร ฯ ๘ คำ ฯ

ร่าย ◎ เมื่อนั้น พระรามไหว้ตอบเฉลยไข พระเจ้าตาปราณีชวนไป หลานนี้เต็มใจทั้งสองคน พระเจ้าตาจะพาไปแห่งไหน หลานพร้อมใจไปด้วยทุกแห่งหน ขอแต่ได้รับใช้สมกะมล ทั้งสองคนพี่น้องจะปรีดา ฯ ๔ คำ ฯ

◎ เมื่อนั้น พระเกาศิกะนันทน์หรรษา จึงสั่งพวกศิษย์พลันมิทันช้า จัดหาสิ่งของเพื่อเดิรทาง ของหอมน้ำมันจันทน์จุณ เผื่อใช้ในการบุญไม่ขัดขวาง เตรียมเสร็จก็ชวนกันเดิรทาง ไปหว่างมิ่งไม้ในแดนดง ฯ ๔ คำ ฯ

(เชิด: พระวิศวามิตร์นำหน้า, สองกษัตร์ตาม, แล้วถึงพวกฤษี และพราหมณ์บริวาร, ซึ่งบางคนหายสัมภาระตามหลัง. เดิรวนพอควรเข้าโรง, กลับออกอีก, แล้วย่องหน้า.)

ต่อยหม้อ ◎ เดิรหลายราตรีที่ในป่า จึงถึงมิถิลาสมประสงค์ เห็นทิพลีกรรม์กั้นเปนวง อยู่ตรงที่น่าพระบุรี พระสิทธาชัยให้สองกุมาร ดูที่พิธีการเรืองศรี เปนอย่างไรหลานยามาครั้งนี้ เห็นจะไม่เสียทีที่ได้มา ฯ ๔ คำ ฯ

ร่าย ◎ เมื่อนั้น พระราฆพนบนิเวศเหนือเกศา แลดูบริเวณเห็นเหมาะตา จึงเผยพจนาชมไป ฯ ๒ คำ ฯ

ชมตลาด ◎ อันพระราชามหาศาลท่านทำการใหญ่โตหาน้อยไม่ ดูพราหมณ์มากนักหนามาแต่ไกล นับได้หลายพันมานคร เห็นกลดแขวนแน่นอยู่เหลือนับ เกวียนจอดสลับแลสลอน พลับพลามาลกอันงามงอน ตั้งซ้อนซับงามอร่ามตา ราชวัตร์ฉัตร์ธงฉาว

สอาด ล้อมโรงราชพิธีศรีสง่า ยิ่งดูยิ่งเพลิน จำเริญตา แสนยินดีที่มาในคราวนี้ ฯ ๖ คำ ฯ

ร่าย ◎ เมื่อนั้น จึงองค์พระพรหมฤษี สั่งพวกบริวารพราหมณ์ชี ให้หาที่พักอยู่พอสบาย ฯ ๒ คำ ฯ

(พระวิศวามิตร์สั่งบริวารให้จัดที่พัก. จำอวดเล่นหาที่พัก จัดการถางหญ้า ตัดหนาม, ปลูกที่พัก, แล้วเรียนพระวิศวามิตร์ให้ทราบว่าจัดที่พักเสร็จแล้ว, ตอนนี้จำอวดต้องเล่นแต่พอควร, อย่าให้มากนัก.)

กระบอก ◎ ที่พักจัดเสร็จสำเร็จดี พระมุนีชื่นชมสมหมาย ชวนสองกษัตร์ผู้ยอดชาย เข้าพักผ่อนร่างกายพอวายร้อน ฯ ๒ คำ ฯ

(เสมอ: พระวิศวามิตร์และสองกษัตร์รำ, แล้วฤษีนั่งเตียงกลาง, กษัตร์นั่งเตียงซ้าย.)

ทะแย ◎ ขณะนั้นพระสิทธาตั้งตาแล เห็นกระบวนแหนแห่งามสลอน จึงรู้ว่าขอมนรินทร์ยิ่งนคร เสด็จรมารับพระมุนี ฯ ๒ คำ ฯ

(กลองโยน: กระบวนเสด็จของท้าวชนกออก, พระศตานันทมุนีกับพราหมณ์อีก ๔ คน นำหน้า, แล้วถึงตำรวจหอก, ท้าวชนกมีคนกั้นพระกลด, สุทามันและขุนนางอีกหลายคนตามหลัง, และมีคนเชิญพานเครื่องสักการะ ๑, เครื่องกระยาบวช ๑. กระบวนหยุดกลางโรง.)

ร่าย ◎ เมื่อนั้น ท้าวชนกสุริย์วงศ์ เรืองศรี พร้อมศตานันทมุนี เข้าไปอัญชลีพระทรงพรต ฯ ๒ คำ ฯ

(เสมอ: ท้าวชนกกับศตานันท์รำ. พระวิศวามิตร์ออกไปต้อนรับ, พระรามและพระลักษมัณลงจากเตียงนั่งคอยอยู่. จำอวดยกเตียงมาตั้งข้างขวาอีกเตียงหนึ่ง, วิศวามิตร์พาท้าวชนกไปนั่งด้วยกันบนเตียงกลาง, ศตานันท์นั่งเตียงขวา, พระรามและพระลักษมัณนั่งเตียงซ้าย, ท้าวชนกประเคนเครื่องสักการะและเครื่องกระยาบวชแก่พระวิศวามิตร์, บริวารพระวิศวามิตร์เชิญน้ำเสวยและผลไม้มาตั้งถวายท้าวชนก, และเอาไปประเคนพระศตานันท์.)

สารถี ◎ พระโยมมณฑลากราบงาม ถามข่าวร้ายดีแห่งดาบส แล้วว่าพระองค์ผู้ทรงพรต มาให้เกียรติยศแก่โยมครัน การพลีที่ได้เผดิมแล้ว ก็เปนการผ่องแผ้วทุกสิ่งสรรพ์ กำหนดว่าอีกสิบสองวัน จะได้บวงสรวง

สวรรค์ด้วยอามิษ อนึ่งสองหน่อกษัตร์นี้
รูปร่างดีทั้งสองแสนต้องจิต คงเปนลูกราชันอันเรืองฤทธิ์ เปนเผ่าพงศ์พิตร์พระองค์ใด ฯ
๖ คำ ฯ

เจรจา.

◎ พระมุนีตอบทรงชัยจอมมิถิลา ว่าสองกุมารที่มาด้วยนี้ไซร้ เปนลูกไท้ทศรถมหาราช ซึ่งอาตมะได้ไปทูลขอเอาไป ให้ช่วยบำราบรากษสอันเหิมหาญ ทำลายการพลิกรรมของอาตมะ พระกุมารทั้งสององค์ทรงแผลงศร รานรอนรากษสร้ายมลายลงอันองค์ที่หนึ่งพระรามงามคมสัน องค์น้องที่สองชื่อพระลักษมณงามวิลาศ ทั้งสองสมเปนเชื้อชาติอิกษวากุ สมเปนเผ่าพงศ์ระฆุอันฦๅชา เมื่อจวนถึงมิถิลาธานี ได้ผ่านที่อันเคยเปนพระอาศรม ของมหาโคดมพรหมฤษี พระรามนี้แวะไปพบอหลยา อันคำสาปของภัศดาก็พลันหาย และโฉมฉายยินดีประสาทพร แล้วจึงพากันบทจรมาแห่งนี้ ขอถวายพระพร ฯ

◎ ศตานันท์มุนีศรีแสนปรีดา จึงวันทาพระเกาศิกและกล่าวไป นี่ก็เพราะพระคุณไซร้กอยไมตรี จึงพาพระกุมารนี้ไปจนถึงซึ่งแดนดงตรงที่อหลยา ผู้มารดาของข้าอยู่กรรมไซร้ อันพระยิดาท่านสาปไว้ ให้มารดาอยู่ทนทุกข์เวทนากว่าจะพบ องค์พระรามราฆพสุริยวงศ์ เมื่อพระองค์แตะต้องกายนางแล้วไซร้ จึงให้รอดพ้นได้จากสาปสรรพ์ ฉนั้นดีฉันจึงรู้สึกซึ้งพระคุณ ที่พระเปนเจ้าการุญข้าครั้งนี้ สุดที่จะหาคำขอบคุณได้ละเจ้าข้า ฯ

◎ ฝ่ายท้าวชนกยังคมไหว้พระมุนี ตรัสว่าพระคุณเจ้ามีประสงค์สิ่งใด แม้ว่าหาถวายได้จะหามา ขอโปรดแถลงให้ข้าทราบสักที เถิดเจ้าข้า ฯ

◎ พระวิศวามิตร์มุนีตอบคำถาม อันพระรามและลักษมณทั้งสององค์ มีประสงค์จะชมรัตนะธนู ขอจงโปรดให้เขาได้ดูจะพอใจ ขอถวายพระพร ฯ

◎ ท้าวชนกเปนใหญ่จึงตรัสตอบพระสิทธา ข้าจะให้เชิญธนูมาณที่นี้ แล้วภูมิดำรัสสั่งสุทามัน ไปเร็วพลันเชิญธนูวิเศษมา (สุทามันถวายบังคมคลานเข้าโรง) ระหว่างเวลาที่รอคอยอยู่นี้ ข้าขอแถลง คดีเรื่องคำนาน การที่พระแสงรัตนะธนู ได้มาสู่สกุลวงศ์ของข้าอย่างไร ฯ

พากย์.

๑๑ ◎ เดิมทีธนูรัตน์ วรฤทธิเกรียงไกร องค์วิศวะกรรมไซร้ ชุบประดิษฐ์ของถวาย

◎ คันหนึ่งพระวิษณุ สุระราชะนารายน์
คันหนึ่งทำนุลถวาย ศิวะเทวะเทวัน
◎ ครั้นเมื่อมุนีทัก_ ษะประชาบดีนั้น
กอยกิจจะการยัญ_ ญะพลีสุเทวา
◎ ใม่เชิญมหาเทพ ชักแสนจะโกรธา
กุมแสงขนูคลา ณพิธิพลิกรณ์
◎ ทรงก่งขนูแรง พระก็แผลงพระศรรอน
เศียรทักษะขาดก่อน และจะแผลง ณทวยแมน
◎ แต่ศักระเทพทูล ลุกะ โทษะกล่าวแทน
ทวยเทวะว่าแสน จะประหวั่นพระเดชา
◎ ขอให้มหาเทพ ศิวะทรงพระเมตตา
ต่อไปจะบูชา หรเจ้าย่เว้นวาง
◎ คราน้นมเหศวร พระพิโรธก็พลันจาง
ให้เทวะคืนอย่าง สิริรูปะเดิมคง
◎ ต่อมามหาเท_ วะประทานขนูทรง
แด่เทวะราชองค์ วรราชะฤษิ
◎ ผู้ทรงคำรงกรุง มิถิลาสุธานิ
อันยิ่งวิเศษนี้ ก็สถิตสกุลวงศ์
◎ ครั้งหนึ่งคนูไถ ป่ละพิก็พิศวง
เห็นทาระกาองค์ อภิลักษะณาภา
◎ ผุดจากพสุนทร และเพราะเกิดฉนั้นนา
จึงนามะสีดา สุวิสุทธินารี
◎ ข้าได้ปฏิญญา ผิวะใครประสงค์ที่
จะได้ขิดานี้ ก็จะต้องประลองฤทธิ์
◎ คือยกขนูของ ศิวะเทวะศักดิ์สิทธิ์
ได้จึ่งจะสมจิต_ ตะประสงค์จำนงหมาย
◎ อันขัตติยามา มิถิลาก็มากหลาย
ลองแรงก็มากราย ย่มิยกขนูไหว
◎ หากรามะอาจยก พระขนูมณีไซร้
ข้านี้จะดีใจ อนุโมทะนานันท์ ฯ

(ในเมื่อพากย์จวนจบสุทามันออก, พร้อมด้วย คนลาก และ รุนหิบใหญ่อันมีล้อ ๘ ล้อ, ประดับประดาด้วยดอกไม้, ในหิบนี้ใส่รัตนะขนู, ซึ่งมีดอกไม้แต่งงดงาม, หิบนี้ลากไปไว้ที่กลางโรงให้พอดีกับเมื่อจบพากย์บทสุดท้าย.)

ร่าย ◎ ครั้นหิบขนูมาถึง จึ่งจอมมิถิลารังสรรค์ ตรัสว่าอ้าเกาศิกะนันทน์ดิฉันให้นำขนูมา จงให้พระกุมารผู้เปนศิษย์พินิศขนูเถิดเจ้าข้า เผื่อเธอจะมีบุญญาสามารถยกขนูชาญชัย ฯ ๔ คำ ฯ

◎ เมื่อนั้น พระรามประนมบังคมไหว้ลุกไปเบิดผ้าหิบขึ้นไซร้ แล้วอธิษฐานไปด้วยวาจา ฯ

ฝรั่งควง ◎ อ้าพระนารายน์เรืองเดช อกพระปรเมศจอมผา ทั้งจตุรพักตร์ชาดา สามองค์ทรงพ้าชาตรี ศักรินทร์เทเวศร์วิเศษคุณ พระวรุณเจ้าน้ำนทีศรี ยมราช

ทรงธรรม์ล้ำดิ อัคนิเริงแรงแสงตระการ พระสุริยาทิตย์ฤทธิ์ร้อน ศศิธรแสงพราวสกาวฉาน เทวันทุกชั้นทุกวิมาน ขอทุกท่านจงช่วยด้วยไมตรี ฯ ๖ คำ ฯ

เชือ ◎ ยามข้านยกขนูรัตน์ ขอให้ขับถนัดได้เต็มที่ ขอให้โศลกโชคมี และสมจิตดีได้สักครั้ง ฯ ๒ คำ ฯ

ลิงโลด ◎ ตรัสพลางทางขับแสงขนูยกชูด้วยฤทธิแรงขลัง ก่งติ้งหักผึงกลางกำลัง เสียงดังสนั่นณแดนไตร ฯ ๒ คำ ฯ

(ชิดฉิง: รำพอสมควร, แล้วยกขนูขึ้นก่ง, ขนูหักกลางกำลัง. คุกพาทย์: พวกตัวเลว ๆ ลงหมอบก้มหน้าตัวสั่น. ท้าวชนก, วิศวามิตร์, ศตานันท์, นั่งตลึงอยู่จนจบน่าพาทย์.)

ร่าย ◎ เมื่อนั้น ท่านท้าวชนกเปนใหญ่ ตรัสว่ารามราฆพไชร้ ใม่มีผู้ใดจะเทียมทัน เธอได้สำแดงกำแหงฤทธิ์ เกินใครจะคิดได้แม่นมั่น ถ้าแม้เจ้าสีดาวิลาวัณ ได้ครองคู่เธอนั้น จะเลิดดิ อันสริยวงศ์มิถิลาจะเพิ่มพูนสง่าราศรี ข้าเต็มใจยกสีดานารีให้เปนมหิษีพระรามา เหวยสุทามันผู้ฉลาด ไปทูลทศรถราชนาถา ว่ากูผู้พระอนุชาเชิญองค์พระเชษฐามาชานิ อีกใช้คนไปหาพระน้อง ครองสังกาศยาบุรีศรี ให้รีบรัดเร็วมาอย่าช้าที เพื่อช่วยกันยินดีร่วมใจ ฯ ๑๐ คำ ฯ

◎ ยังนั้น สุทามันเสนาผู้ใหญ่ รับราชบัญชาแล้วคลาไคล ออกไปสั่งขุนตำรวจพลัน ให้ไปยังสังกาศยารัฐ เชิญกุศะชวัชจอมขัณฑ์ แล้วจึ่งเสนาสุทามัน ขึ้นม้าควบพลันรีบไป ฯ ๔ คำ ฯ

(เชิด: คนอื่น ๆ เข้าโรงหมดนอกจากสุทามันกับเสนาตาม หลังอีก ๔ คน. ห้าคนนี้เดิรวนพอสมควร, แล้วเข้าโรง, ท้าวทศรถออกนั่งเตียงกลาง, พระวสิษฐนั่งเตียงซ้ายขวา, พระภรตและพระศตรุฆนะนั่งเตียงซ้ายซ้าย, เสนานั่งเผ้าตามระเบียบ. สุทามันกับเสนาเมืองมิถิลาออกมาข้องหน้า.)

◎ ครั้นถึงจึงคลานเข้าไปเผ้า พระเจ้าทศรถเปนใหญ่ ทูลว่าพระอนุชาฦๅชัย ผู้ครองกรุงไกรมิถิลา ตรัสใช้ให้ข้าสุทามันมาอภิวันท์พระเชษฐา และทูลแถลงแจ้งกิจจา เรื่องพระลูกยาราชัน เสด็จถึงมิถิลานี ชานิ กับพระพรหมฤษิเกษมสันต์ ทรงสำแดงแรงฤทธิ์เดชอนันต์ เห็นมหัศจรรย์เปนพ้นไป ยกรัตนะขนูขึ้นแล้วทรง ก่งยืนก็หักสลายได้ จอมกษัตร์เต็มพระหฤทัย ยกพระบุตรีให้เปนชายา ขอเชิญองค์สมเด็จ

พระภูบาล ไปช่วยงานอภิเษกหรรษา เพื่อเปนที่ยินดีปรีดา แด่พระอนุชาผู้จอมเมือง ฯ ๑๐ คำ ฯ

สิงห์โต ◎ เมื่อนั้น ทศรถภาชัยได้ฟังเรื่อง แสนยินดีที่ลูกฤทธิเรือง เกียรติกระเดื่อง เลื่องชื่อ บรรภาไกล คำรัสตอบขอบใจพระน้องยา ที่เมตตาต่อหลานหาน้อยใม่ ท่านสุทามันจงรีบไป ทูลพระน้องเราไซร้ทรายคดี ว่าเราจะไปในใม่ช้า ยังมิถิลาบุรีศรี ท่านจงเดิรทางสวัสดี อย่าม่โพยภัยแผ้วพาล ฯ ๖ คำ ฯ

(สุทามันกับเสนาเมืองมิถิลาถวายบังคมแล้วคลานเข้าโรง.)

ร่าย ◎ จึ่งตรัสสั่งสุมันตร์สารถี จงจัดเตรียมโยธิทวย หาญ กูจะไปมิถิลาช่วยงาน เปนการด่วนหนออย่ารอรี ตรัสชวนสองราชโอรส อีกดาบสวสิษฐุมุนีศรี แล้วจึ่งเสด็จขจรลี เข้าที่ปรางสุวรรณ์ชั้นใน ฯ ๔ คำ ฯ

(เสมอ: ท้าวทศรถ, พระวสิษฐ, และพระภรต, พระศรุตะมนะ รำ; คนอื่น ๆ หมอบ, จนถึงท้ายรัวเสมอจึ่งเข้าโรงหมด.)

(จำอวดออกเพื่อจัดเตรียมการอภิเษกสมรส, คือตั้งบายศรีกลางโรง, ตั้งเตียงหลังขันเหมสำหรับจุดไฟตรงกลาง, ตั้งมะพร้าวออนซางขวา, พานดายผูกข้อมือซางซาย, น่าของเหล่านี้ออกมาปูอาสนะสำหรับพระฤษีสามตนนั่ง, ต่อเตียงหลังยายศรีออกไปอีกเลื่อนเตียงใหญ่ออกมาพอให้เดิรข้างหลังได้, และตั้งเตียงเล็ก ๆ ต่อเติมไปอีก ๒ เตียง, ดังเขียนไว้ในแผนผังข้างล่างนี้.)

(หลัง)

เตียงต่อ ๓ เตียง

๒	๑	๓

เตียงตั้งเรียง ๔ เตียง

๔	๕	๖	๗

บายศรี

◎ ◎ ◎

อาศนะพราหมณ์

๑๐	๘	๙

(หน้า)

(เมื่อจัดเสร็จตามที่กล่าวมานี้แล้ว จำอวดเข้าโรง, น่าพาทย์สร้อยสนธิ์: เสนาทั้งสองนครออกนั่งเปน ๒ แถวกว้าง ๆ, แล้วพระวสิษฐ, พระวิศวามิตร์, และพระศตานันท์ออกมานั่ง

ที่อาสนะน่ายายศรี, คือพระวสิษฐนั่งที่หมายเลข ๘, พระวิศวามิตรนั่งที่หมายเลข ๙, และพระศตานันท์นั่งที่หมายเลข ๑๐, น่าพาทย์เปลี่ยนเปนพระยาเดิร: กษัตร์รำออกมาเปนลำดับ, คือท้าวทศรถ, ท้าวชนก, ท้าวกุศะธวัช, พระราม, พระลักษมัณ, พระภรต, พระศตรุฆนะ, ท้าวทศรถกับท้าวชนกขึ้นนั่งเตียงหมายเลข ๑, ท้าวกุศะธวัชขึ้นนั่งเตียงหมายเลข ๓, พระรามและน้อง ๆ นั่งกับพื้นข้างซ้าย, น่าพาทย์เปลี่ยนเปนเพลงเร็ว: นางรำออกมาเปนลำดับ, คือมเหษีท้าวชนก, นางสีดา, นางอูรมิลา, นางมาณฑวี, นางศรุตะกีรติ์, ลาแล้วพระมเหษีท้าวชนกขึ้นนั่งเตียงหมายเลข ๒, นางสีดาและน้อง ๆ นั่งกับพื้นข้างขวา, และนางกำนัล ๔ คนคลานออกมานั่งให้พองามทางขวา, หลังนางกษัตร์.)

ร่าย ◎ เมื่อนั้น พระวสิษฐมุนีผู้ใหญ่ ได้ฤกษ์งามยามกำหนดพิชัย ก่อกองไฟพิธีพลีกรรม์ ๆ ๒ คำ ๆ

(สาธุการ: พระวสิษฐจุดไฟในขันเหม.)

◎ แล้วจึงกล่าวคำประกาศ แด่เทวราชจอมสวรรค์ อีกทวยเทวาคณานันต์ ให้พร้อมกันทรงเปนทิพย์พยาน ๆ ๒ คำ ๆ

บทบูชาของพระวสิษฐ.

(ว่าทำนองโองการแช่งน้ำ)

◎ โอมสิทธิสรวงศรีแกล้ว แผ้วมฤตยู ผู้ครองดินครอบพ้า เลี้ยงหล้าเกษมสันต์ นอนอนันต์นาคราช ทรงอำนาจฤทธิ์ สู่มือถือสังข์จักระ คทาธรณี ชี้ครุฑดำเนิรหน ผจนอสูรลาน ๆ

◎ โอมศิวะมหากาล สถานถิ่นไกลาศ อาจอิทธิกำลัง เสด็จหลังวัวเผือก เอาเงือกเกี้ยวพระองค์ ทรงจันทรเปนชั้น รู้สิ้นด้วยสามตา ฆ่าพิฆนะจัญไร ๆ

◎ โอมพรหมาณฑะวิสัย ไขพระเวททั้งสาม งามจัตุรพักตร์ ศักดิสิทธิยัวทองผยองเหนือขุนห้าน ท่านก่อดินก่อพ้า รักษาศีระเกล้า เทพมนุษค่ำเช้า อยู่ยง ๆ

◎ อนึ่งองค์วัชรี ศรีสุรราชทรงคุณช่วยดู หนึ่งวรุณสุเรนทร์ เปนเจ้าน้ำทั่วไปช่วยดู หนึ่งเทพไทยมราช มีอำนาจในยาดาล ช่วยดู อัคนีฉานฉาดแสง กำแหงเจ้าจอมขัญ ช่วยดู อีกเทวันเรืองฤทธิ์สถิตวิมานแมนสรวง อีกปวงภูมะบู่เจ้า อีกเหล่ารุกขะเทวา อีกบรรดาเทพผู้ อยู่วัตถุนานา เชิญมาชุมอยู่พร้อม ด้วยมิตระจิตน้อมปราณี ช่วยดู ๆ

◎ ด้วยภูษรผ่านเผ้า ประชา
มิถิลานคร อคร้าว
วิเทหะราชอา_ ณาจักร์
นามชนกนาถท้าว เทียงธรรม์ ฯ
◎ ราชันตรัสสั่งตั้ง พิธี
อภิเษกสมรส พิเศษ
เพื่อพูนเพิ่มไมตรี ระหว่าง
กษัตร์สองสุรเชต มั่นคง ฯ
◎ เพื่อพงศ์สุริยะทั้ง สองสาย
เปนมิตระสัมพันธ์ แน่นแฟ้น
ฝ่ายหญิงกับฝ่ายชาย สมศักดิ์
สมยศสมคู่แม้น แผ่นทอง ฯ
◎ เชิญผองสุระพร้อม อวยพร
พูนเพิ่มผลสวัสดิ์ โปรดให้
สมกิจพิธีกรณ์ สมมาท
สัมฤทธิ์สิทธิได้ ดังประสงค์ ฯ
◎ ขอแปดองค์กษัตรา มาภิเษกบัดนี้
เสวยสุขทุกเมื่อลี้ หลีกภัย ฯ
◎ ขอให้เธอมั่นคง ดำรงรักคู่ชู้
รักยิ่งรักย่รู้ จิตจาง ฯ
◎ ขอต่างองค์ทรงยศ มีโอรสเลิศล้วน
ลักษณะวิเศษถ้วน ทุกสถานโสตถิเทอญฯ

(ตระเชิญ: ฤษีทั้ง ๓ ตนประนมมืออยู่จนจบน่าพาทย์.)

ร่าย ◎ เมื่อนั้น ท้าวชนกสุริย์วงศ์รังสรรค์ ตรัสเรียกคู่ข่าวสาวทั้งแปดนั้น มาพร้อมกันนั่งเรียงน่าเตียงทอง ฯ ๒ คำ ฯ

(กษัตร์ที่แต่งงาน สมรสคลานออกไปนั่งเรียง แถวน่าเตียง ตามลำดับ จากขวาไปซ้าย ดังนี้, คือ พระราม, นางสีดา, พระลักษมัณ, นางอูรมิลา, พระภรต, นางมาณฑวี, พระศตรุฆนะ, นางศรุตะเกียรติ.)

เขนง ◎ ดูก่อนเจ้ารามหลานยา รับสีดา นารีใหม่มิสอง ไปเปนชายาคู่ครอง ปรองดอง ร่วมรัก สมัคกัน เจ้าราม เปนรัชทายาท ของทศรถราชรังสรรค์ ทั้งเปนวิระราชัน ควรถนอมจอมขวัญยอดบุตรี ส่วนเจ้าลักษมัณหลานยา คู่อูรมิลามารสี่ สมคู่สู่สมัครักกันดี อย่ามีหน่ายแหนงสักเวลา ส่วนภรตจงรับมิ่งนารี มาณฑวี เปนคู่เสนหา ศตรุฆนะร่วมรมยา เสนหาศรุตะเกียรติกุมารี ทั้งสี่คู่จงอยู่ร่วมห้อง ปรองดอง อภิรมย์สมศรี ช่วยกันดำรงวงศ์ระวี พร้อมพรทั้งสี่จงสัมฤทธิ์ ฯ ๑๐ คำ ฯ

(มหาชัย: ท้าวชนกรดน้ำสังข์ให้คู่ข่าวสาวทั้ง ๔ คู่.)

นางนาค ◎ เมื่อนั้น แปดกษัตร์เกษมเปรมจิต ต่างก็จับหัดถ์คู่ชีวิต ลุกจากที่สถิตนั้นไป พากันดำเนิรประทักษิณ สองพระภูมินทร์เปนใหญ่ อิกเวียนอัคนิศริวิไลย ตามไสยศาสตร์ตำรา ฯ ๔ คำ ฯ

(นางนาค: คู่ข่าวสาวขุงมือกันเดิรประทักษิณพระมหากษัตร์และยายศรีจนครบสามรอบ แล้วไปนั่งเตียงหลังยายศรี, คือพระรามกับนางสีดานั่งเตียงหมายเลข ๔, พระลักษมณกับนางอูรมิลานั่งเตียงหมายเลข ๕, พระภรตกับนางมาณฑวีนั่งเตียงหมายเลข ๖, พระศตรุฆนะกับนางศรุตะเกียรตินั่งเตียงหมายเลข ๗, พระวสิษฐโยกควันถวายขวัญแล้วไปเจิมหน้าผากคู่ข่าวสาว;แล้วพระศตานันท์ลุกไปเอาด้ายเสดาะกรองค์ละเส้น, ผูกพระกรองค์ละเส้น, ตามแบบพิธีสมโภช; แล้วพระวิศวามิตร์ลุกไปถวายน้ำมะพร้าวองค์ละ ๓ ช้อน, เปนเสร็จพิธี.)

สระสม ◎ ครั้นเสร็จสิ้งกิจพิธีการท้าวชนกภูบาลนาถ ตรัสเชิญทศรถราชาอิกทั้งกษัตราทุกองค์ไซร้ ให้เสด็จเสวยโภชนา ซึ่งหาไว้เลี้ยงเปนการใหญ่ อิกลูกขุนก็ตรัสสั่งให้ กินเลี้ยงพอใจจงทั่วกัน ตรัสสั่งสุทามันผู้ใจหาญ การมหรศพพร้อมสรรพ์ ให้ลงมือเล่นณบัดนั้น เพื่อประชาดูกันให้สราญ ตรัสเสร็จพระเสด็จยูรยาตร์พร้อมทศรถราช มหาศาล และพระญาติทุกองค์วงศ์วาร สู่มณเฑียรสถานกาญจนา ฯ ๘ คำ ฯ

(เสมอ: กษัตร์รำหายเข้าโรง, คนอื่นเข้าโรงหมดในรัวท้ายเสมอ.)

บทละคอน

เรื่อง

พระเกียรติรถ

สมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทร

มหาวชิราวุธ

พระมงกุฎเกล้าเจ้าแผ่นดินสยาม

ทรงพระราชนิพนธ์

เงินเพลินพิศ ตานิลสนิชเหมือนแสร้งสรร ม้าตีนยืนนิ่งอยู่มิได้ ก็หลบไปแล้วผงกจะหก ยิ่งดูถนัดอัศจรรย์ ฤาจะเปนกวางสวรรค์หลง ส่ง พระจอมวังริงรั้งทั้งพระองค์ กวางแล่นมา ท่าทางย่างเยื้องชำเลืองเดิร ไม่ขวยเขิน เข้าดงรอดไป ฯ รัว ๖ คำ ฯ

น่ารักนักหนา งามราวนารีศรีสุดา ที่กรีด ◎ พระราชาตรัสว่ากผิดเอง กวางมัน กรายย้ายท่ายั่วยวนชาย คิดถึงโฉมตรูคู่ชีวิต เก่งหนีผ่านด้านกูได้ จำกูจะติดตามไป จับ เห็นคงติดต้องใจโฉมฉาย จำต้องจับกวาง มันจงได้ในวันนี้ ตรัสพลางทางขับมโนมัย สำอางกาย ไปให้ชมสมหมายมุ่งไว้ ฯ ๘ คำ ฯ เข้าคู่สู่ไพรเร็วรี่ เสนีฉับจับม้าตัวดี ๆ ขึ้นขับ

ร่าย ◎ ชมพลางทางสั่งบริพาร เหล่า ขี่ควบตามเสด็จไป ฯ เชิด ๔ คำ ฯ

ท่านจงจ่าช้าได้ ทั่วกันแข่งขันเปนด้านไป ◎ พระเสด็จเข้าไปในไพรสัณฑ์ จะมี ฉับไววงห้อมมฤคี ทุกตนจงระวังตั้งใจ อย่า ใครไปทันก็หาไม่ อีกทั้งตัวกวางทองผ่องอำ ให้กวางสุวรรณตัวนั้นหนี ถ้าออกได้ด้านใคร ไพ ก็หายวับลับไปที่ในดง พระราชาค้น ในวันนี้ จะเอาโทษถึงที่วายชีวัน ฯ ๔ คำ ฯ หาในป่าใหญ่ ยมิได้พบกวางอย่างประสงค์

เทพทอง ◎ ยังนั้น เสนีนายพลคนขยัน เร่าร้อนระหวยระทวยองค์ ก็จำลงจากมิ่ง ต่างตนกรายก้มยังคมคัล แล้วพร้อมกันออก มโนมัย ฯ ๔ คำ ฯ มายัญชาการ จัดแพนกแยกมวลจำนวนพล **คลื่นกระทบฝั่ง** ◎ กลางดงองค์ท้าว ต่างตนเลือกสรรและขนด้าน จัดนายกำกับ เกียรติราช เห็นสระน้ำสอาดเหมือนแก้วใส ยังคัยการ จัดพรานแย่งไปไว้ทุกกอง เร่งรัด พระกำลังร้อนรุ่มกลุ้มใจ เห็นน้ำใสก็แสน จัดงานมิหานช้า ให้เคลื่อนคลาค่อยเดิรไป จะยินดี เห็นขันทองลอยพ้องอยู่ขอยสระ พระ ทั้งผอง ค่อยล้อมห้อมตัวมฤคทอง ต่างก็ปอง ยิ่งปรีดิ์เปรมเกษมศรี ราวกับใครลอยไว้ณที่นี้ ต้องใจได้รางวัล ฯ เชิดฉิ่ง ๖ คำ ฯ เพื่อภมิตักน้ำให้ช่ำใจ แต่พอเอื้อมพระหัตถ์

ร่าย ◎ กวางสุวรรณครั้นเห็นคนห้อม ไปหยิบขัน ขันนั้นลอยหนีไปได้ แม้เมื่อ แวดล้อมเปนวงกงมั่น ยิ่งแลยิ่งตระหนกตกใจ ราชาไปหาไม้ เขี่ยเท่าใดไม่ถึงขันทอง ยิ่ง ครัน ยิ่งแลยิ่งสั่นพรั่นกายา ทั่วทั้งไพรแล ระหายหมายหยิบขันไซร้ หยิบมิได้ราชาก็ ไหนเห็นแต่คน รุกรันประทัง ทั้งหลังหน้า ขุ่นหมอง จึ่งปลดเปลื้องเครื่องทรงลงกอง ตกใจมิได้รอรา วิ่งทยานผ่านหน้าอาชาทรง แล้วลงสู่ท้องชลธาร ฯ เพลงฉิ่ง ๘ คำ ฯ

พระเกียรติรถ

ตอนที่ ๑

ช้า ◎ เมื่อนั้น ท่านท้าวเกียรติราช เรืองศรี เปนกษัตร์ขัตติวงศ์ทรงชรณี แควัน เกียรติวดีอันฦๅชา ชำนิชำนาญชาญสนาม ไม่ครั่นคร้ามผู้ใดในแหล่งหล้า สง่าสรรพ ขับขี่อาชา กรีฑาแคล่วคล่องว่องไว ฯ๔ คำ ฯ

ถอนสมอ ◎ เสด็จมาประพาศไพรสณฑ์ แรมพล อยู่ กลาง ป่าใหญ่ เหตุด้วย มเหษี ทรามวัย ได้ทรงสุบินนิมิตร์ ว่าได้กวาง ทองผ่องพิลาศ เฉารัตโนภาสไพจิตร์ นาง จึ่งทูลราชาสวามิศร์ ว่านางจงจิตได้กวางทอง เวลานั้นพระครรภ์นางก็แก่ ถ้าแม้ว่าภูมิจะขัด ข้อง เกรงว่าทรามสงวนนวลลออง จะเศร้า หมองหฤทัยไม่เข้าการ ท้าวจึงอุส่าห์จากธานี มาเที่ยวหามฤคี่ไพรสาณฑ์ ลำบากยาก กาย มา หลาย วาร ไม่ พบ กวาง ก็ รำคาญ หฤทัย ฯ๘ คำ ฯ

ร่าย ◎ ครั้นรุ่งแสงสุริโยโอภาส ผุดผาดผ่องแดงแสงใส จึ่งแต่งองค์ทรงเครื่อง เรืองอุไร ภูวนัยออกประทับน่าพลับพลา ฯ เสมอ ๒ คำ ฯ

◎ ตรัสถามพลกายทั้งนายไพร่ ใครได้ ข่าวกวางมาบ้างหวา ถ้าใครได้ข่าวกวางมา ข้าจะบำเหน็จรางวัล ฯ๒ คำ ฯ

◎ ยังนั้น คูหะมฤคชนคนขยัน ฟังคำรัสพระองค์ทรงธรรม์ ยังคมคัลแล้วคลานเข้ามา ทูลว่าคืนนี้ราวสี่ทุ่ม ข้าได้ไปซุ่มอยู่ในป่า เห็นกวางฝูงน้อยคล้อยมา เห็นตัวหน้าเปนทองผ่องทั้งกาย ข้าตามไปจนใกล้เห็นถนัด เปนกวางทองแน่ชัดเช่นหมาย จึ่งจัดพวกสมุนล้อมเรียงราย ไว้ถวายทรงธรรม์ในวันนี้ ฯ๖ คำ ฯ

◎ เมื่อนั้น เกียรติราชปรีดิ์เปรมเกษมศรี ตรัสชมคูหะชะมิงดี มิเสียทีเปนยอดสมุนไพร ชาวคลังอย่าช้าหาเงินทอง เข้าของแพรพรรณรางวัลให้ ตรัสเสร็จพระองค์ทรงชัย เสด็จไปขึ้นม้าอาชาชาญ ฯ เสมอ ๔ คำ ฯ

◎ พร้อมพวกเสนีผู้มีศักดิ์ พร้อมพรรคพหลพลหาญ คูหะกำยำผู้ชำนาญ นำเสด็จภูบาลเข้าสู่ดง ฯ เชิด ๒ คำ ฯ

สาริกาเขมร ◎ ครั้นเห็นกวางทองผ่องพิไลย ภูวนัยพินิจพิศวง ผุดผ่องราวทองทาบลง เขาก่งกอบแก้วแพรวพรรณ ขนแซมแกม

ร่าย ◎ พอพระองค์ลงถึงสระศรี วารี ก็คนองเปนฟองพล่าน แล้วมียักษ์กำแหงแรง ชาญ ผุดผ่านขึ้นจากชะลาลัย อสุราสิบเศียร ยี่สิบหัตถ์ กายาชงัดล่ำใหญ่ ผาดแผลง สำแดงฤทธิไกร กึกก้องทิ่ในไพรวัน ฯ คุกพาทย์ ๔ คำ ฯ

◎ แล้วขนมารตะเข็งเข่งเสียง ตวาดเปรี้ยง ประหนึ่งพ้าลั่น เหม่ ๆ มนุษเท่าแมลงวัน โมหันบังอาจอหังการ์ หยามหยาบมาอายน้ำนี้ อันเปนที่ของกูอยู่หรรษา โทษมึงถึงสิ้นชีวา เฮ้ยอย่างไรหวาจะว่าไร ตัวมึงคือใครให้เร่งว่า ไฉนพลัดเพลินมาในป่าใหญ่ จงแจ้งความตามจริงทุกสิ่งไป หาไม่จะม้วยด้วยฉับพลัน ฯ ๖ คำ ฯ

◎ เมื่อนั้น เกียรติราชตกใจไม่มีขวัญ เห็นที่เสียทีกุมภัณฑ์ ศรพระขรรค์ล้วนวางอยู่ห่างองค์ จึงตอบว่าดูราพญามาร เราล่วงล้ำแดนท่านเพราะเดิรหลง เราเปนกษัตร์ขัตติวงศ์ ดำรงกรุงเกียรติวดี เรานี้มีนามเกียรติราช มาเที่ยวลาดล่าเนื้อในไพรศรี พอพบกวางทองผ่องโสภี เราก็รี่ริบตามกวางมา ไม่ทราบว่าป่านี้มีเจ้าของ จึ่งลงท่องน้ำใสตามใจข้า ส่วนท่านผู้มีศักดา มีนามกรว่าฉันใด ฯ ๘ คำ ฯ

◎ เมื่อนั้น กุมภัณฑ์จึ่งแจ้งแถลงไข เราฟังท่านตอบก็ชอบใจ เห็นได้ว่าเปนกษัตรา อันนามกรของเราฤา ชื่อภิมาสูรแกล้วกล้า เปนเชษฐมพรหมา ครองครองภารา ในยาดาล เรารู้ว่าท่านมาล่าเนื้อ จึงแปลงตัวไปเพื่อลวงท่าน เราคิดกวางทองผ่องตระการ ล่อท่านพลัดพรากจากโยธี บัดนี้ท่านตกอยู่ในมือเรา แม้จะเอาชีวิตก็ถึงที่ ท่านมีอะไรไถ่ชีวี เรานี้จะปล่อยท่านไป ฯ ๘ คำ ฯ

◎ เมื่อนั้น เกียรติราชจึ่งตอบเฉลยไข ท่านจะประสงค์สิ่งใด เราจะให้ ไม่มีหวงกัน หากเปนสมบัติของเราไซร้ เราจะยอมยกให้ทุกสิ่งสรรพ์ ยอมให้เพื่อไถ่ชีวัน จงบอกพลันว่าปองของใด ฯ ๔ คำ ฯ

◎ เมื่อนั้น ภิมาสูรยินดีจะมีไหน ตอบว่าของที่ปองนั้นไซร้ เปนของที่มีในพระภารา เมื่อท่านประเวศธานี ถึงที่พระนิเวศน์หรรษา แม้มีผู้นำสิ่งใดมา ถวายแด่ราชาณวันนั้น เปนของที่ท้าวไทไม่เคยเห็น เปนของต้องให้เราแม่นมั่น แม้มิยอมตามใจให้ฉันนั้น เราจะผลาญชีวันในบัดนี้ ฯ ๖ คำ ฯ

◎ เมื่อนั้น พระจอมวังฟังคำยักษี คำนึงในหฤทัยด้วยดี ไม่เห็นมีข้อควรทัดทาน จึงตอบว่าเอาเถิดเรายินยอม พร้อมใจยกของนั้นให้ท่าน จงปล่อยตัวเราไปอย่าได้นาน เพื่อกลับจากไพรสาณฑ์ด้วยเร็วรา ฯ ๔ คำ ฯ

◎ เมื่อนั้น อสุรีได้ฟังยังกังขา จึ่งว่าขออภัยเถิดราชา ข้าขอให้ท่านตรัสสาบาลว่าจะไม่คืนถ้อยสักน้อยนิด ไม่ทำผิดพจนาที่ว่าขาน แม้คืนคำให้ตายวายปราณ ด้วยอาการลำยากยากกายา ฯ ๔ คำ ฯ

◎ เมื่อนั้น เกียรติราชประหลาดใจเป็นนักหนา เหตุไฉนไม่เชื่อวาจา เราก็เป็นราชาขัตติวงศ์ แต่เอาเถิดจะตามใจท่านสาบาลให้ตามความประสงค์ แม้เราไม่ถือซื่อตรง ขอจงตายยากลำยากเทอญ ฯ ๔ คำ ฯ

◎ เมื่อนั้น อสุรีกล่าวคำสรรเสริญ แล้วว่าอนุชาข้าขอเชิญ ดำเนิรตามข้ามาด้วยพลัน ว่าพลางทางนำเกียรติราช ลีลาศลัดไปในไพรสัณฑ์ ครู่หนึ่งถึงชายไพรวัน ชี้ที่พลขันธ์ตั้งพัก ฯ เชิด ๔ คำ ฯ

◎ เมื่อนั้น เกียรติราชสุริย์วงศ์ทรงศักดิ์ จึ่งดำรัสตรัสลาพญายักษ์ เสด็จสู่ที่พักพลไกร ฯ เสมอ ๒ คำ ฯ

◎ จึ่งดำรัสตรัสสั่งเสนา ให้ย่ายหน้ากระบวนทัพใหญ่ ออกจากแดนด้าวราวไพรคืนไปกรุงเกียรติวดี ฯ เชิด ๒ คำ ฯ

◎ ครั้นถึงลดองค์ลงยนอาศน์ เคียงพระอรรคราชมเหษี แล้วดำรัสตรัสถามเทวี น้องอยู่ทางนี้เป็นอย่างไร ฯ ๒ คำ ฯ

◎ เมื่อนั้น นางอินทิราอัชฌาศัย ยังคมพระภัศดายาใจ ตอบว่าข้าไซร้สุขสบายทางนี้ราชลาภได้ยังเกิด แสนประเสริฐข้าเตรียมไว้ถวาย ว่าพลางสั่งกำนัลเรียงรายไปนำของถวายออกมา ฯ ๔ คำ ฯ

เจรจา.

เกียรติราช. เอ๊ะแม่ยอดรักของพี่ วันนี้ดูแย้มยิ้มกรุ้มกริ่มนัก ยอดรักเตรียมของอะไรไว้ให้พี่ คงจะเป็นของดีหาที่เปรียบมิได้ละซิน่า

อินทิรา. เพคะ ของที่หม่อมฉันเตรียมไว้ถวาย บรรดาพระราชทรัพย์ทั้งหลายไม่มีสิ่งใดสู้ เมื่อได้ทอดพระเนตร์ดูก็คงจะต้องพระทัยนางเล็ก ๆ อย่าร่ำไรรีบนำออกมา (นางนมอุ้มพระกุมารใส่ผ้าอ้อมออกมา.)

◎ เมื่อนั้น พระทรงธรรม์ครั้นเห็นโอรสาตกตลึงตึงไปทั้งกายา พระราชานั่งนิ่งไม่ติงกาย รู้สึกว่าโอรสประสูติใหม่ นี้เองไซร้ที่ยักษ์มันมุ่งหมาย หมดสติมิได้ทรงดำรงกายพระฤาสายชานชยสลบไป ฯ โอด ๔ คำ ฯ

◎ เมื่อนั้น อินทิรานารีศรีใส เข้าประคองรองค์ภูวนัย แก้ไขจนพ้นคืนดีแล้วทูลถามจอมปราณผู้ผ่านเผ้า จงโปรดเล่าให้ข้าบทศรี เหตุไฉนมาเป็นเช่นนี้ ภูมิ

ประชวรหรือฉันใด ฯ ๔ คำ ฯ

◎ เมื่อนั้น เกียรติราชตรัสตอบเฉลยไข เล่าความตามจริงทุกสิ่งไป ข่มิได้อ้ำอึ้งอ้ำอำพราง ฯ ๒ คำ ฯ (เจรจาเล่าเรื่อง.)

◎ เมื่อนั้น อินทิราขุ่นข้องหมองหมาง เคียรซบนบแทบพระยาทพลาง โฉมนางโศกศัลย์พรรณนา ฯ ๒ คำ ฯ

กบเต้น ◎ โอ้ว่าพระทูลกระหม่อมแก้ว เมียอาภัพจริงแล้วเปนนักหนา ต้องเลือกเสียทรงธรรม์ผู้ภรรดา หรือเสียลูกเสนหายอดยาใจ แม้ตายได้จะตายถวายแทน ไม่หวงแหนชีวิตปลิดไปได้ แต่นี่แสนลำยากหากจนใจ ถ้าหาไม่ไม่ลำยากยากนาน แต่มีกรรมจำเลือกตามใจยักษ์ อัประลักษณ์ทนงไม่สงสาร ขอพระองค์จงถือตามสาบาล ให้กุมารแก่ยักษ์พาลา อันจะยอมให้พระองค์ทรงพล เสียพระชนม์เหมือนแสร้งแกล้งฆ่า ขอยอมเสียลูกแก้วแววตา และก้มกลืนชลนาตัดอาลัย ฯ โอด ๘ คำ ฯ

ร่าย ◎ เมื่อนั้น เกียรติราชฟังคำร่ำไห้ ปลอยประโลมโฉมยงองค์อำไพ ภูวนัยตอบคำที่ร่ำวอน ฯ ๒ คำ ฯ

สี่บท ◎ ดูก่อนโฉมตรูคู่ชีวิต มิ่งมิตร์ภักดิ์ศิริสมร ได้ฟังคำร่ำพจน์สุนทร บังอรกล่าวสิ้นสรรพแสนจับใจ พี่หรือจะยอมได้ตามใจเจ้า จะสละลูกเราเห็นไม่ได้ พึ่งกำเนิดเกิดมามิทันไร จะบรรลัยก็น่าอนาถนัก ตัวพี่มิราชโอรส ทรงยศไว้ครองอาณาจักร์ จะมายอมยกให้ไปแก่ยักษ์ ไม่ควรพักคำนึงถึงข้อนั้น พี่เองจะริบออกไปฆ่า ยอมให้ยักษ์เข่นฆ่าให้อาสัญ ขอฝากโอรสยศอนันต์ ให้แจ่มจันทร์ถนอมต่อไป จงจัดหาครูบาอาจารย์สั่งสอนวิชาชาญน้อยใหญ่ ให้รอบรู้จริง ๆ ทุกสิ่งไป สมควรเปนใหญ่ในชาติ ฯ ๑๐ คำ ฯ

ร่าย ◎ ตรัสพลางทางองค์พระทรงฤทธิ์ จุมพิตวนิดามารศรี ลุกจากแท่นรัตน์รูจี จรลีจากปรางค์ปราสาทชัย ฯ ทอย ๒ คำ ฯ

◎ ขึ้นทรงอาชานัยหัยราช แล้วสั่งเสนามาตย์น้อยใหญ่ ให้คลาพหลพลไกร ริบไปสู่ป่าพนารัญ ฯ เชิด ๒ คำ ฯ

◎ ครั้นถึงขอบแคว้นแดนยักษ์ ภูวนัยให้พักพลขันธ์ แล้วตรัสว่าข้าไปครบสามวัน ต่อนั้นถ้าแม้ไม่กลับมา จงรู้เถิดว่าข้าจะไม่กลับ อย่าขยับตะบอยคอยท่า ท่านอรรคมหาเสนา จงพากองทัพกลับบุรี ทูลนางอินทิราสง่าศ ประกาศพระโอรสเรืองศรี เปนมหากษัตร์ครองบัลลังก์ แทนที่ตัวภูผู้บรรลัย ฯ ๖ คำ ฯ

◎ ขัดนั้น เสนาข้าเผ่าน้อยใหญ่ บังคมทูลพระองค์ผู้ทรงชัย ข้าไซร้ขอตามเสด็จจร

ถ้าเมื่อมีอันตรายมากรายนาถ ข้าพระบาทจะต้านทานสมร ขอป้องกันพระองค์พระภูธรยอมม้วยมรณ์ทั่วกันในวันนี้ ฯ ๔ คำ ฯ

◎ เมื่อนั้น พระจอมวังฟังถ้อยสุนทรศรีตอบว่าท่านจงรักภักดี เรานี้แสนชอบขอขอบใจ แต่ตัวเราเป็นชาติขัตติยา จะยอมเสียวาจาหาได้ไม่ ถ้าแม้ยักษ์ไม่ยอมประนอมไซร้ จำเราจะบรรลัยโดยลำพัง ถ้าแม้ท่านจงรักภักดี จงประพฤติตามที่เราสั่ง ตรัสพลางทางองค์พระจอมวัง ขับม้าเข้ายังแดนยักษ์ ฯ เชิด ๖ คำ ฯ

◎ ครั้นถึงสระใหญ่ไพศาล ภูบาลเรียกอสูรทรงศักดิ์ ตะโกนว่าดูราพญายักษ์ อย่าช้านักขอเชิญท่านมา ฯ ๒ คำ ฯ

◎ เมื่อนั้น ภิมาสูรสิทธิศักดิ์ยักษา ได้ยินสำเนียงเสียงราชา ก็รีบเดิรมาหาม้าที ฯ เสมอมาร ๒ คำ ฯ

◎ แล้วจึงถามราชามหายศ ท่านมาตามกำหนดแล้วนี่ ไฉนมาผู้เดียวเที่ยวนี้ ไม่มีของมาให้ตามสายาส ฯ ๒ คำ ฯ

◎ เมื่อนั้น เกียรติราชจึงตอบคำซาน เราได้รีบเร็วจู่สู่พนานต์ เพื่อมาขอให้ท่านล้างชีวา อันท่านประสงค์ตัวบุตร์ ผู้รักแสนสุดเสนหา เหลือที่จะให้อสุรา ฉนั้นจงเข่นฆ่าอย่ารีรอ ฯ ๔ คำ ฯ

◎ เมื่อนั้น อสุราว่าชะกระไรหนอ น่าชมหฤทัยใจคอ มาขอตายแทนบุตร์ที่สุดรัก ถึงแม้ว่าเราเป็นอสุรี ใครชอบใครดีเรารู้จัก จอมกษัตร์เช่นนี้ดีนัก ถึงเราเป็นยักษ์รักน้ำใจ เอาเถิดเรายอมผ่อนผัน จนกว่าพระกุมารนั้นจะเติบใหญ่ มีอายุยี่สิบปีไซร้ จึ่งค่อยให้โอรสนั้นมา ข้านี้ไม่มีซึ่งโอรส เพื่อทรงยศครองแคว้นแทนข้า แม้ได้กุมารของท่านมา ข้าจะเลี้ยงเป็นบุตร์บุญธรรม์ จะให้ทั้งปราสาทราชฐาน อีกทรัพย์ศฤงคารทุกสิ่งสรรพ์ ให้อยู่เย็นเป็นสุขทุกคืนวัน เพราะฉนั้นจงให้ด้วยไมตรี ฯ ๑๐ คำ ฯ

◎ เมื่อนั้น เกียรติราชตอบคำยักษ์ ที่ท่านเมตตาปราณี เรานี้ขอบคุณเป็นพ้นไป เมื่อยามลูกยาของข้านี้ อายุยี่สิบปีเป็นผู้ใหญ่ ข้าจะให้เขาเลือกตามใจ ถ้าเขาไซร้สมัครจักให้มา ถ้าเขาไม่เต็มใจไม่บังคับ ข้ายอมรับปวงโทษโทษา จะยินยอมสละละชีวา เหมือนเช่นวาจาที่สาบาล ตรัสเสร็จจึงลาพญายักษ์ ผันผักตร์ตรงออกจากไพรสาณฑ์ คืนสู่พลขันธ์มิทันนาน ยกกลับสถานภารา ฯ เชิด ๘ คำ ฯ

ช้า ◎ เมื่อนั้น ฝ่ายพระเกียรติรถผู้รุ่งฟ้า โอรสเกียรติราชราชา รูปสง่าราวรูปเทวัน

อายุครบย่ีสิบปี ถ้วน ทุกอย่าง เลิศล้วนเลอ สรรค์ ศิลปวิทยาชาญฉกรรจ์ แข็งขันขี่ ม้าแสนน่ารัก ฯ ๔ คำ ฯ

น้ำลอดใต้ทราย ◎ ทุกร้อนถอนฤทัย ไปมา ด้วยองค์พระบิดาประชวรหนัก นาย แพทย์ทั้งหลายมากรายนัก มิอาจจักเยียวยา พระบิดร ทรงทุกข์เวทนาแสนสาหัส มิ ได้ตรัสเผ้าทอดฤทัยถอน พระกายผ่าวราว พิษไฟฟ่อน ภูธรปวดเจ็บไปทั่วกาย โอ้ สงสารบิตุรงค์ทรงยศ อยากใคร่ปลดพระโรค ให้เหือดหาย ถึงแม้ว่าตนเองจะต้องตาย ยอมถวายชีวันฉันพลี เสียแรงรู้วิชาการ ชาญฉลาด ไม่สามารถช่วยองค์พระทรงศีร์ ร้อนใจเปนพ้นพันทวี สุดที่จะกลั้นชลนา ฯ โอด ๘ คำ ฯ

ร่าย ◎ ครั้นค่อยคลายโศกศัลย์พลันคำนึง ถึงองค์พระอาจารย์ฌานกล้า เมื่อเรา ไปก้มกรายลา เธอให้ผ้าประเจียดยันตร์ลง เมื่อใดมีทุกข์โศกโรคเบียฑ ผ้าประเจียดจัก ช่วยสมประสงค์ ให้จับผ้าแลคำนึงถึงพระองค์ เธอจะตรงมาช่วยด้วยไมตรี อย่าเลยจะนึกถึง พระคุณ เคยเมตตาการุญถึงที่ เราแสนร้อน ใจในครั้งนี้ บางทีจะสมใจคิด ฯ ๖ คำ ฯ

สระบุหร่ง ◎ จึงจุดธูปเทียนบูชา วันทา เคารพสงบจิต ไหว้ทวยเทวาสุราฤทธิ์ โลก บาลสี่ทิศเกรียงไกร หยิบผ้าประเจียดที่เคารพ ขึ้นจบเหนือเกศแล้วกรายไหว้ ขององค์พระ สิทธาบูชาไฟ จงได้เล็งรู้ดูด้วยญาณ ทราบ เหตุว่าจิตศิษย์หม่นไหม้ พระอาจารย์จงได้ นึกสงสาร เชิญมุนีรีบมาอย่าช้านาน ช่วยดับ ทุกข์หลานในครานี้ ฯ สาธุการ แล้วตระเชิญ ๖ คำ ฯ

ยานี ◎ เมื่อนั้น พระภรัทวาชมุนีศรี กำลังบำเรอกองอัคคี พระมุนีพิศเพ่งเล็งไฟ แลเห็นที่กลางกองอัคคี มีประหนึ่งเงาดำลำ ใหญ่ ครั้นเพ่งเล็งดูต่อไป เห็นเปลวไฟเปน หน้าเกียรติรถ แลดูหน้าศิษย์เห็นจิตเศร้า ราว กับไฟแผดเผาสาหัส จำจะไปช่วยเกียรติรถ เปลื้องปลดทุกข์ภัยในครานี้ คิดพลางทาง หยิบคากรอง ห่มครองหมดจดสดสี กุม ไม้พรหมทัณฑ์อันฤทธิ์ พระมุนีก็เหาะระเห็จ ไป ฯ เชิด ๘ คำ ฯ

ร่าย ◎ ครั้นถึงชาลาน่าปราสาท โอภาส รุจิมณีใส ลงจากฟากฟ้าด้วยทันใด เข้า ไปสู่ปรางค์รจนา ฯ เสมอเถร ๒ คำ ฯ

◎ เมื่อนั้น เกียรติรถยินดีเปนนักหนา ยอกรต้อนรับพระสิทธา เชิญมานั่งเหนือ เตียงสุวรรณ แล้วเรียนว่าข้าเจ้าเปนทุกข์ หนัก ดังต้องศรสลักแทงอาสัญ เพราะ พระบิตุรงค์ทรงธรรม์ ประชวรมาหลายวัน

มิได้คลาย แพทย์ทั่วเวียงชัยได้รักษา หลายหยูกหลายยาแล้วไม่หาย ร้อนสท้อนกาย ขอให้พระองค์ทรงญาณ เถิดเจ้าข้า พระบิดาประชวรเพื่อเหตุใด ฯ ๘ คำ ฯ

พระบิดาเร่า ยมวาย ทุกข์เวทนา เมตตาต่อหลาน โปรดช่วยเพ่งพิจารณา พระบิดาประชวรเพื่อเหตุใด ฯ ๘ คำ ฯ

เจรจาโขน.

◎ พระมุนีผู้เปนใหญ่ ได้ฟังคำพระหลานยา ก็หลับตาบำเพ็ญเพ่งและเล็งญาณ แลเห็นทรายเหตุการณ์โดยถ้วนถี่ พระมุนีจึงกล่าวตอยสุนทรพจน์ ดูก่อนเกียรติรถผู้หลานรัก พระบิดาประชวรหนักณครั้งนี้ เพราะภูมิทรงประพฤติผิดสาบาล เมื่อชาติหลานประสูติมานั้นไซร้ พระภูวนัยได้หลงเข้าสู่แดนยักษ์ ชื่อภิมาสูรสิทธิศักดิ์เจ้ายาดาล มันขัยองค์พระภูบาลนั้นไว้ได้ ให้สาบาลยอมยกตัวของหลาน ให้ขุนมารเมื่ออายุย่สิบปี แม้ภูมิไม่ประพฤติตามสัญญา ให้มีทุกข์เวทนาอย่างสาหัส บัดนี้หมดเวลาที่ผัดขุนมารไว้ ภูวนัยจึงทรงประชวรบ่วนปั่นนักสุดที่จะแก้พระทรงศักดิ์ให้เหือดหาย นอกจากที่เจ้าหลานชายจะยอมยิน ไปหาอสุรินทร์ผู้ใจหาญ ให้สมดังคำสาบาลพระบิตุรงค์เมื่อนั้นคงจะแก้พระโรคให้หายได้ นะหลาน ฯ

ร่าย ◎ เมื่อนั้น เกียรติรถประนมยังคม ไหว้ ตอบว่าถ้ากระนั้นดิฉันไซร้ จะริบไปสู่บำหาขุนมาร ชีวิตข้านี้หนอขอปลดปลิด แลกชีวิตพระบิดามหาศาล ขอจงพระเจ้าตาผู้อาจารย์ ช่วยแถลงแจ้งสารแด่บิดา ขอทูลลาบิตุรงค์ผู้ทรงยศ อย่าให้ทรงกำสรดอาลัยข้า ขอจงทรงเจริญชนมาอยู่ครอบครองอาณาประชากร ข้าจะริบรัดไปในวันนี้ จากเกียรติวดีสโมสร ขอให้พระอาจารย์ให้ทานพร เพื่อป้องกันตัสกรและภัยพาล ฯ ๘ คำ ฯ

◎ เมื่อนั้น พระฤาษีชีขลังได้ฟังหลานหลับเนตร์แน่วเพ่งเล็งญาณ ก็แลเห็นเหตุการณ์อนาคต หลานนี้ชะตาอายุยาว ฤทธิ์อครัวฤาชาปรากฏ จะได้เปนราชามหายศ อายุขัยกำหนดเกือบร้อยปี จึงกล่าวว่าดูราเจ้าหลานรัก ที่สมัครไปหายักษ์ ไปเถิดหลานยาอย่าช้าที อย่าได้มีคำเยงเกรงภัยตาขอให้ประคำอันล้ำเลิศ เปนเครื่องรางประเสริฐศรีใส ประคำอยู่คู่กายตราบใดสัตรูจะปราชัยทุกเวลา ฯ ๘ คำ ฯ (เจรจาพอควร.)

◎ เมื่อนั้น เกียรติรถยังคมกัมเกศา รับประคำมณีศรีโสภา แล้วบ่ายหน้าไปข้างปรางค์ใน ยังคมพระบิตุรงค์ทรงศร อีกองค์พระมารดรศรีใส กราบลาอาจารย์ด้วย

ทันใด แล้วไปสู่ท้องพระโรงชาร ฯ เสมอ ๔ คำ ฯ

◎ ตรัสแก่สุมันตร์เสนี ผู้นายสารถี ใจหาญ เราประสงค์จะไปในพนานต์ อันเปนสถานถิ่นยักษ์ ท่านเคยตามเสด็จพระบิดา เหตุฉนั้นมรรคาท่านรู้จัก ช่วยพาเราไปด้วยใจรัก เหมือนช่วยให้ทรงศักดิ์ทรงสยาย ฯ ๔ คำ ฯ

สุมันตร์.

◎ บัดนั้น ขุนสุมันตร์ครั้นฟังก็ใจหาย ทูลว่าพระประเสริฐเลิดชาย จะเปนอันตรายแม่นยำ แม้สิ้นพระบิตุรงค์ทรงธรรม์ ป่วงข้าขอยขัณฑ์จะระส่ำ ถ้าหากสิ้นพระองค์ลงอีกซ้ำ จะมีหนำยุ่งใหญ่ไม่เปนการ ฯ ๔ คำ ฯ

เจรจา.

เกี่ยรติรถ. เหตุไฉนท่านจะมากล่าวทัดทานไว้เช่นนี้ พระบิดามีพระอาการเพียบนักหนา ถ้าขืนรอไว้เนิ่นช้าก็จะไม่ทันท่วงที พระภรัทวาชมุนีเธอว่าไม่มีทางแก้ไข เพราะพระบิดาสาบาลไว้แก่ขุนมาร ว่าจะประทานตัวเราให้เขาเปนแน่ ถ้าแม้มิให้ตามวาจาใม่มีตารอด ถ้าพระบิดาผู้เปนยอดยิ่งกว่าชีวิต สิ้นพระชนม์เราจะผิดเปนนักหนา เหมือนแสร้งฆ่าพระบิดาในคราวนี้ ขอพระองค์ทรงดำริห์ให้ดีเถิดพระเจ้าข้า พระบิดามีพระโอรสแต่พระองค์เดียว พวกข้าเจ้าสุดที่จะเหลียวไปพึ่งผู้ใด เมื่อสิ้นพระชนม์ลงแล้วไซร้ ใครจะเปนขุนเปนเจ้า ครอบครองอาณาประชาเรา สนองพระองค์ขอจงทรงพระกรุณาแก่ข้าทั้งหลาย อย่าเสด็จสู่อันตรายโดยไม่จำเปน เลยพระเจ้าข้า

เกี่ยรติรถ. เอ๊ะ สุมันตร์ ท่านพูดเหมือนเล่นใม่เห็นดี แม้พระบิดามีตาที่จะรอดได้ เราจะหดห่อยู่ไซร้ เหมือนเราแกล้งฆ่า ถ้าเมื่อท่านจะใม่พาเราไป ตัวเราก็ต้องจำใจไปโดยลำพัง

ร่าย ◎ เห็นพระกุมารเหลือทานห้าม สุมันตร์จึงคล้อยตามพระบรรหาร ทูลว่าข้าจะขอประทานนำเสด็จสู่สถานถิ่นยักษ์ ฯ ๒ คำ ฯ

◎ เมื่อนั้น เกี่ยรติรถสุริย์วงศ์ทรงศักดิ์ เกษมเปรมกมลเปนพ้นนัก ผิวพักตร์ผ่องพรรณดังจันทรา จึงจัดแจงแต่งองค์ทรงเครื่อง

อร่ามเรืองดังเทพเลขา กุมศรพระขรรค์อันศักดา ไปขี่นทรงม้าอาชานัย ฯ เสมอ ๔ คำ ฯ

◎ พรั่งพร้อมพหลพลสนิท สองร้อยเรือง ฤทธิ์ทั้งนายไพร่ แวดล้อมม้าอาชานัย ขุนสมันตร์ผู้ใหญ่ก็นำจร ฯ ๒ คำ ฯ

โอ้ลาว ◎ ออกพ้นนิเวศน์วังสถาน พระกุมารจึ่งทอดฤๅทัยถอน ดูปราสาทสูงล้ำในอัมพร ทินกรขับแสงสุพรรณพราย พิศดูช่อฟ้าบราลี ยิ่งทวีอาลัยโอ้ใจหาย เคยอยู่เย็นเป็นสุขสนุกกาย แสนเสียดายคะหาศน์ต้องคลาดคลา แสนสงสารยิตุรงค์ทรงยศจะกำสรดรำพึงคนึงหา โอ้แสนสงสารพระมารดา จะครวญถึงลูกยาไม่วายครวญเป็นกรรมจำไปไกลพระยาท ตัดอาลัยไคลคลาดต้องกำสรวล ยิ่งเดิรทางห่างไปใจรัญจวน พลาง ครวญ พลาง ทรงโศกาลัย ฯ โอด ๘ คำ ฯ

ร่าย ◎ ครั้นว่างค่อยคลายหายสอื้น แข็งขืนอารมณ์ข่มโศกได้ พระจึ่งขับม้าอาชานัย ริบไปสู่ป่าพนาวัน ฯ เชิด ๒ คำ ฯ

◎ ครั้นถึงขอบแคว้นแดนยักษ์ จึ่งให้พักพหลพลขันธ์ แล้วจึ่งตรัสลาขุนสุมันตร์อีกพวกพลขันธ์ไพร่นาย ที่พวกท่านมาด้วยกับเราไซร้ เราขอขอบใจท่านทั้งหลาย เราขอลาพลไกรทั้งไพร่นาย แม้มิตายคงกลับมาพบกัน บัดนี้ตัวเราผู้เดียวไซร้ จะเข้าไปที่ในไพรสัณฑ์ ขอท่านสารถีศรีสุมันตร์จงพาพลขันธ์กลับเวียงชัย สั่งเสร็จเกียรติรถยศยง ก็ขับม้าสู่พงกว้างใหญ่ บัดเดี๋ยวก็พ้นพลไกร ลับไปในหว่างกลางพนานต์ ฯ เชิด ๘ คำ ฯ

◎ บัดนั้น ฝ่ายพวกผู้ไพรใจหาญ ท่องเที่ยวในแถวแนวพนานต์ เที่ยวหาอาหารขบกิน เห็นพระเกียรติรถหลงทาง ต่างก็ชื่นชมสมถวิล ตรูห้อมล้อมองค์พงศ์นรินทร์หมายจะจับกินด้วยเร็วรา ฯ ๔ คำ ฯ

◎ เมื่อนั้น องค์พระเกียรติรถแกล้วกล้าเห็นยักษ์คาจยังอาจตรูมา จับพระขรรค์ศักดากวัดไกว พ่นแทงแย้งยุทธเป็นสามารถ พวกยักษ์คาจไม่รอต่อหน้าได้ ผู้ห้อมล้อมองค์พระทรงชัย เปลี่ยนกันเข้าไปยุทธนา ฯ ๔ คำ ฯ

◎ พระกุมารกำลังประทังยุทธ อุตลุตอยู่ทางที่ข้างหน้า จึ่งตัวนายผู้มักดา ลอยมาข้างหลังได้ดังใจ รวบพระกรณัดจะมัดซ้ำ แต่อำนาจประคำมณีใส ขันดาลให้เร่าร้อนดังฟอนไฟ ผู้ไพรชวนสิ้นสมประดี ฯ โอด ๔ คำ ฯ

◎ อีกครู่หนึ่งจึ่งพ้นผวาหวาด นายยักษ์คาจตัวสั่นขวัญหนี เศียรซบนบแทบบัลลังก์ ถวาย

อัญชุลีพระกุมาร ทูลว่าข้าขอประทานโทษ ร่มไม้ในไพรวัน กุมภัณฑ์เห็นพระกุมารมา
อย่าพิโรธที่ข้าเหิมหาญ ไม่ทราบว่าเทวา ยินดีรีออกไปต้อนรับ จับจูงมาชิดพิศดูหน้า
มาพนานต์ จึ่งรุกราญล่วงเกินบาทธุลี บัดนี้ ชมเชยเผยพจน์รจนา ดูหรือลูกยาช่างน่ารัก
ข้าขอระยอยมอยกายา ให้เทวาทรงเปนเจ้าผี เปนหลายวันยิดามาคอยเจ้า ไม่เห็นมาก็เศร้า
หรือพระประสงค์สิ่งใดมี ข้านี้จะทำตาม โศกหนัก ขอเจ้าทรามเชยจงเงยพักตร์ ให้
บัญชา ฯ ๖ คำ ฯ พ่อดูเต็มรักประจักษ์ตา พ่อจะเลี้ยงตัวเจ้า

◎ เมื่อนั้น เกียรติรถตอบคำยีศาจว่า เท่าโอรส สมยศพร้อมพรั่งอย่ากังขา ส่วน
ข้ามิใช่เทวันจากชั้นฟ้า แต่ว่าเปนกษัตร์ในองค์ท้าวเกียรติราชา แต่เวลานี้คลายหาย
แดนดิน พระภรัทวาชมุนีศรี ให้ประคำ ประชวร เขอเจ็บไข้ไปเพราะทวนสาบาล
มณีดังถวิล ป้องกันสรรพภัยดังใจจินต์ ใคร บัดนี้ท่านหายแล้วอย่าโหยหวล เจ้าจงสร่าง
ทั้งสิ้นมิอาจทำร้าย อันที่เรามาณครานี้ นาย ทุกข์สุขประมวญ พ่อจะสงวนเหมือนลูกรัก ฯ
ผีจงช่วยให้สมหมาย แม้ช่วยได้จะชอบใจ ๑๐ คำ ฯ
พราย ไม่ทำร้ายพวกผีต่อไป เราอยากพบ ◎ เมื่อนั้น เกียรติรถสุริย์วงศ์ทรงศักดิ์
อสูรราชา ชื่อภิมาสูรเปนใหญ่ ยักษ์อยู่ เคารพนบไหว้พญายักษ์ ตอบว่ายินดีนักใน
แห่งหนตำบลใด จงพาเรานี้ไปอย่าได้ช้า ฯ ครานี้ ข้ารักพระยิดากว่าชีวิต เมื่อยพิตร์
๘ คำ ฯ สิ้นทุกข์เปนสุขี ก็สมถวิลยินดี ข้านี้สร่าง
◎ บัดนั้น นายยีศาจนบนิ้วเหนือเกศา ทุกข์เปนสุขครัน ฯ ๔ คำ ฯ
ทูลว่าอสูรราชา มักมาเที่ยวแถวแนวไพร ◎ เมื่อนั้น ขุนยักษ์สำรวลสรวลสันต์
ขอเชิญพระองค์เสด็จมา ข้าจะพาพบยักษ์ ชมเชยเจ้าเอ๋ยช่างดีครัน จิตจงคงมั่นกตัญญู
ผู้ใหญ่ พูดพลางนำองค์พระทรงชัย เสด็จ ไปเถิดมาไปกับยิดา สู่มหาบุรีที่อยู่ จูงกร
ไปสู่กลางพนารัญ ฯ เชิด ๔ คำ ฯ กุมาราผู้ตาตรู พาลงไปสู่แดนยาดาล ฯ
◎ เมื่อนั้น ฝ่ายภิมาสูรแข็งขัน นั่งอยู่ เชิด ๔ คำ ฯ

ตอนที่ ๒

ช้า ◎ เมื่อนั้น ท้าวภิมาสูรใจหาญ น้อมเศียรคำนับรับบัญชา ตามท้าวนางเข้ามาตั้งแต่ได้เกียรติรถยศตระการ มาไว้บาดาลที่ข้างใน ฯ เสมอ ๒ คำ ฯ

สมใจ ตั้งแต่งให้มียศถา เปนมหาอปราช ◎ เมื่อนั้น จอมอสรจึงตรัสปราศัย แล้ว
ผู้ใหญ่ ช่วยกิจบำรุงกรุงไกร ต่างตาต่างใจอสุรา ฯ ๔ คำ ฯ ตรัสแก่สนมกำนัลใน ให้ถอยออกไปไกลพระองค์ แล้วตรัสว่าดูรามหากาย ความมุ่งหมายใม่เปนเช่นประสงค์ เกียรติรถเรืองอิทธิฤทธิรงค์ ไม่มีใครกล้าปลงชีวา ครั้งเราจัดมวยปล้ำผู้ล้ำสัน ไปสู้มันกลับแพ้แย่เจียวหนา เมื่อแต่งพลไปปล้นถึงปรางค์ปราก็คิดว่าจะสำเร็จสมใจ เข้าล้อมรุมจับได้ในเมื่อหลับ พวกเรากลับยับยั้นไม่ทนได้ บัดนี้จะล้างมันด้วยฉันใด มีอุบายอย่างไรจงกล่าวมา ฯ ๑๐ คำ ฯ

พ้าคนอง ◎ ประชานรากรทั้งหมดนิยมเกียรติรถเปนนักหนา เธอซื่อตรงทรงยุตติธรรมา ทั่วหน้าเบิกบานสำราญใจ ขุนมารพาลคิดฤศยา จึ่งปองหาช่องล้างลงให้ได้แต่ครั้นว่าจะฆ่าตรง ๆ ไซร้ ก็ละอายแก่ใจใม่เข้าที เขามิได้ทำผิดคิดร้าย จะฆ่าตายเปล่า ๆ ใม่ควรที่ หาอุบายยักย้ายอย่างไรดีจึ่งจะล้างชีวิให้สมใจ ฯ ๖ คำ ฯ

ร่าย ◎ ดำริห์ตริไตรมิได้หลับ จนดาวเดือนเลื่อนลับเหลี่ยมไศล รุ่งแจ้งแสงทองผ่องอุไร ดวงรำไพแจ่มกระจ่างกลางนภา จึ่งตรัสสั่งท้าวนางข้างใน ไปตามมหากายยักษา ให้เข้ามาข้างในอย่าได้ช้า จะได้ปรึกษากิจการ ฯ ๔ คำ ฯ

◎ บัดนั้น ท้าวนางรับราชบรรหาร บังคมแล้วจึ่งค่อยถอยคลาน ออกไปตามเสนามารดังบัญชา ฯ ชุบ ๒ คำ ฯ

◎ บัดนั้น มหากายสิทธิศักดิ์ยักษา ว่ามนุษ สุดศักดา เห็นมิฤทธาชาญฉกรรจ์ เห็นทีจะมีของวิเศษ จึ่งกระเดื่องเรืองเดชแข็งขัน เห็นแต่พระองค์จอมกุมภัณฑ์ จะชำนะเธอนั้นด้วยวิชา ของจงมีราชบรรหารให้พระราชกุมารแกล้วกล้า ไปปราบยี่ศาจอหังการ์ ที่รบกวนประชาให้เร่าร้อน แล้วพระองค์จึ่งทรงจำแลงกาย เปนยี่ศาจดุร้ายน่าสยอน เสด็จทรงรบรอต่อกร ภูธรจะสมฤาทัยจินต์ ฯ ๘ คำ ฯ

◎ เมื่อนั้น พญามารชื่นชมสมถวิล ชมเชยเสนาอสุรินทร์ ฉลาดล้ำแดนดินยาตาลตรัสเสร็จแต่งองค์ทรงเครื่อง อร่ามเรืองดังดวงสุริย์ฉาน กุมศรฤทธิไกรชัยชาญ ภูบาลออกพระโรงรัตนา ฯ เสมอ ๔ คำ ฯ

สิงห์โต ◎ พร้อมพระเกี่ยรติรถอุปราชเสนามาตย์เรียงรายทั้งซ้ายขวา เผ่าองค์อสูรราชา ดังดาราล้อมจันทร์อันอำไพ จึ่งตรัสแก่เกี่ยรติรถแกล้วกล้า ดูราลูกรักพิศมัยพ่อนี้มีความกลุ้มใจ เพราะยี่ศาจจัญไรกำเริบนัก มันยังอาจรบกวนประชากร ชายแดนอุดรเดือดร้อนหนัก พ่อนึกดูบรรดาเสนายักษ์ไม่เห็นสักผู้เดียวที่วางใจ พ่อจะขอให้เจ้าเยาวราช ไปปราบอ้ายยี่ศาจได้ฤๅไม่ ถ้าแม้ว่าลูกยาอาสาไป จงเลือกพลตามใจในครั้งนี้ ฯ ๘ คำ ฯ

ร่าย ◎ เมื่อนั้น เกี่ยรติรถยังคมกัมเกศีอันองค์พระยิดาทรงปราณี ใช้ข้าคราวินดีนัก ข้าจะสนองพระคุณ มิให้ขุ่นเคืองบาทพระทรงศักดิ์ ขอประทานเสนาโยธายักษ์ไปสักสองพันก็พอการ ขอประทานกาพัมุขเสนี ไปช่วยคุมโยธีทวยหาญ ทั้งเปนที่ปรึกษากิจการ เพราะเขานั้นชำนาญเชิงชัย ฯ ๖ คำ ฯ

◎ เมื่อนั้น จอมอสูรยินดีจะมีไหน จึ่งตำรัสตรัสตอบว่าขอบใจ ลูกรักไซร้สมจิตของยิดา เหวยกาพัมุขคนขยัน เตรียมตัวพลันเพื่อไปกับลูกข้า จงริบเกณฑ์พหลพลโยธา ไม่ช้าลูกข้าจะยกไป ดูก่อนลูกรักฤทธิรงค์ ระวังองค์อย่าเสียทีได้ เจ้าจงสวัสดีมีชัย ชำนะผีจัญไรในป่าช้า ฯ ๖ คำ ฯ

◎ เมื่อนั้น เกี่ยรติรถก้มกรายบ้าวยักษาแล้วออกจากพระโรงรจนา กลับมาที่พักตำหนักทอง ฯ พระยาเดิร ๒ คำ ฯ

โทน ◎ จึ่งเข้าที่สรงสนานสำราญกาย ขัดฉวีพรรณรายผุดผ่อง ทรงสุคนธ์ปนกลิ่นผกากรอง ผัดพักตร์อ่องฉ่องดังจันทรา สอดทรงสนับเพลาเพราเพริด ภูษาสีประเสริฐเลขา ฉลององค์เอี่ยมโอ่โสภา ผ้าทิพย์คาดรัดถนัดดี ทรงสังวาลย์เพ็ชร์รัตน์จำรัสดวง ตาบทิศทับทรวงสลับสี ทองกรมรกตเขียวขจี ชำมรงค์มณีทับทิมพราย ทรงประคำสำคัญของอาจารย์ ทรงมงกุฎสุรกานต์เฉิดฉาย กรกุมศรสิทธิ์ฤทธิ์ขจาย เยื้องกรายมาขึ้นรถทรง ฯ บาทสกุณี ๘ คำ ฯ

(ตรวจพล_กราวใน: เวลาเขนแลเสนาออก แต่เมื่อพระเกี่ยรติรถออกฉากเปลี่ยนน่าพาทย์เปนกราวนอก.)

พากย์.

◎ งามพระเกี้ยรติรถยศยง งามดังขุนหงส์
สง่าสุวรรณพรรณราย
◎ งามราชรถเลิดเฉิดฉาย กนกกอยลาย
ลงยาราชาวดีศรี
◎ งามราชรัชตวัติวิ ลิ้นแดงแสงสิ
สลับกับลายเงินทอง
◎ งามพลนิกายก่ายกอง ยงทิวปลิวพ่อง
เขียวเหลืองระยับสลับแดง
◎ งามสรรพาวุธรุทแรง แดดวับขับแสง
สาตราประหนึ่งแวววาว
◎ งามศุภฤกษยามดิ ให้ยกโยธิ
คลาจากนครยาตาล ฯ เชิด ฯ

ร่าย ◎ เมื่อนั้น ภิมาสูรฤทธิไกรใจหาญ เห็นลูกเลี้ยงเดิรพลพันทวาร ขุนมารหัวเราะเห็นเหมาะใจ จึ่งตรัสเรียกมหากายนายทหารอีกเสนามารน้อยใหญ่ ชวนกันออกจากเวียงชัย ริบรัดตัดไปในไพรวัน ฯ เชิด ๔ คำ ฯ

◎ ครั้นถึงชายแก้วันแดนอดร ภิมรให้พักพลขันธ์ แล้วตรัสสั่งทหารกุมภัณฑ์ให้ทั่วกัน จำแลงแปลงกาย ขุนมารยอกรขึ้นเหนือเกศ ไหว้ทวยเทวศทั้งหลาย ร่ายมนตร์กำแหงแรงร้าย แปลงกายเสร็จสรรพด้วยฉับพลัน ฯ ตระนิมิตร์ ๔ คำ ฯ

สมิงทองมอญ ◎ พญายักษ์กลายรูปเปนยี่ศาจ เก่งกาจฤทธิแรงแข็งขัน ตาแดงดังแสงไฟกัลป์ เขี้ยวพ่นใหญ่ยาวราวพยัฆ ผมแดงหนวดแดงดังแสงชาด หูยานยื่ดยาดประหลาดหนัก กรใหญ่กำยำล่ำนัก กุมขวานสิทธิศักดิ์เปนอาวุธ ส่วนเสนากลายเปนพลยี่ศาจ เก่งกาจกำแหงแรงสุด กุมกระดูกซาแขนแทนอาวุธ ร่าเริงฤทธิรุทธะโรมรัน รั้งรอพอได้ยินสำเนียงพล โห่ร้องมาในไพรสัณฑ์ ผิจำแลงเยซาร่าเริงครันพร้อมกันวิ่งออกไปราญรอน ฯ เชิด ๘ คำ ฯ

ร่าย ◎ เมื่อนั้น ฝ่ายพระเกี้ยรติรถชาญสมร เห็นพวกผิร่ามาต่อกร ก็จับศรฤทธิแรงแผลงไป เปรี้ยง ๆ ดังเสียงฟ้าลั่น พสุธาสั่นหวั่นไหว ศรกลายเปนฆ่ายเหล็กไป ล้อมพลผิไว้มิทันนาน ฯ ศรทนง ๔ คำ ฯ

◎ เมื่อนั้น ขุนยี่ศาจจำแลงกำแหงหาญ เห็นฆ่ายรายล้อมเสนามาร ก็โกรธพล่านโดดมาที่กลางแปลง ฯ ๒ คำ ฯ

◎ บัดนั้น กาฬมุขขุนมารชาญกำแหงแลดูรู้ทิผิจำแลง จึ่งแกล้งทำตระหนกตกใจจดๆ จ้องๆ มองดู หดๆ หู่ๆ ไม่สู้ได้ วิ่งหนีเข้าดงพงไพร นายไพร่พลอยหนีไม่รีรอ ฯ เชิด ๔ คำ ฯ

◎ เมื่อนั้น ผิจำแลงจึ่งแสร้งทำหัวร่อ

ชะอ้ายหนูอย่างไรใจคอ จะมาช่อสู้กูผู้เรืองฤทธิ์ มิงมาข่มเหงใม่เกรงใจ พวกกูมิได้มิความผิด ถ้าแม้ว่ามิงรักชีวิต จงมาก้มโมพิตวันทา ฯ ๔ คำ ฯ

◎ เมื่อนั้น เกียรติรถพาทีชี้หน้าเหม่ ๆ ยี่ศาจอหังการ์ มิงกล้าแต่ปากใม่อยากฟัง ตรัสพลางหยิบหอกราชศักดิ์ ที่ปักกับพนักรถที่นั่ง เศกแล้วซัดไปด้วยกำลังเสียงบ่งดังเสียงอสุณี ฯ รัว ๔ คำ ฯ

◎ เมื่อนั้น ผีถูกราชศักดิ์ปักถึงที่ปวดเจ็บเปนพันพันทวี ล้มแทบบ่ถีพิเพราะอ่อนใจ แล้วค่อยแข็งขืนผืนจิต ถอนหอกเรืองฤทธิ์ออกได้ ร่ายมนตร์แล้วเข่าลงไปแผลก็หายทันใดในพริบตา ลุกขึ้นดัดกรและดัดยาท แล้วตวาดกึกก้องเวหา ดีแล้วมนุยอหังการ์ ใม่ช้าจะได้เห็นกัน จับขวานมณีสีสล้าง ขว้างไปประหนึ่งจักร์ผัน ถูกประคำวิเศษเดชฉกรรจ์ ขวานนั้นก็แหลกเปนชุลี ฯ รัว ๖ คำ ฯ

◎ เมื่อนั้น เกียรติรถหัวเราะเยาะผีชะบีศาจฉกาจฉกรรจ์ดี ตัวมึงถึงที่ปราชัยกูใม่อยากสังหารให้ย่อยยับ กูจะจับตัวมึงให้จงได้ ไปถวายบิตุรงค์ทรงชัย สุดแท้แต่ท้าวไทจะลงทัณฑ์ ว่าพลางทางลงจากรถราช เข้าต่อกรกับบีศาจแข็งขัน ต่างเหี้ยมต่างหาญชาญฉกรรจ์ เหิยนหันรบรอต่อติ เกียรติรถเปลื้องประเจียดยันตร์ลง ขององ์พระพรหมฤษิ ได้ท่าโจนจับกระชับดิเอาผ้ามัดผีแน่นไว้ ฯ เชิด แล้วเตียว ๘ คำ ฯ

◎ เดชะอำนาจเลขยันตร์ เวทมนตร์กุมภัณฑ์ใม่ทนได้ รูปบีศาจก็เปลี่ยนไปทันใด กลายไปเปนรูปพญายักษ์ ฯ รัว ๒ คำ ฯ

◎ เห็นรูปยักษาอยู่ปรากฏ เกียรติรถพิโรธโกรธหนัก คิดแสนแค้นใจขุนยักษ์แต่สู้หักใจพูดโดยดี ดูหรือพระบิดามาทำเล่น เช่นนี้ข้าเห็นใม่ควรที่ นี่พเอินสพเหมาะเคราะห์ดี จึงใม่วายชีวิรอดไป ถ้าแม้ข้าสังหารโดยใม่รู้ กรรมก็จะติดอยู่เปนยิ่งใหญ่ ว่าพลางทางเศกด้วยทันใด ให้ผ้าหลุดจากอสุรา ฯ รัว ๖ คำ ฯ

◎ เมื่อนั้น พญายักษ์ขวยเขินเมินหน้าแล้วแข็งใจหันไปตอบวาจา บิดาขอโทษลูกรักพ่อหมายจะลองดูเล่น เพื่อเห็นกำลังสิทธิศักดิ์เห็นลูกกำแหงแรงนัก พ่อรักยิ่งขึ้นกว่าเดิมมา อันขวานของพ่อ ฤทธิ์ฉกาจ พระภรัทวาชให้ข้า ขว้างไปพอถูกลูกยา ขวานก็แพ้เดชาแหลกไป ลูกมีเครื่องรางอย่างสำคัญ ของนั้นผู้ใดประสาทให้ อีกทั้งประเจียดนั้นไซร้ ใครให้จงบอกกับบิดา ฯ ๖ คำ ฯ

◎ เมื่อนั้น เกียรติรถตอบคำยักษา ทั้งประคำประเจียดอันศักดา ข้าได้มาจาก พระอาจารย์ องค์ภรัทวาชชาติพรหม ผู้ บรมครูไพศาล ให้ข้าเพื่อคุ้มภัยพาน จึง บันดาลศักดิ์สิทธิ์ฤทธิ์ ฯ ๔ คำ ฯ

◎ เมื่อนั้น อสุราว่าอ้อฉันนี้ ขวานพ่อ จึงแพ้ฤทธิ์ เพราะประคำมณีคุ้มครอง ตัว พ่อกับลูกผู้ ชัยชาญ เปนศิษย์ร่วมอาจารย์ กันทั้งสอง แต่นี้จะยิ่งปรองดอง ต้องแบบ ผู้ศิษย์ร่วมอาจารย์ บัดนี้ขอลูกยาเมตตา ด้วย ช่วยเบิดซ่ายห้อมล้อมทหาร จะได้ กลับจากแถวแนวพนานต์ คืนสู่สถานวังใน ฯ ๖ คำ ฯ

◎ เมื่อนั้น เกียรติรถเคารพนบไหว้ แล้วร่ายมนตร์เรียกศรเกรียงไกร ให้กลับ คืนแหล่งด้วยเร็วรา ฯ รัว ๒ คำ ฯ

◎ แล้วสององค์ขึ้นทรงรถราช เสนา มาตย์สพรั่งทั้งหลังหน้า จึงเดิรขบวนยาตรา เคลื่อนคลาเข้าสู่เวียงชัย ฯ เชิด ๒ คำ ฯ

ชำ ◎ เมื่อนั้น ท้าวภิมาสูรเปนใหญ่ ครั้นถึงที่ยังวังใน อัดใจเปนพันพันทวี ฯ ๒ คำ ฯ

มอญรำดาบ ◎ ยิ่งคิดยิ่งข้องขัดจิต ยิ่งคิดก็ยิ่งขัดสี เสียแรงมีปัญญาวิชาดี มิ แต่พ่ายแพ้เกียรติรถ จะทำอย่างไร ๆ เขา ไม่โกรธ จะถือโทษไม่ถนัดขัดไปหมด จะ พาลเขาตรง ๆ คงเสื่อมยศ จะถูกนินทาหมด ทั่วไป จำจะใช้ ปัญญาหาอุบาย โยกย้าย เอาเปรียบให้จงได้ คิดขัดขวางทุกอย่าง ไป ภูวนัยนิ่งนึกตรึกตรา ฯ ๖ คำ ฯ

ร่าย ◎ เหลือบไปเห็นองค์บุตรีราช เข้า มาอภิวาทอยู่ตรงหน้า จึงปราสัยโฉมเฉลา เยาวภา แน่ะสุวรรณเกศาลูกรัก บัดนี้ พ่อมีความขัดข้อง จึงหม่นหมองอารมณ์ ระยมหนัก เห็นอยู่แต่เจ้าเยาวลักษณ์ จะ ช่วยเปลื้องความหนักในครานี้ ฯ ๔ คำ ฯ

◎ เมื่อนั้น นางสุวรรณเกศามารสิ นบนอบตอบราชวาที แม้มีพระประสงค์สิ่ง ใด ถ้าหากตูข้านี้สามารถ จะสนองรอง บาทสำเร็จได้ ขอให้พระบิดาบัญชาใช้ ข้าจะไปทำตามพระบัญชา ฯ ๔ คำ ฯ

◎ เมื่อนั้น ภิมะเกษมสันต์หรรษา ประโลมลูบจูบองค์พระบิดา แล้วมีพจนา บอกอุบาย ลูกก็รู้มนตราวิชามาก หลาก ๆ พ่อสอนไว้เหลือหลาย จงแสร้งทำตกน้ำ ป่างตาย ล่องลอยตามสายชลธาร ผ่านไป ใกล้สวนเกียรติรถ แล้วเผยพจน์เพริศพริ้ง ด้วยคำหวาน ให้เขาช่วยชื้นพ้นชลธาร เท่านั้นหมดกิจการของลูกยา ฯ ๖ คำ ฯ

◎ เมื่อนั้น นางสุวรรณยังคมกั้มเกศา

ไม่เคยขัดคำรัสพระยิดา นางทูลลาริยจาก ปราสาทชัย ฯ เพลง ๒ คำ ฯ

โล้ ◎ ครั้นถึงซึ่งผังนทีศรี ก็โจน ลงวาริกระแสร์ใส จึงลอยล่องพ่องฟอง ชลาลัย ผ่านไปทางสวนมาลา ฯ โล้ ๒ คำ ฯ

ร่าย ◎ เมื่อนั้น ฝ่ายพระเกี่ยรติรถผู้ยุรุ่งพ้า รื่นรมย์ชมสวนมาลา ได้ยินเสียงกัญญาที่ในธาร เสียงนางกู่ก้องร้องให้ช่วย รื่นรวยสุนทรอ่อนหวาน ริบไปมองหามิช้านาน ก็เห็นนางลอยผ่านหน้าไป จึงริบเปลื้องประคำประเจียดยันตร์ เร็วพลันแขวนกิ่งพฤกษาใหญ่ แล้วโดดลงสู่ชลาลัย ว่ายตามอรไทยไม่รอรา ฯ รัว ๖ คำ ฯ

◎ เมื่อนั้น ฝ่ายภิมาสูรยักษา พอเกี่ยรติรถลับตา ก็ออกมาจากที่แฝงอินทรีย์ ฉวายผ้าประเจียดยันตร์ลง กับประคำฤทธิรงค์ทรงศีร์ ขุนมารชื่นชมยินดี ริบลี้หลีกไปไม่รอนาน ฯ เชิด ๔ คำ ฯ

◎ เมื่อนั้น พระเกี่ยรติรถยศไกรใจหาญ ช่วยนางรอดจากชลธาร พิศดูเยาวมาลย์ก็สร้านรัก ฯ ๒ คำ ฯ

ชาตรี ◎ โฉมเฉลา พี่เห็นเจ้าเยาวมาลย์สงสารหนัก เจ้านี้โฉมเฉิดเลิดลักษณ์เปนนางยักษ์หรือเทพยุตรี พเอินน้องล่องลอยชลาลัย พี่ช่วยได้เปนวาศนาพี่ เหมือนยุบผาลอยมาในวารี เปนบุญพี่เก็บได้ จึงใฝ่คอม ตัวเจ้าชื่อไร จักใคร่รู้ เอ็นดูเถิดโฉมศรีผู้ผมหอม แม้น้องรักสมัครจิตคิดประนอม จะถนอมขวัญตากว่าจะตาย ฯ ๖ คำ ฯ

ร่าย ◎ เมื่อนั้น นางสุวรรณเกศาโฉมฉาย ได้ฟังคำอ่อนหวานก็สร้านกาย ชำเลืองชายนัยนาแล้วพาที ข้าเปนลูกอสุรินทร์ผู้ยิ่งขัณฑ์ ชื่อสุวรรณเกศามารศรี อันพระองค์ทรงช่วยชีวี พระคุณมีเหลือล้นเปนพ้นไป แต่จะตรัสเย้ายวนชวนสวาท ดูก้าเกินยิศราชหาควรไม่ ถ้าแม้ชนทั้งปวงล่วงรู้ไป เขาจะใฝ่ติฉินนินทา ฯ ๖ คำ ฯ

โอ้โลม ◎ ยอดมิ่ง เพราะพี่รักเจ้าจริงจิงหาญกล้า ครั้นว่าพี่จะรอขอยิดา ก็หน่วงหนักชักช้าไม่ทันใจ มิใช่พี่ลามลวนชวนให้ชั่ว ให้ตัวน้องหมองมัวก็หาไม่ ขอแต่เพียงน้องตอบให้ชอบใจ ว่าน้องไซร้รักตอยชอบพี่ชาย ถึงจะต้องรอไปไม่ขัดข้อง ถ้าแน่ใจได้น้องสมมุ่งหมาย ขอแต่เจ้าสุวรรณพรรณราย ตอบพี่ชายคำเดียวให้ชื่นใจ ฯ ๖ คำ ฯ

ร่าย ◎ เมื่อนั้น นางสุวรรณเกศาอัชฌาศัย ยิ้มพลางทางตอบคำไป ช่าง

กระไรเช้าชี้ยวน น้องเปนหญิงย่อมอาย
และซายหน้า ลืมกระมังเจ้าซาอยู่กลางสวน
ขอเสียทีอย่าตามมาลามลวน ไม่ควรที่จะทำ
เช่นนี้ ฯ ๔ คำ ฯ

◎ เมื่อนั้น เกียรติรถลดไล่นางโฉมศรี
ตามวอนงอนง้อพาที เช้าชีกัญญาชล่าใจ
จึงไม่เห็นอสุราเสนามาร ที่แอบเซาอุทธยาน
จนใกล้ ครั้นเหลียวดูประเจียดประคำไซร้
เห็นหายไปก็ตลึงตึงกาย ฯ ๔ คำ ฯ

◎ บัดนั้น ฝ่ายเสนามารทั้งหลาย ก็
เข้าแวดล้อมห้อมกาย จับพระฤาสายพาไป ฯ
เชิด ๒ คำ ฯ

◎ ครั้นถึงปราสาทราชฐาน มหากาย
นายมารผู้ใหญ่ จึ่งทูลแถลงกิจจาไป พระ
กุมารนี้ไซร้ล่วงอาญา ข้าไปพบกำลังเธอ
รังแก หม่อมแม่สุวรรณเกศา ข้าจึ่งได้นำ
พระองค์มา สุดแท้แต่พระเมตตาปราณี ฯ
๔ คำ ฯ

◎ เมื่อนั้น ภิมะสิทธิศักดิ์ยักษี ได้
ฟังจึ่งกล่าวโดยดี ว่าพ่อนี้ได้ทราบก็เสียใจ
ถ้าแม้รักเจ้าสวรรณเกศา มาสู่ขอยิดาคง
ยกให้ ซึ่งลอยลักรักกันเช่นนั้นไซร้ เปน
ความผิดยิ่งใหญ่ไม่ควรการ ครั้นจะยก
โทษให้ในครั้งนี้ จะเปนเยี่ยงไม่ดีเสีย
หลักฐาน จำจะต้องลงโทษทรมาน ลูกยา
จะว่าซานประการใด ฯ ๖ คำ ฯ

◎ เมื่อนั้น เกียรติรถยังคมประนมไหว้
ทูลว่าข้าผิดไปแล้วไซร้ สุดแท้แต่ภูวนัยจะ
บัญชา ฯ ๒ คำ ฯ

◎ เมื่อนั้น ภิมะกุมภัณฑ์กำหรรษา
ตอบว่าถ้าฉนั้นก็ยิดา จะได้ลองวิชาให้เห็น
ชัด จะเลือกใช้ให้ทำการสามสิ่ง เจ้า
อย่าประวิงข้องขัด หนึ่งคือให้เจ้าริบรัด
จัดสร้างภูเขามหิมา ให้สูงสิบเส้นเปน
กำหนด พร้อมหมดด้วยพรรณพฤกษา จง
สร้างกลางทุ่งน่าภารา ให้แล้วในเวลารุ่งเช้า
ถ้าแม้สร้างไม่เสร็จสำเร็จการ จะสั่งให้
ประหารชีวิตเจ้า นี้เปนประถมกิจอย่าดูเบา
เจ้าจงริบไปเตรียมการ ฯ ๘ คำ ฯ

◎ เมื่อนั้น เกียรติรถคำนับรับบรรหาร
คลาน คล้อย ถอยจาก พระโรงธาร กลับสู่
สถานตำหนักทอง ฯ เสมอ ๒ คำ ฯ

พระยาโศก ◎ เอนองค์ลงเหนือบรรจ
ถูรณ์ เร่าร้อนกะมลหม่นหมอง โอ้ทราม
สงวนนวลละออง เพราะรักเจ้าจึ่งต้องลงทัณฑ์
ถึงจะตายไม่เสียดายซึ่งชีวิต ขอแต่ได้จุมพิต
แม่จอมขวัญ โอ้เริ่มจะสมัครรักกัน ยัง
มิทันสมสวาทต้องคลาดไคล เพราะมัวเหม่อ
เผลออยู่ไม่รู้เท่า เขาจึ่งลักประเจียดไปได้
ไร้ประเจียดสำคัญนั้นไซร้ ไม่สามารถเรียก

หาพระอาจารย์ ครั้นสิ้นแรงสิ้นฤทธิ์ สุดคิด
สุดหลักภัยผลาญ โอ้กรรมทำไว้แต่ก่อนกาล
ตามมาราญรุมเร้าเศร้าอุรา ฯ โอด ๔ คำ ฯ

ร่าย ◎ พอโศกสร่างพลางเห็นวานร
มานอบกายถวายกรอยู่ตรงหน้า จึงตรัส
ปราสัยไปมิช้า กระยี่มาจากหนตำบลใด ฯ
๒ คำ ฯ

เจรจาโขน.

◎ กระยี่ประนมบังคมไหว้ทูลกิจจา ว่า
ตูข้าชื่อวายุทัตคนขยัน หม่อมแม่สุวรรณ
เกศาเยาวเรศ ร่ายพระเวทเรียกข้ามาเมือก
จากเชิงมหาคีรีหิมาลัย แล้วตรัสใช้ ให้
ข้ามาทูลพระองค์ อย่าให้ทรงพระวิตกอิก
ต่อไป อันจอมอสูรตรัสใช้ ให้สร้างภูเขา
บริวารข้าพเจ้าจะสร้างถวาย มิให้ลำบาก
วรกายของพระองค์ ขอเชิญแต่ให้ทรงกำ
กับงาน พอถึงกาลเวลารุ่งพรุ่งนี้ จงทรง
ตั้งยอดคีรีเป็นที่สำเร็จ เฉภาะเมื่อขุนยักษ์
เสด็จไปดูคีรี นะพระเจ้าข้า ฯ

ร่าย ◎ เมื่อนั้น เกยีรติรถปรีดิ์เปรม
เกษมศรี เห็นสุวรรณเกศานารี ท่วงที
เสนหาน่าปลื้มใจ แล้วตรัสแก่กระยี่ผู้มี
ฤทธิ์ เราขอยจิตตัวท่านหาน้อยไม่ ตรัส
พลางทางตามกระยี่ไป ยังที่ทุ่งใหญ่นอก
ภารา ฯ เชิด ๔ คำ ฯ

เจรจาโขน.

◎ วายุทัตผู้มีศักดามิช้าที ก็ร้องเรียก
ขนกระยี่ผู้บริพาร แล้วสั่งการเสร็จสรรพ์
ปันน่าที กองหนึ่งให้ขนศิลาดี ๆ มาก่อขึ้น
มั่น กองหนึ่งให้หาสารพันพฤกษาชาติ
แลดูก็น่าประหลาดเหล่าวานร ก่อสิงขร
ขนฉัยไวในชั่วพริบตา ปลูกพฤกษาต้น
ใหญ่ ๆ ใบชอุ่ม เปนพวงพุ่มผลิดอกและ
ออกผล พอรุ่งแสงสุริยนก็เสร็จพอดี ฯ
รำดาพ รัว ฯ

◎ ฝ่ายภิมาสูรยักษ์พอได้เวลา ก็ออก
มาที่น่าทวารเมือง เห็นภเขาอันเขื่องตั้งอยู่
ที่นั้น ก็เห็นเปนมหัศจรรย์อันปรากฏ จึง
ร้องเรียกเกียรติรถมาชมเชย กระไรเลย
ลูกยาช่างน่ารัก เจ้าเก่งกว่าปวงยักษ์ในแดน
ยาดาล วิชาชาญเก่งนักหนาแสนน่าใช้
บัดนี้จะให้กระทำกิจการที่สอง แต่ลูกไม่
ต้องวิตกตระหนกใจ ย่ายวันนี้จงเข้าไป
พระโรงรัตน์ พ่อจะจัดชิดาของพ่อถ้วนทั้ง
ร้อย ให้คอยเจ้าเลือกดูอยู่ที่นั้น แม้ชี
ได้คนไหนสุวรรณเกศา พ่อจะยกชิดาผู้นั้นให้
แต่ถ้าไม่ทายลูกให้ถูกตัว เจ้าจะต้องเสียหัว
เปนแม่นมั่น ว่าพลางทางกุมภัณฑ์ผันผักต์ร
ไป คืนเข้าสู่วังในมิช้าที บัดนี้ ฯ เชิด ฯ

ร่าย ◎ เมื่อนั้น องค์พระเกียรติรถ

เรืองศรี กลับถึงตำหนักจันทน์อันรูจี ยินดี
กระหยิ่มกริ่มใจ อันจะให้ชีชู้ผู้ยอดรัก
เราหรือจะพักผิดได้ แต่หวลระลึกตรึกไตร
จะมิกลอย่างไรดอกกระมัง ขณะนั้นเหลือบ
เห็นเศษกระดาด วางอยู่ที่อาคนที่นั่ง คลี่
สารอ่านดูมิรอรั้ง เห็นมีคำสั่งเขียนไว้ ว่า
พระองค์จงดูแมลงวันทอง จะชีให้เห็นน้อง
อย่าสงสัย ทรายลักษณ์ทรงศักดิ์ก็ดีใจ
ได้เวลาริบไปพระโรงธาร ฯ พระยาเดิร
๙ คำ ฯ

เบ้าหลุด ชั้นเดียว ◎ ครั้นถึงพระโรง
โอภาส อภิวาทอสุรามหาศาล แล้วแล
ดูทั้งร้อยนงคราญ แลลานเหมือนกันทั้ง
ร้อยองค์ ยิ่งดูโฉมยงพะวงจิต ยิ่งพิศยิ่ง
สนเท่ห์เล่ห์หลง รูปร่างแน่งน้อยทั้งร้อยองค์
ไม่มีผิดโฉมยงผู้ยอดรัก แลฉงนจนเห็น
แมลงวันทอง เกาะแก้มนวลน้องแน่ประจักษ์
จึงจูงกรโฉมยงนงลักษณ์ ไปเผ้าชุนยักษ์
บังคมคัล ฯ เชิดฉิง ๖ คำ ฯ

ร่าย ◎ เมื่อนั้น อสรินทร์แสร้ง
สำรวลสรวลสันต์ เจ้าทั้งสองควรครองคู่กัน
เพราะฉนั้นบิดาไม่ขัดใจ เจ้าสุวรรณเกศา
นารี จะได้เปนราชินีมิยศใหญ่ พ่อนี้ไม่
มีแก้วใด จะทำยอดยิ่นให้อย่างพอดี จำ
เปนต้องวานลูกยา หาแก้วมาให้มเหษี จง
ไปเอามุกดาเลิดดี ในหงอนวาสุกรีราชา
รีบไปอย่าได้เนิ่นนาน อย่าให้นิ่มนงคราญ
ต้องคอยท่า แม้มิไปตามใจของบิดา จะ
ต้องลงอาญาถึงชีวัน ฯ ๙ คำ ฯ

◎ เมื่อนั้น เกียรติรถตระหนกอกสั่น
แต่แสร้งทำแย้มยิ้มด้วยพลัน ไม่อยากให้
กุมภัณฑ์เห็นอกใจ ทูลว่าข้าขอไปตรึกตรอง
มองดูหาทางให้จงได้ พูดเสร็จจึ่งลาภูวนัย
ออกไปจากท้องพระโรงธาร ฯ เสมอ
๔ คำ ฯ

◎ เมื่อนั้น จอมอสูรฤทธิไกรใจหาญ
เกียรติรถออกไปพ้นทวาร ขุนมารก็สำแดง
โกรธา ขบเขี้ยวเคี้ยวกรามคำรามฮือ ดู
หรืออสุวรรณเกศา เสียแรงกูรักยิ่งยอดชีวา
อุส่าห์สอนวิทยาทุกสิ่งไป มิงกลับคิดคดขบถ
กู ช่วยชูดูถูกูเล่นได้ แต่ว่าครานี้กูมั่นใจ
ชู มิงต้องบรรลัยเปนแน่นอน เฮ้ยท้าวนาง
พาตัวอีชั่วชาติ ไปคุมไว้ตำหนักมาศของ
มันก่อน ถึงเวลาฆ่าชู้คู่สมร กูจะให้
พินฟอนเสียพร้อมกัน ฯ ๘ คำ ฯ

◎ บัดนั้น ท้าวนางแสนกลัวจนตัวสั่น
รับราชบัญชากุมภัณฑ์ คุมสุวรรณเกศา
พาไป ฯ ชุบ ๒ คำ ฯ

ฝรั่งจรกา ◎ เมื่อนั้น นางสุวรรณ
เกศาอัชฌาศัย พอถึงตำหนักจันทน์ทันใด

ข้าห้องในนอนนิ่งบนเตียงทอง จนเห็นท้าว นางผู้ชรา สนิชนิทราแล้วทั้งผอง จึงหยิบ ผ้าสใบไหมทอง นวลลองจึงผูกหุ่นยนตร์ ยอกรประนมเหนือเกศ ไหว้ไทเทวศในเวหน แล้วนางโฉมเฉลาเข้ามนตร์ หุ่นยนตร์กลุกขึ้นวันทา ฯ ตระนิมิตร์ ๖ คำ ฯ

แขกไทร ◎ หุ่นยนตร์นฤมลนฤมิตร์ ใม่เพี้ยนผิดสุวรรณเกศา สำแดงท่วงทีกิริยา เหมือนนางอสุราทุกสิ่งอัน ฯ ๒ คำ ฯ

ร่าย ◎ เมื่อนั้น นางผมทองปรีดิ์เปรม เกษมสันต์ จัดรูปหุ่นให้นอนเตียงสุวรรณ แล้วแจ่มจันทน์รีบลีหนีไป ฯ เชิด ๒ คำ ฯ

◎ ครั้นถึงซึ่งตำหนักเกียรติรถ โฉมยง ก็ประณตประนมไหว้ ทูลว่าในครานี้ไชร้ พระยิดาแกล้งใช้เพื่อให้ตาย อันจะไปชิงแก้ววาสุกรี ฤๅจะมีโอกาศได้ดังหมาย เห็นชัดว่าประสงค์จงร้าย หมายฆ่าพระองค์เปนแน่นอน ส่วนหม่อมฉันนั้นสั่งให้ขังไว้ ที่ตำหนักข้างในโน้นก่อน เมื่อเอาพระองค์ไปฟั่นฟอน พระยิดรจะฆ่าเสียพร้อมกัน ฯ ๖ คำ ฯ

◎ เมื่อนั้น เกียรติรถปลอยนางพลางรับ ขวัญ เมื่อองค์พระยิดาอาธรรม์ หมายมั่นสังหารผลาญชีวา เหลือที่จะอยู่ต่อไป ที่ในแว่นแคว้นแดนยักษา ขอเชิญสาวสวรรค์ ขวัญฟ้า ไปกับพี่ยาอย่าช้าที เห็นนาง ท่าทางไม่ข้องขัด หน่อกษัตร์ปรีดิ์เปรม เกษมศรี หยิบกระดาดวาดอักษรสุนทรดี ทลองค์อสุรีจอมยาดาล ฯ ๖ คำ ฯ

ปี่แก้วน้อย ◎ ในลักษณ์นั้นว่าข้า พระยาท อภิวาทพระยิดามหาศาล เมื่อแรกตูข้ามาเมืองมาร พระภูบาลเมตตาปราณี ตูข้าตั้งมั่นกตัญญู หวังอยู่เปนข้าบทศรี แต่พเอินเคราะห์ร้ายหมายดี ภูมิกลับทรงพระโกรธา ข้ามิได้ตั้งจิตคิดคด แต่ทรงยศกลับปองเข่นฆ่า ขอยังคมแทยเยืองยาทา ทลาพระยิดาแต่บัดนี้ ฯ ๖ คำ ฯ

ร่าย ◎ เขียนเสร็จจึงถือหนังสือไป ยืดไว้ที่ประตูปราสาทศรี ชวนสุวรรณเกศานารี อย่าช้าที่เราจำจะรีบไป ฯ ๒ คำ ฯ

◎ เมื่อนั้น นางสุวรรณเกศาอัชฌาศัย ทูลว่าถ้าจะไปเช่นนี้ไชร้ คงจะไม่ได้ผ่านทวารา จำจะต้องจำแลงแปลงกาย เพื่อลวงไพร่นายยักษา ว่าพลางทางไหว้เทวาหลับตาร่ายเวทวิเศษดี ฯ ตระนิมิตร์ ๔ คำ ฯ

วรเชฐ ◎ รูปทรงสององค์ก็จำแลงเปลี่ยนแปลงเปนสองยักษี สองชรางกงันน่าขันดี พากันจรลีรีบไป ฯ เชิด ๒ คำ ฯ

ร่าย ◎ มาจะกล่าวบทไป ถึงนาง

ข้าหลวงน้อยใหญ่ ครั้นถึงเวลารุ่งรำไพ เข้าไปปลุกบรรทมนางผมทอง เห็นหุ่นยนตร์ต่างตนไม่รู้เท่า สำคัญว่านงเยาว์นั้นเศร้าหมองต่างพูดปลอบทรามสงวนนวลละออง บ้างประคองนั่งขึ้นแล้วถามไป แต่รูปหุ่นมิแต่พยักหน้า จะพูดจาอย่างไรก็หาไม่ เครื่องเสวยที่เคยชอบพระทัย รูปนิมิตร์มิได้ใยดี พี่เลี้ยงข้าหลวงปวงตกใจ นี่หม่อมแม่เป็นไรไปเล่านี่ เรียนคุณท้าวโปรดเรียกหมอมาที พระบุตรีไม่ทรงพระสบาย ฯ ๘ คำ ฯ

(เจรจาติดจำอวด ตามหมอเข้าไปตรวจอาการพระบุตรี แต่เอายาอะไรให้กิน รูปหุ่นก็ปัดถ้วยหกหมด ฯ ล ฯ)

ร่าย ◎ หลายหมอตรวจตราพระอาการ หยูกยาหลายขนานไม่เห็นหาย ท้าวนางต่างสั่นและพรั่นกาย นำข่าวร้ายไปทูลอสุรา ฯ เชิด ๒ คำ ฯ

◎ เมื่อนั้น ภิมาสูรสิทธิศักดิ์ยักษา ได้ทรายข่าวตกใจริบไคลคลา มายังตำหนักพระบุตรี ฯ เชิด ๒ คำ ฯ

◎ ครั้นเห็นรูปหุ่นสุนทรลักษณ์ ขุนยักษ์ขัดใจดังไฟสิ้น เหม่อเจ้าปัญญากาลี หน้าตาดี ๆ แสร้งมารยา แต่ครั้นเข้าไปจ้องมองใกล้ ๆ ให้บังเกิดสงสัยเป็นนักหนา รูปนี้เหมือนรูปเจ้าชิดา แต่ไม่มีแววตาเหมือนตาคน คิดพลางทางตักเอาน้ำมา ว่าคาถาพิมพำพร่ำบ่น เศกแล้วจึ่งเอาน้ำมนตร์ รดรูปหุ่นยนตร์ด้วยทันใด ฯ ๖ คำ ฯ

เชื่อ ◎ เดชะเวทมนตร์ของยักษา รูปนิมิตร์มายาย่อมได้ รูปหุ่นนั้นหายกลายรูปไปเป็นผ้าสะใยไปพลัน ฯ รัว ๒ คำ ฯ

◎ เมื่อนั้น ภิมะโกรธากายาสั่น ดุดู่เถ้าแก่แลกำนัล ปล่อยให้อิสุวรรณหนีไปฝากไว้แล้วจะลงอาญา ให้สมที่เฉลียชาเสียผู้ใหญ่ ตรัสพลางทางริบครรไล ออกไปสู่พระโรงโอฬาร์ ฯ เชิด ๔ คำ ฯ

◎ ตรัสแก่มหากายนายทหาร มันเกิดการอัประลักษณ์เป็นนักหนา ยักษ์อิสุวรรณกัลยา บังอาจหลบหน้าหนีไป เจ้าจงริบใช้ใครไปดู มันจะไปหาชู้หรือไฉน แม้พบอยู่กับชู้ของมันไซร้ จงฆ่าเสียอย่าไว้ชีวา ฯ ๔ คำ ฯ

◎ บัดนั้น มหากายยังคมกัมเกศา ทูลว่าข้ารับข่าวมา ว่ามหาอปราชนั้นหายไปเสนาได้ประสพพยสาร ยึดไว้ที่ทวารตำหนักใหญ่ ว่าพลางทางนำสารไซร้ ถวายแด่ภูวนัยจอมยาดาล ฯ ๔ คำ ฯ

◎ เมื่อนั้น พญายักษ์อ่านลักษณ์อักษรสาร กริ้วโกรธพิโรธดังไฟกาลย์ ขุนมาร

กระทิบยาทา แล้วสั่งกาพมุขเสนิ อย่า ช้าทิริบคุมยักษา ไปตามสองคนนั้นมา อย่า ช้าไปพลันในวันนี้ ฯ ๔ คำ ฯ

◎ ยัดนั้น กาพมขรับสั่งใส่เกศี ออก มาเลือกทหารผู้มือดี แล้วชวนกันริบรี่เร็วไป ฯ เชิด ๒ คำ ฯ

◎ เมื่อนั้น นางสุวรรณเกศาอัชฌาศัย ได้ยินเสียงยักษามาแต่ไกล อรไทยกราบทูล พระทรงธรรม์ จำต้องจำแลงแปลงกายา เพื่อหลอกลวงอสุราโมหัน ว่าพลางทางไหว้เทวัน แจ่มจันทร์ร่ายเวทมนตรา ฯ รัว ๔ คำ ฯ

◎ รูปทรงสองค์ก็พลันหาย นางกลายเปนต้นพฤกษา พระกลายเปนกะบิลิลา ร่ายกิ่งพฤกษาด้วยว่องไว ฯ เชิด ๒ คำ ฯ

เจรจาโขน.

◎ ฝ่ายกาพมุขครั้นยกไปถึงกลางป่า แลเห็นต้นพฤกษาอันงามงอน เห็นวานรเผือกผู้อยู่บนนั้น กุมภัณฑ์จึงปราสัยด้วยไมตรี ว่านี่แน่ะกระบี่เราขอถาม ท่านได้เห็นนางงามทรามสวาท กับชายหนุ่มรูปสอาดเอี่ยมสำอาง ผ่านมาทางนี้บ้างหรืออย่างไร ฯ

◎ กระบี่จำแลงแสร้งตอบไปอย่างอ่อนหวาน ว่าเราได้เห็นนงคราญรูปโสภา กับชายหนุ่มเดินมาแต่เมื่อกี้ แต่ยังนี้ไม่เห็นแล้วนะอสุรา ฯ

◎ กาพมุขเสนานั้นพาซื่อ เพราะถือว่าเจรจากับลิงไพร จึงพูดตอบว่าชอบใจที่บอกคดี แล้วอสุรก็นำพลต้นต่อไป เที่ยวค้นดูในแนวไพรจนย่ำเย็น จะพบเห็นสองกษัตริย์หาใม่ จึงจำใจริบกลับไปยาดาล ทูลรายงานแด่ราชามิช้าที บัดนั้น ฯ เชิด ฯ

◎ ฤษีมาสูรยักษ์เห็นเสนา กลับเข้ามามือเปล่าก็ขัดใจ จึงถามว่าอย่างไรไม่ได้ตัว มุดหัวกลับมาเปล่า ๆ ไม่เข้าการ ฯ

◎ กาพมุขนายทหารทูลตอบไป ว่าข้าได้ค้นในแนวไพรจนย่ำเย็น ได้พบเห็นแต่กระบี่ตัวสีขาว มันบอกข่าวเห็นสองกษัตริย์รีบรัดไป นะพระเจ้าข้า ฯ

◎ ฤษีมาสูรได้ฟังไขยิ่งโมโห ทุดอ้ายมึงหัวโตโง่เสียเปล่า ไม่รู้เท่าอ้ายมนุษย์กับนารีในแนวป่าแถบนั้นมีลิงที่ไหน เขาหลอกก็งงหลงไปได้น่าแค้นนัก พลอยให้กูเสียศักดิ์ใช้คนทราม ครั้นจะใช้ให้ใครไปตามไม่ทันใจ กูเองจะต้องไปในยัดนี้ ว่าพลางอสุรลงจากอาศน์ เรียกแสนเสนามาตย์ให้โดยเสด็จ รีบระเห็จจากฤษีมิช้าที บัดนั้น ฯ เชิด ฯ

ร่าย ◎ เมื่อนั้น ฝ่ายสุวรรณเกศามารสี ได้ยินเสียงหวั่นไหวในเมฆี ครานี้ตรงค์คงตามมา จึงทูลพระเกี่ยรติรถยศยง ขอ

พระองค์อย่าเปนห่วงข้า รีบเสด็จเร็วไป ในพนา ข้าจะหน่วงพระยิดาของข้าไว้ ฯ ๔ คำ ฯ

◎ เมื่อนั้น เกียรติรถตอบว่าอย่าสงสัย อันพี่จะทิ้งน้องไซร้ ทิ้งไม่ได้แน่แล้วนะแก้วตา มาเถิดมารีบครรไล พี่แลเห็นควันไฟอยู่ข้างหน้า ว่าพลางจูงกรวนิดา พาสู่อาศรมพระมุนี ฯ เชิด ๔ คำ ฯ

◎ เมื่อนั้น พระภรัทวาชฤษี เห็นหน่อกษัตร์กับนารี เข้ามาอัญชุลีงดงาม จึงกล่าววาจาปราสัย เปนอย่างไรหลานยาตาขอถาม หลานจงแถลงแจ้งความ โดยย่อไปตามเหตุการณ์ ฯ ๔ คำ ฯ

◎ เมื่อนั้น เกียรติรถจึงตอบไขขานแถลงแจ้งเหตุทุกประการ ให้พระอาจารย์ทราบคดี ฯ ๒ คำ ฯ (เจรจาเล่าเรื่องพอสมควร.)

◎ กำลังซักไซร้ไต่ถาม ยังมิทันได้ความถ้วนถี่ พอได้ยินเสียงพลอสุรี พระมุนีเบิกแกลแลไป เห็นทหารหมู่มารล้อมกุฎีพระมุนีขู่เข็ญหาน้อยใหม่ กำหรายร่ายมนตร์แล้วข้างไป ทันใดยักษ์กลายเปนศิลา เว้นแต่ภิมะอสุรี มีประคำศักดิ์สิทธิ์ฤทธิ์กล้า จึงคงกายไม่กลายเปนศิลา ล้มยังพสุธาสลบไป ฯ รัว ๖ คำ ฯ

◎ ครั้นเมื่อกลับฟื้นคืนดี ภิมะพิโรธโกรธใหญ่ ลุกขึ้นกระทืบบาทตวาดไป เหม่ ๆ ชีไพรทนงฤทธิ์ ฉนี้หรือว่ามีศิลธรรม คบคนระยำทำผิด เอาเถิดขวัญครจะรู้พิษ เกรงจิตกุมภัณฑ์ณวันนี้ ว่าพลางทางเดิรไป อาศรม พอพบหน้าพระพรหมฤษี พรหมทัณฑ์เงื้องำท่าจะตี อสุรินบนอบหมอบวันทา ฯ ๖ คำ ฯ

◎ เมื่อนั้น องค์พระอาจารย์ฌานกล้า ชี้หน้าว่าเหวยอ้ายพาลา จะทำร้ายครูยาหรือว่าไร ตัวมึงใจพาลสันดานชั่ว มิดมัวโมหะจิตอิจฉาใหญ่ ปองร้ายเกียรติรถยศไกร เขาไซร้ซื่อตรงจงใจดี มึงมุ่งร้ายหลายครั้งทั้งยอกยัก ลอยลักประคำมณีศรี อีกประเจียดลงยันตร์อันแสนดี สองสิ่งนี้จงรีบเอาคืนมาอนึ่งเพื่อแก้การพาลพาโล เฉโกแก่เขามากนักหนา จงยอมยกยุพดีศรีสุดา ให้แก่หลานของข้าอย่าหวงกัน อาจารย์ว่าอย่าดื้อถือทิษฐี อย่ามาริโทโษโมหัน บัดเดี๋ยวสาปเปนเหี้ยเสียฉับพลัน ให้สาใจกุมภัณฑ์ที่ใจร้าย ฯ ๑๐ คำ ฯ (ถ้ามีเวลาเจรจาบ้างก็ได้.)

◎ เมื่อนั้น ขุนยักษ์ฟังไขก็ใจหาย หนาวสั่นระรัวทั่วกาย ยอกรถวายอัญชุลี ขอโทษเถิดเจ้าข้าอย่าขัดใจ ขออย่าให้เปนเหี้ยเสีย

ราศี ข้าจะปฏิบัติโดยดี ตามพระมุนีสั่งมา ฯ ร่างเปนอย่างมาร มานมัสการพระสิทธา ฯ

๔ คำ ฯ

รัว ๖ คำ ฯ

◎ เมื่อนั้น พระมุนียินดีหัวเราะร่า จึง ◎ แล้วภิมาสูรฤทธิรอญ จึงให้พรแก่
เรียกนางกัยหลานคลานออกมา ไหว้อสูร บุตร์เสนหา สององค์ประนมวันทา รับพร
ราชาขออภัย แล้วพระมุนีมีคุณ จึงเจิมขุณ อสุราด้วยยินดี แล้วต่างองค์กรายลาพระ
และรดน้ำมนตร์ให้ ทำการอาวาห์ต่อหน้าไฟ ดาบส ประณตรับพรใส่เกศี ต่างผ่ายบ่าย
เชิญทวยเทพไทเปนพยาน แล้วจึงเอาน้ำมนตร์ พักตร์จรลี ไปที่ถิ่นเดิมด้วยพลัน ฯ เชิด
ไปราดรด ทั้งหมดอสูรทวยหาญ ก็กลับกลาย ๔ คำ ฯ

◎ จบเรื่องพระเกียรติรถเทาน ฯ

มงฺคลตฺถทีปนี-สาทิส

แปลจาก มงฺคลตฺถทีปนีคาถา ที่ ๓ ออก แล้ว

ราคา เล่ม ละ ๑ บาท ๒๕ สตางค์ . มีจำหน่าย

ตามร้านทั่วไป เพื่อความสดวกของท่านที่อยู่

ต่างจังหวัด จะสั่งซื้อตรงยังโรงพิมพ์ไทยเขษม

เลขที่ ๑๒๒๑ น่าวัดราชบพิธ ถนนเฟื่องนคร

จังหวัดพระนคร ทีเดียวก็ได้

เรื่อง

“เสน่ห์ปลายช้อนผู้ปกครองรักจนตาย”

เป็นเรื่อง รักนิด, โศกหน่อย, ผจญภัยจิ๊ด, ลึกลับเจี๊ยบ, ตลกจัง.

เรียบเรียงโดย

หลานแม่ครัวหัวบ่าก์

คือ “เกร็ดวิชาครัว” ของหลานแม่ครัวหัวบ่าก์ ซึ่งได้จัดไว้ให้ท่านพร้อมทั้งคาวแลหวาน ถ้าท่านเห็นว่าการครัวเป็นของควรแก่ท่าน แลเป็นน่าที่ของท่านส่วนหนึ่งแล้ว การครัวนี้แหละย่อมจะเป็นประโยชน์แก่ท่านไม่มากก็น้อย ตลอดจนกระทั่งผู้ปกครองของท่านได้เอ็นดูท่านอยู่แล้วเพียงใดก็ดี ถ้าท่านเป็นผู้ที่สามารถในการครัวเพิ่มขึ้นด้วยแล้ว จะยังความเสน่หาของผู้ปกครองเพิ่มขึ้นเพิ่มขึ้นอีกเป็นทวีคูณ

จะหาซื้อได้ตามร้านขายหนังสือทั่วไป

สมุดเนติสังคีตย์ คือแบบหัดขิม

เล่ม ๒

ของ นายพุฒ นันทพล จะออกจำหน่ายได้ในเร็ว ๆ นี้ เล่มนี้ได้เพิ่มเติมเพลงเข้าไว้มากกว่าเล่ม ๑ มีเพลง ๓ ชั้น, ๒ ชั้น, ชั้นเดียว (เถา) และเพลง ๒ ชั้นเบ็ดเล็ด นอกจากนี้ก็ยังมีเพลงตับ ๒ ชั้นอีกด้วย ราคา ๑ บาท ตามจังหวัดไม่คิดค่าส่ง ฤๅจะสั่งล่วงน่าก็ได้ที่ร้านอุดมภัณฑาคาร ถนนเฟื่องนคร หลังกระทรวงนครบาล จังหวัดพระนคร